

T. Tinney sc.

1486 aa 27

C. CORNELII
TACITI
O P E R A

QUAE EXTANT OMNIA.

Ad EDITIONEM Optimam

JOH. FRE. GRONOVI

ACCURATE EXPRESSA.

Tomus I.

G L A S G U A E:

Typis ROBERTI URIE & Soc.
Sumtibus JOHANNIS BARRY, apud quem
veneunt. *Edinburgi*, apud GAVINUM
HAMILTON & JOHANNEM BALFOUR.
Londini, apud ANDREAM MILLAR.

M DCC XLIII.

JOHANNES BARRY

Lectori Benevolo

S.

EN novam C. Taciti editionem quam aequo cuivis rerum aestimatori facile probatumiri speramus. Non enim labori, non sumtibus pepercimus, ut gravissimus Auctor in publicum prodiret, cum, ea qua decuit, typorum elegantia conspicuus, tum mendis, quibus editiones caeterae, fere omnes scatebant purgatus. Quin etiam interpunctionibus cautum est, quae, ut recte locatae, non parum ad eruendum sensum scriptoris conferunt, ita male positae haud leve aliquando legentibus faceffunt negotium.

In omnibus secuti sumus nitidissimam simul & emendatissimam Editionem Gronovianam quae Leidae prodiit, A. M DCC XXII. Atque haec sunt quae te nescire noluimus. Vale.

C. CORN. TACITI
ANNALIUM
LIBER I.

BREVARIUM LIBRI.

Augustus Nolæ mortem obiit. Tiberius succedit, tarde & cupidinem dissimulans. Pannonicas legiones tres gravis sedatio incessit. ea misso Druso Tib. F. ægrè componitur. Idem in Germania inferiore motus, qui confudit non sine sanguine & cæde. Germanicus Cæsar in hostem ducit: eaque expeditione Marci, Tubantes, Bructeri, Usipetes vastati aut cæsi. Julia Augusti F. Rbegii vitam finiit. Sodales in bonorem Augusti, & ludi Augustalia instituti. Germanicus iterum Rhenum transmittit, in Cattos dicit, agros, domos, homines, vastat, urit, cædit. Segetes obſidione Arminii liberatur. Ob hæc Imperator consalvatus. Bellum deinde in Cberuscos gestum, reliquæ Vari & militum lectæ: iisque suprema soluta. Romani in reditu, sub Cæcina duce, periclitati, tamen hostes prospera eruptione fusi, fugati. Majestatis lex reducta & aspere exercita. Tiberis inundat. Theatralis tumultus est: per eam cauſam decreta patrum expressa ad coercendos bistriones. Postremò actum de subducendis Tiberi aquis, eoque nomine querelæ civitatum Italæ & legationes. Hæc biennio ferè gesta.

Sex. Pompejo, Sex. Apulejo, Coss.

Nerone Claudio Druso Caesare, C. Norbano, Coss.

Urbem Romam à principio reges habuere. Libertatem & Consulatum L. Brutus instituit. Dictature ad tempus sumebantur: neque Decemviralis potestas ultra biennium, neque Tribuno-

rum militum consulare jus diu valuit. Noh Cinnae, non Sullae longa dominatio: & Pompeji Crassique potentia cito in Caesarem; Lepidi, atque Antonii arma, in Augustum cessere. qui cuncta discordiis civilibus fessa, nomine Principis sub imperium accepit. Sed veteris populi Romani prospera vel adversa, claris scriptoribus memorata sunt: temporibusque Augusti dicendis non desuere decora ingenia, donec gliscente adulione deterrentur. Tiberii, Cajique, & Claudii, ac Neronis res, floribus ipsis, ob metum falsae; postquam occiderant, recentibus odiis compositae sunt. Inde consilium mihi, pauca de Augusto, & extrema tradere; mox Tiberii principatum, & cetera, sine ira & studio, quorum causas procul habeo.

II. Postquam Bruto & Cassio caesis, nulla jam publica arma; Pompejus apud Siciliam oppressus; exutoque Lepido, interfecto Antonio, ne Julianis quidem partibus nisi Caesar dux reliquus: posito Triumviri nomine, Consulem se ferens, & ad tuendam plebem Tribunicio jure contentum; ubi militem donis, populum annonam, cunctos dulcedine otii pellexit; insurgere paulatim, munia Senatus, magistratum, legum in se trahere, nullo adversante; cum ferocissimi per acies aut proscriptione cecidissent: ceteri nobilium, quanto quis servitio promptior, opibus & honoribus extollerentur: ac novis ex rebus aucti, tuta & praesentia, quam vetera & periculosa mallent. Neque provinciae illum rerum statum abnuebant, suspecto Senatus populique imperio ob certamina potentium, & avaritiam magistratum; invalido legum auxilio, quae vi, ambitu, posse tremo pecunia turbabantur.

III. Ceterum Augustus subfidia dominationi Claudium Marcellum, fororis filium admedium adolescentem, pontificatu & curuli aedilitate; M. Agrippam ignobilem loco, bonum militiae, & victoriae socium, geminatis consulatibus extulit: mox defuncto Marcello, generum sumpsit: Tiberium Neronem, & Claudium Drusum privignos, imperatoriis nominibus auxit, integra etiamdum domo sua. nam genitos Agrip-

Caju

Cajum ac Lucium, in familiam Caesorum induxerat; necdum posita puerili praetexta, Principes juventutis appellari; destinare consules; specie recusantis flagrantissimè cupiverat. Ut Agrippa vita concessit; L. Caesarem euntem ad Hispanienses exercitus, Cajum remeantem Armenia, & vulnere invalidum, mors fato propera, vel novercae Liviae dolus abstulit; Drususque pridem extincto, Nero solus è privignis erat: illuc cunæ a vergere: filius, collega imperii, consors tribuniciae potestatis adsumitur, omnisque per exercitus ostentatur: non obscuris, ut antea, matris artibus, sed palam hortatu. nam senem Augustum devinxerat adeo, uti nepotem unicum Agrippam Postumum in insulam Planasiam projiceret; rudem sane bonarum artium, & robore corporis stolide ferocem, nullius tamen flagitii compertum. At hercule Germanicum Druso ortum, oculo apud Rhenum legionibus imposuit, adscirque per adoptionem à Tiberio jussit. quamquam esset in domo Tiberii filius juvenis: sed quo pluribus munimentis insisteret. Bellum ea tempestate nullum, nisi adversus Germanos supererat; abolendae magis infamiae ob amissum cum Quinctilio Varo exercitum, quam cupidine proferendi imperii, aut dignum ob praemium. Domires tranquillae. eadem magistratum vocabula. juniores post Aetiacam victoriam, etiam senes plerique inter bella civium nati. quotusquisque reliquus, qui rempublicam vidisset?

IV. Igitur verso civitatis statu, nihil utquam prisci & integri moris: omnis exuta aequalitate jussa principis aspectare. nulla in praesens formidine, dum Augustus aetate validus, seque & domum & pacem sustentavit. Postquam provecta jam senectus aegro & corpore fatigabatur, aderatque finis, & spes novae: pauci bona libertatis incassum differere; plures bellum pavescere; alii cupere; pars multo maxima imminentis dominos variis rumoribus differebant: trucem Agrippam, & ignominia accensum, non aetate, neque rerum experientia tantae moli parem. Tiberium Neronem maturum annis, spectatum bello: sed vetere atque insita Claudiae familiae superbia; mul-

multaque indicia saevitiae, quamquam premantur, erumpere. Hunc & prima ab infantia eductum in domo regnatrice: congestos juveni consulatus, triumphos: ne iis quidem annis, quibus Rhodi specie secessus exsulem egerit, aliquid quam iram, & simulationem, & secretas libidines meditatum: accedere matrem muliebri potentia: serviendum feminae, duobusque insuper adolescentibus qui rempublicam interim premant, quandoque distrahant.

V. Haec atque talia agitantibus, gravescere valetudo Augusti. & quidam scelus uxoris suspectabant. Quippe rumor incescerat, paucos ante menses, Augustum electis consciis, & comite uno Fabio Maximo Planasiam vestum, ad visendum Agrippam, multas illic utrimque lacrymas, & signa caritatis, spemque ex eo, fore ut juvenis penatibus avi redderetur. Quod Maximum uxori Marciae aperuisse: illam Liviae. Gnarum id Cae- fari: neque multo post, extinto Maximo (dubium an quaesita morte) auditos in funere ejus Martiae gemitus semet incusantis, quod causa exitii marito fuisset. Utcunque se ea res habuit, vixdum ingressus Illyricum Tiberius, properis matris litteris accitum. neque satis compertum est, spirantem adhuc Augustum apud urbem Nolam, an exanimem repercrit. acribus namque custodiis domum, & vias sepserat Livia: laetique interdum nuncii vulgabantur, donec provisus quae tempus monebat, simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem fama eadem tullit.

VI. Primum facinus novi principatus fuit, Postumi Agripae caedes: quem ignarum inermumque, quamvis firmatus animo centurio, aegre confecit. Nihil de ea re Tiberius apud senatum differuit. patris iussa simulabat, quibus praescripsisset tribuno custodiae apposito, ne cunctaretur Agrippam morte adficere, quandoque ipse supremum diem explevisset. Multa sine dubio saevaque Augustus de moribus adolescentis quiescus, ut exsiliu ejus Senatus consulo sanciretur, perfecerat: ceterum in nullius unquam suorum necem daravit; neque mortem nepoti

pro securitate privigni inlatam, credibile erat. Propius vero, Tiberium, ac Liviam, illum metu, hanc novercalibus odiis, suspecti & invisi juvenis caudem festinavisse. Nuncianti centurioni, ut mos militiae, factum esse quod imperasset; neque imperasse fese, & rationem facti reddendam apud senatum, respondebit. Quod postquam Sallustius Crispus particeps secretorum (is ad Tribunum miserat codicillos) comperit: metuens ne reus subderetur, juxta periculoso ficta seu vera promeret, monuit Liviam, ne arcana domus, ne consilia amicorum, ministeria militum vulgarentur: neve Tiberius vim principatus resolveret, cuncta ad senatum vocando. eam conditionem esse imperandi, ut non aliter ratio constet, quam si uni reddatur.

VII. At Romae ruere in servitium consules, patres, eques; quanto quis illustrior, tanto magis falsi ac festinantes, vultuque composito, ne laeti excessu Principis, neu tristior primordio, lacrymas, gaudium, questus, adulazione miscebant. Sex. Pompejus & Sex. Apulejus Consules primi in verba Tiberii Caesaris juravere: apudque eos Sejus Strabo, & C. Turranius, ille praetorianum cohortium praefectus, hic annonae. Mox senatus, milesque & populus. nam Tiberius cuncta per Consules incipiebat, tanquam vetere republica, & ambiguus imperandi. ne edictum quidem, quo patres in curiam vocabat, nisi Tribuniciae potestatis praescriptione posuit sub Augusto acceptae. verba edicti fuere pauca, & sensu permodesto: de honoribus parentis culturum: neque abscedere à corpore: idque unum ex publicis muneribus usurpare. Sed defuncto Augusto, signum praetoriis cohortibus, ut Imperator dederat. excubiae, arma, cetera aulae. miles in forum, miles in curiam comitabatur. litteras ad exercitus, tanquam adepto principatu misit: nusquam cunctabundus, nisi cum in senatu loqueretur. Caussa praecipua ex formidine, ne Germanicus, in cuius manu tot legiones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populum favor, habere imperium, quam exspectare mallet. Dabat & famae, ut vocatus ele~~et~~usque potius à republica videretur, quam per uxorium ambitum,

& senili adoptione inrepsisse. Postea cognitum est, ad ingrediendas etiam procerum voluntates, inductam dubitatem. nam verba, vultus, in crimen detorquens recondebatur.

VIII. Nihil primo senatus die agi passus, nisi de supremis Augusti, cuius testamentum inlatum per virginis Vestae, Tiberium & Liviā heredes habuit. Livia in familiam Julianum nomenque Augustae adsumebatur. In spem secundam, nepotes proprieatisque & tertio gradu primores civitatis scripserat; plerique invitos sibi, sed jaētantia gloriaque ad posteros. Legata non ultra civilem modum, nisi quod populo & plebi ccccxxxv. praetorianum cohortium militibus singula nummum millia; legionariis aut cohortibus civium Romanorum, trecentos nummos viritim dedit. Tum consultatum de honoribus. ex quis maxime insignes visi: ut porta triumphali duceretur fasces, Gallus Afinius; ut legum latarum tituli, viistarum ab eo gentium vocabula anteferrentur, L. Arruntius censuere. addebat Messala Valeius, renovandum per annos sacramentum in nomen Tiberii. interrogatusque à Tiberio, num se mandante eam sententiam promisisset? sponte dixisse, respondit; neque in his quae ad rem publicam pertinerent, consilio nisi suo usurum, vel cam periculo offensionis. ea sola species adulandi supererat. Conclamaant patres, corpus ad rogum humeris senatorum ferendum. Remisit Caesar adroganti moderatione: populumque edicto monuit, ne, ut quondam nimiis studiis funus divi Julii turbassent; ita Augustum in foro potius, quam in campo Martis sede destinata cremari vellent. Die funeris, milites velut praefidio stetere, multum inridentibus, qui ipsi viderant, qui-que à parentibus acceperunt diem illum erudi adhuc servitii, & libertatis improspere repetitae; cum occisus dictator Caesar, aliis pessimum, aliis pulcherrimum facinus videretur. nunc senem principem, longa potentia, provisus etiam heredum in rem publicam opibus, auxilio scilicet militari tuendum, ut sepulcra ejus quieta foret.

IX. Multus hinc ipso de Augusto sermo plerisque vana mirantibus : quod idem dies accepti quondam imperii princeps, & vitae supremus. Nolae in domo & cubiculo, in quo pater ejus Octavius, vitam finivisset. numerus etiam consulatum celebrabatur, quo Valerium Corvum & C. Marium simul aquaverat : continuata per septem & triginta annos tribunica potestas : nomen Imperatoris semel atque vices partum : aliqua honorum multiplicata, aut nova. At apud prudentes vita ejus varie extollebatur, arguebaturve. Hi pietate erga parentem, & necessitudine reip. in qua nullus tunc legibus locus, ad arma civilia actum, quae neque parari possent, neque haberi per bonas artes. multa Antonio, dum imperfectores patris ulcisceretur, multa Lepido concessisse. postquam hic socioria senuerit, ille per libidines pessum datus fit, non aliud discordantis patriae remedium fuisse, quam ut ab uno regeretur. Non regno tamen, neque dictatura, sed Principis nomine constitutam rempublicam, mari oceano aut amnibus longinquis septum imperium : legiones, provincias, classes, cuncta inter se connexa : jus apud cives, modestiam apud socios : urbem ipsam magnifico ornata : pauca admodum vi tractata, quo ceteris quies esset. Dicebatur contra, pietatem erga parentem, & tempora Reipublicae, obtentui sumpta.

X. Ceterum cupidine dominandi concitos per largitiones veteranos, paratum ab adolescente privato exercitum, corruptas consulis legiones, simulatam Pompejanarum gratiam partium. mox ubi decreto patrum, fasces, & jus praetoris invaserit, caesis Hircio & Panfa (five hostis illos ; seu Panfa venenum vulneri adfusum, sui milites Hircium, & machinator doli Caesar abstulerant) utriusque copias occupavisse. extortum invito senatu consulatum, armaque quae in Antonium acceperit, contra remp. versa. proscriptionem civium, divisiones agrorum, & ipsis quidem qui fecore laudatas. Sane Cassii, & Brutorum exitus paternis inimicitias datos (quamquam fas sit privata o. via publicis utilitatibus remittere) sed Pompejum imagine pacis,

cis, sed Lepidum specie amicitiae deceptos. post Antonium Tarrentino Brundisinoque foedere, & nuptiis sororis inlectum subdolae adfinitatis poenas morte exsolvisse. Pacem fine dubio posthaec, verum cruentam. Lollianis, Varianasque clades: interfectos Romae Varrones, Egnatios, Julios. Nec domesticis abstinebatur. abducta Neroni uxor: & consulti per ludibrium pontifices, an concepto, necdum edito partu rite nuberet. qui Atedii & Vedii Pollionis luxus: postremo Livia gravis in rem publicam mater, gravior domui Caesarum noverca. nihil deorum honoribus relictum, cum se templis & effigie suminum, per flaminis & sacerdotes coli vellet. ne Tiberium quidem caritate, aut reip. cura successorem adscitum: sed quoniam adrogantiam, saevitiamque ejus introspicerit, comparatione deterrima sibi gloriam quaesivisse. Etenim Augustus, paucis ante annis, cum Tiberio tribuniciam potestatem à patribus rursum postularet, quamquam honora oratione, quaedam de habitu cultuque & institutis ejus jecerat, quae velut excusando exprobraret.

XI. Ceterum sepultura more perfecta, templum & coelestes religiones decernuntur. Versae inde ad Tiberium preces. & ille varie differebat, de magnitudine imperii, sua modestia. solam divi Augusti mentem tantae molis capacem: se in partem curarum ab illo vocatum, experiendo didicisse, quam arduum, quam subiectum fortunae regendi cuncta onus. proinde in civitate tot illustribus viris subnixa, non ad unum omnia deferrent; plures facilius munia reipublicae sociatis laboribus exsecuturos. Plus in oratione tali dignitatis, quam fidei erat: Tiberioque etiam in rebus, quas non occuleret, seu natura, sive adiutudine, suspensa semper & obscura verba: tunc vero, nitenti ut sensus suos penitus abderat, in incertum & ambiguum magis implicabantur. At patres quibus unus metus, si intelligere viderentur, in questus, lacrimas, vota effundi: ad deos, ad effigiem Augusti, ad genua ipsius manus tendere, cum proferri libellum recitarique jussit. Opes publicae continebantur, quantum civium, sociorumque

rumque in armis : quot classes, regna, provinciae, tributa, aut vestigalia, & necessitates ac largitiones. quae cuncta sua manu perscripserat Augustus : addideratque consilium coercendi intra terminos imperii, incertum metu an per invidiam.

XII. Inter quae senatu ad infimas obtestationes procumbente, dixit forte Tiberius, se, ut non toti Reipublicae parem, ita quaeunque pars sibi mandaretur, ejus tutelam suscepturum. Tum Afinius Gallus, interrogo, inquit, Caesar, quam partem reipublicae mandari tibi velis ? Perculsum improvisa interrogatione, paulum reticuit : dein collecto animo respondit ; Nequaquam decorum pudori suo legere aliquid aut evitare ex eo, cui in universum excusari mallet. Rursus Gallus (etenim vultu offensionem conjectaverat) non idcirco interrogatum ait, ut divideret quae separari nequirent : sed ut sua confessione argueretur, unum esse reipublicae corpus, atque unius animo regendum. addidit laudem de Augusto, Tiberiumque ipsum victiarum suarum, quaeque in toga per tot annos egregie fecisset, admonuit. Nec ideo iram ejus lenivit, pridem invisus, tanquam ducta in matrimonium Vipsania M. Agrippae filia, quae quondam Tiberii uxor fuerat, plusquam civilia agitaret, Pollionisque Afinii patris ferociam retineret.

XIII. Post quae L. Arruntius haud multum discrepans à Galli oratione, perinde offendit. quamquam Tiberio nulla vetus in Arruntium ira : sed divitem, promptum, artibus egregiis, & pari fama publice, suspectabat. Quippe Augustus supremis sermonibus cum tractaret, quinam adipisci principem locum suffecturi abnuerent, aut impares vellent, vel iidem possent cuperentque : M. Lepidum dixerat capacem, sed aspernantem : Gallum Afinium avidum, & minorem : L. Arruntium non indignum, & si casus daretur, ausurum. De prioribus consentitur. pro Arruntio quidam Cn. Pisonem tradidere : omnesque praeter Lepidum, variis mox criminibus, struente Tiberio, circumventi sunt. Etiam Q. Haterius & Mamercus Scaurus, suspicacem animum perstrinxere.

strinxere. Haterius cum dixisset, Quousque patieris Caesar non adesse caput te reipublicae? Scaurus quia dixerat, spem esse ex eo non irritas fore Senatus preces, quod relationi consulum jure tribuniciae potestatis non intercessisset. In Haterium statim invectus est; Scaurum, cui implacabilius irasciebatur, silentio traxit. fessusque clamore omnium, expostulatione singulorum, flexit paulatim, ut non fateretur suscipi a se imperium, sed ut negare & rogari desineret. Constat Haterium, cum deprecandi causa palatum introisset, ambulantisque Tiberii genua advolveretur, prope a militibus interfectum, quia Tiberius casu, an manibus ejus impeditus, prociderat. neque tamen periculo talis viri mitigatus est, donec Haterius Augustum oraret, ejusque curatissimis precibus protegeretur.

XIV. Multa patrum & in Augustam adulatio. alii parentem, alii matrem patriae appellandam; plerique ut nomini Caesaris adscriberetur,Juliae filius, censebant, ille moderando feminarum honores dictitans, eademque se temperantia usurum in his quae sibi tribuerentur: ceterum anxius invidia, & muliebre fastigium in deminutionem sui accipiens, ne licetorem quidem ei decerni passus est: aramque adoptionis, & alia hujuscemodi prohibuit. At Germanico Caesari proconsulare imperium petivit, missique legati qui deferrent, simul moestiam ejus ob excessum Augusti solarentur. quo minus idem pro Druso postularetur, ea causa, quod designatus consul Drusus, praefensque erat. Candidatos praeturae duodecim nominavit, numerum ab Augusto traditum: & hortante senatu ut augeret, jurejurando obstrinxit, se non excessurum.

XV. Tum primum e campo comitia ad patres translata sunt. nam ad eam diem, et si potissima arbitrio Principis, quaedam tamen studiis tribuum fiebant. neque populus ademptum jus questus est, nisi inani rumore: & senatus largitionibus ac precibus sordidis exsolitus, libens tenuit, moderante Tiberio, ne plures quam quatuor candidatos commendaret, sine repulsa & ambitu designandos. Inter quae Tribuni plebei peticere,

tivere, ut proprio sumptu ederent ludos, qui de nomine Augusti fastis additi Augustales vocarentur. sed decreta pecunia ex aerario, utque per Circum triumphali ueste uterentur. curru vehi haud permisum. mox celebratio annua ad praetorem transflata, cui inter cives & peregrinos jurisdictio evenisset.

XVI. Hic rerum urbanarum status erat, cum Pannonicas legiones seditio incessit: nullis novis cauffis, nisi quod mutatus princeps licentiam turbarum, & ex civili bello spem praemiorum ostendebat. Castris aestivis tres simul legiones habebantur, praesidente Junio Blaeso: qui fine Augusti, & initiis Tiberii auditis, ob iustitium aut gaudium, intermiserat solita munia. Eo principio lascivire miles, discordare, pessimi cunctisque sermonibus praebere aures, denique luxum & otium cupere, disciplinam & laborem aspernari. Erat in castris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum, dein gregarius miles, procax lingua, & miscere coetus histrionali studio doctus. Is imperitos animos, & quaenam post Augustum militiae conditio ambigentes, impellere paulatim nocturnis conloquiis, aut flexo in vesperam die, & dilapsis melioribus, deterrimum quemque congregare.

XVII. Postremo promptis jam & aliis seditionis ministris, velut concionabundus interrogabat, Cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis, in modum servorum obedirent? quando ausuros exposcere remedia, nisi novum & nutantem adhuc principem precibus vel armis adirent? satis per tot annos ignavia peccatum, quod tricena aut quadragena stipendia senes, & plerique truncato ex vulneribus corpore tolerent. ne dimissis quidem finem esse militiae, sed apud vexillum retentos, alio vocabulo, eosdem labores perferre. ac si quis tot casus vita superaverit; trahi adhuc diversas in terras, ubi per nomen agrorum, uligines paludum, vel inculta montium accipient. Enimvero militiam ipsam gravem, infructuosam: denis in diem asibus animam & corpus aestimari, hinc uestem, arma, centoria, hinc saeyitiam centurionum, & vacationes munerum redimi.

redimi. at hercule verbera, & vulnera, duram hiemem, exercitas aestates, bellum atrox, aut sterilem pacem, sempiternam nec aliud levamentum. quam si certis sub legibus militia initetur; ut singulos denarios metarent; sextusdecimus itipendii annus finem adferret; ne ultra sub vexillis tenerentur, sed iisdem in castris praemium pecunia solveretur. An praetorias cohortes, quae binos denarios acciperent, quae post sedecim annos penatibus suis reddantur, plus periculorum suscipere? Non obtrectari à se urbanas excubias: sibi tamen apud horridas gentes è contubesciis hostem aspici.

XVIII. Adstrepebat vulgus diversis incitamentis. hi verberum notas, illi canitiem, plurimi detrita tegmina & nudum corpus exprobrantes. Postremo eò furoris venere, ut tres legiones miscere in unam agitaverint. depulsi aemulatione, quia suae quisque legioni eum honorem quaerebant, aliò vertunt, atque una tres aquilas & signa cohortium locant: simul congerunt cespites, exstruunt tribunal, quo magis conspicua sedes foret. Properantibus Blaesus advenit, increpabatque, ac retinebat singulos, clamitans, Mea potius caede imbuite manus, leviore flagitio legatum interficietis, quam ab imperatore desciscitis. aut incolmis fidem legionum retinebo: aut jugulatus paenitentiam adcelerabo.

XIX. Aggeregabatur nihilominus cespes, jamque pectori usque adcreverat, cum tandem pervicacia vieti incoepit omiseret. Blaesus multa dicendi arte, non per seditionem & turbas desideria militum ad Caesarem ferenda, ait. neque veteres ab imperatoribus priscis, neque ipsos à divo Augusto tam nova petivisse. & parum in tempore incipientes principis curas onerari. Si tamen tenderent in pace tentare, quae ne ciuilium quidem bellorum victores expostulaverint; cur contramorem obsequii, contra fas disciplinae, vim mediteatur? decernerent legatos, seque coram mandata darent. Adclamavere, ut filius Blaesii tribunus legatione ea fungeretur, peretque militibus missiōnem ab sedecim annis. Cetera mandaturos,

datuos, ubi prima provenissent. Profecto juvēne, modicū otium: sed superbire miles, quod filius legati orator publicae caussae, satis ostenderet, necessitate expressa, quae per modestiam non obtinuissent.

XX. Interea manipuli ante coeptam seditionem Nauporū missi, ob itinera, & pontes, & alios usus, postquam turbatum in castris accepere, vexilla convellunt: direptisque proximis vicis, ipsoque Nauporto, quod municipii instar erat, retinentis centuriones inrisu, & contumeliis, postremo verberibus infectantur: praecipua in Aufidienum praefectum castrorum ira, quem dēreptum vehiculo, sarcinis gravant, a-guntque primo in agmine, per Iudibrium rogiantes, an tam immensa onera, tam longa itinera libenter ferret? Quippe Rufus diu manipularis, dein centurio, mox castris praefectus, antiquam duramque militiam revocabat, vetus operis ac laboris, & eo immittior quia toleraverat.

XXI. Horum adventu redintegratur seditio, & vagi circumjecta populabantur. Blaesus paucos maxime praeda onustos, ad terrorem ceterorum, adfici verberibus, claudi carcere jubet. nam etiam tum legato à centurionibus, & optimo quoque manipularium parebatur. Illi obniti trahentibus, prensare circumstantium genua, ciere modo nomina singulorum, modo centuriam quisque cuius manipularis erat, cohortem, legionem, eadem omnia imminere clamitantes: simul probra in legatum cumulant, caelum ac deos obtestantur. nihil reliqui faciunt, quo minus invidiam, misericordiam, metum, & iras permoverent. Adcurrunt ab universis, & carcere effracto, solvunt vincula: desertoresque ac rerum capitalium damnatos, sibi jam miscent.

XXII. Flagrantior inde vis, plures seditioni duces. & Vibenius quidam gregarius miles, ante tribunal Blaesi adlevatus circumstantium humeris, apud turbatos, & quid pararet intentos: Vos quidem, inquit, his innocentibus & miserrimiis lucem & spiritum reddidistis: sed quis fratri meo vitam;

quis fratrem mihi reddit? quem missum ad vos à Germanico exercitu de communibus commodis, nocte proxima jugulavit per gladiatores suos, quos in exitium militum habet atque armat. Responde Blaese, ubi cadaver abjeceris? ne hostes quidem sepulturae invident. cum osculis, cum lacrymis dolorem meum implevero, me quoque trucidari jube; dum imperfectos nullum ob scelus, sed quia utilitati legionum consulebamus, hi sepeliant.

XXIII. Incendebat haec fletu, & pectus atque os manibus verberans: mox disiectis quorum per humeros sustinebatur, praeceps & singulorum pedibus advolutus, tantum consternationis invidiaeque concivit, ut pars militum, gladiatores qui è servitio Blaesi erant, pars ceteram ejusdem familiam vincirent, allii ad quaerendum corpus effunderentur. ac ni propere, neque corpus ullum reperiri, & servos adhibitis cruciatibus abnuere caedem, neque illi fuisse unquam fraterem pernotuisset, haud multum ab exitio legati aberant. Tribunos tamen, ac praefectum castrorum extrusere. sarcinae fugientium direptae. & centurio Lucillius interficitur, cui militaribus facetiis vocabulum, Cedo alteram, indiderant; quia fracta vite in tergo militis, alteram clara voce, ac rurus aliam poscebat. ceteros latebrae texere, uno retento Clemente Julio, qui preferendis militum mandatis habebatur idoneus ob promptum ingenium. Quin ipsae inter se legiones Octava & Quintadecuma ferrum parabant: dum centurionem cognomento Sirpicum, illa morti depositit, Quintadecumani tuentur: ni miles Nonanus preces, & adversum aspernantis, minas interjecisset.

XXIV. Haec audita, quamquam abstrusum & tristissima quaeque maxime occultantem Tiberium perpulere, ut Drusum filium cum primoribus civitatis, duabusque praetoriis cohortibus mitteret, nullis satis certis mandatis, ex re consultum. & cohortes delecto milite supra solitum firmatae. additur magna pars praetoriani equitis, & robora Germanorum,

rum, qui tum custodes imperatori aderant; simul praetorii praefectus AELius Sejanus, collega Straboni patrī suo datus, magna apud Tiberium auctoritate, rector juveni, & ceteris periculorum praemiorumque ostentator. Druso propinquanti, quasi per officium obviae fuere legiones, non laetae, ut adsolet, neque insignibus fulgentes, sed inlувie deformi, & vultu, quamquam maestitiam imitarentur, contumaciae propiores.

XXV. Postquam vallum introiit; portas stationibus firmant. globos armatorum certis castrorum locis opperiri jubent. ceteri tribunal ingenti agmine circumveniunt. Stabat Drusus silentium manu poscens. illi quotiens oculos ad multitudinem retulerant, vocibus truculentis strepere; rursum viso Caesare, trepidare. murmur incertum, atrox clamor, & repente quies. diversis animorum motibus, pavebant, terrebantque. Tandem interrupto tumultu litteras patris recitat. in quis perscriptum erat, praecipuam ipfi fortissimarum legionum curam, quibuscum plurima bella toleravisset. ubi primum à luctu requiesset animus, acturum apud patres de postulatis eorum. misisse interim filium, ut fine cunctatione concederet, quae statim tribui possent: cetera Senatui servandas quem neque gratiae, neque severitatis expertem haberi pareret.

XXVI. Responsum est à concione, mandata Clementi centurioni quae perferret. Is orditur de missione à sedecim annis: de praemii finitae militiae: ut denarius diurnum stipendum fore: ne veterani sub vexillo haberentur. Ad ea Drusus cum arbitrium senatus & patris obtenderet, clamore turbatur. Cur venisset, neque augendis militum stipendiis, neque adlevandis laboribus, denique nulla beneficiendi licentia? at hercule verbera & necem cunctis permitti. Tiberium olim nomine Augusti desideria legionum frustrari solitum: easdem artes Drusum retulisse. numquamne ad se nisi filios familiarum venturos? novum id plane, quod imperator sola militis com-

moda ad senatum rejiciat. eundem ergo senatum consulendum, quotiens supplicia aut proelia indicantur. an praemia sub dominis, poenas sine arbitrio esse?

XXVII. Postremo deserunt tribunal: ut quis praetoriano-rum militum amicorumve Caesaris occurreret, manus inten-tantes, causam discordiae, & initium armorum. maxime in-fensi Cn. Lentulo, quod is ante alias aetate & gloria belli, firmare Drusum credebatur, & illa militiae flagitia primus aspernari. Nec multo post, digredientem cum Caesare, ac provisu periculi hiberna castra repetentem, circumfistunt, ro-gitantes, quo pergeret? ad imperatorem, an ad patres? ut illic quoque commodis legionum adversaretur? simul ingru-unt, saxa jaciunt. jamque lapidis iectu cruentus, & exitii cer-us, adcursu multitudinis, quae cum Druso advenerat, pro-tectus est.

XXVIII. Noctem minacem, & in scelus erupturam fors-enavit. nam Luna claro repente coelo visa languescere. Id miles rationis ignarus omen praefantium accepit, ac suis la-boribus defectionem fideris adsimulans, prospereque cessura quae pergerent, si fulgor & claritudo deae redderetur. Igitur aeris sono, tubarum cornuumque concentu strepere: prout splendi-dior, obscuriorve, laetari, aut maerere, & postquam ortae nu-bes offecere visui, creditumque conditam tenebris; ut sun-t mobiles ad superstitionem percusae semel mentes, sibi aeter-num laborem portendi, sua facinora adversari deos lamentan-tur. Utendum inclinatione ea Caesar, & quae casus obtule-rat in sapientiam vertenda ratus, circumiri tentoria jubet. Ac-citetur centurio Clemens, & si alii bonis artibus grati in vul-gus: in vigiliis, stationibus, custodiis portarum se inserunt, spem offerunt, metum intendunt. Quousque filium impe-ratoris obsidebimus? quis certaminum finis? Percennione & Vibuleno sacramentum dicturi sumus? Percennius & Vibu-lenus stipendia militibus, agros emeritis largientur? denique pro Neronibus & Drusis, imperium populi Romani capessent?

quin

quin potius ut novissimi in culpam, ita primi ad poenitentiam sumus? Tarda sunt quae in commune expostulantur: privatam gratiam statim mereare, statim recipias. Commotis per haec mentibus, & inter se suspectis, tironem à veterano, legionem à legione dissociant. Tum redire paulatim amor obsequii: omittunt portas, signa unum in locum principio seditionis congregata, suas in sedes referunt.

XXIX. Drusus orto die, & vocata concione, quamquam rudis dicendi, nobilitate ingenita, incusat priora, probat praesentia: negat se terrore & minis vinci: flexos ad modestiam si videat, si supplices audiat, scripturum patri, ut placatus legionum preces exciperet. orantibus, rursum idem Blaesus & L. Apronius eques Romanus è cohorte Drusi, Justusque Catonius primi ordinis centurio, ad Tiberium mittuntur. Certatum inde sententiis, cum alii opperierdos legatos, atque interim comitate permulcendum militem censerent; alii fortioribus remediis agendum. nihil in vulgo modicum: terrire, ni paveant: ubi pertimuerint, impune contemni. dum supersticio urgeat, adjiciendos ex duce metus, sublatis feditiis auctoribus. Promptum ad asperiora ingenium Druso erat. vocatos Vibulenum & Percennium interfici jubet. Tradunt plerique intra tabernaculum ducis obrutus; alii corpora extra vallum abjecta ostentui.

XXX. Tum ut quisque praecipuus turbator, conquisiti. & pars extra castra palantes à centurionibus, aut praetoriarum cohortium militibus caesi: quosdam ipsi manipuli, documentum fidei, tradidere. Auxerat militum curas praematura hibernis, imbribus continuis, adeoque saevis, ut non egredi tentoria, congregari inter se, vix tutari signa possent, quae turbinne atque unda raptabantur. durabat & formido coelestis irae, nec frustra adversus impios hebescere sidera, ruere tempestates. non aliud malorum levamentum, quam si linquerent castra infausta temerataque, & soluti piaculo suis quisque hibernis redderentur, primum octava, dein quintadecuma legio

rediere. Nonanus opperiendas Tiberii epistolas clamitaverat. mox desolatus aliorum discessione, imminentem necessitatem sponte praevenit. & Drusus non exspectato legatorum regressu, quia praesentia fatis considerant, in urbem rediit.

XXXI. Iisdem ferme diebus, iisdem cauissis, Germanicae legiones turbatae, quanto plures, tanto violentius: & magna spe, fore ut Germanicus Caesar imperium alterius pati nequiret, daretque se legionibus, vi sua cuncta tracturus. Duo apud ripam Rheni exercitus erant. cui nomen superiori, sub C. Silio legato; inferiorem A. Caecina curabat. Regimen summae rei penes Germanicum agendo Galliarum censui tum intentum. Sed quibus Silius moderabatur, mente ambigua fortunam seditionis alienae speculabantur: inferioris exercitus miles in rabiem prolapsus est, orto ab unetvicesimanis quintanisque initio, & tractis prima quoque ac viicesima legionibus. nam iisdem aestivis in finibus Ubiorum habebantur, per otium, aut levia munia. Igitur auditio fine Augusti, vernacula multitudo, nuper acto in urbe delectu, lasciviae sueta, laborum intolerans, implere ceterorum rudes animos. Venisse tempus, quo veterani maturam missiōnem, juvenes largiora stipendia, cuncti modum miseriarum exposcerent, saevitiamque centurionum ulciscerentur. Non unus haec, ut Pannonicas inter legiones, Percennius, nec apud trepidas militum aures alios validiores exercitus respicientium, sed multa seditionis ora vocesque; sua in manu si tam rem Romanam, suis victoriis augeri rempublicam, in suum cognomentum adscisci imperatores.

XXXII. Nec legatus obviam ibat. quippe plurium cordia constantiam exemerat. repente lymphati, destrictis gladiis in centuriones invadunt. ea vetustissima militaribus odiis materies, & saeviendi principium. prostratos verberibus mulcant, sexageni singulos, ut numerum centurionum adaequarent. Tum convulsos laniatosque, & partim exanimos,

ante vallum, aut in amnem Rhenum projiciunt. Septimius cum perfugisset ad tribunal, pedibusque Caecinae advolueretur, eo usque flagitatus est, donec ad exitium dederetur. Cassius Chaerea, mox caede C. Caesaris memoriam apud posteros adeptus, tum adolescentis, & animi ferox, inter obstantes & armatos ferro viam patefecit. Non tribunus ultra, non castorum praefectus jus obtinuit: vigilias, stationes, & si qua alia praefens usus indixerat, ipsi partiebantur. Id militares animos altius conjectantibus praecipuum indicium magni atque implacabilis motus, quod neque disjecti, nil paucorum instinctu, sed pariter ardescerent, pariter silerent; tanta aequalitate & constantia, ut regi crederes.

XXXIII. Interea Germanico per Gallias, ut diximus, census accipienti, excessisse Augustum adfertur. Neptem ejus Agrippinam in matrimonio, pluresque ex ea liberos habebat. Ipse Druso fratre Tiberii genitus. Augustae nepos: sed anxius occultis in se patrui aviaeque odiis, quorum caussae aciores, quia iniquae. quippe Druſi magna apud populum Romanum memoria, credebaturque si rerum potitus foret, libertatem redditurus. unde in Germanicum favor, & spes eadem. Nam juveni civile ingenium, mira comitas, & diversa à Tiberii sermone, vultu, adrogantibus & obscuris. Accedebant mulieres offensiones, novocalibus Liviae in Agrippinam stimulis: atque ipsa Agrippina paulo commotior, nisi quod castitate, & mariti amore, quamvis indomitum animum in bonum vertebat.

XXXIV. Sed Germanicus quanto summae spei propior, tanto impensius pro Tiberio niti. Sequanos proximos, & Belgarum civitates in verba ejus adigit. Dehinc audito legionum tumultu raptim profectus, obvias extra castra habuit, dejectis in terram oculis velut poenitentia. Postquam vallum init, dissoni questus audiri coepere. & quidam prensa manu ejus per speciem osculandi, inferuerunt digitos, ut vacua dentibus ora contingeret: alii curvata senio membra ostendebant. Adsistentem concionem, quia permixta videbatur, discedere in manipulos

nipulos jubet, sic melius audituros responsum: vexilla praeferti, ut id saltem discerneret cohortes. tarde obtemperavere. Tunc à veneratione Augusti orsus, flexit ad victorias triumphosque Tiberii, praecipuis laudibus celebrans, quae apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima fecisset. Italiae inde consensum, Galliarum fidem extollit, nil usquam turbidum aut discors.

XXXV. Silentio haec, vel murmure modico audita sunt. ut seditionem attigit, ubi modestia militaris? ubi veteris disciplinae decus? quonam tribunos? quo centuriones exegissent? rogitans; nudant universi corpora, cicatrices ex vulneribus, verberum notas exprobrant: mox indiscretis vocibus pretia vacationum, angustias stipendii, duritiam operum, ac propriis nominibus incusant, vallum, fossas; pabuli, materiae, lignorum adgestus, & si qua alia ex necessitate, aut adversus otium castrorum quaeruntur. Atrocissimus veteranorum clamor oriebatur; qui tricena aut supra stipendia numerantes, mederetur fessis, neu mortem in iisdem laboribus, sed finem tam exercitiae militiae, neque inopem requiem orabant. fure etiam qui legatam à divo Augusto pecuniam reposcerent, faustis in Germanicum omniis; & si vellet imperium, promptos ostentavere. Tum vero quasi scelere contaminaretur, praeceps tribunali desiluit. opposuerunt abeunti arma, minitantes ni regrederetur. At ille moriturum potius quam fidem exueret clamitans, ferrum à latere deripuit, elatumque deferebat in pectus, si proximi prensam dextram vi attinuissent. extrema & conglobata inter se pars concionis, ac vix credibile dictu, quidam singuli proprius incedentes, feriret, hortabantur; & miles nomine Calusidius, strictum obtulit gladium, addito, Acutiorem esse. Saevum id, malique moris, etiam furentibus visum; ac spatium fuit, quo Caesar ab amicis in tabernaculum raperetur.

XXXVI. Consultatum ibi de remedio, etenim nuntiabantur parari legatos, qui superiorem exercitum ad caussam e-

andem

andem traherent: destinatum excidio Ubiorum oppidum: imbutasque praeda manus, in direptionem Galliarum erupturas. Augebat metum gnarus Romanae seditionis, & si omitteretur ripa, invasurus hostis: ac si auxilia & socii adversum abscedentis legiones armarentur, civile bellum suscipi: periculosa severitas; flagitiosa largitio: seu nihil militi, seu omnia concederentur, in anicipi respulsa. Igitur voluntatis inter se rationibus, placitum ut epistolae nomine principis scriberentur: missione dari vicena stipendia meritis, ex auctorari qui senadena fecissent, ac retinere sub vexillo, ceterorum immunes, nisi propulsandi hostis: legata quae petiverant exsolvi duplicarie.

XXXVII. Senfit miles in tempus conficta, statimque flagitavit. missio per tribunos maturatur: largitio differebatur in hiberna cujusque. Non abscessere quintani unetvicesimanique, donec iisdem in aestivis contracta ex viatico amicorum ipsiusque Caesaris pecunia persolveretur. Primam ac vicesimam legiones Caecina legatus in civitatem Ubiorum reduxit, turpi agmine, cum fisci de imperatore rapti inter signa interque aquilas veherentur. Germanicus superiorem ad exercitum profectus, secundam & tertiamdecumam, & sextamdecumam legiones nihil cunctatas sacramento adigit. Quartadecumani paulum dubitaverant. pecunia & missio, quamvis non flagitantibus oblata est.

XXXVIII. At in Chaucis coeptavere seditionem praesidium agitantes vexillarii discordium legionum, praesenti duorum militum suppicio paulum repressi sunt. Jusserat id Mennius castrorum praefectus, bono magis exemplo, quam concessio jure. deinde intumescente motu profugus repertusque, postquam intutae latebrae, praefidium ab audacia mutatur: Non praefidum ab iis, sed Germanicum ducem, sed Tiberium imperatorem violari. simul exterritis qui obstatent, raptum vexillum ad ripam vertit, & si quis agmine decessisset

cessisset, pro desertore fore clamitans, reduxit in hiberna turbidos, & nihil ausos.

XXXIX. Interea legati ab senatu, regressum jam apud aram Ubiorum Germanicum adeunt. Duae ibi legiones prima atque viceima, veteranique nuper missi sub vexillo hiemabant. Pavidos & conscientia vecordes intrat metus, venisse patrum jussu, qui irrita facerent, quae per seditionem expresserant, utque mos vulgo, quamvis falsis reum subdere, Munatum Plancum consulatu functum, principem legationis, auctorem senatus consulti incusant: & nocte concubia vexillum in domo Germanici fitum flagitare occipiunt: concursuque ad januam facto, moliuntur fores: extractum cubili Caesarem tradere vexillum intento mortis metu subigunt. mox vagi per vias, obvios habuere legatos, audita consternatione ad Germanicum tendentes. ingerunt contumelias; caedem parant: Plancus maxime, quem dignitas fuga impediverat. neque aliud periclitanti subsidium, quam castra primae legionis. illic signa & aquilam amplexus, religione sese tutabatur: ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuisset, rarum etiam inter hostes, legatus populi Romani, Romanis in castris, sanguine suo altaria deum commaculavisset. Luce demum, postquam dux, & miles, & facta noscebantur, ingressus castra Germanicus, perduci ad se Plancum imperat, recipitque in tribunal. Tum fatalem increpans rabiem, neque militum, sed deum ira resurgere, cur venerint legati aperit: jus legationis, atque ipsius Planci gravem & immeritum casum, simul quantum dedecoris adierit legio, facunde miseratur. attonitaque magis, quam quieta concione, legatos praesidio auxiliarum equitum dimittit.

XL. Eo in metu arguere Germanicum omnes, quod non ad superiorem exercitum pergeret, ubi obsequia, & contra rebellis auxilium. Satis superque missione & pecunia, & molibus consultis peccatum: vel si vilis ipsi salus, cur filium parvulum, cur gravidam conjugem, inter furentes, & omnis humani

humani juris violatores haberet? illos faltem avo & reipublicae redderet. Diu cunctatus, aspernante uxorem, cum se divo Augusto ortam, neque degenerem ad pericula testaretur, postremo uterum ejus, & communem filium multo cum fletu complexus, ut abiret perpulit. Incedebat muliebre & miserabile agmen, profuga ducis uxor parvulum sinu filium gerens; lamentantes circum amicorum conjuges, quae simul trahebantur; nec minus tristes qui manebant.

XLI. Non florentis Caesaris, neque suis in castris, sed velut in urbe victa facies, gemitusque ac planctus, etiam militum aures oraque adverte. Progrediuntur contuberniis: quis ille flebilis sonus? quod tam triste? feminas inlustres, non centurionem ad tutelam, non militem, nihil imperatoria uxoris, aut comitatus soliti, pergere ad Treveros, & externae fidei. Pudor inde & miseratio, & patris Agrippae, Augusti avi memoria, sacer Drusus; ipsa insigni fecunditate, praeclara pudicitia: jam infans in castris genitus, in contubernio legionum eductus, quem militari vocabulo Caligulam appellabant, quia plerumque ad concilianda vulgi studia eo tegmine pedum induebatur. Sed nihil aequa flexit, quam invidia in Treveros. orant, obsistunt, rediret, maneret: pars Agrippinae occursantes, plurimi ad Germanicum regressi. ifque ut erat recens dolore & ira, apud circumfusos ita coepit.

XLII. Non mihi uxor, aut filius, patre & republica cariores sunt: sed illum quidem sua majestas, imperium Romanum ceteri exercitus defendant: conjugem, & liberos meos, quos pro gloria vestra libens ad exitium offerrem, nunc procul a furentibus summoveo, ut quicquid istuc sceleris imminet, meo tantum sanguine pietur; neve occisus Augusti proximus, imperfecta Tiberii nurus, nocentiores vos faciat. quid enim per hos dies inausum, intemeratumve vobis? Quod non men huic coetui dabo? militesne appelle? qui filium imperatoris vestri vallo & armis circumfusisti. An cives? quibus

bus tam projecta senatus auctoritas. hostium quoque jus, & sacra legationis, & fas gentium rupistis. Divus Julius seditionem exercitus verbo uno compescuit, Quirites vocando, qui sacramentum ejus detrectabant. Divus Augustus vultu & aspectu Actiacas legiones exterruit. nos, ut nondum evsdem ita ex illis ortos, si Hispaniae Syriae miles aspernaretur, tamen mirum & indignum erat: primane, & vicesima legiones illa signis à Tiberio acceptis, tu tot proeliorum socia, tot prae-miis aucta, egregiam duci vestro gratiam refertis? hunc ego nuntium patri, laeta omnia aliis è provinciis audienti, feram: ipsius tirones, ipsius veteranos, non missione, non pecunia satiatos: hic tantum interfici centuriones, ejici tribunos, includi legatos: infecta sanguine castra, flumina: meque precariam animam inter infensos trahere?

XLIII. Cur enim primo concionis die ferrum illud quod pectori meo infigere parabam detraxistis, ô improvidi amici? melius & amantius ille, qui gladium offerebat: cecidisse certe nondum tot flagitorum exercitui meo conscius: legissetis ducem, qui meam quidem mortem impunitam fineret, Vari tamen & trium legionum ulcisceretur. Neque enim di finant, ut Belgarum, quamquam offerentium, decus istud & claritudo sit, subvenisse Romano nomini, compressisse Germaniae populos. Tua, dive Augusste, caelo recepta mens, tua, pater Druse, imago, tui memoria, iisdem ipsis cum militibus, quos jam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, iraque civiles in exitium hostibus vertant. Vos quoque, quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, si legatos senatui, obsequium imperatori, si mihi conjugem ac filium redditis, discedite à contactu. ac dividite turbidos. id stabile ad poenitiam, id fidei vinculum erit.

XLIV. Supplices ad haec, & vera exprobrari fatentes, orabant, puniret noxios, ignosceret lapsis & duceret in hostem; revocaretur conjunx, rediret legionum alumnus, neve ob Gallis tradereetur. Reditum Agrippinae excusavit ob immi-

nentem

gentem partum, & hiemem: venturum filium: cetera ipsi exsequerentur. Discurrent mutati, & seditionissimum quemque vincitos trahunt ad legatum legionis primae C. Cetronium, qui judicium & poenas de singulis in hunc modum exercuit. Stabant pro concione legiones districtis gladiis: reus in suggestu per tribunum ostendebatur: si nocentem ad clamaverant, praeceps datus trucidabatur. & gaudebat caedibus miles, tanquam semet absolveret: nec Caesar orcebat, quando nullo ipsius jussu, penes eosdem saevitia facti & invidia erat. secuti exemplum veterani, haud multo post in Raetiam mittuntur, specie defendendae provinciae ob imminentis Suevos; ceterum ut avellerentur castris, trucibus adhuc, non minus asperitate remedii, quam sceleris memoria. Centurionatum inde egit. citatus ab imperatore nomen, ordinem, patriam, numerum stipendiorum, quae strenue in proeliis fecisset, & cui erant donaria militaria, edebat. si tribuni, si legio, industriam innocentiamque adprobaverant, retinebat ordines: ubi avaritiam, aut crudelitatem consensu objectavissent, solvebatur militia.

XLV. Sic compositis praesentibus haud minor moles supererat, ob ferociam quintae, & unetvicesimae legionum, sexagesimum apud lapidem (loco Vetera nomen est) hibernantium. nam primi seditionem coeptaverant: atrocissimum quodque facinus horum manibus patratum: nec poena comilitonum exterriti, nec poenitentia conversi, iras retinebant. Igitur Caesar arma, classem, socios demittere Rheno parat, si imperium detrectetur, bello certaturus.

XLVI. At Romae nondum cognito qui fuisset exitus in Illyrico, & legionum Germanicarum motu audito, trepida civitas incusare Tiberium, quod dum patres & plebem, invalida & inermia, cunctatione ficta ludificetur, dissideat interim miles, neque duorum adolescentium nondum adulta auctoritate comprimi queat: ire ipsum, & opponere majestatem imperatoriam debuisse, cessuris, ubi principem longa experientia,

eundemque severitatis & munificentiae summum, vidissent. An Augustum fessa aetate totiens in Germanias commeare potuisse; Tiberium vigentem annis sedere in senatu verba patrum cavillantem? satis prospectum urbanae servituti: militaris animis adhibenda fomenta, ut ferre pacem velint.

XLVII. Imnotum adversus eos sermones fixumque Tiburio fuit, non omittere caput rerum, neque se remque publicam in casum dare. Multa quippe & diversa angebant: validior per Germaniam exercitus; propior apud Pannoniam: ille Galliarum opibus subnixus, hic Italiae imminens: quos igitur anteferret? ac, ne postpositi contumelia incenderentur. At per filios pariter adiri, maiestate salva, cui major è longinquo reverentia. simul adolescentibus excusatum quae-dam ad patrem rejecere: resistentisque Germanicò, aut Druso postea se mitigari vel infringi: quod aliud subsidium si imperatorem sprevissent? Ceterum ut jam jamque iturus legit comites, conquisivit impedimenta, adornavit naves: mox hiemem, aut negotia varie caussatus, primo prudentes, dein vulgum, diutissime provincias fecellit.

XLVIII. At Germanicus quamquam contracto exercitu, & parata in defectores ultione, dandum adhuc spatum ratus, si recenti exemplo sibi ipsi consulerent, praemittit litteras ad Caecinam, venire se valida manu, ac ni supplicium in malos praefamant, usurum promiscua caede. Eas Caecina aquiliferis signiferisque, & quod maxime castrorum sincerum erat, occulte recitat; utque cunctos infamiae, seipso morti existant hortatur. nam in pace caussas & merita spectari: ubi bellum ingrat, innocentes ac noxios juxta cadere. Illi, tentatis quos idoneos rebantur, postquam majorem legionum partem in officio vident; de sententia legati statuunt tempus, quo foedissimum quemque & seditioni promptum ferro invadant. Tunc signo inter se dato irrumunt contubernia, trucidant ignaros; nullo, nisi consciis, nascente quod caedis initium, quis finis.

XLIX. Diversa

XLIX. Diversa omnium, quae unquam accidere, civilium armorum facies. non proelio, non adversis è castris, sed iisdem è cubilibus, quos simul vescentis dies, simul quietos nox habuerat, discedunt in partes, ingerunt tela. clamor, vulnera, sanguis palam ; caussa in occulto : cetera fors regit : & quidam bonorum caesi, postquam, intellecto in quos saevi-
retur, pessimi quoque arima rapuerant. neque legatus aut tri-
bunus moderator adfuit ; permissa vulgo licentia atque ultio
& satietas. Mox ingressus castra Germanicus, non medeci-
nam illud plurimis cum lacrimis, sed cladem adpellans,
cremari corpora jubet. Truces etiam tum animos cupidio
involat eundi in hostem, piaculum furoris. nec aliter posse
placari commilitonum manes, quam si pectoribus impiis ho-
nesta vulnera accepissent. Sequitur ardorem militum Caesar,
junctoque ponte tramittit duodecim millia è legionibus, sex
& viginti socias cohortes, octo equitum alas, quarum ea se-
ditione intemerata modestia fuit.

L. Laeti neque procul Germani agitabant, dum iustitio ob-
amissum Augustum, post discordiis attinemur. At Romanus
agmine propero silvam Caesiam, limitemque à Tiberio coep-
tum scindit : castra in limite locat : frontem ao tergum vallo ;
latera concaedibus munitus. Inde saltus obscuros permeat,
consultatque, ex duobus itineribus breve & solitum sequatur ;
an impeditius & intentatum, eoque hostibus incautum. De-
lecta longiore via, cetera adcelerantur. etenim attulerant
exploratores festam eam Germanis noctem, ac solennibus epu-
lis ludicram. Caecina cum expeditis cohortibus praeire, &
obstantia silvarum amoliri jubetur : legiones modico inter-
vallo sequuntur. Juvit nox sideribus inlustris. ventumque
ad vicos Marsorum, & circumdatae stationes, stratis etiam
tum per cubilia, propterque mensas, nullo metu, non ante-
positis vigiliis. adeo cuncta incuria disjecta erant : neque bel-
li timor ; ac ne pax quidem, nisi languida & soluta inter te-
mulentos.

LI. Caesar avidas legiones, quo latior populatio foret, quatuor in cuneos dispergit: quinquaginta millium spatium ferro flammisque pervastat: non sexus, non aetas miserationem attulit; profana simul & sacra, & celeberrimum illis gentibus templum, quod Tanfanae vocabant, solo aequantur. sine vulnere milites, qui semisomnos, inermos, aut palantis ceciderant. Excivit ea caedes Bructeros, Tubantes, Usipetes, faltusque, per quos exercitui regressus, insedere: quod gnarum duci, incessitque itineri & proelio. pars equitum, & auxiliariae cohortes ducebant; mox prima legio: & mediis impedimentis, sinistram latus unetvicefimani, dextrum quintani clausere. vicefima legio terga firmavit, post ceteri sociorum. Sed hostes, donec agmen per saltus porrigeretur, immoti; dein latera & frontem modice adsultantes, tota vi novissimos incurrere; turbabanturque densis Germanorum cattervis leves cohortes, cum Caesar advectus ad vicefimanos, voce magna; hoc illud tempus obliterandae seditionis clamitabat: pergerent, properarent culpam in decus vertere. Exarsere animis, unoque impetu perruptum hostem redigunt in aperta, caeduntque: simul primi agminis copiae evasere filvas, castraque communivere. Quietum inde iter. fidensque recentibus, ac priorum oblitus miles, in hibernis locatur.

LII. Nunciata ea Tibérium lactitia curaque adfecere: gaudebat oppressam seditionem; sed quod largiendis pecuniis, & missione festinata favorem militum quaevisisset, bellica quoque Germanici gloria, angebatur. Retulit tamen ad senatum de rebus gestis, multaque de virtute ejus memoravit, magis in speciem verbis adornata, quam ut penitus sentire crederetur. Paucioribus Drusum & finem Illyrici motus laudavit; sed intentior, & fida oratione. cunctaque quae Germanicus indulserat, servavit etiam apud Pannonicos exercitus.

LIII. Eodem anno Julia supremum diem obiit, obimpudicitiam olim à patre Augusto Pandateria insula, mox oppido Reginorum, qui Siculum fretum accolunt, clausa. Fuerat in matrimonio

rimonio Tiberii florentibus Cajo & Lucio Caesaribus, spreveratque ut imparem ; nec alia tam intima Tiberio caussa, cur Rhodum abscederet : imperium adeptus, extorrem, infamem, & post interfactum Postumum Agrippam, omnis spei egenam, inopia ac tabe longa peremit, obscuram fore necem longinquitate exsiliis ratus. Par caussa saevitiae in Sempronium Gracchum, qui familia nobili, sollers ingenio, & prave facundus, eamdem Julianam in matrimonio M. Agrippae temeraverat. nec is libidini finis ; traditam Tiberio, pervicax adulter contumacia & odiis in maritum accendebat ; litteraeque quas Julia patri Augusto cum insectatione Tiberii scripsit, à Graccho compositae credebantur. Igitur amotus Cercinam, Africi maris insulam, quatuordecim annis exsilium toleravit. Tunc milites ad caedem missi invenere in prominenti littoris nihil laetum opperientem. quorum adventu breve tempus petivit, ut suprema mandata uxori Alliariae per litteras daret : cervicemque percussoribus obtulit, constantia mortis haud indignus Sempronio nomine ; vita degeneraverat. quidam non Roma eos milites, sed ab L. Asprenate proconsule Africæ missos tradidere, auctore Tiberio, qui famam caedis posse in Asprenatem verti, frustra speraverat.

LIV. Idem annus novas caerimonias accepit, addito sodalium Augustalium sacerdotio : ut quondam T. Tatius retinendis Sabinorum sacris sodales Titios instituerat. sorte duelli è primoribus civitatis unus & viginti. Tiberius, Drususque, & Claudius, & Germanicus adjiciuntur. Ludos Augustales tunc primum coepit turbavit discordia, ex certamine histriorum. Indulserat ei ludicra Augustus, dum Maecenati obtemperat effuso in amore in Bathylli : neque ipse abhorrebat talibus studiis, & civile rebatur misceri voluptatibus vulgi. alia Tiberio morum via : sed populum per tot annos molliter habuit, nondum audebat ad durioria vertere.

LV. Druso Caesare, C. Norbano Consulibus decernitur Germanico triumphus manente bello ; quod quamquam in

aeftatem summa ope parabat, initio veris & repento in Cattos excursu praecepit. nam spes incesserat dissidere hostem in Arminium ac Segetem, insignem utrumque perfidia in nos, aut fide: Arminius turbator Germaniae; Segetes parari rebellionem saepe alias, & supremo convivio post quod in arma itum, aperuit: suafitque Varo, ut se & Arminium, & ceteros proceres vinciret, nihil ausuram plebem principibus amotis; atque ipsi tempus fore, quo crimina, & innoxios discerneret. sed Varus fato, & vi Arminii cecidit. Segetes quamquam consensu gentis in bellum tractus, discors manebat, auctis privatim odiis, quod Arminius filiam ejus alii paetam rapuerat. gener invisus inimici socri; quaeque apud concordes vincula caritatis, incitamenta irarum apud infensos erant.

LVI. Igitur Germanicus quatuor legiones, quinque auxiliarium millia, & tumultuarias catervas Germanorum cis Rhenum colentium Caecinae tradit: totidem legiones, duplum sociorum numerum ipse dicit: positoque castello super vestigia paterni praefidii in monte Tauno, expeditum exercitum in Cattos rapit; L. Apronio ad munitiones viarum, & fluminum relicto. nam (rarum illi caelo) siccitate, & annibus nuditatis inoffensum iter properaverat; imbresque & fluminum auctus regredienti metuebantur. Sed Cattis adeo improvisus advenit, ut quod imbecillum aetate ac sexu, statim captum aut trucidatum sit: juventus flumen Adranam nando tramiserat, Romanosque pontem coeptantis arcebant, dein tormentis sagittisque pulsi, tentatis frustra conditionibus pacis, cum quidam ad Germanicum perfugissent, reliqui omissis pagis vicisque in silvas disperguntur. Caesar incenso Mattio (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum: non auso hoste terga abeuntium lacestere, quod illi moris, quotiens astu magis, quam per formidinem cessit. Fuerat animus Cheruscis juvare Cattos, sed exterruit Caecina huc illuc ferens arma: & Marsos congregati auros proelio cohibuit.

LVII. Neque

LVII. Neque multo post legati a Segeste venerunt, auxili-
um orantes aduersus vim popularium, à quis circumsedebatur ;
validiore apud eos Arminio, quando bellum suadebat. Nam
barbaris, quanto quis audacia promptus, tanto magis fidus, re-
busque motis potior habetur. Addiderat Segestes legatis fili-
um, nomine Segimundum. sed juvenis conscientia cunctabatur.
quippe anno quo Germaniae descivere, sacerdos apud A-
ram Ubiorum creatus, ruperat vittas, profugus ad rebelles.
Adductus tamen in spem clementiae Romanae, pertulit patris
mandata, benigneque exceptus, cum praesidio Gallicam in ri-
pam missus est. Germanico pretium fuit, convertere agmen :
pugnatumque in obsidentis, & ereptus Segestes magna cum
propinquorum & clientium manu. Inerant feminae nobi-
les, inter quas uxor Arminii, eademque filia Segeftis, mariti
magis quam parentis animo, neque vieta in lacrymas, neque
voce supplex, compressis intra sinum manibus, gravidum uterum
intuens. Ferebantur & spolia Varianaæ cladis, plerisque eorum,
qui tum in dditionem veniebant, praedae data. Simul Se-
gestes ipse ingens visu, & memoria bonae societatis impavidus.

LVIII. Verba ejus in hunc modum fuere : Non hic
mihi primus erga populum Romanum fidei & constantiae
dies : ex quo à divo Augusto civitate donatus sum, ami-
cos inimicosque ex vestris utilitatibus delegi : neque odio pa-
triae (quippe proditores, etiam iis quos anteponunt, invisi
sunt) verum quia Romanis Germanisque idem conducere ; &
pacem, quam bellum probabam. ergo raptorem filiae meae,
violatorem soederis vestri Arminium, apud Varum, qui tum
exercitui praesidebat, reum feci. dilatus segnitia ducis, quia
parum praesidii in legibus erat, ut me, & Arminium, & con-
scios vinciret, flagitavi. testis illa nox, mihi utinam potius
novissima ! quae secuta sunt, defliri magis, quam defendi
potunt. ceterum & injeci catenas Arminio, & à factione
eius injectas perpessus sum. Atque ubi primum tui copia ;
vetera novis, & quieta turbidis antehabeo : neque ob praemi-

um,

um, sed ut me perfidia exsolvam : simul genti Germanorum idoneus conciliator, si poenitentiam quam perniciem maluerit. Pro juventa & errore filii veniam precor : filiam necessitate huc adductam fateor. tuum erit consultare, utrum praevaleat, quod ex Arminio concepit, an quod ex me genita est. Caesar, clementi responso, liberis propinquisque ejus incolumentem, ipsi sedem vetera in provincia pollicetur. Exercitum reduxit, nomenque Imperatoris auctore Tiberio accepit. Arminii uxor virilis sexus stirpem edidit : educatus Ravennae puer quo mox ludibrio conflictatus sit, in tempore memorabo.

LIX. Fama dediti benigneque excepti Segestis vulgata, ut quibusque bellum invitis aut cupientibus erat, spe vel dolore accipitur. Arminium super insitam violentiam, raptam uxori, subiectus servitio uxoris uterus, vecordem agebant : volitabatque per Cheruscos, arma in Segestem, arma in Caesarem poscens. neque probris temperabat : egregium patrem ! magnum imperatorem ! fortem exercitum ! quorum tot manus unam mulierculam avexerint. Sibi tres legiones, totidem legatos procubuisse. Non enim se proditione, neque adversus feminas gravidas, sed palam adversus armatos bellum tractare, cerni adhuc Germanorum in lucis signa Romana, quae diis patriis suspenderit. coleret Segetes vietam ripam ; redderet filio sacerdotium : hominem Germanos nunquam satis excutaturos, quod inter Albim & Rhenum virgas, & secures, & togam viderint. aliis gentibus, ignorantia imperii Romani, inexperta esse suppicia, nescia tributa : quae quando exuerint, inritusque discesserit ille inter numina dicatus Augustus, ille delectus Tiberius, ne imperitum adolescentulum, ne seditionum exercitum pavescerent. Si patriam, parentes, antiqua mallent, quam dominos, & colonias novas ; Arminium potius gloriae ac libertatis, quam Segetem flagitiosae servitutis ducem sequerentur.

LX. Conciti per haec non modo Cherusci, sed conterminae gentes : tractusque in partis Inguiomerus Arminii patru-

is, veteri apud Romanos auctoritate. unde major Caesari metus: & ne bellum mole una ingrueret, Caecinam cum quadraginta cohortibus Romanis, distrahendo hosti, per Bructeros ad flumen Amisiam mittit. equitem Pedo praefectus sibibus Frisiorum dicit. ipse impositas navibus quatuor legiones per lacus vexit: simulque pedes, eques, classis, apud predictum amnem convenere. Chauci cum auxilia pollicerentur, in commilitum adsciti sunt. Bructeros sua urentis, expedita cum manu L. Stertinius, missu Germanici fudit; interque caedem & praedam repperit undevicesimae legionis aquilam cum Varo amissam. Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum: quantumque Amisiam & Luppiam amnes inter, vastatum: haud procul Teutoburgensi saltu, in quo reliquiae Vari legionumque infespulta dicebantur.

LXI. Igitur cupidus Caesarem invadit solvendi suprema militibus, ducique; permoto ad miserationem omni qui adebat exercitu, ob propinquos, amicos, denique ob casus bellorum, & sortem hominum. praemisso Caecina ut occulta saltuum scrutaretur, pontesque & aggeres humido paludum & fallacibus campis imponeret, incedunt moestos locos, visuque ac memoria deformes. Prima Vari castra lato ambitu, & dimensis principiis, trium legionum manus ostentabant: dein semiruto vallo, humili fossa, accisae jam reliquiae confedisse intelligebantur: medio campi albentia ossa, ut fugerant, ut restiterant, disjecta vel aggerata: adjacebant fragmina telorum, equorumque artus, simul truncis arborum antefixa ora; lucis propinquis barbarae aerae, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones maestaverant. & cladis ejus superstites pugnam aut vincula elapsi, referebant, hic cecidisse legatos; illic raptas aquilas; primum ubi vulnus Varo adactum; ubi infelici dextra, & suo ictu mortem invenerit; quo tribunal concionatus Arminius; quot patibula captivis, quae scrobes; utque signis & aquilis per superbiam inluserit.

LXII. Igitur

LXII. Igitur Romanus qui aderat exercitus, sextum post clades annum, trium legionum ossa, nullo noscente alienas reliquias an suorum humo tegeret, omnes ut conjunctos, ut consanguineos, aucta in hostem ira, moesti simul & infensi condebant. Primum exstruendo tumulo cespitem Caesar posuit, gratissimo munere in defunctos, & praesentibus doloris socius. Quod Tiberio haud probatum, seu cuncta Germanici in deterius trahenti; five exercitum imagine caesorum inspulorumque tardatum ad proelia, & formidolosiorum hostium credebat: neque imperatorem auguratu & vetustissimis ceremoniis praeditum, atrectare feralia debuisse.

LXIII. Sed Germanicus cedentem in avia Arminium secessus, ubi primum copia fuit, evehit equites, campumque quem hostis insederat, eripi jubet. Arminius colligi suos, & propinquare filvis monitos vertit repente: mox signum prorumpendi dedit iis, quos per saltus occultaverat. Tunc nova acie turbatus eques, missaeque subsidiariae cohortes, & fugientium agmine impulsae auxerant confestationem; trudebanturque in paludem gearam vineentibus, iniquam nefcis, ut Caesar productas legiones instruxisset: inde hostibus terror, fiducia militi: & manibus aequis abscessum. Mox reducto ad Amisiam exercitu, legiones classe, ut ad vexerat, reportat: pars equitum litore Occani petere Rhenum jussa: Caecina qui suum militem ducebat monitus, quamquam notis itineribus regrederetur, Pontes longos quam maturime superare. Angustus is trames, vastas inter paludes, & quondam a L. Domitio aggeratus: cetera limosa, tenacia gravi coeno, aut rivis incerta erant, circum filvae paulatim adclives: quas tum Arminius implevit, compendiis viarum, & cite agmine, onustum sarcinis armisque militem cum antevenisset. Caecinae dubitanti quonam modo ruptos vetustate pontes reponeret, simulque propulsaret hostem, castra metari in loco placuit; ut opus, & alii proelium inciperent.

LXIV. Barbari

LXIV. Barbari perfringere stationes, seque inferre muni-
torius nisi, lacesunt, circumgrediuntur, occurstant: misce-
tur operantium bellantiumque clamor: & cuncta pariter Ro-
manis adversa; locus uligine profunda, idem ad gradum in-
stabilis, procedentibus lubricus; corpora gravia loricis; neque
ibrare pila inter undas poterant. Contra Cheruscis sueta apud
saludes proelia; procera membra; hastae ingentes ad vulnera
facienda, quamvis procul. nox demum inclinantis tum legi-
ones adversae pugnae exemit. Germani ob prospera indefessi,
ne tum quidem sumpta quiete, quantum aquarum circumsur-
gentibus jugis oritur, vertere in subjecta: mersaque humo, &
obruto quod effectum operis, duplicatus militi labor. Qua-
dragesimum id stipendum Caecina parendi aut imperitandi ha-
bebat: secundarum ambiguorumque rerum sciens, eoque in-
territus. Igitur futura volvens, non aliud repperit, quam ut
hostem silvis coerceret, donec fauici, quantumque gravioris
agminis, anteirent. nam medio montium & paludum por-
rigebatur planities, quae tenuem aciem pateretur. Deliguntur
legiones, quinta dextro lateri; unetvicefima in laevum; pri-
mani ducendum ad agmen; vicefimanus adversum securitu-
ros.

LXV. Nox per diversa inquies: cum barbari festis epulis,
laeto cantu, aut truci sonore subjecta vallium ac resultantis
saltus complerent; apud Romanos invalidi ignes, interruptae
voces, atque ipsi passim adjacerent vallo, oberrarent tentoriis,
insomnes magis quam pervigiles. ducemque terruit dira qui-
es. nam Quintilium Varum sanguine oblitum, et paludibus
emersum, cernere & audire visus est, velut vocantem, non
tamen obsecutus, & manum intendentis reppulisse. Coepit
luce missae in latera legiones metu, an contumacia, locum de-
seruere; capto propere campo, humentia ultra. Neque ta-
men Arminius, quamquam libero incursu, statim prorupit:
sed ut haesere coeno fossisque impedimenta, turbati circum
milites; incertus signorum ordo; utque tali in tempore, sibi
quisque

quisque properus, & lentae adversum imperia aures; intrumpe-
re Germanos jubet, clamitans, En Varus, & eodem iterum
fato victae legiones! Simul haec, & cum delectis scindit ag-
men, equisque maxime vulnera ingerit: illi sanguine suo &
lubrico paludum lapsantes, excusis rectoribus, disjicere obvi-
os, proterere jacentes. plurimus circa aquilas labor, qua-
neque adversum ferri ingruentia tela, neque figi limosa hum-
poterant. Caecina dum sustentat aciem, suffosso equo delapsu
circumveniebatur, ni prima legio sese opposuisset. juvit ho-
stium aviditas, omissa caede praedam sectantium: enisaeque
legiones, vesperascente die, in aperta & solida. neque i-
miseriarum finis. struendum vallum, petendus agger: amissi
magna ex parte, per quae egeritur humus, aut exciditur cel-
pes: non tentoria manipulis, non fomenta fauciis: infecto
coeno aut cruento cibos dividentes, funestas tenebras, & to-
hominum millibus unum jam reliquum diem lamentabas-
tur.

LXVI. Forte equus abruptis vinculis vagus, & clamor
territus, quosdam occurrentium obturbavit. tanta inde con-
sternatio, intrupisse Germanos credentium, ut cuncti ruerent
ad portas, quarum Decumana maxime petebatur, aversa ho-
sti & fugientibus tutior. Caecina comperto vanam esse for-
midinem, cum tamen neque auctoritate, neque precibus, ne
manu quidem obsistere, aut retinere militem quiret; pro-
jectus in limine portae, miseratione demum, quia per corpus
legati eundum erat, clausit viam: simul tribuni & centurio-
nes falsum pavorem esse docuerunt.

LXVII. Tunc contractos in principia, jussosque dicta cum
silentio accipere, temporis ac necessitatis monet: Unam in
armis salutem, sed ea consilio temperanda; manendumque
intra vallum, donec expugnandi hostes spe proprius succede-
rent: mox undique erumpendum. illa eruptione ad Rhenum
perueniri. quod si fugerent, pluris silvas, profundas magis
paludes, saevitiam hostium superesse: at victoribus decus,

gloriam,

gloriam, quae domi cara, quae in castris honesta, memorat: reticuit de adversis. Equos dehinc, orsus à suis, legatorum tribunorumque, nulla ambitione, fortissimo cuique bellatori tradit, ut hi, mox pedes, in hostem invaderent.

LXVIII. Haud minus inquies Germanus spe, cupidine, & diversis ducum sententiis agebat: Arminio, sinerent egredi, egressosque rursum per humida & impedita circumvenirent, suadente: atrociora Inguiomero, & laeta barbaris, ut vallum armis ambirent. promptam expugnationem, plures captivos, incorruptam praedam fore. Igitur orta die, proruunt fossas, injiciunt crates, summa valli prensant, raro super milite, & quasi ob metum defixo. postquam haesere munitis, datur cohortibus signum, cornuaque ac tubae concinuere. exin clamore & impetu tergis Germanorum circumfunduntur, exprobrantes, non hic silvas, nec paludes, sed aequis locis aequos deos. Hosti, facile excidium, & paucos ac semermos cogitanti, sonus tubarum, fulgor armorum, quanto inopina, tanto majora offunduntur: cadebantque, ut rebus secundis avi- di, ita adversis incauti. Arminius integer, Inguiomerus post grave vulnus, pugnam deseruere: vulgus trucidatum est, donec ira & dies permanxit. Nocte demum reversae legiones, quamvis plus vulnerum, eadem ciborum egestas atigaret; vim, sanitatem, copias, cuncta in victoria habuere.

LXIX. Pervaferat interim circumventi exercitus fama, & infesto Germanorum agmine Gallias peti: ac ni Agrippina impositum Rheno pontem solvi prohibuisset, erant qui id flagitium formidine auderent. sed femina ingens animi, munia ducis per eos dies induit, militibusque ut quis inops, aut fau- cius, vestem & fomenta dilargita est. Tradit C. Plinius Germanorum bellorum scriptor, stetisse apud principium pontis, laudes & grates reversis legionibus habentem. Id Tiberii animum altius penetravit. non enim simplices eas curas, nec adversus externos militem quaeri. nihil reliquum imperatoribus, ubi femina manipulos intervisat, signa adeat

largitionem tentet, tanquam parum ambitiose filium ducis gregali habitu circumferat, Caesaremque Caligulam appellari velit. Potiorem jam apud exercitus Agrippinam, quam legatos, quam duces: compressam à muliere seditionem, cui nomen principis obfistere non quiverit. Accendebat haec, onerabatque Sejanus, peritia morum Tiberii odia in longum jacens, quae reconderet, auctaque promeret.

LXX. At Germanicus legionum quas navibus vexerat, secundam, & quartam decimam itinere terrestri P. Vitellio ducendas tradit, quo levior classis vadoso mari innaret, vel reciprocо sideret. Vitellius primum iter sicca humo, aut modice adlabente aëstu, quietum habuit: mox impulsu aquilonis, simul fidere aequinoctii, quo maxime tumescit Oceanus, rapi agique agmen. & opplebantur terrae: eadem freto, litori, campis facies; neque discerni poterant incerta ab solidis, brevia à profundis. sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus: jumenta, sarcinae, corpora ex anima, interfluunt, occursant, permiscentur inter se manipuli, modo pectore, modo ore tenuis extantes, aliquando subtracto solo disiecti aut obruti. non vox, & mutui hortatus juvabant, adversante unda: nihil strenuus ab ignavo, sapiens à prudenti, consilia à casu differre: cuncta pari violentia involvebantur. Tandem Vitellius in editiora enisus, eodem agmen subduxit. pernoctavere sine utensilibus, sine igni, magna pars nudo aut mulcato corpore; haud minus miserabiles, quam quos hostis circumcidet. quippe illis etiam honestae mortis usus: his inglorium exitium. Iux reddidit terram; penetratumque ad amnem Visurgim, quo Caesar classe contenderat. impositae deinde legiones, vagante fama submersas, nec fides salutis, antequam Caesarem exercitumque reducem videre.

LXXI. Jam Stertinus ad accipiendum in ditionem Segismundum fratrem Segestis praemissus, ipsum & filium ejus in civitatem Ubiorum perduxerat. data utriusque venia; facile Segimero, cunctantius filio: quia Quintilii Vari corpus in-
lussisse

Jusisse dicebatur. Ceterum ad supplenda exercitus damna certavere Galliae, Hispaniae, Italia: quod cuique promptum, arma, equos, aurum, offerentes. quorum laudato studio Germanicus, armis modo & equis ad bellum sumptis, propria pecunia militem juvit. utque cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire saucios; facta singulorum extollere; vulnera intuens, alium spe, alium gloria, cunctos alloquio & cura, sibique & proelio firmabat.

LXXII. Decreta eo anno triumphalia insignia A. Caecinae, L. Apronio, C. Silio, ob res cum Germanico gestas. Nomen patris patriae Tiberius à populo faepius ingestum, repudiavit: neque in acta sua jurari, quamquam censente senatu, permisit: cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tanto se magis in lubrico dictans. non tamen ideo faciebat fidem civilis animi. nam legem majestatis reduxerat; cui nomen apud veteres idem, sed alia in judicium veniebant: si quis proditione exercitum, aut plebem seditionibus, denique male gesta republica majestatem populi Romani minuisset. facta arguebantur; dicta impunè erant. Primus Augustus cognitionem de famosis libellis specie legis ejus tractavit, commotus Cassii Severi libidine, qua viros feminasque inlustres procacibus scriptis diffamaverat. mox Tiberius, consultante Pompejo Macro praetore, an judicia majestatis redderentur? exercendas leges esse respondit. Hunc quoque asperavere carmina, incertis auctoribus vulgata, in saevitiam superbiamque ejus, & discordem cum matre animum.

LXXIII. Haud pigebit referre in Falanio, & Rubrio, modicis equitibus Romanis, praetentata crimina: ut, quibus initiis, quanta Tiberii arte, gravissimum exitium irrepserit, dein repressum sit, postremo arserit, cunctaque corripuerit, noscatur. Falanio objiciebat accusator, quod inter cultores Augusti, qui per omnes domos in modum collegiorum habebantur, Cassium quendam mimum corpore infamem adscivisset: quodque venditis hortis, statuam Augusti simul mancipasset.

Rubrio criminis dabatur violatum perjurio nomen Augusti. Quae ubi Tiberio notuere, scripsit consulibus; Non ideo decretum patri suo caelum, ut in perniciem civium is honor verteretur. Cassium histrionem solitum inter alios ejusdem artis intereste ludis, quos mater sua in memoriam Augusti sacrasset. Nec contra religiones fieri, quod effigies ejus, ut alia numinum simulacra, venditionibus hortorum & domuum accedant. Jusjurandum perinde aestimandum, quam si Jovem sefellisset. deorum injurias diis curae.

LXXIV. Nec multo post Granium Marcellum praetorem Bithyniae Quaestor ipsius Caepio Crispinus majestatis postulavit, subscribente Romano Hispone qui formam vitae iniit, quam postea celebrem miseriae temporum, & audaciae hominum fecerunt. nam egens, ignotus, inquies, dum occultis libellis facitiae principis adrepit, mox clarissimo cuique periculum factissit; potentiam apud unum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum, quod secuti, ex pauperibus divites, ex contemptis metuendi, perniciem aliis, ac postremum sibi invenire. Sed Marcellum insimulabat finistros de Tiberio sermones habuisse. inevitabile crimen, cum ex moribus principis foedissima quaeque deligeret accusator, objectaretque reo. nam quia vera erant, etiam dicta credebantur. Addidit Hispo, statuam Marcelli altius quam Caesorum sitam: & alia in statua, amputato capite Augusti, effigiem Tiberii inditam. ad quod exarsit adeo, ut rupta taciturnitate proclamaret; se quoque in ea causa laturum sententiam palam & juratum, quo ceteris eadem necessitas fieret. Manebant etiam tum vestigia morientis libertatis. Igitur Cn. Piso, Quo, inquit, loco censibus Caesar? si primus, habebo quod sequar: si post omnes, vereor ne imprudens dissentiam. permotus his, quantoque incautius efferbuerat, poenitentia patiens, tulit absolvi reum criminibus majestatis. de pecuniis repetundis ad reciperatores itum est.

LXXV.

LXXV. Nec patrum cognitionibus satiatus, judiciis adfusat in cornu tribunalis, ne praetorem curuli depelleret; multaque eo coram, adversus ambitum & potentium preces constituta. sed dum veritati consulitur, libertas corrumpebatur. Inter quae Pius Aurelius senator, questus mole publicae viae, ductuque aquarum, labefactas aedis suas, auxilium patrum invocabat. resistentibus aerarii praetoribus, subvenit Caesar, pretiumque aedium Aurelio tribuit, ergo gaudae per honesta pecuniae cupiens: quam virtutem diu retinuit, cum ceteras exueret. Propertio Celeri praetorio, veniam ordinis ob paupertatem petenti, decies festertium largitus est, satis comperto paternas ei angustias esse. tentantis eadem alios, probare causam senatui jussit, cupidine severitatis in his etiam, quae rite faceret, acerbus. unde ceteri silentium & paupertatem confessioni & beneficio praeposuere.

LXXVI. Eodem anno continuis imbribus auctus Tiberis plana urbis stagnaverat: relabentem secuta est aedificiorum & hominum strages. Igitur censuit Asinius Gallus, ut libri Sibyllini adirentur. renuit Tiberius, perinde divina humanaque obtegens. Sed remedium coercendi fluminis Atejo Capitonii, & L. Arruntio mandatum. Achajam ac Macedoniam onera deprecantis, levari in praefens proconsulari imperio, tradique Caesari placuit. Edendis gladiatoribus, quos Germanici fratri ac suo nomine obtulerat, Drusus praefedit, quamquam vili sanguine nimis gaudens: quod vulgus formidolosum, & pater arguisse dicebatur. cur abstinuerit spectaculo ipse, varie trahebant: alii taedio coetus, quidam trifititia ingenii, & metu comparationis, quia Augustus comiter interfuisset. Non crediderim ad ostentandam saevitiam, movendasque populi offensiones, concessam filio materiem: quamquam id quoque dictum est.

LXXVII. At Theatri licentia proximo priore anno coepita, gravius tum erupit, occisis non modo è plebe, sed militibus & centurione, vulnerato tribuno praetoriae cohortis,

dum proba in magistratus & dissensionem vulgi prohibent. Actum de ea seditione apud patres, dicebanturque sententiae, ut praetoribus jus virgarum in histriones esset. intercessit Haterius Agrippa tribunus plebei, increpatusque est Asinii Galli oratione, silentio Tiberio, qui ea simulacra libertatis senatus praebebat. valuit tamen intercessio, quia divus Augustus immunes verberum histriones quandam responderat, neque fas Tiberio infringere dicta ejus. De modo lucaris, & adversus lasciviam fautorum, multa decernuntur; ex quis maxime insignia: Ne domos Pantomimorum senator introiret, ne egredientis in publicum equites Romani cingerent; aut alibi quam in theatro spectarentur: & spectantium immodestiam exsilio multandi potestas praetoribus fieret.

LXXVIII. Templum ut in colonia Tarraconenſi strueretur Augusto, potentibus Hispanis permifſum; datumque in omnes provincias exemplum. Centesimam reram venalium post bella civilia institutam deprecante populo, edixit Tiberius militare aerarium eo subsidio niti: simul imparem oneri rem publicam, niſi vicesimo militiae anno veterani dimitterentur. ita proximae seditionis male consulta, quibus fedecim stipendiiorum finem expreſſerant, abolita in posterum.

LXXIX. Actum deinde in senatu ab Arruntio & Atejo, an ob moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina & lacus, per quos augescit. Auditaeque municipiorum & coloniarum legationes; orantibus Florentinis, ne Clanis solito elveo demotus in amnum Arnum transferretur, idque ipſis perniciem adferret. Congruentia his Interamnates differuerat; pessum ituros foecundissimos Italiae campos, si amnis Nar (id enim parabatur) in rivos deductus superstagnavisset. Nec Reatini silebant, Velinum lacum, qua in Narem effunditur, obstrui recusantes; quippe in adjacentia erupturum. optime robus mortalium consuluisse naturam, quae sua era fluminibus, suos cursus, utque originem, ita fines dederit. spectandas etiam religiones sociorum, qui sacra & lucos, & aras pa-

triiis

riis amnibus dicaverint. quin ipsum Tiberim nolle prorsus accolis fluviis orbatum minore gloria fluere. Seu preces coloniarum, seu difficultas operum, sive superstitionis, valuit ut in sententiam Pisonis concederetur, qui nil mutandum censuerat.

LXXX. Prorogatur Poppeo Sabino provincia Moesia, additis Achaja ac Macedonia. Id quoque morum Tiberii fuit, continuare imperia, ac plerosque ad finem vitae in iisdem exercitibus, aut jurisdictionibus habere. Caussae variae traduntur: alii taedio novae curae semel placita pro aeternis servavisse: quidam invidia, ne plures fruerentur. sunt qui existimant, ut callidum ejus ingenium, ita anxiun judicium, neque enim eminentis virtutes sectabatur, & rursum vitia oderat: ex optimis periculum sibi, à pessimis dedecus publicum metuebat. qua haesitatione postremo eo proiectus est, ut mandaverit quibusdam provincias, quos egredi urbe non erat passurus.

LXXXI. De comitiis consularibus, quae tum primum illo principe, ac deinceps fuere, vix quidquam firmare ausim; adeo diversa non modo apud auctores, sed in ipsius orationibus reperiuntur. Modo subtractis candidatorum nominibus originem cuiusque, & vitam, & stipendia descripsit, ut qui forent intelligeretur: aliquando ea quoque significatione subtracta, candidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarent, suam ad id curam pollicitus est: plerumque eos tantum apud se professos differuit, quorum nomina consulibus edidisset; posse & alios profiteri, si gratiae, aut meritis confiderent. speciosa verbis, re inania, aut subdola: quantoque majore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad infensius servitium.

C. CORN.

C. CORN. TACITI
 ANNALIUM
 LIBER SECUNDUS

BREVARIUM LIBRI.

Motus aliqui in Oriente. Vonones Partborum rex solio & solo ab Artabano pellitur : & ad Armenios profugus, ab his in regnum accipitur. Qui eodem mox demovetur a Silano Praefide Syriae, ob metum & Artabani minas. At Tiberius, specie moti Orientis, Germanicum a legionibus suetis abstrahit. cui paret ille, sed lente. Prius enim Germaniam ingreditur, & fabricata ingenti classe, exercitum Oceano ad Amisiam flumen vebit. Illic Angrivarios Stertinio duce populatur & sternit: mox Cberuscos & Arminium ingenti praelio vincit. multum, que gloriae partum, nisi in regressu fortuita clades eam obliterasset. Navium enim hominumque maximam partem in Oceano amisit, vi tempestatis & imperitia ejus maris. Interea Romae vir nobilis Libo Drusus studii rerum novarum defertur. accusatur in Senatu, & parte aliqua convincitur. Tiberium infensum expertus, & veniae nulla spe, gladio incubuit. M. Hortali preces (nepos is Hortenfii) in manifesta paupertate, spretae a Principe. Clemens Postumi Agrippae servus, domino imperfecto, faciem & nomen ejus mentitur. res Romanas turbat. occulte conscius & adjutores multos habet. opera tamen & ingenio Sallustii Crispi sine motu capit, & Romanum perducitur. Sub id tempus Germanicus de Cattis, Cberuscis, aliisque gentibus triumphat. Archelaus Cappadocum rex in urbem accitus, & indigne habitus, fato moritur. Regnum ejus in provinciam redactum. Germanico oriens permisus, cum majore, quoquo adisset, imperio : Cn. Pisoni Syria,

riæ, cum occultis (ut creditur) in Germanicum mandatis. Drusus in Illyricum it, dux contra Germanos. qui inter se discordes, otium & securitatem Romanis fecere. Cœrussi duce Arminio, potentem & veterem regem Marobodum, magno nec incruento proelio vincunt. In Asia duodecim celebres urbes terrae motu collapsæ, aut baustæ sunt. Tacfarinas in Africa bellum sive latrocinium exercet. idque à Furio Proconsule statim repressum. Germanicus in Armeniam venit: regem Zenonem volentibus iis imponit. Drusus Germanos ad discordias inlicit. Marobodus vi Catualda regno pulsus in Italiam venit, & Ravennæ per duodeviginti annos egit. Idem Catualda mox casus, qui Forum Julium missus. Rhescuporis Ibracum rex, opera Pomponii Flacci in vincia datur: Romanam perducitur. Germanicus AEgyptum iusrat. reversus, inimicitias cum Pisone exercet, & denunciat. sed paullo post morbo correptus, cum ingenti gentium omnium luctu, Antiochiae extinguitur. Veneni à Pisone dati suspicio erat. qui conatus armis Syriam repetere, à Sentio aliisque Germanici amicis impeditur. Honores multi Germanico mortuo Romæ decreti. Sanctiones contra mulierem impudicitiam. Virgo Vestalis capta. Arminius in Germania dolo caesus. Haec gesta annis quatuor.

COSS. T. STATILIO SISENNA TAURO,
ET L. SCRIBONIO LIBONE. C. COE-
LIO RUFO, ET L. POMPONIO FLACCO.
TIBERIO CAESARE AUG. III. ET GER-
MANICO CAESARE II. M. IUNIO SILA-
NO, ET C. NORBANO FLACCO.

Sisenna Statilio Tauro, L. Libone Coss. mota Orientis regna, provinciaeque Romanae; initio apud Parthos orto, qui petitum Roma acceptumque regem, quamvis gentis Arsacidarum, ut externum aspernabantur. Is fuit Vonones, obses

obses Augusto datus à Phrahate. Nam Phrahates quamquam depulisset exercitus, ducesque Romanos, cuncta venerantium officia ad Augustum verterat, partemque prolis firmandae amicitiae miserat: haud perinde nostri metu, quam fidei popularium diffusus.

II. Post finem Phrahatis & sequentium regum, ob internas caedes, venere in urbem legati à primoribus Parthis, qui Vononem vetustissimum liberorum ejus accident. Magnificum id sibi creditit Caesar auxitque opibus. Et acceperunt barbari laetantes, ut ferme ad nova imperia. Mox subit pudor, degeneravisse Parthos, petitum alio ex orbe regem hostium artibus infectum: jam inter provincias Romanas folium Arsacidarum haberí, darique. Ubi illam gloriam trucidantium Craßum, exturbantium Antonium; si mancipium Caesaris, tot per annos servitutem perpesum, Parthis imperit? Accendebat dignantes & ipse, diversus à majorum institutis, raro venatu, segni equorum cura; quotiens per urbes incederet, lecticae gestamine, fastuque erga patrias epulas; inridebantur & Graeci comites ac vilissima utensilium anulo clausa: sed prompti aditus, obvia comitas, ignotas Parthis virtutes, nova vitia; & quia ipsorum moribus aliena, perinde odium pravis & honestis.

III. Igitur Artabanus Arsacidarum è sanguine apud Dahæ adultus excitur, primoque congressu fusus reparat vires, regnoque potitur. Victo Vononi perfugium Armenia fuit, vacua tunc, interque Parthorum & Romanas opes infida, ob scelus Antonii, qui Artausden regem Armeniorum specie amicitiae inleatum, dein catenis oneratum, postremo interfecerat. Ejus filius Artaxias memoria patris nobis infensus, Arsacidarum vi seque regnumque tutatus est. occiso Artaxia per dolum propinquorum, datus à Caesare Armeniis Tigranes, deductusque in regnum à Tiberio Nerone. Nec Tigrani diuturnum imperium fuit, neque liberis ejus, quamquam sociatis more externo in matrimonium regnumque.

Dein

Dein iussu Augusti impositus Artauasdes, & non sine clade nostra dejectus.

IV. Tum C. Caesar cōpōnendae Armeniae deligitur. Is Ario barzanem origine Medum, ob insignem corporis formam, & praeclarum animum, volentibus Armeniis praefecit. Ario barzane morte fortuita absumpto, stirpem ejus haud tolerare: tentatoque feminae imperio, cui nomen Erato, eaque brevi pulsa; incerti solutique, & magis sine domino, quam in libertate, profugum Vononem in regnum accipiunt. Sed usi minitari Artabanus, & parum subsidii in Armeniis, vel si nostra vi defenderetur, bellum adversus Parthos sumendum erat; rector Syriae Creticus Silanus excitum custodia circumdat, manente luxu & regio nomine. quod ludibrium ut effugere agitaverit Vonones, in loco reddemus.

V. Ceterum Tiberio haud ingratum accidit turbari res Orientis, ut ea specie Germanicum suetis legionibus abstraheret; novisque provinciis impositum, dolo simul & casibus objectaret. At ille quanto acriora in eum studia militum, & aversa patrui voluntas, celerandae victoriae intentior, tractare proeliorum vias, & quae sibi tertium jam annum belligantem saeva vel prospera evenissent. fundi Germanos acie, & iustis locis: juvari silvis, paludibus, brevi aestate, & praematura hieme: suum militem haud perinde vulneribus, quam spatiis itinerum, damno armorum adfici: fessas Gallias ministrandis equis: longum impedimentorum agmen, opportunum ad infidias, defensantibus iniquum. at si mare intretur, promptam ipsis possessionem, & hostibus ignotam; simul bellum maturius incipi, legionesque & commeatus pariter vehi; integrum equitem, equosque, per ora & alveos fluminum media in Germania fore.

VI. Igitur hoc intendit: missis ad census Galliarum, P. Vitellio & Cantio; Silius, & Anteius, & Caecina fabricandae classi praeponuntur. Mille naves sufficere visae, proptereaque: aliae breves, angusta puppi proraque, & lato ute-

vo, quo facilius fluctus tolerarent: quaedam planae carinis, ut sine noxa siderent: plures appositis utrimque gubernaculis, converso ut repente remigio, hinc vel illinc adpellerent, multae pontibus stratae, super quas tormenta veherentur, simul aptae ferendis equis, aut commeatui, velis habiles, cibis remis, augebantur alacritate militum in speciem ac terrorem. Insula Batavorum in quam convenienter praedicta, ob facile adpulsus, accipiendisque copiis, & transmittendum ad bellum opportuna. Nam Rhenus uno alveo continuus, aut modicas insulas circumveniens, apud principium agri Batavi vel in duos amnes dividitur: servatque nomen & violentiam cussus, qua Germaniam praevehitur, donec Oceano misceatur ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens, verso cognomento, Vahalem accolae dicunt, mox id quoque vocabulum mutat Mosa flumine, ejusque immenso ore eundem in Oceanum effunditur.

VII. Sed Caesar, dum adiguntur naves, Silium legatum cum expedita manu inruptionem in Cattos facere jubet: ipse audito castellum Lupiae flumini adpositum obsideri, sex legiones eo duxit. Neque Silio ob subitos imbres aliud actum quam ut modicam praedam, & Arpi principis Cattorum conjugem filiamque raperet: neque Caesari copiam pugnae obfores fecere; ad famam adventus ejus dilapsi. Tumulum tamen nuper Varianis legionibus structum, & veterem aram Druso sitam disjecerant. restituit aram; honorique patris princeps ipse cum legionibus decucurrit; tumulum iterare haud visum. & cuncta inter castellum, Alisonem, ac Rhenum, novis limitibus, aggeribusque permunita.

VIII. Jamque classis advenerat, cum praemissio commen-
tu, & distributis in legiones ac socios navibus, fossam cui
Drusiana nomen, ingressus, precatusque Drusum patrem, ut
se eadem ausum, libens placatusque exemplo ac memoria con-
silliorum atque operum juvaret; lacus inde, & Oceanum, us-
que ad Amisiam flumen, secunda navigatione pervehitur;

classis

classis Amisiae relicta, laevo amne; erratumque in eo, quod non subvexit: transposuit militem dexteram in terras iturum. Ita plures dies efficiendis pontibus abssumti. Et eques quidem ac legiones prima aestuaria, nondum ad crescente unda, intrepidi transiere: postremum auxiliorum agmen, Batavique in parte ea, dum insultant aquis, artemque nandi ostentant, turbati, & quidam hausti sunt. Metanti castra Caesari Angri- variorum defectio à tergo nuntiatur. missus illico Stertinus cum equite, & armatura levi, igne & caedibus perfidiam ultus est.

IX. Flumen Visurgis Romanos Cheruscosque interfluebat. ejus in ripa cum ceteris primoribus Arminius adstitit, quae- sitoque an Caesar venisset? postquam adesse responsum est; ut liceret cum fratre conloqui oravit. Erat is in exercitu cognomento Flavius, insignis fide, & amissio per vulnus oculo paucis ante annis, duce Tiberio. tum permissum: progressusque salutatur ab Arminio. qui amotis stipatoribus, ut sagit- tarii nostra pro ripa dispositi abscederent, postulat; & postquam digressi, unde ea deformitas oris? interrogat fratrem. illo locum, & proelium referente; quodnam praemium rece- pisset? exquirit. Flavius aucta stipendia, torquem, & cor- onam, aliaque militaria dona memorat, in ridente Arminio vilia servitii pretia.

X. Exin diversi ordiuntur: hic magnitudinem Romanam, opes Caesaris, & victis graves poenas; in ditionem venien- ti paratam clementiam; neque conjugem & filium ejus hosti- liter haberi. Ille fas patriae, libertatem avitam, penetralis Germaniae deos, matrem precum sociam; ne propinquorum, & adfinium, denique gentis suae desertor & proditor, quam imperator esse mallet. Paulatim inde ad jurgia prolapsi, quo minus pugnam consererent, ne flumine quidem interjecto co- hibebantur: ni Stertinus adcurrentes, plenum irae, armaque & equum poscentem Flavium attinuisset. cernebatur contra minitabundus Arminius, proeliumque denuntians. nam ple-

raque Latino sermone interjaciebat, ut qui Romanis in castris ductor popularium meruisset.

XI. Postero die Germanorum acies trans Visurgim stetit. Caesar, nisi pontibus praesidiisque impositis, dare in discrimen legiones haud imperatorum ratus, equitum vado transmittit. praefuere Stertinus, & è numero primipilarium AEmilius, distantibus locis invecti, ut hostem diducerent qua celerrimus amnis, Cariovalda dux Batavorum erupit; eum Cherusci fugam simulantes in planitiem saltibus circumiectam traxere: dein coorti, & undique effusi trudunt adversos, instant cedentibus, collectosque in orbem, pars congreffata, quidam eminus proturbant. Cariovalda diu sustentata hostium faevitia, hortatus suos ut ingruentes catervas globo frangerent; atque ipse in densissimos inrumpens, congestis telis & suffosso equo labitur, ac multi nobilium circa: ceteros visua, aut equites cum Stertinio AEmilioque subvenientes, periculo exemere.

XII. Caesar transgressus Visurgim indicio perfugae cognoscit, delectum ab Arminio locum pugnae: convenisse & alias nationes in silvam Herculi sacram, ausurosque nocturnam castrorum oppugnationem. habita indici fides, & cernebantur ignes; suggestaque propius speculatores, audiri fremitum equorum, immensique & inconditi agminis murmur, attulere. Igitur propinquo summae rei discrimine, explorandos militum animos ratus, quonam id modo incorruptum foret secum agitabat. Tribunos & centuriones laeta saepius quam comperta nuntiare; libertorum servilia ingenia; amicis insesse adulationem: si concio vocetur, illic quoque, quae pauci incipient, reliquos adstrepere. penitus noscendas mentes, cum secreti & incustoditi, inter militaris cibos, spem aut metum proferrent.

XIII. Nocte copta egressus augurali, per occulta & vigilibus ignara, comite uno, contextus humeros ferina pelle, adit castrorum vias, adsistit tabernaculis, fruiturque fama sui: cum

hic

hic nobilitatem ducis, decorem alias, plurimi patientiam, comitatem, per feria per jocos eundem animum, laudibus ferent, reddendamque gratiam in acie faterentur; simul perfidos & ruptores pacis, ultiōni & gloriae maestandos. Inter quae unus hostium Latinae linguae sciens, acto ad vallum equo, voce magna, conjuges, & agros, & stipendii indies, donec bellaretur, festertos centenos, si quis transfugisset, Arminii nomine pollicetur. Incendit ea contumelia legionum iras: veniret dies, daretur pugna: sumpturum militem Germanorum agros, tracturum conjuges; accipere omen & matrimonia ac pecunias hostium praedae destinare. Tertia ferme vigilia adsultatum est castris, sine conjectu teli; postquam crebras pro munimentis cohortes, & nihil remissum sensere.

XIV. Nox eadem laetam Germanico quietem tulit, viditque se operatum, & sanguine sacro respersa praetexta, pulchriorem aliam manibus aviae Augustae accepisse. Auctus omnine, addicentibus auspiciis, vocat concionem, & quae sapientia praevisa aptaque imminenti pugnae differit: Non campos modo militi Romano ad proelium bonos, sed si ratio adsit, silvas & saltus. nec enim immensa barbarorum scuta, enormis hastas, inter truncos arborum, & enata humo virgulta, perinde haberi quam pila, & gladios, & haerentia corpori tegmina. densarent ictus, ora mucronibus quaererent: non loricam Germano, non galeam; ne scuta quidem ferro, nervove firmata, sed vimum textus, sed tenuis & fucatas colore tabulas: primam utcumque aciem hastatam; ceteris praeuusta aut brevia tela. jam corpus, ut visu torvum, & ad brevem impetum validum; sic nulla vulnerum patientia: fine pudore flagitii, fine cura ducum, abire, fugere; pavidos adversis, inter secunda, non divini, non humani juris memores. Si taedio viarum ac maris finem cupiant; hac acie parari: propiorem jam Albim, quam Rhenum; neque bellum ultra, modo se patris, patruique vestigia prementem iisdem in terris

viectorem sisterent. Orationem ducis secutus militum ardor, signumque pugnae datum.

XV. Nec Arminius, aut ceteri Germanorum proceres omittebant suos quisque testari: Hos esse Romanos Variani exercitus fugacissimos, qui ne bellum tolerarent, seditionem induerint: quorum pars onusta vulneribus tergum, pars flumibus & procellis fractos artus, infensis rursum hostibus, adversis diis objiciant, nulla boni spe. classem quippe, & avia Oceani quaesita, ne quis venientibus occurreret, ne pulsos premeret: sed ubi miscuerint manus, inane victis ventorum remorumve subfdium. meminissent modo avaritiae, crudelitatis, superbiae; aliud sibi reliquum, quam tenere libertatem aut mori ante servitium?

XVI. Sic accensos, & proelium poscentes in campum, cui Idistaviso nomen, deducunt: is medius inter Visurgim & colles, ut ripae fluminis cedunt, aut prominentia montium resistunt, inaequaliter sinuatur. pone tergum insurgebat silva, editis in altum ramis, & pura homo inter arborum truncos. Campum & prima silvarum barbara acies tenuit; soli Cherusci juga insedere, ut proeliantibus Romanis desuper incurserent. Noster exercitus sic incessit: auxiliares Galli Germanique in fronte: post quos pedites sagittarii: dein quatuor legiones, & cum duabus praetoriis cohortibus, ac delecto equite Caesar: exin totidem aliae legiones, & levis armatura cum equite sagittario, ceteraeque sociorum cohortes. Intentus paratusque miles, ut ordo agminis, in aciem adfisteret.

XVII. Visis Cheruscorum catervis, quae per ferociam prouperant, validissimos equitum incurrere latus, Stertinum cum ceteris turmis circumgredi, tergaque invadere jubet, ipse in tempore adfuturus. Interea pulcherrimum augurium, octo aquilae petere silvas & intrare visae, Imperatorem advertere. exclamat, Irent, sequerentur Romanas aves, propria legionum numina. simul pedestris acies infertur, & praemissus eques, postremos ac latera impulit: mirumque dictu, duo hostium

agmina

gmina diversa fuga, qui silvam tenuerant in aperta, qui cam-
is adstiterant in silvam ruebant. medii inter hos Cherusci
ollibus detrucebant; inter quos insignis Arminius manu,
oce, vulnera, sustentabat pugnam: incubueratque sagittariis,
lla rupturus, ni Raetorum Vindelicorumque, & Gallicae
cohortes signa objecissent. nisi tamen corporis, & impetu e-
qui pervasit, oblitus faciem suo cruento, ne nosceretur. qui-
dam agnatum à Chaucis inter auxilia Romana agentibus e-
missumque tradiderunt. Virtus seu fraus eadem Inguiome-
ro effugium dedit; ceteri passim trucidati. & plerosque tra-
nare Visurgim conantes, injecta tela, aut vis fluminis, post-
rem moles ruentium, & incidentes ripae, operuere. qui-
dam turpi fuga in summa arborum nisi, remisque se occul-
tantes, admotis sagittariis per ludibrium ficebantur: alios pro-
ratae arbores adfixere. Magna ea victoria, neque cruenta
nobis fuit.

XVIII. Quinta ab hora diei ad noctem caesi hostes decem
millia passuum cadaveribus atque armis opplevere; repertis
inter spolia eorum catenis, quas in Romanos, ut non dubio
eventu, portaverant. Miles in loco proelii Tiberium Impe-
ratorem salutavit, struxitque aggerem, & in modum tropae-
orum arma, subscriptis victarum gentium nominibus, imposuit.

XIX. Haud perinde Germanos vulnera, luctus, excidia,
quam ea species dolore & ira adfecit. qui modo abire sedi-
bus, trans Albim concedere parabant, pugnam volunt, arma
rapiunt; plebes, primores, juventus, senes, agmen Roma-
num repente incurvant, turbant. postremo deligunt locum,
flumine & silvis clausum, arta intus planitie, & humida; sil-
vas quoque profunda palus ambibat, nisi quod latus unum An-
grivarii lato aggere extulerant, quo à Cheruscis dirimerentur.
hic pedes adstitit: equitem propinquis lucis texere, ut ingref-
sis silvam legionibus à tergo foret.

XX. Nihil ex iis Caesari incognitum: consilia, locos,
prompta, occulta noverat, astusque hostium in perniciem ip-

sis vertebat. Sejo Tuberoni legato tradit equitem, campumque, peditem aciem ita instruxit, ut pars aequo in silvam aditu incederet, pars objectum aggerem eniteretur. quod arduum, sibi; cetera legatis permisit. quibus plana evenerant, facile inrupere: quis impugnandus agger, ut si murum succederent, gravibus superne iectibus conflictabantur. Sensit dux imparem minus pugnam, remotisque paulum legionibus, funditores libitoresque excutere tela, & perturbare hostem jubet. missae è tormentis hastae, quantoque conspicui magi propugnatores, tanto pluribus vulneribus dejecti. Primum Caesar cum praetoriis cohortibus, capto vallo, dedit impetum in silvas. conlato illic gradu certatum: hostem à tergo palus, Romanos flumen aut montes claudebant: utrisque necessitas in loco, spes in virtute, salus ex victoria.

XXI. Nec minor Germanis animus; sed genere pugnae & armorum superabantur: cum ingens multitudo, artis locis, praelongas hastas non protenderet, non colligeret, neque adfusibus & velocitate corporum uteretur, coacta stabile ad proelium: contra miles, cui scutum pectori adpressum, & insidens capulo manus, latos barbarorum artus, nuda ora foderet, viamque strage hostium aperiret: imprompto jam Arminio, ob continua pericula, five illum recens acceptum vulnus tardaverat. Quin & Inguiomerum tota volitantem acie, fortuna magis quam virtus deserebat. & Germanicus quo magis agnosceretur, detraxerat tegimen capiti, orabatque insisterent caedibus: nil opus captivis, solam internacionem gentis finem bello fore. Jamque sero diei subducit ex acie legionem faciendis castris: ceterae ad noctem cruento hostium satiatae sunt, equites ambigue certavere.

XXII. Laudatis pro concione victoribus, Caesar congeriem armorum struxit, superbo cum titulo: **D E B E L L A T I S
I N T E R R H E N U M A L B I M Q U E N A T I O N I
B U S E X E R C I T U M T I B E R I I C A E S A R I S E A
M O N I M E N T A M A R T I E T J O V I E T A U G U S**

TO SACRAVISS E. de se nihil addidit, metu invidiae, an ratus conscientiam facti satis esse. Mox bellum in Angriarios Stertinio mandat, ni ditionem properavissent. atque illi supplices, nihil abnuendo, veniam omnium accepere.

XXIII. Sed aestate jam adulta legionum aliae itinere terrestri in hibernacula remissae: plures Caesar classi impositas per flumen Amisiam Oceano invexit. Ac primo placidum aequor mille navium remis strepere, aut velis impelli: mox atro nubium globo effusa grando, simul variis undique procellis incerti fluctus prospectum adimere, regimen impedire: milesque pavidus, & casuum maris ignarus, dum turbat nautas, vel intempestive juvat, officia prudentium corrumpebat. omne dehinc caelum, & mare omne in austrum cessit, qui tumidis Germaniae terris, profundis amnibus, immenso nubium tractu validus, & rigore vicini septemtrionis horridior, rupuit disjectque naves in aperta Oceani, aut insulas faxis abruptis, vel per occulta vada infestas. quibus paulum aegreque vitatis, postquam mutabat aëstus, eodemque quo ventus ferebat; non adhaerere anchoris, non exhaustire inrumpentis undas poterant: equi, jumenta, sarcinae, etiam arma praecipitantur, quo levarentur alvei manantes per latera, & fluctu superurgente:

XXIV. Quanto violentior cetero mari Oceanus, & truculentia caeli praefat Germania, tantum illa clavis novitate & magnitudine excessit, hostilibus circum litoribus, aut ita vasto & profundo, ut credatur novissimum ac sine terris mare: pars navium haustae sunt; plures, apud insulas longius sitas ejectae: milesque nullo illic hominum cultu, fame absumptus, nisi quos corpora equorum eodem elisa toleraverant. sola Germanici triremis Chaucorum terram adpulit, quem per omnes illos dies noctesque apud scopulos & prominentis oras, eum se tanti exitii reum clamitaret, vix colibuerem amici, quo minus eodem mari oppeteret. Tandem relabente aëstu, & secundante vento, claudae naves raro remigio, aut intentis.

vestibus

vestibus, & quaedam à validioribus tractae, revertere: quas raptim refectas misit, ut scrutarentur insulas. collecti ea cura plerique: multos Angrivarii nuper in fidem accepti, redemptos ab interioribus reddidere: quidam in Britanniam rapti, & remissi à regulis. Ut quis ex longinquo revenerat, miracula narrabant, vim turbinum, & inauditas volucres, monstra maris, ambiguas hominum & beluarum formas: visa, five ex metu credita.

XXV. Sed fama classis amissae, ut Germanos ad spem belli, ita Caesarem ad coercendum erexit. C. Silio cum triginta peditum, tribus equitum millibus ire in Cattos imperat: ipse majoribus copiis Marsos inrumpit: quorum dux Malovendus nuper in dditionem acceptus, propinquo Iuco defossum Varianae legionis aquilam modico praesidio servari indicat. Missa extemplo manus, quae hostem à fronte eliceret; alii qui terga circumgressi recluderent humum: & utrisque adfuit fortuna. eo promptior Caesar pergit introrsus, populatur, exscindit non ausum congredi hostem; aut sicuti restiterat, statim pulsum; nec unquam magis, ut ex captivis cognitum est, paventem. Quippe invictos & nullis casibus superabiles Romanus praedicabant, qui perdata classe, amissis armis, post constrata equorum virorumque corporibus litora, eadem virtute, pari ferocia, & veluti aucti numero inrupissent.

XXVI. Reductus inde in hiberna miles, laetus animi, quod adversa maris expeditione prospera pensavisset. addidit munificentiam Caesar, quantum quis damni professus erat exsolvendo. Nec dubium habebatur labare hostes, petendaeque pacis consilia sumere, & si proxima aetas adjiceretur, posse bellum patrari: sed crebris epistolis Tiberius monebat, rediret ad decretum triumphum. satis jam eventuum, satis caustum: prospera illi & magna proelia: eorum quoque meminisset, quae venti & fluctus, nulla ducis culpa, gravia tamen & saeva damna intulissent. se novies à divo Augusto in Germaniam missum, plura consilio quam vi perfecisse. sic Sugambros

gambros in ditionem acceptos, sic Suevos, regemque Maroboduum pace obstrictum. posse & Cheruscos, ceterasque rebellium gentes, quando Romanae ultiōni consultum est, internis discordiis relinqui. Precante Germanico annum efficiendis coeptis, acrius modestiam ejus adgreditur, alterum consultatum offerendo, cujus munia praesens obiret. simul adneciebat, si foret adhuc bellandum, relinquere materiem Drusi fratris gloriae, qui nullo tum alio hoste, non nisi apud Germanias adsequi nomen imperitorium, & deportare lauream posset. Haud cunctatus est ultra Germanicus, quamquam finge ea, seque per invidiam parto jam decori abstrahi intelligeret.

XXVII. Sub idem tempus è familia Scriboniorum Libo Drusus defertur moliri res novas. Ejus negotii initium, ordinem, finem curatius differam; quia tum primum reperta sunt, quae per tot annos rempublicam exedere. Firmius Catius Senator ex intima Libonis amicitia, juvenem improvidum & facilem inanibus, ad Chaldaeorum promissa, Magorum sacra, somniorum etiam interpretes impulit: dum proavum Pompejum, amitam Scriboniam, quae quondam Augusti conjunx fuerat, consobrinos Caesares, plenam imaginibus domum ostentat: hortaturque ad luxum & aes alienum, socius libidinum & necessitatum, quo pluribus indiciis inligaret.

XXVIII. Ut satis testium, & qui servi eadem noscerent, reperit, aditum ad principem postulat; demonstrato erimine & reo per Flaccum Vescularium equitem Romanum, cui propior cum Tiberio usus erat. Caesar indicium haud aspernatus, congressus abnuit: posse enim, eodem Flaceo internuntio, sermones commeare. Atque interim Libonem ornat praetura, convictibus adhibet, non vultu alienatus, non verbis eomotior (adeo iram condiderat) cunctaque ejus dicta factaque cum prohibere posset, scire malebat. donec Junius quidam tentatus ut infernas umbras carminibus eliceret, ad Fulcini um Trionem indicium detulit, celebre inter accusatores Trionis ingenium erat, avidumque famae malae. Statim corripit

corripit reum, adit consules, cognitionem senatus poscit: & vocantur patres, addito, consultandum super re magna & a. troci.

XXIX. Libo interim ueste mutata, cum primoribus feminis circumire domos, orare ad fines, vocem adversum pericula poscere: abnuentibus cunctis, cum diversa praetenderent, eadem formidine. die senatus metu & aegritudine fessus, sive, ut tradidere quidam, simulato morbo, lectica delatus ad fores curiae, innisusque fratri, & manus ac supplices voces ad Tiberium tendens, immoto ejus vultu excipitur. mox libellos & auctores recitat Caesar, ita moderans, ne lenire, neve asperare crimina videretur.

XXX. Accesserant praeter Trionem & Catum accusatores, Fontejus Agrippa, & C. Livius, certabantque cui jus perorandi in reum daretur: donec Livius, quia nec ipsi inter se concederent, & Libo fine patrono introisset, singillatim se crimina objecturum professus, protulit libellos vecordes aedos, ut consultaverit Libo, an habiturus foret opes, quis viam Appiam Brundisium usque pecunia operiret. inerant & alia hujuscemodi, stolida, vana; si mollius acciperes, miseranda. Uni tamen libello manu Libonis, nominibus Caesarum aut senatorum, additas atroces vel occultas notas, accusator arguebat. Negante reo, adnoscentes servos per tormenta interrogari placuit. Et quia vetere senatusconsulto quaestio in caput domini prohibebatur, callidus & novi juris repertor Tiberius mancipari singulos auctori publico jubet: scilicet ut in Libonem ex servis salvo senatusconsulto quaereretur. Ob quae posterum diem reus petivit. domumque digressus extremas preces P. Quirino propinquu suo ad principem mandavit. respondum est, ut senatum rogaret.

XXXI. Cingebatur interim milite domus, strepabant etiam in vestibulo, ut audiri, ut aspici possent: cum Libo, ipsis, quas in novissimam voluptatem adhibuerat, epulis excruciatus, vocare percussorem, prensare servorum dextras, inserere gladium.

gladium. atque illis, dum trepidant, dum refugiunt, evertentibus adpositum mensa lumen, feralibus jam sibi tenebris duos ictus in viscera direxit. Ad gemitum conlabentis, adcurrere liberti, & caede visa miles abstitit. Accusatio tamen apud patres adseveratione eadem peracta, juravitque Tiberius, petiturum se vitam quamvis nocenti, nisi voluntariam mortem properavisset.

XXXII. Bona inter accusatores dividuntur : & praeturae extra ordinem datae, his qui senatorii ordinis erant. Tunc Cotta Messallinus, ne imago Libonis exequias posteriorum comitaretur, censuit : **Cn. Lentulus**, ne quis Scribonius cognomentum Drusi adsumeret : supplicationum dies Pomponii Flacci sententia constituti. ut dona Jovi, Marti, Concordiae, utque Iduum Septembrium dies quo se Libo interfecerat, dies festus haberetur, **L. P.** & **Gallius Afinius**, & **Papius Mutilus**, & **L. Apronius** decrevere : quorum auctoritates, adulationesque retuli, ut sciretur vetus id in republica malum. Facta & de Mathematicis Magisque Italia pellendis senatus consulta : quorum è numero, **L. Pituanius** saxo dejectus est : In **P. Marci**um consules extra portam Exquilinam, cum classicum canere jussissent, more prisco adverte.

XXXIII. Proximo senatus die multa in luxum civitatis dicta à **Q. Haterio** consulari, **Octavio Frontone** praetura functo : decretumque ne vasa auro solida mainstrandis cibis fierent ; ne vestis serica viros foedaret. Excessit Fronto, ac postulavit modum argento, supellefili, familiae. Erat quippe adhuc frequens senatoribus, si quid è republica crederent, loco sententiae promere. Contra **Gallus Afinius** differuit : Autu imperii adolevisse etiam privatas opes ; idque non novum, sed è vetustissimis moribus. aliam apud Fabricios, aliam apud Scipiones pecuniam ; & cuncta ad rempublicam referri : qua tenui, angustas civium domos ; postquam eo magnificentiae venerit, gliscere singulos. neque in familia & argento,

argento, quaeque ad usum parentur, nimium aliquid, aut modicum, nisi ex fortuna possidentis. distinctos senatus, & equitum census, non quia diversi natura, sed ut locis, ordinibus, dignationibus antistent, talesque ad requiem animi, aut salubritatem corporum parentur. nisi forte clarissimo cuique plures curas, majora pericula subeunda; delinimentis curarum & periculorum carendum esse. Facilem adsensum Gallo, sub nominibus honestis, confessio vitiorum, & similitudo audientium dedit. Adjecerat & Tiberius, non id tempus censurae; nec si quid in moribus labaret, defuturum corrigendi auctorem.

XXXIV. Inter quae L. Piso ambitum fori, corrupta judicia, saevitiam oratorum, accusations minitantium inacrepans, abire se & cedere urbe, victurum in aliquo abdito & longinquo rure testabatur: simul curiam relinquebat. Commotus est Tiberius, & quamquam mitibus verbis Pisonem permulsiisset, propinquos quoque ejus impulit, ut abeuntem auctoritate vel precibus tenerent. Haud minus liberi doloris documentum idem Piso mox dedit, vocata in jus Urgulania, quam supra leges amicitia Augustae extulerat. nec aut Urgulania obtemperavit, in domum Caesaris spreto Pisone vecta; aut ille abstitit, quamquam Augusta se violari & imminui quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri civile ratus, ut se iturum ad praetoris tribunal, adfuturum Urgulaniae dicaret, processit palatio, procul sequi jussis militibus. Spectabatur occurfante populo, compositus ore, & sermonibus variis tempus atque iter ducens; donec propinquis Pisonem frustra coercentibus, deferri Augusta pecuniam quae petebatur juberet. Isque finis rei, ex qua neque Piso inglorius, & Caesar majore fama fuit. Ceterum Urgulaniae potentia adeo nimia civitati erat, ut testis in caussa quadam quae apud senatum tractabatur, venire dedignaretur; missus est praetor, qui domi interrogaret: cum virgines Vestales in foro & judicio audiri, quotiens testimonium dicerent, vetus mos fuerit.

XXXV. Res

XXXV. Reseo anno prolatas haud referrem, ni pretium foret, Cn. Pisonis & Afinii Galli super eo negotio diversas sententias noscere. Piso, quamquam abfuturum se dixerat Caesar, ob id magis agendum censebat, ut absente principe, senatus & equites possent sua munia sustinere decorum reipublicae fore. Gallus, quia speciem libertatis Piso praeceperat, nihil satis inlustre, aut ex dignitate populi Romani, nisi coram & sub oculis Caesaris : eoque conventum Italiae & affluentis provincias praesentiae ejus servanda dicebat. Audiente haec Tiberio ac silente, magnis utrinque contentionebus acta ; sed res dilatae.

XXXVI. Et certamen Gallo adversus Caesarem exortum est. nam censuit in quinquennium magistratum comitia habenda : utque legionum legati, qui ante praeturam ea militia fungebantur, jam tum praetores destinarentur : princeps duodecim candidatos, in annos singulos nominaret. Haud dubium erat, eam sententiam altius penetrare, & arcana imperii tentari. Tiberius tamen quasi augeretur potestas ejus, differuit : Grave moderationi suae, tot eligere, tot diffire. vix per singulos annos offensiones vitari, quamvis repulsam propinqua spes soletur : quantum odii fore ab his qui ultra quinquennium projiciantur. unde prospici potest quae cuique tam longo temporis spatio mens, domus, fortuna ? superbire homines etiam annua designatione : quid si honorem per quinquennium agitent ? quinquiplicari prorsus magistratus, subverti leges ; quae sua spacia exercendae candidatorum industriae quaerendisque aut potiundis honoribus statuerint.

XXXVII. Favorabili in speciem oratione vim imperii tenuit, censusque quorundam senatorum juvit. quo magis mirum fuit, quod preces M. Hortali nobilis juvenis, in paupertate manifesta, superbius accepisset. Nepos erat oratoris Hortensii, inlectus à divo Augusto liberalitate decies festertium ducere uxorem, fuscipere liberos, ne clarissima familia extingueretur. Igitur quatuor filiis ante limen curiae aditan-

tibus, loco sententiae, quum in palatio senatus haberetur, modo Hortensii inter oratores sitam imaginem, modo Augusti intuens; ad hunc modum coepit: Patres conscripti, hos quorum numerum & pueritiam videtis, non sponte sustuli, sed quia princeps monebat: simul majores mei meruerant, ut posteros haberent. nam ego, qui non pecuniam, non studia populi, neque eloquentiam gentile domus nostrae bonum varietate temporum accipere vel parare potuisssem, satis habebam, si tenues res meae nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent, jussus ab imperatore, uxorem duxi. En stirps & progenies tot consulum, tot dictatorum. nec ad invidiam ista, sed concilianda misericordiae refero. adsequuntur florente te Caesar quos dederis honores; interim Q. Hortensii pronepotes, divi Augusti alumnos, ab inopia defende.

XXXVIII. Inclinatio senatus incitamentum Tiberio fuit, quo promptius aduersaretur, his ferme verbis usus: Si quantum pauperum est, venire huc, & liberis suis petere pecunias coeperint; singuli numquam exsatiabuntur, respublica deficiet. nec sane ideo à majoribus concessum est egredi aliquando relationem, & quod in commune conduceat loco sententiae proferre, ut privata negotia, res familiares nostras hic augeamus; cum invidia senatus & principum, sive indulserint largitionem, sive abnuerint. non enim preces sunt istuc, sed efflagitatio intempestiva quidem & improvisa, cum aliis de rebus convenerint patres, confurgere; & numero atque aetate liberum suorum urgere modestiam senatus, eamdem vim in me transmittere, ac velut perfringere aerarium: quod si ambitione exhauserimus, per scelera supplendum erit. dedit tibi, Hortale, divus Augustus pecuniam, sed non compellatus, nec ea lege ut semper daretur. languescat alioqui industria, intendetur socordia, si nullus ex se metus, aut spes; & securi omnes aliena subsidia exspectabunt, sibi ignavi, nobis graves? Haec atque talia, quamquam cum ad sensu auditu ab his, quibus omnia principum honesta atque inhonestata lauda-

re mos est, plures per silentium aut occultum murmur exceptere. sensitque Tiberius. & cum paulum reticuissest, Hortalo se respondisse ait: ceterum si patribus videretur, daturum liberis ejus ducena festertia singulis, qui sexus virilis essent. egere alii grates; filuit Hortalus, pavore, an avitae nobilitatis etiam inter angustias fortunae retinens. neque miseratus est posthac Tiberius, quamvis domus Hortensi pudendam ad inopiam dilaberetur.

XXXIX. Eodem anno mancipii unius audacia, ni maturus fulvum foret, discordiis armisque civilibus rempublicam perculisset. Postumi Agrippae servus nomine Clemens, comperto fine Augusti, pergere in insulam Planaesiam, fraude aut vi raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos, non servili animo concepit. ausa ejus impedivit tarditas onerariae navis: atque interim patrata caede, ad majora & magis precipitia conversus, furatur cineres, veclusque Cosam Etruriae promontorium, ignotis locis sese abdit, donec crinem barbamque promitteret. nam aetate & forma haud dissimili in dominum erat. tum per idoneos & secreti ejus socios, crebrescit vivere Agrippam, occultis primum sermonibus, ut vetita solent; mox vago rumore apud imperitissimi cujusque promptas aures, aut rursum apud turbidos, eoque nova cupientes. atque ipse adire municipia obscuro diei, neque propalam adspici, neque diutius iisdem locis. sed quia veritas visu & mora; falsa festinatione & incertis valescunt, relinquebat famam, aut praeveniebat.

XL. Vulgabatur interim per Italiam servatum munere dum Agrippam; credebatur Romae: jamque Hostiam invectum multitudo ingens, jam in urbe clandestini coetus celebrabant: cum Tiberium ances cura distrahere, vine militum servum suum coerceret, an inanem credulitatem tempore ipso vanescere fineret. modo nihil spernendum, modo non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metus reputabat. postremo dat negotium Sallustio Crispo: ille è clientibus duos (quidam mi-

lites fuisse tradunt) deligit, atque hortatur, simulata conscientia adeant, offerant pecuniam, fidem, atque pericula pollicentur. Exsequuntur ut iussum erat. dein speculati noctem incustoditam, accepta idonea manu, vincitum clauso ore in palatium traxere. percunctanti Tiberio, Quomodo Agrippa factus esset? respondisse fertur, Quomodo tu Caesar. Ut ederet socios, subigi non potuit. nec Tiberius poenam ejus palam ausus, in secreta palatii parte interfici iussit, corpusque clam auferri. & quamquam multi è domo principis, equitesque ac senatores, sustentasse opibus, juvisse consiliis dicerentur, haud quae situm.

XLI. Fine anni arcus propter aedem Saturni ob recepta signa cum Varo amissa, ductu Germanici, auspiciis Tiberii; & aedes Fortis fortunae Tiberim juxta in hortis, quos Caesar dictator populo Romano legaverat; sacrarium gentiJuliae, effigiesque divo Augusto apud Bovillas, dicantur. C. Coelio L. Pomponio coss. Germanicus Caesar A. D. VII. Kalendas Junias triumphavit de Cheruscis Cattisque & Angrivariis, quaeque aliae nationes usque ad Albim colunt: vecta spolia, captivi, simulacra montium, fluminum, proeliorum: bellumque, quia confidere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur. augebat intuentium visus eximia ipsius species, currusque quinque liberis onustus. sed suberat occulta formido reputantibus, haud prosperum in Druso patre ejus favorem vulgi: avunculum ejusdem Marcellum flagrantibus plebis studiis intra juvenam erexit: breves & infaustos populi Romani amores.

XLII. Ceterum Tiberius, nomine Germanici, trecenos plebi festertos viritim dedit, seque collegam consulatui ejus destinavit. nec ideo sincerae caritatis fidem adsecutus, amoliri juvenem specie honoris statuit, struxitque cauñas, aut forte oblatas arripuit. Rex Archelaus quinquagesimum annum Cappadocia potiebatur, invisus Tiberio, quod eum Rhodi agentem, nullo officio coluisse. nec id Archelaus per superbiā

biam omiserat, sed ab intimis Augusti monitus ; quia florente C. Caesare, missoque ad res Orientis, intuta Tiberii amicitia, credebatur. Ut versa Caesarum sobole, imperium adeptus est ; elicit Archelaum matris litteris, quae non dissimilatis filii offenditionibus, clementiam offerebat, si ad precandum veniret. ille ignarus doli, vel si intelligere crederetur, vim metuens, in urbem properat : exceptusque immitti à principe, & mox accusatus in senatu ; non ob crimina quae fingebantur, sed angore, simul fessus senio, & quia regibus aequa nedum infima insolita sunt, finem vitae, sponte an fatō implevit. Regnum in provinciam redactum est, fructibusque ejus levari posse centesimae vestigal professus Caesar, ducentesimam in posterum statuit. Per idem tempus Antiocho Comagenorum, Philopatore Cilicum regibus defunctis, turbabantur nationes, plerisque Romanum, aliis regium imperium cupientibus : & provinciae Syria atque Judaea, fessaे oneribus, deminutionem tributi orabant.

XLIII. Igitur haec, & de Armenia quae supra memoravi apud patres differuit ; nec posse motum Orientem nisi Germanici sapientia componi, nam suam aetatem vergere, Drusi, nondum satis adolevisse. Tunc decreto patrum permisae Germanico provinciae quae mari dividuntur, majusque imperium quoquo adisset, quam his qui forte aut missu Principis obtinerent. Sed Tiberius demoverat Syria Creticum Silanum per adfinitatem connexum Germanico, quia Silani filia Neroni vetustissimo liberorum ejus pacta erat : praefeceratque Cn. Pisonem ingenio violentum, & obsequii ignarum, insita ferocia à patre Pifone, qui civili bello resurgentibus in Africa partes acerrimo ministerio adversus Caesarem juvit : mox Brutum & Cassium secutus, concesso reditu, petitione honorum abstinuit, donec ultro ambiretur delatum ab Augusto consulatum accipere. Sed praeter paternos spiritus, uxoris quoque Plancinae nobilitate & opibus accendebatur. vix Tiberio concedere ; liberos ejus ut multum infra despactare : nec dubium

habebat, se delectum, qui Syriae imponeretur, ad spes Germanici coercendas. credidere quidam data & à Tiberio occulta mandata, & Plancinam haud dubie Augusta monuit muliebri aemulatione Agrippinam infectandi. divisa namque & discors aula erat, tacitis in Drusum, aut Germanicum studiis. Tiberius ut proprium & sui sanguinis Drusum fovebat: Germanico alienatio patrui amorem apud ceteros auxerat; & quia claritudine materni generis anteibat, avum M. Antonium, a vinculum Augustum ferens. contra Druso proavus eques Romanus Pomponius Atticus dedecere Claudiorum imagines videbatur. & conjunx Germanici Agrippina, fecunditate & fama Liviam uxorem Drusi praecellebat. sed fratres egregie concordes, & proximorum certaminibus inconcussi.

XLIV. Nec multo post Drusus in Illyricum missus est, ut fuesceret militiae, studiaque exercitus pararet; simul juvenem urbano luxu lascivientem melius in castris haberi Tiberius, sequi tutiorem rebatur, utroque filio legiones obtainente. Sed Suevi praetendebantur auxilium adversus Cheruscos orantes. nam discessu Romanorum, ac vacui externo metu, gentis adfuetudine, & tum aemulatione gloriae, arma in se verterant. vis nationum, virtus ducum in aequo: sed Maroboduum regis nomen invisum apud populares; Arminium pro libertate bellantem favor habebat.

XLV. Igitur non modo Cherusci sociique eorum, vetus Arminii miles, sumpfere bellum: sed è regno etiam Marobodui Suevae gentes Semnones, ac Langobardi, defecere ad eum. quibus additis praepollebat, ni Inguiomerus cum manu clientum ad Maraboduum perfugisset; non aliam ob caussam, quam quia fratri filio juveni, patruus senex parere deditabatur. Diriguntur acies pari utrimque spe, nec, ut olim apud Germanos; vagis incuribus, aut disjectas per catervas: quippe longa adversum nos militia insueverant sequi signa, subfidiis firmari, dicta imperatorum accipere. At tunc Arminius equo conlustrans cuncta, ut quosque adiectus erat: Recipit
peratam

peratam libertatem, trucidatas legiones, spolia adhuc & tela Romanis direpta in manibus multorum, ostentabat contra fugacem Marobodum appellans, proeliorum expertem, Hercyniae latebris defensum; ac mox per dona & legationes petivisse foedus, proditorem patriae, satellitem Caesaris, haud minus infenis animis exturbandum, quam Varum Quintilium interfecerint. meminissent modo tot proeliorum, quorum eventu, & ad postremum ejectis Romanis, satis probatum, penes utros summa belli fuerit.

XLVI. Neque Marobodus jaētantia sui, aut probris in hostem abstinebat: sed Inguiomerum tenens, Illo in corpore decus omne Cheruscorum, illius consiliis gesta quae prospere ceciderint, testabatur. recordem Arminium, & rerum nescium, alienam gloriam in se trahere, quoniam tres vacuas legiones & ducem fraudis ignarum perfidia decepterit; magna cum clade Germaniae, & ignominia sua, cum conjunx, cum filius ejus servitium adhuc tolerent. At se duodecim legionibus petitum duce Tiberio, illibatam Germanorum gloriam servavisse. mox conditionibus aequis dicefsum: neque poenitere quod ipsorum in manu sit, integrum adversus Romanos bellum, an pacem incruentam malint. His vocibus instinctos exercitus propriae quoque caussae stimulabant. cum à Cheruscis, Langobardisque, pro antiquo decore, aut recenti libertate; & contra, augendae dominationi certaretur. Non alias majore mole concursum, neque ambiguo magis eventu, fusis utrimque dextris cornibus. Sperabaturque rursum pugna, ni Marobodus castra in colles subduxisset. Id signum perculsi fuit: & transfugis paulatim nudatus, in Mareomannos concessit, misitque legatos ad Tiberium oraturos auxilia. Responsum est, non jure eum adversus Cherucos arma Romana invocare, qui pugnantis in eundem hostem Romanos nulla ope juvisset. Missus tamen Drusus, ut retulimus, pacis firmator.

XLVII. Eodem

XLVII. Eodem anno duodecim celebres Asiae urbes conlapsae nocturno motu terrae, quo improvisior graviorque pestis fuit. neque solitum in tali casu effugium subveniebat in aperata prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur. Sedisse immensos montes, visa in arduo quae plana fuerint, effulsiſſe inter ruinam ignis memorant. Asperrima in Sardianos lues plurimum in eosdem misericordiae traxit. nam centies sesterium pollicitus Caesar, & quantum aerario, aut fisco penderant, in quinquennium remisit. Magnetes à Sipylo, proximi damno ac remedio habiti. Temnios, Philadelphenos, AEgeatas, Apollonienses, quique Mosceni aut Macedones Hyrcani vocantur, & Hierocaesaream, Myrinam, Cymen, Tmolum, levari idem in tempus tributis, mittique, ex senatu placuit, qui praesentia spectaret, refoveretque. delectus est M. Aleatus è praetoriis, ne consulari obtinente Asiam, aemulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriaretur.

XLVIII. Magnificam in publicum largitionem auxit Caesar haud minus grata liberalitate, quod bona AEmiliae Musae locupletis intestatae petita in fiscum, AEmilio Lepido, cuius è domo videbatur; & Patulei divitis equitis Romani hereditatem (quamquam ipse heres in parte legeretur) tradidit. M. Servilio, quem prioribus neque suspectis tabulis scriptum compererat; nobilitatem utriusque pecunia juvandam praefatus. Neque hereditatem cuiusquam adiit, nisi cum amicitia meruisset. ignotos & aliis infensos, eoque principem nuncupantes, procul arcebat. Ceterum ut honestam innocentium paupertatem levavit; ita prodigos & ob flagitia egentes Vibidium Varonem, Marium Nepotem, Appium Appianum, Cornelium Sullam, Q. Vitellium movit senatu, aut sponte cedere passus est.

XLIX. Iisdem temporibus deum aedes vetustate aut igni abolitas, coepitque ab Augusto, dedicavit, Libero Liberaeque & Cereri juxta circum maximum, quam A. Postumius dictator voverat; eodemque in loco aedem Florae, ab Lucio

&

& Marco Publiciis aedilibus constitutam : & Jano templum, quod apud forum olitorium C. Duillius struxerat ; qui primus rem Romanam prospere mari gessit, triumphumque navalem de Poenis meruit. Spei aedes à Germanico sacratur : hanc Atilius voverat eodem bello.

L. Adolescebat interea lex majestatis. & Apulejam Vari-
liam sororis Augusti neptem, quia probrosis sermonibus di-
vum Augustum, ac Tiberium, & matrem ejus inlusisset, Cae-
sarieque connexa adulterio teneretur, majestatis delator arcesse-
bat. De adulterio satis caveri lege Julia visum : majestatis
crimen distingui Caesar postulavit ; damnarique si qua de Au-
gusto in religiose dixisset : In se jacta nolle ad cognitionem
vocari. Interrogatus à consule quid de his censeret, quae de
matre ejus locuta secus argueretur, reticuit : dein proximo
senatus die, illius quoque nomine oravit, ne cui verba in eam
quoquo modo habita criminis forent. liberavitque Apulejam
lege majestatis : adulterii graviorem poenam deprecatas, ut ex-
empli majorum propinquis suis ultra ducentesimum lapidem
removeretur, suasit.

LI. Adultero Manlio Italia atque Africa interdictum est.
De praetore in locum Vipsanii Galli, quem mors abstulerat,
subrogando, certamen incessit. Germanicus atque Drusus
(nam etiam tum Romae erant) Haterium Agrippam propin-
quum Germanici fovebant : contra plerique nitebantur, ut
numerus liberorum in candidatis praepolleret, quod lex jube-
bat. laetabatur Tiberius, cum inter filios ejus & leges sena-
tus discepstaret. victa est sine dubio lex ; sed neque statim, &
paucis suffragiis : quomodo, etiam cum valerent, leges vin-
cebantur.

LII. Eodem anno coeptum in Africa bellum, duce hosti-
um Tacfarinate. is natione Numida, in castris Romanis aux-
iliaria stipendia meritus, mox desertor, vagos primum, & la-
trociniis suetos ad praedam & raptus congregare ; dein more
militiae per vexilla, & turmas componere ; postremo non
inconditae

inconditae turbae, sed Musulanorum dux haberi. valida eā gens, & solitudinibus Africæ propinqua, nullo etiam tum ur- bium cultu, cepit arma, Maurosque accolas in bellum-traxit, dux & his Mazippa. divisusque exercitus: ut Tacfarinas le- Etos viros, & Romanum in modum armatos castris attineret, disciplina & imperiis fuesceret; Mazippa levi cum copia in- cendia, & caedes, & terrorem circumferret. compulerantque Cinithios haud spernendam nationem in eadem; cum Furio Camillus proconsule Africæ, legionem & quod sub signis fo- ciorum, in unum conductos ad hostem duxit. modicam ma- num, si multitudinem Numidarum atque Maurorum specia- res: sed nihil aequa cavebatur, quam ne bellum metu elude- rent. spe victoriae inducti sunt, ut vincerentur. Igitur le- gio medio, leves cohortes duaeque alae in cornibus locantur, nec Tacfarinas pugnam detrectavit. fusi Numidae, multo- que post annos Furio nomini partum decus militiae. nam post illum reciperatorem urbis, filiumque ejus Camillum, penes a- lias familias imperatoria laus fuerat. Atque hic, quem me- moravimus, bellorum expers habebatur. eo pronior Tiberius res gestas apud Senatum celebravit: & decrevere patres trium- phalia insignia. quod Camillo ob modestiam vitae impune- fuit.

LIII. Sequens annus Tiberium tertio, Germanicum ite- rum consules habuit. sed eum honorem Germanicus iniit a- pud urbem Achaiae Nicopolim, quo venerat per Illyricam o- ram viso fratre Druso in Dalmatia agente, Hadriatici ac mox Ionii maris adversam navigationem perpeßsus. igitur paucos dies insumpſit reficiendae classi: simul finus Actiaca victoria inclitos, & sacratas ab Augusto manubias, castraque Antonii cum recordatione majorum suorum adiit. namque ei, ut memoravi, avunculus Augustus, avus Antonius erant, mag- naque illic imago tristium laetorumque. Hinc ventum Athe- nas, foederique sociae & vetustæ urbis datum, ut uno lictore ute- retur. Excepere Graeci quaesitissimis honoribus, vetera suorum

fuorum facta dictaque praeferentes, quo plus dignationis adulatione haberet.

LIV. Petita inde Euboea, tramisit Lesbum, ubi Agrippina novissimo partu Juliam edidit. tum extrema Asiae, Perinthumque ac Byzantium Thracias urbes, mox Propontidis angustias, & os Ponticum intrat, cupidine veteres locos & fama celebratos noscendi; pariterque provincias internis certaminibus, aut magistratum injuriis fessas refovebat. atque illum in regressu sacra Samothracum visere nitentem, obvii aquilones depulere. Igitur alio quaeque ibi varietate fortunae & nostri origine veneranda, re legit Asiam, appellitque Colopona, ut Clarii Apollinis oraculo uteretur. Non femina illic, ut apud Delphos, sed certis è familiis, & ferme Mileto accitus sacerdos, numerum modo consultantium & nomina audit: tum in specum degressus, hausta fontis arcani aqua, ignarus plerumque litterarum & carminum, edit responsa versibus, compositis super rebus quas quis mente concepit. & ferebatur Germanico per ambages, ut mos oraculis, maturum exitium cecinisse.

LV. At Cn. Piso quo properantius destinata inciperet, civitatem Atheniensium, turbido incessu exterritam, oratione saeva increpat; oblique Germanicum perstringens, quod contra decus Romani nominis, non Athenienses tot cladibus extintos, sed colluviem illam nationum comitate nimia coluisse. hos enim esse Mithridatis adversus Sullam, Antonii adversus divum Augustum socios. etiam vetera objectabat, quae in Macedones impuspere, violenter in suos fecissent: offensus urbi propria quoque ira; quia Theophilum quemdam Areo judicio falsi damnatum, precibus suis non concederent. Ex in navigatione celeri per Cycladas, & compendia maris, adsequitur Germanicum apud insulam Rhodum, haud nescium quibus insectationibus petitus foret: sed tanta mansuetudine agebat, ut cum orta tempestas raperet in abrupta, possetque interitus inimici ad caussam referri, misericorditer triremes, quarum subsidio discrimini eximeretur. Neque tamen

tamen mitigatus Piso, & vix diei moram perpeccus, linquit Germanicum, praevenitque. & postquam Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu, infimos manipularium juvando, cum veteres centuriones, severos tribunos demoveret, locaque eorum clientibus suis, vel deterrimo cuique attribueret, desidiam in castris, licentiam in urbibus, vagum ac lascivientem per agros militem fineret, eo usque corruptionis proiectus est, ut sermone vulgi, parens legionum haberetur. Nec Plancina se intra decora feminis tenebat; sed exercitio equitum, decursibus cohortium interesse: in Agrippinam, in Germanicum contumelias jaceret: quibusdam etiam bonorum militum ad mala obsequia promptis, quod haud invito imperatore ea fieri occultus rumor incedebat.

LVI. Nota haec Germanico; sed praeverti ad Armenios instantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus, hominum ingenis, & situ terrarum, quo nostris provinciis late praetenta, penitus ad Medos porrigitur; maximisque imperiis interjecti, & saepius discordes sunt, adversus Romanos odio, & in Parthum invidia. Regem illa tempestate non habebant, amoato Vonone: sed favor nationis inclinabat in Zenonem Polemonis regis Pontici filium, quod is prima ab infantia instituta & cultum Armeniorum aemulatus, venatu, epulis, & quae alia barbari celebrant, proceres plebemque juxta devinxerat. Igitur Germanicus in urbe Artaxata, adprobantibus nobilibus, circumfusa multitudine, insigne regium capitii ejus imposuit. ceteri venerantes regem, Artaxiam consalutavere; quod illi vocabulum indiderant ex nomine urbis. At Cappadoces in formam provinciae redacti **Q.** Veranum legatum accepere: & quaedam ex regiis tributis deminuta, quo mihius Romanum imperium speraretur. Comagenis **Q.** Servaeus praeponitur tum primum ad jus praetoris translatis.

LVII. Cunctaque socialia prospere composita non ideo laetum Germanicum habebant, ob superbiam Pisonis, qui iussus partem legionum ipse, aut per filium in Armeniam ducere, utrumque

utrumque neglexerat. Cyrri demum apud hiberna decumae legionis convenere, firmato vultu, Piso adversus metum, Germanicus ne minari crederetur: & erat, ut retuli, clementior. sed amici accendendis offensionibus callidi, intendere vera, adgerere falsa, ipsumque & Plancinam, & filios variis modis criminari. postremo paucis familiarium adhibitis sermo coepit a Caesare qualem ita & dissimulatio gignit: responsum a Pisone precibus contumacibus, discesseruntque opertis odiis. postque rarus in tribunali Caesaris Piso; & si quando adfideret, atrox, ac dissentire manifestus. vox quoque ejus audita est in convivio, cum apud Regem Nabataeorum coronae aureae magno pondere Caesari & Agrippinae, leves Pisoni & ceteris offerrentur; principis Romani, non Parthi regis filio eas expulas dari: abjecitque simul coronam, & multa in luxum addidit, quae Germanico, quamquam acerba, tolerabantur tamen.

LVIII. Inter quae ab rege Parthoruui Artabano legati venerunt: miserat amicitiam ac foedus memoraturos, & cupere renovari dextras, daturumque honori Germanici, ut ripam Euphratis accederet: petere interim, ne Vonones in Syria haberetur, neu proceres gentium propinquis nuntiis ad discordias traheret. Ad ea Germanicus, de societate Romanorum Parthorumque magnifice; de adventu regis & cultu sui, cum decore ac modestia respondit. Vonones Pompejopolim Ciliacae maritimam urbem amotus est. datum id non modo precibus Artabani, sed contumeliae Pisonis, cui gratissimus erat, ob plurima officia & dona, quibus Plancinam devinxerat.

LIX. M. Silano, L. Norbano Coss. Germanicus A Egyp-
tum proficiscitur, cognoscendae antiquitatis, sed cura provin-
ciae practendebatur, levavitque apertis horreis pretia frugum:
multaque in vulgus grata usurpavit, sine milite incedere, pe-
dibus intectis, & pari cum Graecis amictu, P. Scipionis ae-
mulatione; quem eadem factitavisse apud Siciliam, quamvis
flagrante adhuc Poenorum bello, accepimus. Tiberius cultu

tamen mitigatus Piso, & vix diei moram perpessus, linquit Germanicum, praevenitque. & postquam Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu, infimos manipularium juvando, cum veteres centuriones, severos tribunos demoveret, locaque eorum clientibus suis, vel deterrimo cuique attribueret, desidiam in castris, licentiam in urbibus, vagum ac civientem per agros militem fineret, eo usque corruptionis proiectus est, ut sermone vulgi, parens legionum haberetur. Nec Plancina se intra decora feminis tenebat; sed exercitio equitum, decursibus cohortium interesse: in Agrippinam, in Germanicum contumelias jaceret: quibusdam etiam bonorum militum ad mala obsequia promptis, quod haud invito imperatore ea fieri occultus rumor incedebat.

LVI. Nota haec Germanico; sed praeverti ad Armenios instantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus, hominum ingenii, & situ terrarum, quo nostris provinciis late praetenta, penitus ad Medos porrigitur; maximisque impériis interjecti, & saepius discordes sunt, adversus Romanos odio, & in Parthum invidia. Regem illa tempestate non habebant, amo-to Vonone: sed favor nationis inclinabat in Zenonem Polemonis regis Pontici filium, quod is prima ab infantia instituta & cultum Armeniorum aemulatus, venatu, epulis, & quae alia barbari celebrant, proceres plebemque juxta devinxerat. Igitur Germanicus in urbe Artaxata, adprobantibus nobilibus, circumfusa multitudine, insigne regium capiti ejus imposuit. ceteri venerantes regem, Artaxiam consalutavere; quod illi vocabulum indiderant ex nomine urbis. At Cappadoces in formam provinciae redacti Q. Veranum legatum accepere: & quaedam ex regiis tributis deminuta, quo militius Romanum imperium speraretur. Comagenis Q. Servaeus praeponitur tum primum ad jus praetoris translatis.

LVII. Cunctaque socialia prospere composita non ideo laetum Germanicum habebant, ob superbiam Pisonis, qui jussus partem legionum ipse, aut per filium in Armeniam ducere, utrumque

utrumque neglexerat. Cyrri demum apud hiberna decumae legionis convenere, firmato vultu, Piso adversus metum, Germanicus ne minari crederetur: & erat, ut retuli, clementior. sed amici accendendis offensionibus callidi, intendere vera, adgerere falsa, ipsumque & Plancinam, & filios variis modis criminari. postremo paucis familiarium adhibitis sermo coepit à Caesare qualem ira & dissimulatio gignit: responsum à Pisone precibus contumacibus, discesseruntque opertis odiis. postque rarus in tribunal Caesaris Piso; & si quando adfideret, atrox, ac dissentire manifestus. vox quoque ejus audita est in convivio, cum apud Regem Nabataeorum coronae aureae magno pondere Caesari & Agrippinae, leves Pisoni & ceteris offerrentur; principis Romani, non Parthi regis filio eas e-pulas dari: abjecitque simul coronam, & multa in luxum ad-didit, quae Germanico, quamquam acerba, tolerabantur ta-men.

LVIII. Inter quae ab rege Parthoruū Artabano legati ve-nere: miserat amicitiam ac foēdus memoraturos, & cupere renovari dextras, daturumque honori Germanici, ut ripam Euphratis accederet: petere interim, ne Vonones in Syria haberetur, neu proceres gentium propinquis nuntiis ad discor-dias traheret. Ad ea Germanicus, de societate Romanorum Parthorumque magnifice; de adventu regis & cultu sui, cum decore ac modestia respondit. Vonones Pompejopolim Cili-iae maritimam urbem amotus est. datum id non modo pre-cibus Artabani, sed contumeliae Pisonis, cui gratissimus erat, ob plurima officia & dona, quibus Plancinam devinxerat.

LIX. M. Silano, L. Norbano Coss. Germanicus A Egyp-tum proficiscitur, cognoscendae antiquitatis. sed cura provin-ciae praetendebatur, levavitque apertis horreis pretia frugum: multaque in vulgus grata usurpavit, sine milite incedere, pe-dibus intectis, & pari cum Graecis amictu, P. Scipionis ae-mulatione; quem eadem factitavisse apud Siciliam, quamvis flagrante adhuc Poenorū bello, accepimus. Tiberius cultu

habituque ejus lenibus verbis perstricto, acerrime increpauit, quod contra instituta Augusti, non sponte principis Alexandriam introisset. nam Augustus inter alia dominationis arca- na, vetitis, nisi permisso, ingredi senatoribus, aut equitibus Romanis inlustribus, seposuit AEgyptum : ne fame urgeret Italiam, quisquis eam provinciam, claustraque terrae ac maris, quamvis levi praefidio aduersum ingentes exercitus, infle- disset.

LX. Sed Germanicus nondum comperto profectionem eam incusari, Nilo subvehebatur, orsus opido à Canopo. Condidere id Spartani ob sepultum illic rectorem navis Canopum ; qua tempestate Menelaus Greciam repetens, diversum ad mare terramque Libyam dejectus. Inde proximum amnis os dicatum Herculi, quem indigenae ortum apud se & antiquissimum perhibent, eosque qui postea pari virtute fuerint, in cognoscendum ejus adscitos. Mox visit veterum Thebarum magna vestigia. & manebant structis molibus litterae AEgyptiae, priorem opulentiam complexae : jussusque è senioribus sacerdotum patrium sermonem interpretari, referebat habitasse quondam sepingenta millia aetate militari : atque eo cum exercitu regem Rhamsen Libya, AEthiopia, Medisque & Persis, & Bactriano, ac Scytha potitum ; quasque terras Suri Armeniique & contigui Cappadoces colunt, inde Bithynum, hinc Lycium ad mare imperio tenuisse. legebantur & indicta gentibus tributa, pondus argenti & auri, numerus armorum equorumque, & dona templis ebur, atque odores, quasque copias frumenti & omnium utensilium quaeque natio penderet, haud minus magnifica, quam nunc vi Parthorum, aut potentia Romana jubentur.

LXI. Ceterum Germanicus aliis quoque miraculis intendit animum, quorum praecipua fuere Memnonis saxeia effigies, ubi radiis solis icta est, vocalem sonum reddens : disiectaque inter & vix pervias arenas instar montium eductae Pyramides, certamine & opibus regum : lacusque effossa humo, super- fluentis

fluentis Nili receptacula : atque alibi angustiae, & profunda altitudo, nullis inquirentium spatiis penetrabilis. Exin ventum Elephantinen ac Syenen, claustra olim Romani imperii ; quod nunc rubrum ad mare patescit.

LXII. Dum ea aetas Germanico plures per provincias transfigitur, haud leve decus Drusus quaesivit inliens Germanos ad discordias ; utque fracto jam Maroboduus usque in exitium insisteretur. Erat inter Gotones nobilis juvenis nomine Catualda, profugus olim vi Marobodui, & tunc, dubiis rebus ejus, ultiōnem ausus. Is valida manu fines Marcomannorum ingreditur, corruptisque primoribus ad societatem intrumpit regiam, castellumque juxta situm. veteres illic Suevorum praedae, & nostris ē provinciis lixae, ac negotiatores reperti, quos jus commercii, dein cupido augendi pecuniam, postremum oblivio patriae, suis quemque ab sedibus hostilem in agrum transtulit.

LXIII. Maroboduus undique deserto non aliud subsidium quam misericordia Caesaris fuit. transgressus Danubium quam Noricam provinciam praefluit, scripsit Tiberio, non ut profugus aut supplex, sed ex memoria prioris fortunae. nam multis nationibus clarissimum quondam regem ad se vocantibus, Romanam amicitiam praetulisse. Responsum à Caesare, tutam ei honoratamque sedem in Italia fore, si maneret ; si rebus ejus aliud conduceret, abiturum fide qua venisset. ceterum apud senatum differuit, non Philippum Atheniensibus, non Pyrrhum, aut Antiochum, populo Romano perinde metuendos fuisse. Extat oratio, qua magnitudinem viri, violentiam subiectarum ei gentium, & quam propinquus Italiae hostis, suaque in destruendo eo consilia extulit. Et Marobodus quidem Ravennae habitus, si quando insolecerent Suevi, quasi redditurus in regnum ostentabatur. sed non excessit Italia per duodeviginti annos ; consenuitque multum imminuta claritate ob nimiam vivendi cupidinem. Idem Catualdae casus, neque aliud persugium. pulsus haud multo post Her-

mundurorum opibus, & Vibilio duce; receptusque, forum Iulium Narbonensis Galliae coloniam mittitur. Barbari utrumque comitati ne quietas provincias immixti turbarent, Danubium ultra inter flumina Marum & Cusum locantur, dato Rege Vannio gentis Quadorum.

LXIV. Simul nunciato regem Artaxiam Armeniis à Germanico datum, decrevere patres, ut Germanicus atque Drusus ovantes urbem introirent. stucti & arcus circum latera templi Martis Ultoris, cum effigie Caesarum: laetiore Tiberio, quia pacem sapientia firmaverat, quam si bellum per aries confecisset. Igitur Rhescuporim quoque Thraciae regem astu adgreditur. Omnem eam nationem Rhoemetalces tenuerat: quo defuncto Augustus partem Thracum Rhescuporidi fratri ejus, partem filio Cotyi permisit. In ea divisione arva, & urbes, & vicina Graecis, Cotyi; quod incultum, ferox, adnexum hostibus, Rhescuporidi cessit: ipsorumque regum ingenia, illi mite, & amoenum; huic atrox, avidum, & societatis impatiens erat. Sed primo subdola concordia egere: mox Rhescuporis egredi fines, vertere in se Cotyi data, & resistente vim facere; cunctanter sub Augusto, quem auctorem utriusque regni, si sperneretur, vindicem metuebat. enim vero audita mutatione principis, immittere latronum globos, excindere castella, caussas bello.

LXV. Nihil aequa Tiberium anxiū habebat, quam ne composita turbarentur. deligit centurionem, qui nuntiaret regibus, ne armis disceptarent: statimque à Cotye dimissa sunt, quae paraverat, auxilia. Rhescuporis ficta modestia, postulat eundem in locum coiretur, posse de controversiis conloquio transfigi. nec diu dubitatum de tempore, loco, dein conditionibus: cum alter facilitate, alter fraude cuncta inter se concederent, acciperentque. Rhescuporis fanciendo, ut dictabat, foederi, convivium adjicit; tractaque in multam noctem laetitia, per epulas ac vinolentiam incautum Cotyn, & postquam dolum intellexerat, sacra regni, ejusdem familiae deos, & hospitalis

pitalis mensas obtestantem, catenis onerat. Thraciaque omni potitus, scripsit ad Tiberium, structas sibi insidias, praeventum insidiatorem: simul bellum adversus Basternas, Scythaque praevidens, novis peditum & equitum copiis sese firmabat.

LXVI. Molliter rescriptum, si fraus abeflet, posse eum innocentiae fidere: ceterum neque se, neque senatum, nisi cognita caussa, jus & injuriam discreturos. proinde tradito Cotye veniret, transferretque invidiam criminis. Eas litteras Latinus Pandus propraetore Moesiae, cum militibus quis Cotys traderetur, in Thraciam misit. Rhescuporis inter metum & iram cunctatus, maluit patrati, quam incepti facinoris reus esse: occidi Cotyn jubet, mortemque sponte sumptam emen- titur. Nec tamen Caesar placitas semel artes mutavit, sed defuncto Pando, quem sibi infensum Rhescuporis arguebat, Pomponium Flaccum veterem stipendiis, & arta cum rege amicitia, eoque accommodatiorem ad fallendum, ob id maxime Moesiae praefecit.

LXVII. Flaccus in Thraciam transgressus, per ingentia pro- missa, quamvis ambiguum & scelera sua reputantem, perpu- lit, ut praesidia Romana intraret. circumdata hinc regi spe- cie honoris valida manus, tribunique, & centuriones, monen- do, suadendo; & quanto longius abscedebatur aperte custo- dia; postremo gnarum necessitatis in urbem traxere. Accu- satus in senatu ab uxore Cotyis, damnatur, ut procul regno teneretur. Thracia in Rhoemetalcen filium, quem paternis consiliis adversatum constabat, inque liberos Cotyis dividitur: iisque nondum adultis Trebellienus Rufus praetura functus da- tur, qui regnum interim tractaret, exemplo quo majores Mar- cum Lepidum Ptolemaei liberis tutorem, in Aegyptum mi- ferant. Rhescuporis Alexandriam devectus, atque illic fu- gam tentans, an ficto crimine, interficitur.

LXVIII. Per idem tempus Vonōes, quem amotum in Ciliciam memoravi, corruptis custodibus effugere ad Armeni- os, inde in Albanos Heniochosque, & consanguineum sibi re-

gem Scytharum conatus est. specie venandi, omissis maritimis locis, avia saltuum petiit: mox perniciitate equi ad amnem Pyramum contendit, cuius pontes accolae ruperant audita regis fuga; neque vado penetrari poterat. Igitur in ripa fluminis, à Vibio Frontone praefecto equitum vincitur. mox Remmius evocatus priori custodiae regis adpositus, quasi per iram gladio eum transfigit: unde major fides, conscientia sceleris, & metu indicii, mortem Vononi inlatam.

LXIX. At Germanicus A Egypto remeans, cuncta quae apud legiones aut urbes jussicerat, abolita, vel in contrarium versa cognoscit: hinc graves in Pisonem contumeliae, nec minus acerba quae ab illo in Caesarem tentabantur. Dein Piso abire Suria statuit; mox adversa Germanici valetudine detentus, ubi recreatum accepit, votaque pro incolumentate solabantur, admotas hostias, sacrificalem apparatum, festam Antiochenium plebem, per lictores proturbat. Tum Seleuciam digreditur, opperiens aegritudinem, quae rursum Germanico acciderat. faevam vim morbi augebat persuasio venienti à Pisone accepti: & reperiebantur solo ac parietibus erutae humanorum corporum reliquiae, carmina, & devotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum, semusti cineres, ac tabe obliiti, aliaque maleficia, quis creditur animas numinibus infernis sacrari. simul missi à Pisone incusabantur, ut valetudinis adversa rimantes.

LXX. Ea Germanico haud minus ira, quam per metum accepta; si limen obsideretur, si effundendus spiritus sub oculis inimicorum foret, quid deinde miserrimae conjugi? quid infantibus liberis eventurum? lenta videri beneficia: festinare & urgere, ut provinciam, ut legiones solus habeat. fed non usque eo defectum Germanicum, neque praemia caedis apud interfectorum mansura. componit epistolas, quis amicitiam ei renunciabat. Addunt plerique jussum provincia decedere. nec Piso moratus ultra, navis solvit, moderabaturque cursui, quo propius regrederetur, si mora Germanici Suriam aperuisset.

LXXI. Caeli

LXXI. Caesar paulisper ad spem erectus, dein fesso corpore, ubi finis aderat, adfistentes amicos in hunc modum adloquitur: Si fato concederem, justus mihi dolor etiam adversus deos esset, quod me parentibus, liberis, patriae, intra juventam praematro exitu raperent. nunc scelere Pisonis & Plancinae interceptus, ultimas preces pectoribus vestris relinquo, referatis patri ac fratri, quibus acerbitatibus, dilaceratus, quibus infidiis circumventus, miserrimam vitam pessima morte finierim. Si quos spes meae, si quos propinquus sanguis, etiam quos invidia erga viventem movebat; inlacrymabunt, quondam florentem, & tot bellorum superstitem, muliebri fraude cecidisse. Erit vobis locus querendi apud senatum, invocandi leges. Non hoc praecipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignavo questu; sed quae voluerit meminisse; quae mandaverit exsequi. flebunt Germanicum etiam ignoti: vindicabitis vos, si me potius quam fortunam meam fovebatis. Ostendite populo Romano divi Augusti neptem, eandemque conjugem meam: numerate sex liberos. Misericordia cum accusantibus erit: fингentibusque scelestia mandata, aut non credent homines, aut non ignoscant. Juravere amici, dextram morientis contingentes, spiritum ante quam ultiōrem amissuros.

LXXII. Tum ad uxorem versus, per memoriam sui, per communes liberos oravit, exueret ferociam, saevienti fortunae submitteret animum; neu regressa in urbem aemulatione potentiae validiores irritaret. Haec palam, & alia secreto, per quae ostendere credebatur metum ex Tiberio. Neque multo post extinguitur, ingenti luctu provinciae & circumiacentium populorum. Indoluerunt externe nationes regesque; tanta illi comitas in socios, mansuetudo in hostes; visuque & auditu juxta venerabilis, cum magnitudinem & gravitatem summae fortunae retineret, invidiam & adrogantiam esfugerat.

LXXIII. Furas

LXXIII. Funus sine imaginibus & pompa, per laudes, at memoriam virtutum ejus celebre fuit. Et erant qui formam, aetatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorum, in quibus interiit, Magni Alexandri fatis adaequarent. Nam utrumque corpore decoro, genere insigni, haud multum triginta annos egressum, suorum insidiis externas inter gentes occidisse: sed hunc mitem erga amicos, modicum voluptatum, uno matrimonio, certis liberis egisse: neque minus proeliatorum, etiam si temeritas absuerit, praepeditusque sit perculsus tot victoris Germanias servitio premere. quod si solus arbitratur rerum, si jure & nomine regio fuisse, tanto promptius adsecuturum gloriam militiae, quantum clementia, temperantia, ceteris bonis artibus praestitisset. Corpus antequam cremaretur nudatum in foro Antiochenium, qui locus sepulturae destinabatur, praetuleritne beneficii signa, parum constitit: nam ut quis misericordia in Germanicum, & praesumpta suspicione, aut favore in Pisonem pronior, diversi interpretabantur.

LXXIV. Consultatum inde inter legatos, qui que alii senariorum aderant, quisnam Suriae praeficeretur. & ceteris modice nisis, inter Vibium Marsum, & Cn. Sentium diu quaesitum: dein Marsus seniori, & acrius tendenti Sentio concessit. Isque infamem beneficiis ea in provincia, & Plancinae percaram nomine Martinam in urbem misit, postulantibus Vitellio ac Veranio, ceterisque qui crimina & accusacionem tamquam adversus receptos jam reos instruebant.

LXXV. At Agrippina, quamquam defessa luctu, & corpore aegro, omnium tamen quae ultiōem morarentur intolerans, ascendit classem cum cineribus Germanici, & liberis; miserantibus cunctis, quod femina nobilitate princeps, pulcherrimo modo matrimonio inter venerantis gratantisque aspici solita, tunc feralis reliquias finu ferret, incerta ultiōis, anxia sui, & infelici fecunditate fortunae totiens obnoxia. Pisonem interim apud Coum insulam nuntius adsequitur,

quitur, excessisse Germanicum. Quo intemperanter accepto, caedit victimas, adit tempa: neque ipse gaudium moderans, & magis insolecente Plancina, quae luctum amissae sororis tum primum laeto cultu mutavit.

LXXVI. Adfluebant centuriones, monebantque, prompta illi legionum studia, repeteret provinciam non jure ablatam, & vacuam. Igitur quid agendum consultanti, M. Piso filius properandum in urbem censebat: nihil adhuc inexpiable admissum, neque suspicione imbecillas aut inania famae pertinencenda. discordiam erga Germanicum odio fortasse dignam, non poena: & ademptione provinciae, satisfactum inimicis. Quod si regrederebatur, obfidente Sentio, civile bellum incipi; nec duraturos in partibus centuriones militesque, a-pud quos recens imperatoris sui memoria, & penitus infixus in Caesares amor praevaleret.

LXXVII. Contra Domitius Celer ex intima ejus amicitia differuit: Utendum eventu. Pisonem, non Sentium, Suriae praepositum: huic fasces & jus praetoris, huic legiones datas. si quid hostile ingruat, quam justius arma oppositum, qui legati auctoritatem, & propria mandata acceperit? Relinquendum etiam rumoribus tempus, quo senescant. plerumque innocentes, recenti invidiae impares. At si teneat exercitum, augeat vires; multa quae provideri non possint fortuito in melius casura. An festinamus cum Germanici cineribus adpellere, ut te inauditum & indefensum planctus Agripinae, ac vulgus imperitum, primo rumore rapiant? Est tibi Augustae conscientia, est Caesaris favor, sed in occulto: & perisse Germanicum nulli jactantius moerent, quam qui maxime laetantur.

LXXVIII. Haud magna mole Piso promptus ferocibus in sententiam trahitur: missisque ad Tiberium epistolis, incusat Germanicum luxus & superbiae; seque pulsum, ut locus rebus novis pateficeret, curam exercitus, eadem fide qua tenuerit, repetivisse. Simul Domitium impositum triremi vi-

tare

tare litorum oram, praeterque insulas lato mari pergere in Suriam jubet. concurrentes desertores per manipulos componit, armat lixas. trajectisque in continentem navibus, vexillum tironum in Suriam euntium intercipit. Regulis Cilicum ut se auxiliis juvarent scribit; haud ignavo ad ministeria belli juvete Pisone, quamquam suscipiendum bellum abnusset.

LXXIX. Igitur oram Lyciae ac Pamphyliae praelegentes, eis navibus, quae Agrippinam vehebant, utrumque infensi, arma primo expediere; dein mutua formidine, non ultra iugum processum est; Marfusque Vibius nuntiavit Pisoni, Romanum ad dicendam caussam veniret. Ille cludens respondit, adfuturum ubi praetor qui de beneficiis quaereret, reo atque accusatoribus diem praedixisset. Interim Domitius Laodiceam urbem Suriae adpulsus, cum hiberna sextae legionis petret, quod eam maxime novis consiliis idoneam rebatur, à Pacuvio legato praevenitur. Id Sentius Pisoni per litteras aperit, monetque ne castra corruptoribus, ne provinciam bello tentet. quosque Germanici memores, aut inimici ejus adversos cognoverat, contrahit; magnitudinem imperatoris identidem ingerens, & Rempublicam armis peti: ducitque validam manum, & proelio paratam.

LXXX. Nec Piso, quamquam coepta secus cadebant, omisit tutissima è praesentibus, sed castellum Ciliciae munitum admodum, cui nomen Celendris, occupat. Nam admixtis desertoribus & tirone nuper intercepto, suisque & Plancinae servitiis, auxilia Cilicum quae reguli miserant, in numerum legionis composuerat. Caesarisque se legatum, testabatur, provincia quam is dedisset arceri, non à legionibus (earum quippe accitu venire) sed à Sentio, privatum odium falsis crimibus tegente. confiserent in acie, non pugnaturis militibus, ubi Pisonem ab ipsis parentem quondam appellatum; si jure ageretur, potiorem; si armis, non invalidum, vidissent. Tum pro munimentis castelli manipulos explicat, colle arduo & disrupto; nam cetera mari cinguntur. Contra veterani, ordinibus

nibus ac subsidiis instructi. hinc militum, inde locorum a-
speritas. sed non animus, non spes, ne tela quidem nisi a-
grestia ad subitum usum properata: ut venere in manus, non
ultra dubitatum, quam dum Romanae cohortes in aequum
eniterentur. vertunt terga Cilices, seque Castello claudunt.

LXXXI. Interim Piso classem haud procul opperientem adpugnare frustra tentavit: regressusque, & pro muris modo semet adfligendo, modo singulos nomine ciens, praemiis vo-
cans, seditionem coepit; adeoque commoverat, ut signi-
fer legionis sextae signum ad eum transtulerit. Tum Sentius
oceanere cornua tubasque, & peti aggerem, erigi scalas jussit,
ac promptissimum quemque succedere; alios tormentis hastas,
falsa, & faces ingerere. Tandem victa pertinacia Piso ora-
vit, uti traditis armis maneret in castello, dum Caesar cui
Suriam permitteret, consulitur. Non receptae conditiones:
nec aliud quam naves & tutum in urbem iter concessum est.

LXXXII. At Romae postquam Germanici valetudo per-
crebuit, cunctaque ut ex longinquu aucta in deterius adfere-
bantur; dolor, ira, & erumpabant questus: Ideo nimirum
in extremas terras relegatum: ideo Pisoni permisam pro-
vinciam: hoc egisse secretos Augustae cum Plancina sermo-
nes, vera prorsus de Druso seniores locutos, displicere reg-
nantibus civilia filiorum ingenia: neque ob aliud interceptos,
quam quia populum Romanum aequo jure complecti reddit
libertate agitaverint. Hos vulgi sermones audita mors adeo
iacendit, ut ante edictum magistratum, ante senatusconsul-
tum, sumpto iustitio desererentur fora, clauderentur domus;
passim silentia & gemitus, nihil compositum in ostentatio-
nem: & quamquam neque insignibus lugentium abstinerent,
altius animis moterentur. Forte negotiatores vivente adhuc
Germanico Syria egressi, laetiora de valetudine ejus attulere:
statim credita, statim vulgata sunt: ut quisque obvius, quam-
vis leviter audita, in alios, atque illi in plures cunulata gau-
dio transferunt. cursant per urbem, moliuntur templorum
fores.

fores. juvit credulitatem nox, & promptior inter tenebras affirmatio. Nec obstitit falsis Tiberius, donec tempore ac spatio vanescerent. Et populus quasi rursum eruptum acris doluit.

LXXXIII. Honores ut quis amore in Germanicum aut ingenio validus, reperti, decretique: ut nomen ejus Saliari carmine caneretur: sedes curules sacerdotum Augustalium locis, superque eas querceae coronae statuerentur: ludos Circenses eburna effigies praeiret: neve quis flamen aut augur in locum Germanici, nisi gentisJuliae, crearetur. Arcus additi Romae, & apud ripam Rheni, & in monte Syriae Amanum inscriptione rerum gestarum, ac mortem ob rempublicam obiisse. sepulchrum Antiochiae ubi crematus: tribunal Epidaphnae. quo in loco vitam finierat. Statuarum locorum in quis colerentur, haud facile quis numerum inierit. Cum censeretur clypeus, auro & magnitudine insignis, inter auctores eloquentiae; adfleveravit Tiberius, solitum paremque ceteris dicaturum. neque enim eloquentiam fortuna discerni; & fatis inlustre, si veteres inter scriptores haberetur. Equester ordo cuneum Germanici appellavit, qui Juniorum dicebatur; instituitque uti turmae Idibus Juliis imaginem ejus sequerentur. pleraque manent: quaedam statim omissa sunt, aut vestas oblitteravit.

LXXXIV. Ceterum recenti adhuc moestitia, soror Germanici Livia nupta Druso duos virilis sexus simul enixa est. quod rarum laetumque etiam modicis penatibus, tanto gaudio Principem adfecit, ut non temperaverit, quin jactaret apud patres, nulli ante Romanorum ejusdem fastigii viro geminam stirpem editam. nam cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat. Sed populo tali in tempore id quoque dolorem tulit; tamquam auctus liberis Drusus, domum Germanici magis urgeret.

LXXXV. Eodem anno gravibus senatus decretis libido seminarum coercita, cautumque ne quaestum corpore saceret, cui

avis, aut pater, aut maritus Eques Romanus fuisset. nam Vistilia praetoria familia genita, licentiam stupri apud aediles vulgaverat ; more inter veteres recepto, qui satis poenarum aduersum impudicas in ipsa professione flagitii credebant. exactum & à Titidio Labeone Vistiliae marito, cur in uxore delicti manifesta ultiōnem legis omisisset ? atque illo praetendente sexaginta dies ad consultandum datos necdum praeterisse, satis visum de Vistilia statuere : eaque in insulam Seriphon abdita est. Actum & de sacris AEgyptiis Judaicisque pellen- dis : factumque patrum consultum, ut quattuor millia libertini generis ea superstitione infecta, quis idonea aetas, in insulam Sardiniam veherentur, coercendis illic Iatrociniis, & si ob gravitatem coeli interissent, vile damnum : ceteri cederent Italia, nisi certam ante diem profanos ritus exuissent.

LXXXVI. Post quae retulit Caesar, capiendam virginem in locum Occiae, quae septem & quinquaginta per annos summa sanctimonia Vestalibus sacris praefederat : egitque grates Fontejo Agrippae, & Domitio Polioni, quod offerendo filias, de officio in rempublicam certarent. praelata est Pollionis filia, non ob aliud, quam quod mater ejus in eodem conju- gio manebat. nam Agrippa discidio domum imminuerat. Et Caesar quamvis posthabitam, decies festertii dote solatus est.

LXXXVII. Saevitiam annonae incusante plebe, statuit frumento pretium quod emptor penderet, binosque nummos se additum negotiatoribus in singulos modios. Neque tamen ob ea parentis patriae delatum & antea vocabulum adsumpsit, acerbeque increpuit eos, qui divinas occupationes, ipsumque dominum dixerant. unde angusta & lubrica oratio sub prin- cipe, qui libertatem metuebat ; adulationem oderat.

LXXXVIII. Reperio apud scriptores senatoresque eorundem temporum, Adgandestrii principis Cattorum lectas in se- natu litteras, quibus mortem Arminii promittebat, si patrandae neci venenum mitteretur : responsum esse, non fraude neque occultis, sed palam & armatum populum Romanum

fores. juvit credulitatem nox, & promptior inter tenebras affirmatio. Nec obstitit falsis Tiberius, donec tempore ac spatio vanescerent. Et populus quasi rursum eruptum acrius doluit.

LXXXIII. Honores ut quis amore in Germanicum aut ingenio validus, reperti, decretique : ut nomen ejus Saliari carmine caneretur : sedes curules sacerdotum Augustalium locis, superque eas querceae coronae statuerentur : ludos Circenses eburna effigies praeiret : neve quis flamen aut augur in locum Germanici, nisi gentis Juliae, crearetur. Arcus additum Romae, & apud ripam Rheni, & in monte Syriae Amano, cum inscriptione rerum gestarum, ac mortem ob rempublicam obiisse. sepulchrum Antiochiae ubi crematus : tribunal Epidaphnae. quo in loco vitam finierat. Statuarum locorum in quis colerentur, haud facile quis numerum inierit. Cum censeretur clypeus, auro & magnitudine insignis, inter auctores eloquentiae ; adseveravit Tiberius, solitum paremque ceteris dicaturum. neque enim eloquentiam fortuna discerni ; & fatis inlustre, si veteres inter scriptores haberetur. Equester ordo cuneum Germanici appellavit, qui Juniorum dicebatur ; instituitque uti turmae Idibus Julii imaginem ejus sequentur. pleraque manent : quaedam statim omissa sunt, aut vestitas oblitteravit.

LXXXIV. Ceterum recenti adhuc moestitia, soror Germanici Livia nupta Druso duos virilis sexus simul enixa est. quod rarum laetumque etiam modicis penatibus, tanto gaudio Principem adfecit, ut non temperaverit, quin jauctaret apud patres, nulli ante Romanorum ejusdem fastigii viro geminam stirpem editam. nam cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebar. Sed populo tali in tempore id quoque dolorem tulit ; tamquam auctus liberis Drusus, domum Germanici magis ingeret.

LXXXV. Eodem anno gravibus senatus decretis libido feminarum coercita, cautumque ne quaestum corpore saceret, cui

avus,

avis, aut pater, aut maritus Eques Romanus fuisset. nam Vistilia praetoria familia genita, licentiam stupri apud aediles vulgaverat ; more inter veteres recepto, qui satis poenarum adversum impudicas in ipsa professione flagitii credebant. exactum & à Titidio Labeone Vistiliae marito, cur in uxore delicti manifesta ultiōrem legis omisisset ? atque illo praetendente sexaginta dies ad consultandum datos necdum praeterisse, satis visum de Vistilia statuere : eaque in insulam Seriphon abdita est. Actum & de sacris Aegyptiis Judaicisque pellen- dis : factumque patrum consultum, ut quattuor millia libertini generis ea superstitione infecta, quis idonea aetas, in insulam Sardiniam veherentur, coercendis illic latrociniis, & si ob gravitatem coeli interissent, vile damnum : ceteri cederent Italia, nisi certam ante diem profanos ritus exuissent.

LXXXVI. Post quae retulit Caesar, capiendam virginem in locum Occiae, quae septem & quinquaginta per annos summa sanctimonia Vestalibus sacris praefederat : egitque grates Fontejo Agrippae, & Domitio Polioni, quod offerendo filias, de officio in rempublicam certarent. praelata est Polionis filia, non ob aliud, quam quod mater ejus in eodem conju- gio manebat. nam Agrippa discidio domum imminuerat. Et Caesar quamvis posthabitam, decies seftertii dote solatus est.

LXXXVII. Saevitiam annonae incusante plebe, statuit frumento pretium quod emptor penderet, binosque nummos se additum negotiatoribus in singulos modios. Neque tamen ob ea parentis patriae delatum & antea vocabulum adsumpsit, acerbeque increpuit eos, qui divinas occupationes, ipsumque dominum dixerant. unde angusta & lubrica oratio sub prin- cipe, qui libertatem metuebat ; adulacionem oderat.

LXXXVIII. Reperio apud scriptores senatoresque eorundem temporum, Adgandestrii principis Cattorum lectas in se- natu litteras, quibus mortem Arminii promittebat, si patrandae neci venenum mitteretur : responsum esse, non fraude neque occultis, sed palam & armatum populum Romanum

hostes suos ulcisci. qua gloria aequabat se Tiberius priscis imperatoribus, qui venenum in Pyrrhum regem vetuerant, prodiderantque. Ceterum Arminius abscedentibus Romanis & pulso Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium adversam habuit: petitusque armis, cum varia fortuna certaret, dolo propinquorum cecidit, liberator had dubie Germaniae, & qui non primordia populi Romani, sicut alii reges ducesque, sed florentissimum imperium lacefierit: proeliis ambiguus, bello non victus. septem & triginta annos vitae, duodecim potentiae explevit: caniturque adhuc barbaras apud gentes; Graecorum annalibus ignotus, qui sua tantum mirantur: Romanis haud perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incuriosi,

C. CORN.

C. CORN. TACITI
 ANNALIUM
 LIBER TERTIUS

BREVIARIUM LIBRI.

Agrippina cum Germanici reliquiis Brundisium, inde Romanam pervenit. eae tumulo Augusti illatae, & funus ducentum. Drusus in Illyricum redit. Cn. Piso cum Romanam redisset, veneni & Majestatis postulatur. dicta caussa, cum omnia infensa & infesta experiretur, manus sibi adfert. Tacfarinas bellum in Africa renovat: quod opprimitur a L. Apronio Proconsule. Lepida AEmilia adulterii & veneni desertur, damnaturque. Papia Poppaea lex ad id tempus asperius exercita, mollitur a Tiberio, & nexus ejus exsolvuntur. Iterum Africam incurrit Tacfarinas: cui tutandae Junius Blaesus deligitur. Equites aliquot Romani Majestatis damnantur. Galliae rebellant, ducibus Julio Sacroviro & Julio Floro. infeliciter: quia a legionibus Germanicis copiae earum caesae, & ipsae ad vetus jugum retractae. C. Lutorius eques, Majestatis damnatus, in carcere exanimatus est. Cura luxus coercendi coepta, & omissa. Drusus Tribuniciam potestatem accipit. Flamen Dialis vetitus provinciam sortiri. Asyla Graecorum lustrata & repurgata. C. Silanus repetundarum & Majestatis damnatus. Tacfarinatem Junius proturbat, & fratrem ejus capit. Juniae illustris feminae mors & funus. Haec triennio gesta,

M. VALERIO ET AURELIO COSS.

TIBERIO IMP. IV. ET DRUSO NERONE II. COSS.

C. SULPICIO ET D. HATERIO COSS.

Nihil¹

NI HIL intermissa navigatione hiberni maris Agrippa na Corcyram insulam advehitur, litora Calabriae contra fitam. Illic paucos dies componendo animo insumit, violenta luctu, & nescia tolerandi. Interim adventu ejus auditio, intimus quisque amicorum, & plerique militares, ut quique sub Germanico stipendia fecerant, multique etiam ignoti viciniis è municipiis, pars officium in principem rati, plures illos secuti, ruere ad oppidum Brundisium; quod naviganti celerrimum, fidissimumque adpulsi erat. Atque ubi primum ex alto visa classis, complentur non modo portus & proxima maris, sed moenia, ac tecta, quaque longissime prospectari poterat, maeurentium turba, & rogitantium inter se, silentione an voce aliqua egredientem exciperent? neque satis constabat quid pro tempore foret: cum classis paulatim succedit, non alaci ut adsolet remigio; sed cunctis ad tristitiam compotis. Postquam duobus cum liberis feralem urnam tenens egressa navi, defixit oculos; idem omnium gemitus, neque discerneres, proximos, alienos, virorum, seminarumve planctus: nisi quod comitatum Agrippinae longo maeore fessum, obvii & recentes in dolore anteibant.

II. Miserat duas praetorias cohortes Caesar, addito ut magistratus Calabriae, Apulique, & Campani, suprema erga memoriam filii sui munera fungerentur. Igitur tribunorum, centurionumque humeris cineres portabantur: praecedebant incompta signa, versi fasces: atque ubi colonias transgrederentur, atrata plebes, trabeati equites, pro opibus loci, vestem, odores, aliaque funerum solennia cremabant. etiam quorum diversa oppida, tamen obvii, & victimas atque aras Diis Manibus statuentes, lacrimis & conclamationibus dolorem testabantur. Drusus Tarracinam progressus est, cum Claudio fratre liberisque Germanici, qui in urbe fuerant. Consules M. Valerius & M. Aurelius (jam enim magistratum occooperant) & senatus, ac magna pars populi viam complevere, disjecti, & ut cuique libitum fientes, aberat quippe adulatio, gnraris omnibus

omnibus laetam Tiberio Germanici mortem male diffimulare.

III. Tiberius atque Augusta publico abstinere; inferius maiestate sua rati si palam lamentarentur; an ne omnium oculis vultum eorum scrutantibus, falsi intelligerentur. Matrem Antoniam non apud auctores rerum, non diurna aetorum scriptura, reperio ullo insigni officio functam; cum super Agrippinam, & Drusum, & Claudium, ceteri quoque consanguinei nominatim perscripti sint: seu valetudine praepediebatur, seu vietus luctu animus, magnitudinem mali perferre visu non toleravit. facilius crediderim, Tiberio & Augusta, qui domo non excedebant, cohabitam; ut par maeror, & matris exemplo avia quoque & patruus attineri viderentur.

IV. Dies quo reliquiae tumulo Augusti inferebantur, modo per silentium vastus, modo ploribus inquires: plena urbis itinera, conluentes per campum Martis faces illic miles cum armis, sine insignibus magistratus, populus per tribus, concidisse rempublicam nihil spei reliquum clamitabant; promptius apertiusque, quam ut meminisse imperitantium crederes. Nihil tamen Tiberium magis penetravit, quam studia hominum accensa in Agrippinam; cum decus patriae, solum Augusti sanguinem, unicum antiquitatis specimen appellarent, versique ad coelum ac deos, integrum illi subolem, ac superstitem iniquorum precarentur.

V. Fuere qui publici funeris pompam requirent, comparentque quae in Drusum patrem Germanici honora & magnifica Augustus fecisset. ipsum quippe asperrimo hiemis Ticinum usque progressum, neque abscedentem a corpore simul urbem intravisse: circumfusas lecto Claudiorum Juliorumque imagines, defletum in foro, laudatum pro rostris: cuncta a majoribus reperta, aut quae posteri invenerint, cumulata. At Germanico ne solitos quidem, & cuicunque nobili debitos honores contigisse. sane corpus ob longinquitatem itinerum externis terris quoquo modo crematum:

sed tanto plura decora mox tribui par fuisse, quanto prima fors negavisset. non fratrem nisi unius diei via, non patrum famam porta tenus obvium. ubi illa veterum instituta? praepositam toro effigiem, meditata ad memoriam virtutis carmina, & laudationes & lacrymas, vel doloris imitamenta?

VI. Gnarum id Tiberio fuit; utque premeret vulgi sermones, monuit edicto: Multos inlustrium Romanorum ob rempublicam obiisse; neminem tam flagranti defiderio celebratum. idque & sibi, & cunctis egregium, si modus adiiceretur. non enim eadem decora principibus viris, & imperatori populo, quae modicis domibus, aut civitatibus, convenisse recenti dolore lucrum, & ex moerore solatia: sed referendum jam animum ad firmitudinem, ut quondam divus Julius amissa unica filia, ut divus Augustus ereptis nepotibus, abstruserint tristitiam. Nil opus vetustioribus exemplis, quotiens populus Romanus clades exercituum, interitum dum, funditus amissas nobiles familias constanter tulerit. Principes mortales, rempublicam aeternam esse. proin reperterent solennia; & quia ludorum Megalensium spectaculum suberat, etiam voluptates resumerent.

VII. Tum exuto justitio, redditum ad munia; & Drusus Illyricos ad exercitus profectus est, erectis omnium animis petendae è Pisone ultiōnis; & crebro questu, quod vagus interim per amoena Asiae atque Achajae, adroganti & subdolamora scelerum probationes subverteret. Nam vulgatum erat missam, ut dixi, à Cn. Sentio famosam beneficiis Martinam, subita morte Brundisii extinctam, venenumque nodo crinium ejus occultatum, nec ulla in corpore signa sumpti extitii reperta.

VIII. At Piso praemisso in urbem filio, datusque mandatis, per quae Principem molliret; ad Drusum pergit: quem haud fratris interitu trucem, quam remoto aemulo aequiorem sibi sperabat. Tiberius quo integrum judicium ostentaret, exceptum comiter juvenem, sueta erga filios familiarium nobiles liber-

beralitate auget. Drusus Pisoni, si vera forent quae jacerentur, praecipuum in dolore suum locum respondit; sed malle falsa & inania, nec cuiquam mortem Germanici exitiosam esse. Haec palam, & vitato omni secreto: neque dubitabantur praescripta ei à Tiberio, cum incallidus alioqui & facilis juventa, senilibus tum artibus uteretur.

IX. Piso Dalmatico mari tramsso, relictisque apud Anconam navibus, per Picenum, ac mox Flaminiam viam, adsequitur legionem, quae è Pannonia in urbem, dein praefidio Africæ ducebatur. eaque res agitata rumoribus, ut in agmine atque itinere crebro se militibus ostentavisset. ab Narnia vitandæ suspicionis, an quia pavidis consilia in incerto sunt, Nare, ac mox Tiberi devectus, auxit vulgi iras, quia navem tumulo Caesarum adpulerat; dieque, & ripa frequenti, magno clientium agmine ipse, feminarum comitatu Plancina, & vultu alacres incessere. Fuit inter inritamenta invidiae domus foro imminens, festo ornatu, conviviumque, & epulæ, & celebritate loci nihil occultum.

X. Postera die Fulcinius Trio Pisonem apud consules postulavit. contra Vitellius, ac Veranius, ceterique Germanicum comitari tendebant, nullas esse partes Trioni, neque se accusatores, sed rerum indices & testes, mandata Germanici perlaturos. Ille dimissa ejus caussæ delatione, ut priorem vitam accusaret obtinuit: petitumque est à principe, cognitionem exciperet: quod ne reus quidem abnuebat, studia populi & patrum metuens: contra Tiberium spernendis rumoribus validum, & conscientiae matris innexum esse: veraque aut in deteriorius credita, judice ab uno facilius discerni: odium & invidiam apud multos valere. Haud fallebat Tiberium moles cognitionis, quaque ipse fama distraheretur. Igitur paucis familiarium adhibitis, minas accusantium, & hinc preces audit, integrumque caussam ad senatum remittit.

XI. Atque interim Drusus rediens Illyrico, quamquam patres censuissent, ob receptum Maroboduum, & res priore aestate

aestate gestas, ut, ovans iniret, prolatu^o honore urbem intravit; Post quae reo T. Arruntium, T. Vinicium, Asinium Gallum, AEsernum Marcellum, Sex. Pompeium patronos petenti, iisque diversa excusantibus, M. Lepidus, & L. Piso, & L. Venejus Regulus adfuere, arresta omni civitate, quanta fides amicis Germanici, quae fiducia reo, satim' cohiberet ac premeret sensus suos Tiberius, an promeret. iis haud alias intentior populus, plus sibi in principem occultae vocis, aut spicacis silentii permisit.

XII. Die senatus Caesar orationem habuit meditato temperamento: Patris sui legatum atque amicum Pisonem fuisse, adjutoremque Germanico datum a se, auctore senatu, rebus apud Orientem administrandis. illic contumacia & certaminibus asperasset juvenem, exituque ejus laetatus esset; an scelere extinxisset, integris animis dijudicandum. Nam si legatus officii terminos, obsequium erga imperatorem exuit, eiusdemque morte, & luctu meo laetatus est; odero, seponamque a domo mea, & privatas inimicitias, non Principis ulciscar: Sin facinus in cuiuscunque mortalium nece vindicandum detegitur; vos vero & liberos Germanici, & nos parentes justis solatiis adfici. simulque illud reputate, turbide & seditione tractaverit exercitus Piso; quaesita fint per ambitionem studia militum; armis repetita provincia; an falsa haec in majus vulgaverint accusatores. quorum ego nimiis studiis jure fuc- censeo. Nam quo pertinuit nudare corpus, & contrectandum vulgi oculis permittere, differrique etiam per externos, tanquam veneno interceptus esset, si incerta adhuc ista & scrutanda sunt? Defleo equidem filium meum, semperque deflebo: sed neque reum prohibeo, quo minus cuncta proferat, quibus innocentia ejus sublevari, aut si qua fuit iniquitas Germanici, coargui possit: vosque oro, ne, quia dolori meo causa^o connexa est, objecta crimina pro adprobatis accipiatis. Si quos propinquus sanguis, aut fides sua patronos dedit, quantum quisque eloquentia & cura valet, juvate periclitantem: ad eundem

jaborem,

laborem, eandem constantiam accusatores hortor. Id solum Germanico super leges praestiterimus, quod in curia potius quam in foro, apud senatum quam apud judices, de morte ejus anquiritur. cetera pari modestia tractentur. nemo Dru si lacrymas, nemo maestitiam meam spectet, nec si qua in nos adversa finguntur.

XIII. Exin biduum criminibus objiciendis statuitur, utque sex dierum spatio interjecto, reus per triduum defenderetur. Tum Fulcinus vetera & inania orditur; ambitiose, avareque habitam Hispaniam. quod neque convictum noxae reo, si recentia purgaret; neque defensum absolutioni erat, si teneretur majoribus flagitiis. Post quem Servaeus, & Verranius, & Vitellius consimili studio, sed multa eloquentia Vitellius, objecere; odio Germanici, & rerum novarum studio, Pisonem vulgus militum per licentiam & sociorum infurias eo usque corrupisse, ut parens legionum à deterrimis appellaretur: contra, in optimum quemque, maxime in comites & amicos Germanici, saevisse: postremo ipsum devotionibus & veneno peremisse: facra hinc & immolations nefandas ipsius atque Plancinae: petitam armis rempublicam, utque reus agi posset, acie victum.

XIV. Defensio in ceteris trepidavit. nam neque ambitionem militarem, neque provinciam pessimo cuique obnoxiam, ne contumelias quidem adversum imperatorem infitari poterat: solum veneni crimen visus est diluisse. quod ne accusatores quidem satis firmabant, in convivio Germanici, cum super eum Piso discumberet, infectos manibus ejus cibos arguentes. quippe absurdum videbatur, inter aliena servitia, & tot adstantium visu, ipso Germanico coram id ausum. offerebatque familiam reus, & ministros in tormenta flagitabat. Sed judices per diversa implacabiles erant: Caesar ob bellum provinciae inlatum; Senatus, nunquam satis credito, sine fraude Germanicum interiisse. scripsissent expostulantes: quod haud.

haud minus Tiberius quam Piso abnuere. Simul populi ~~ante~~ curiam voces audiebantur; non temperaturos manibus, si patrum sententias evasisset. effigiesque Pisonis traxerant in Gemonias, ac divellebant, ni jussu principis protectae reposeque forent. Igitur inditus lecticae, & à tribuno praetoriæ cohortis deductus est: vario rumore, custos salutis, an mortis exactor sequeretur.

XV. Eadem Plancinae invidia, major gratia: eoque ambi-
guum habebatur, quantum Caesari in eam liceret. atque
ipsa, donec mediae Pisoni spes, sociam se cujuscumque for-
tunae, & si ita ferret, comitem exitii promittebat. Ut se-
retis Augustae precibus veniam obtinuit, paulatim segregari
marito, dividere defensionem coepit. quod reus postquam si-
bi exitiabile intelligit, an adhuc experiretur dubitans, hor-
tantibus filiis durat mentem, senatumque rursum ingreditur:
redintegratamque accusationem, infensas patrum voces, ad-
versa & saeva cuncta perpessus, nullo magis exterritus est,
quam quod Tiberium sine miseratione, sine ira, obstinatum
clausumque vidit, ne quo affectu perrumperetur. relatus do-
mum, tamquam defensionem in posterum meditaretur, pauca
conscriptit, obsignatque, & liberto tradit. Tum solita curan-
do corpori exsequitur. dein multam post noctem, egressa cu-
biculo uxore, operiri fores jussit: & copta luce, perfozzo ju-
gulo, jacente humi gladio, repertus est.

XVI. Audire me memini ex senioribus, visum saepius in-
ter manus Pisonis libellum, quem ipse non vulgaverit, sed a-
micos ejus dictitavisse, litteras Tiberii & mandata in Germani-
cum continere: ac destinatum promere apud patres, princi-
pemque arguere, ni elusus à Sejano per vana promissa foret,
nec illum sponte extinctum, verum immisso percussore. quo-
rum neutrum adseveraverim: neque tamen oculere debui
narratum ab iis, qui nostram ad juventam duraverunt. Cae-
sar flexo in maestitiam ore, suam invidiam tali morte quaefi-
tam apud senatum, crebrisque interrogationibus exquirit qua-
lem

Iem Piso diem supremum, noctemque exegisset. Atque illo pleraque sapienter, quaedam inconsultius respondentे, recitat codicillos à Pifone in hunc ferme modum compositos: Conspiratione inimicorum, & invidia falsi criminis oppressus, quatenus veritati, & innocentiae meae nusquam locus est; deos immortales testor vixisse me, Caesar, cum fide adversum te, neque alia in matrem tuam pietate: vosque oro liberis meis consulatis. ex quibus Cn. Piso qualicumque fortunae meae non est adjunctus, cum omne hoc tempus in urbe egerit: M. Piso repetere Syriam dehortatus est. atque utinam ego potius filio juveni, quam ille patri seni cessisset! eo impensius precor, ne meae pravitatis poenas innoxius luat. Per quinque & quadraginta annorum obsequium, per collegium consulatus quondam divo Augusto parenti tuo probatus, & tibi amicus, nec quidquam post haec rogaturus, salutem infelicitis filii rogo. De Plancina nihil addidit.

XVII. Post quae Tiberius adolescentem crimine civilis belli purgavit: patris quippe jussa, nec potuisse filium detrectare: simul nobilitatem domus; etiam ipsius, quoquo modo meriti, gravem casum miseratus. Pro Plancina cum pudore & flagitio differuit, matris preces obtendens: in quam optimi cujusque secreti questus magis ardefcebat: Id ergo fas aviae interfetricem nepotis adspicere, adloqui, eripere senatu? quod pro omnibus civibus leges obtineant, uni Germanico non contigisse! Vitellii & Veranii voce defletum Caesarem; ab imperatore & Augusta defensam Plancinam! proinde venena, & artes tam feliciter expertas verteret in Agrippinam, in liberos ejus, egregiamque aviam ac patrum sanguine miserrimae domus exsatiaret. Biduum super haec imagine cognitionis absumptum; urgente Tiberio liberos Pisonis, matrem uti tuerentur. Et cum accusatores ac testes certatim perorarent respondentे nullo, miseratio quam invidia augebatur. Primus sententiam rogatus Aurelius Cotta consul (nam referente Caesare magistratus eo etiam munere fungebantur)

bantur) nomen Pisonis radendum fastis censuit; partem bo-
norum publicandam; pars ut Cn. Pisoni filio concederetur,
isque praenomen mutaret. M. Piso exuta dignitate, & accep-
to quinquages festertio in decem annos relegaretur, concessa
Plancinae incolumitate ob preces Augustae.

XVIII. Multa ex ea sententia mitigata sunt à principe:
ne nomen Pisonis fastis eximeretur, quando M. Antonii qui
bellum patriae fecisset, Juli Antonii qui domum Augusti vi-
olasset, manerent. & M. Pisonem ignominiae exemit, con-
cessitque ei paterna bona; satis firmus, ut saepe memoravi,
adversum pecuniam; & tum pudore absolutae Plancinae pla-
cabilior. Atque idem cum Valerius Messallinus signum au-
reum in aede Martis Ultoris, Caecina Severus aram ulti-
o statuendam censuissent, prohibuit: ob externas ea victoriae
sacrari dictans, domestica mala tristitia operienda. Addi-
derat Messallinus, Tiberio, & Augustae, & Antoniae, & A-
grippinae, Drusoque, ob vindictam Germanici grates agen-
das, omiseratque Claudii mentionem. & Messallinum qui-
dem L. Asprenas senatu coram percunctatus est, an prudens
praeterisset? ac tum demum nomen Claudii adscriptum est.
Mihi, quanto plura recentium, seu veterum revolvo, tanto
magis ludibria rerum mortalium cunctis in negotiis obverlan-
tur. quippe fama, spe, veneratione potius omnes destina-
bantur imperio, quam quem futurum principem fortuna in
occulto tenebat.

XIX. Paucis post diebus Caesar auctor senatui fuit, Vitellio,
atque Veranio, & Servaeo sacerdotia tribuendi. Fulcinio sus-
fragium ad honores pollicitus, monuit, ne facundiam violen-
tia praecipitaret. Is finis fuit ulciscenda Germanici morte,
non modo apud illos homines qui tum agebant, etiam securis
temporibus vario rumore jactata. adeo maxima quaeque am-
bigua sunt, dum alii quoquo modo audita pro compertis ha-
bent; alii vera in contrarium vertunt. & gliscit utrumque
posteritate. At Drusus urbe egressus repetendis auspiciis, mox
ovans

ovans introiit. paucosque post dies Vipsania mater ejus exces-
fit, una omnium Agrippae liberorum miti obitu. nam cete-
ros manifestum ferro, vel creditum est veneno aut fame ex-
stinctos.

XX. Eodem anno Tacfarinas, quem priore aestate pulsum
à Camillo memoravi, bellum in Africa renovat, vagis pri-
mum populationibus, & ob perniciatem inultis: dein vicos
exscindere; trahere graves praedas: postremo haud procul Pa-
gida flumine cohortem Romanam circumcidit. Praeerat ca-
stello Decrius impiger manu, exercitus militia, & illam obsi-
dionem flagitii ratus. Is cohortatus milites ut copiam pug-
nae in aperto facerent, aciem pro castris instruit. Primoque
impetu pulsa cohorte, promptus inter tela occursat fugienti-
bus, increpat signiferos, quod inconditis aut desertoribus miles
Romanus terga daret, simul excepta vulnera, & quamquam
transfusso oculo, adversum os in hostem intendit; neque proe-
lium omisit, donec desertus suis caderet.

XXI. Quae postquam L. Apronio (nam Camillo succe-
serat) comperta; magis dedecore suorum, quam gloria hostis
anxious, raro ea tempestate, è vetere memoria facinore, de-
cumum quemque ignominiosae cohortis forte ductos, fusti ne-
cat. Tantumque severitate profectum, ut vexillum veterano-
rum non amplius quingenti numero, easdem Tacfarinatis co-
pias, praefidium, cui Thala nomen, adgresillas fuderint. quo
proelio Rufus Helvius gregarius miles servati civis decus ret-
tulit; donatusque est ab Apronio torquibus & hasta: Caesar
addidit civicam coronam, quod non eam quoque Apronius ju-
re proconsulis tribuisset, questus magis, quam offensus. Sed
Tacfarinas perculsis Numidis, & obsidia aspernantibus, spar-
git bellum; ubi instaretur, cedens, ac rursum in terga reme-
ans. & dum ea ratio barbaro fuit, inritum fessumque Roma-
num impune ludificabatur: postquam deflexit ad maritimos
locos; inligatus praeda, stativis castris adhaerebat. missu pa-
tris Apronius Caesianus, cum equite & cohortibus auxiliariis,

quis velocissimos legionum addiderat, prosperam adversum Numidas pugnam facit, pellitque in deserta.

XXII. At Romae Lepida, cui super AEmiliorum decus L. Sulla ac Cn. Pompejus proavi erant, defertur simulavisse partum ex P. Quirinio divite, atque orbo. adjiciebantur adulteria, venena; quae situmque per Chaldaeos in domum Caesaris, defendente ream Manio Lepido fratre. Quirinius post dictum repudium adhuc infensus, quamvis infami ac nocenti miserationem addiderat. Haud facile quis dispiceret illa in cognitione mentem Principis; adeo vertit ac miscuit irae & clementiae signa; deprecatus primo senatum, ne majestatis crimina tractarentur: mox M. Servilium è consularibus, aliosque testes inlexit ad proferenda, quae velut reticere voluerat. idemque servos Lepidae, cum militari custodia haberentur, transfulit ad consules; neque per tormenta interrogari passus est de his, quae ad domum suam pertinerent. Exemit etiam Drusum consulem designatum dicendae primo loco sententiae. quod alii civile rebantur; ne ceteris adsentiendi necessitas fieret: quidam ad saevitiam trahebant; neque enim celsorum nisi damnandi officio.

XXIII. Lepida ludorum diebus, qui cognitionem intervererant, theatrum cum claris feminis ingressa, lamentatione flebili maiores suos cieis, ipsumque Pompejum, cuius ea monumenta & adstantes imagines visebantur, tantum misericordiae permovit, ut effusi in lacrymas saeva & detestanda Quirinio clamitarent, cuius senectae atque orbitati & obscurissimae domui, destinata quondam uxor L. Caesari, ac divo Augusto nurus, dederetur. dein tormentis servorum patefacta sunt flagitia, itumque in sententiam Rubellii Blandi, à quo aqua atque igni arcebatur. huic Drusus adsensit, quamquam alii mitius censuerint. mox Scauro, qui filiam ex ea genuerat, datum, ne bona publicarentur. Tum demum aperuit Tiberius; compertum sibi etiam ex P. Quirinii servis, veneno eum à Lepida petitum.

XXIV. Inlustrium,

XXIV. Inlustrium domuum adversa (etenim haud multum distanti tempore Calpurnii Pisonem, AEmilii Lepidam amiserant) solatio adfecit D. Silanus Juniae familiae redditus, easum ejus paucis repetam. Ut valida divo Augusto in rem publicam fortuna; ita domi improspera fuit ob impudicitiam filiae ac neptis, quas urbe depulit, adulterosque earum morte aut fuga punivit. nam culpam inter viros ac feminas vulgatam, gravi nomine laesarum religionum, ac violatae majestatis appellando, clementiam majorum suasque ipse leges egrediebatur. Sed aliorum exitus, simul cetera illius aetatis memorabo, si effectis in quae tendi, plures ad curas vitam produxero. D. Silanus in nepti Augusti adulter, quamquam non ultra foret sacvitum, quam ut amicitia Caesaris prohiberetur, exsiliū sibi demonstrari intellexit; nec nisi Tiberio imperitante deprecari Senatum ac Principem ausus est, M. Silani fratri potentia, qui per insignem nobilitatem & eloquentiam praecellebat. Sed Tiberius grates agenti Silano, patribus coram, respondit, se quoque laetari, quod frater ejus è peregrinatione longinqua revertisset. idque jure licitum, quia non senatusconsulto, non lege pulsus foret. sibi tamen adversus eum integras parentis sui offendiones: neque redditu Silani dissoluta, quae Augustus voluisset. Fuit posthac in urbe, neque honores adeptus est.

XXV. Relatum deinde de moderanda Papia Poppaea, quam senior Augustus post Julias rogationes incitandis coelum poenis, & augendo aerario sanxerat: nec ideo conjugia & educationes liberum frequentabantur, praevalida orbitate. Ceterum multitudo periclitantium gliscetabat, cum omnis dominus delatorum interpretationibus subverteretur: utque antehac flagitiis, ita tunc legibus laborabatur. Ea res admonet ut de principiis juris, & quibus modis ad hanc multitudinem infinitam ac varietatem legum perventum sit, altius disse-
ram.

XXVI. Vetustissimi mortalium, nulla adhuc mala libidine, sine probro, scelere, eoque sine poena aut coercitionibus agebant: neque praemiis opus erat, cum honesta suopte ingenio peterentur; & ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. At postquam exui aequalitas, & pro modestia ac pudore ambitio & vis incedebat; provenerunt dominationes: multosque apud populos aeternum mansere. Quidam statim, aut postquam Regum pertaesum, leges maluerunt. Hae primo rudibus hominum animis simplices erant: Maximeque fama celebravit Cretensium, quas Minos; Spartanorum, quas Lycurgus; ac mox Atheniensibus quaesitiones jam & plures Solon prescripsit. Nobis Romulus ut libitum imperitaverat: dein Numa religionibus & divino jure populum devinxit; repertaque quaedam à Tullo & Anco: sed praecipuus Servius Tullius sanctior legum fuit, quis etiam reges obtemperarent.

XXVII. Pulso Tarquinio, adversum patrum factiones multa populus paravit tuendae libertatis, & firmandae cordiae: creatique decemviri, & accitis quae usquam egregia, compositae duodecim tabulae, finis aqui juris. nam sequutae leges, et si aliquando in maleficos ex delicto, saepius tamen diffensione ordinum, & apiscendi inlicitos honores, aut pellendi claros viros, aliaque ob prava, per vim latae sunt. Hinc Gracchi, & Saturnini, turbatores plebis; nec minor largitor nomine senatus Drusus; corrupti spe, aut inlusi per intercessionem socii. Ac ne bello quidem Italico, mox civili onussum, quin multa & diversa sciscerentur; donec L. Sulla dictator abolitis vel conversis prioribus, cum plura addidisset, otium ejus rei haud in longum paravit; statim turbidis Lepidi rogationibus, neque multo post Tribunis redditam licentia quoquo vellent populum agitandi. Jamque non modo in commune, sed in singulos homines latae quaestiones: & corruptissima republica plurimae leges.

XXVIII. Tum

XXVIII. Tum Cn. Pompejus tertium consul, corrigendis moribus delectus, & gravioris remediis quam delicta erant, suarumque legum auctor idem ac subversor, quae armis tuebatur, armis amisit. Exin continua per viginti annos discordia, non mos, non jus. deterrima quaeque impune; ac multa honesta exitio fuere. Sexto demum consulatu Caesar Augustus, potentiae securus, quae triumviratu jussicerat, abolevit; deditque jura, quis pace & principe uteremur. ac riora ex eo vincla, inditi custodes, & lege Papia Poppaea praemiis induiti, ut si à privilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret. sed altius penetrabant; urbemque, & Italiam, & quod usquam civium, corripuerant, multorumque excisi status: & terror omnibus intentabatur; ni Tiberius statuendo remedio, quinque consularium, quinque è praetoriis, totidem è cetero senatu forte duxisset; apud quos exsoluti plerique legis nexus modicum in praesens levamentum fuere.

XXIX. Per idem tempus Neronem è liberis Germanici jam ingressum juventam, commendavit patribus; utque munere capessendi vigintiviratus solveretur, & quinquennio maturius quam per leges Quaefituram peteret, non sine inrisu audientium postulavit. praetendebat sibi atque fratri decreta eadem, petente Augusto. sed neque tum fuisse dubitavem, qui ejusmodi preces occulti inluderent. ac tamen initia fastigii Caesariibus erant: magisque in oculis vetus mos, & privignis cum vitrico levior necessitudo, quam avo adversum nepotem. Additur pontificatus, & quo primum die forum ingressus est, congiarium plebi, admodum laetae, quod Germanici stirpem jam puberem adspiciebat. Auctum dehinc gaudium, nuptiis Neronis & Juliae Drusii filiae. Utque haec secundo rumore, ita adversis animis acceptum, quod filio Claudi ficer Sejanus destinaretur. polluisse nobilitatem familiae videbantur, suspectumque jam nimiae spei Sejanum ultro extulisse,

XXX. Fine anni concessere vita insignes viri, L. Volusius & Sallustius Crispus. Volusio vetus familia, neque tamen praeturam egressa. ipse consulatum intulit, censoria etiam potestate legendis equitum decuriis functus, opumque quis dominus illa immensam viguit, primus adcumulator. Crispum equestris ortum loco, C. Sallustius rerum Romanarum florentissimus auctor, sororis nepotem in nomen adscivit. atque ille, quamquam prompto ad capessendos honores aditu, Maecenatem aemulatus, fine dignitate senatoria multos triumphalium consulariumque potentia anteit. diversus à veterum instituto, per cultum & munditias: copiaque & affluentia luxu propior: suberat tamen vigor animi, ingentibus negotiis par; eo acrior, quo somnum & inertiam magis ostentabat. Igitur incolumi Maecenate proximus; mox praecipuus, cui secreta imperatorum inniterentur, & interficiendi Postumi Agrippae conscius, aetate proiecta speciem magis in amicitia principis quam vim tenuit. idque & Maecenati acciderat; fati potentiae raro sempiternae: an fatias capit, aut illos cum omnia tribuerunt; aut hos, cum jam nihil reliquum est quod cupiant.

XXXI. Sequitur Tiberii quartus, Drusi secundus consulatus, patris atque filii collegio insignis. nam biennio ante, Germanici cum Tiberio idem honor, neque patruo laetus, neque natura tam connexus fuerat. Ejus anni principio Tiberius, quasi firmatae valetudini, in Campaniam concessit: longam & continuam absentiam paulatim meditans; sive ut amoto patre, Drusus munia consulatus solus impleret. Ac forte parva res magnum ad certamen progressa, praebuit juveni materiam apiscendi favoris. Domitius Corbulo praetura functus de L. Sulla nobili juvene questus est apud senatum, quod sibi inter spectacula gladiatorum, loco non decessisset. pro Corbulone aetas, patrius mos, studia seniorum erant: contra Mamercus Scaurus, & L. Arruntius, aliique Sullae propinquai nitebantur. certabantque orationibus, & memorabantur

tur exempla majorum, qui juventutis irreverentiam gravibus decretis notavissent. donec Drusus apta temperandis animis differuit; & satisfactum Corbuloni per Mamercum, qui patruus simul ac vitricus Sullae, & oratorum ea aetate uberrimus erat. Idem Corbulo plurima per Italiam itinera, fraude mancipum & incuria magistratum interrupta & impervia clamitando, executionem ejus negotii libens suscepit: quod haud perinde publice usui habitum, quam exitiosum multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus & hasta saeviebat.

XXXII. Neque multo post missis ad senatum litteris Tiberius motam rursum Africam incursu Tacfarinatis docuit; judicioque patrum deligendum proconsule, gnarum militiae, corpore validum, & bello suffecturum. quod initium Sex. Pompejus agitandi adversus M. Lepidum odii nactus, ut forcet, inopem, & majoribus suis dedecorum, eoque etiam Asiae forte depellendum, incusavit; adverso senatu, qui Lepidum mitem magis quam ignavum; paternas ei angustias & nobilitatem sine probro actam, honori quam ignominiae habendam ducebat. Igitur missus in Asiam. Et de Africa decretum ut Caesar legeret, cui mandanda foret.

XXXIII. Inter quae Severus Caecina censuit; ne quem magistratum, cui provincia obvenisset, uxor comitaretur: multum ante repetito, concordem sibi conjugem & sex partus enixam: seque quae in publicum statueret domi servavisse, cohita intra Italiam, quamquam ipse pluris per provincias quadraginta stipendia explevisset. Haud enim frustra placitum olim, ne feminae in socios aut gentes externas traherentur. inesse mulierum comitatui, quae pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus convertant. Non imbecillum tantum, & imparem laboribus sexum; sed si licentia adsit, faevum, ambitiosum, potestatis avidum: incedere inter milites, habere ad manum centuriones; praefidisce nuper feminam exercitio cohortium, decursu

decurso legionum. Cogitarent ipsis, quotiens repetundarum aliqui arguerentur, plura uxoribus objectari: his statim adhaerescere deterrium quemque provincialium: ab his negotia fuscipi, transfigi: duorum egressus coli, duo esse praetoria; pervicacibus magis & impotentibus mulierum jussis, quae Oppiis quondam, aliisque legibus constrictae, nunc vinclis exsolutis, domos, fora, jam & exercitus regerent.

XXXIV. Paucorum haec adsensu audita, plures obturbabant, neque relatum de negotio, neque Caecinam dignum tantae rei censem. mox Valerius Messallinus, cui parens Messalla, ineratque imago paternae facundiae, respondit: Multa duritiae veterum melius & laetius mutata; neque enim ut olim, obfideri urbem bellis, aut provincias hostilis esse: & pauca seminarum necessitatibus concedi, quae ne conjugum quidem penates, adeo socios non onerent; cetera promiscua cum marito, nec ullum in eo pacis impedimentum. Bella plane accinctis obeunda: sed revertentibus post laborem, quod honestius quam uxorium levamentum? At quasdam in ambitionem aut avaritiam prolapsas. Quid ipsorum magistratum, nonne plerosque variis libidinibus obnoxios? non tamen ideo neminem in provinciam mitti. corruptos saepe pravitatibus uxorum maritos: num ergo omnes coelibes integros? placuisse quondam Oppias leges, sic temporibus reipublicae postulantibus: remissum aliquid postea, & mitigatum, quia expedierit. Frustra nostram ignaviam alia ad vocabula transferri: nam viri in eo culpam, si femina modum excedat. porro ob unius aut alterius imbecillum animum, male eripi maritis confortia rerum secundarum adversarumque. Simul sexum natura invalidum deserit, & exponi suo luxu, cupidinibus alienis. vix praesenti custodia manere inlaesa conjugia: quid fore, si per plures annos in modum discidii oblitterentur? Sic obviam irent iis quae alibi peccarentur, ut flagitorum urbis meminissent. Addidit pauca Drusus de matrimonio suo. nam principibus adeunda saepius longinqua imperiis

imperii. Quotiens divum Augustum in Occidentem atque Orientem meavisse comite Livia? se quoque in Illyricum profectum; & si ita conducebat, alias ad gentes iturum, haud semper aequo animo, si ab uxore carissima, & tot communium liberorum parente divelleretur. Sic Caecinae sententia elusa.

XXXV. Et proximi senatus die, Tiberius per litteras castigatis oblique patribus, quod cuncta curarum ad principem ejicerent, Manium Lepidum & Junium Blaefum nominavit; ex quis proconsul Africæ legeretur. Tum audita amborum verba, intentius excusante se Lepido, cum valetudinem corporis, aetatem liberum, nubilem filiam obtenderet: intelligereturque etiam quod silebat, avunculum esse Sejani Blaefum, atque eo praevalidum. Respondit Blaefus specie recusantis, sed neque eadem adseveratione; & consensu aduentantium haud jutus est.

XXXVI. Exin promptum quod multorum intimis questibus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuique licentia, imbrune probra, & invidiam in bonos excitandi, arrepta imagine Caesaris; libertique etiam ac servi, patrono vel domino, cum voces, cum manus intentarent, ultro metuebantur. Initio C. Cestius senator differuit; Principes quidem instar eorum esse: sed neque a diis nisi justas supplicum preces audiiri, neque quemquam in Capitolium, aliave urbis templa perfugere, ut eo subfidio ad flagitia utatur. Abolitas leges, & funditus versas, ubi in foro, in limine curiae, ab Annia Rufilla, quam fraudis sub judice damnavisset, probra sibi & minae intendantur: neque ipse audeat jus experiri, ob effigiem imperatoris oppositam. Haud dissimilia alii, & quam atrociora circumstrebant; precabanturque Drusum, daret ultionis exemplum: donec accitam convictamque attineri publica custodia jussit.

XXXVII. Et Concidius Aequus, & Coelius Cursor equites Romani quod fictis majestatis criminibus Magium Caelianum

ilianum praetorem petivissent, auctore principe, ac decreto senatus puniti. Utrumque in laudem Drusi trahebatur: ab eo in urbe inter coetus & sermones hominum obversante, se Creta patris mitigari. neque luxus in juvete adeo dispicebat, huc potius intenderet, diem editionibus, noctem convivium traheret, quam solus & nullis voluptatibus avocatus, moestus vigilantiam, & malas curas exerceret.

XXXVIII. Non enim Tiberius, non accusatores satiscabant; Et Ancharius Priscus Caesium Cordum proconsul Cretae postulaverat repetundis; addito majestatis crimine, quod tum omnium accusationum complementum erat. Caesari Antistium Veterem è primoribus Macedoniae absolutum adulterii, increpitis judicibus, ad dicendam majestatis caussam retraxit, ut turbidum, & Rhescuporidis consiliis permixtum, qua tempestate Cotye, fratre interfecto, bellum adversus non voverat. Igitur aqua & igni interdictum reo, adpositumque ut teneretur insula, neque Macedoniae neque Thraciae opportuna. Nam Thracia diviso imperio in Rhoemetalcen & liberos Cotyis, quis ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, insolentia nostri discors agebat; neque minus Rhoemetalcen quam Trebellienum incusans, popularium injurias inuitas sinere. Coelaetae, Odrusaeque, & alii, validae nationes, arma cepere, ducibus diversis & paribus inter se per ignobilitatem; quae caussa fuit, ne in bellum atrox coalescerent pars turbant praesentia; alii montem Haemum transgreduntur, ut remotos populos concirent: plurimi ac maxime compositi regem, urbemque Philippopolim à Macedone Philippotam, circumsidunt.

XXXIX. Quae ubi cognita P. Vellejo, (is proximum exercitum praesidebat) alarios equites ac leves cohortium mittit in eos, qui praedabundi aut adsumendis auxiliis vagabantur. Ipse robur peditum ad exsolvendum obsidium ducit. Simulque cuncta prospere acta, caesis populatoribus; & diffensione orta apud obsidentes, regisque opportuna eruptione,

& adventu legionis. neque aciem aut proelium dici decuevit, in quo semermes ac palantes trucidati sunt, sine nostro sanguine.

XL. Eodem anno Galliarum civitates ob magnitudinem aeris alieni rebellionem coeptavere: cuius ex stimulator acerimus inter Treveros Julius Florus, apud AEDuos Julius Sacrovir. nobilitas ambobus, & majorum bona facta, eoque Romana civitas olim data, cum id rarum, nec nisi virtuti pretium esset. II secretis conloquiis, ferocissimo quoque adsumpto, aut quibus ob egestatem, ac metum ex flagitiis maxima peccandi necessitudo, componunt Florus Belgas, Sacrovir propiores Gallos concire. Igitur per conciliabula & coetus seditionis differebant, de continuatione tributorum, gravitate foenoris, faevitia ac superbia praesidentium. & discordare militem, audito Germanici exitio. egregium resumenda libertati tempus, si ipsi florentes, quam inops Italia, quam imbellis urbana plebes, nihil validum in exercitibus, nisi quod exterrit cogitarent.

XLI. Haud ferme ulla civitas intacta seminibus ejus motus fuit: sed erupere primi Andecavi, ac Turonii. quorum Andecavos Acilius Aviola legatus, excita cohorte quae Lugduni praesidium agitabat, coercuit. Turonii legionario milite, quem Visellius Varro inferioris Germaniae legatus miserat, oppressi, eodem Aviola duce, & quibusdam Galliarum primoribus; qui tulere auxilium, quo dissimularent defecctionem, magisque in tempore efferrent. spectatus & Sacrovir inecto capite pugnam pro Romanis ciens, ostentandae, ut ferrebat, virtutis: sed captivi, ne incesseretur telis, ad noscendum se praebuisse, arguebant. Consultus super eo Tiberius, aspernatus est indicium, aluitque dubitatione bellum.

XLII. Interim Florus insistere destinatis, pellicere alam equitum, quae conscripta Treveris, militia disciplinaque nostra habebatur, ut caesis negotiatoribus Romanis bellum inciperet: paucique equitum corrupti; plures in officio mansere.

Aliud

Aliud vulgus obaeratorum aut clientium arma cepit : petabantque saltus, quibus nomen Arduenna, cum legiones utrumque ab exercitu, quas Visellius & C. Silius adversis itineribus objecerant, arcuerunt. praemissusque cum delecta manu Julius Indus è civitate eadem, discors Floro, & ob id navandae operae avidior, inconditam multitudinem adhuc disjecit. Florus incertis latebris viatores frustratus ; postremo viis militibus qui effugia insederant, sua manu cecidit. Isque Treveri tumultus finis.

XLIII. Apud AEduos major moles exorta, quanto civitas opulentior, & comprimendi procul praesidium. Augustodunum caput gentis, armatis cohortibus Sacrovir occupavarent, nobilissimam Galliarum subolem, liberalibus studiis ibi operatam, ut eo pignore parentes propinquosque eorum adjungaret. simul arma occulte fabricata juventuti dispertit. Quadrageinta millia fuere, quinta sui parte legionariis armis ; ceteri cum venabulis & cultris, quaeque alia venantibus tela sunt. adduntur è servitiis gladiaturae destinati, quibus more gentico continuum ferri tegimen (Crupellarios vocant) inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. augebantur hae copiae vicinarum civitatum, ut nondum aperta confusione, ita viritim promptis studiis ; & certamine ducum Romanorum, quos inter ambigebatur, utroque bellum fibi poscente : mox Varro invalidus senecta, vigenti Silio concessit.

XLIV. At Romae non Treveros modo, & AEduos, sed quatuor & sexaginta Galliarum civitates descivisse ; adsumptos in societatem Germanos, dubias Hispanias, cuncta (ut mos famae) in majus credita. optimus quisque reipublicae cura maerebat ; multi odio praesentium, & cupidine mutationis, tuis quoque periculis laetabantur : increpabantque Tiburium, quod in tanto rerum motu, libellis accusatorum insumeret operam. An Julium Sacrovirum majestatis crimine reum in senatu fore ? exstissem tandem viros, qui cruentas epistolas armis cohiberent. miseram pacem vel bello bene mutari

mutari. Tanto impensius in securitatem compositus, neque loco, neque vultu mutato, sed ut sol' tum, per illos dies egit: altitudine animi; an compererat modica esse, & vulgatis leviora.

XLV. Interim Silius cum legionibus duabus incedens, praemissa auxiliari manu, vastat Sequanorum pagos, qui finium extremi & AEduis contermini, sociique in armis erant. Mox Augustodunum pet' propero agmine, certantibus inter se signiferis, fremente etiam gregario milite; ne suetam requiem, ne spatia noctium opperiretur; viderent modo adversos, & adspicerentur; id satis ad victoriam. Duodecimum apud lapidem, Sacrovir, copiaeque patentibus locis apparuere. in fronte flatuerat ferratos; in cornibus cohortes; à tergo semermos. Ipse inter primores equo insigni adire, memorare veteres Gallorum glorias, quaeque Romanis adversa intulissent: quam decora victoribus libertas: quanto intolerantior servitus iterum victis.

XLVI. Non diu haec, nec apud laetos: etenim propinquabat legionum acies; inconditique ac militiae nescii oppidani neque oculis neque auribus satis competebant. contra Silius, et si praesumpta spes hortandi causas exemerat, clamitabat tamen: Pudendum ipsis, quod Germaniarum victores adversum Gallos, tamquam in hostem ducerentur. una nuper cohors rebellem Turonium, una ala Treverum, paucae hujs ipsius exercitus turmae profligavere Sequanos. quanto pecunia dites & voluptatibus opulentos, tanto magis imbelles AEdui, evincite, & fugientibus consulite. Ingens ad ea clamor: & circumfudit eques; frontemque pedites invasere. nec cunctatum apud latera. paulum morae attulere ferrati, restantibus laminis adversum pila & gladios: sed miles correptis scutibus & dolabris, ut si murum perrumperet, caedere tegmina & corpora: quidam trudibus aut furcis inertem molem prosternere; jacentesque nullo ad resurgendum nisu, quasi exanimis linquebantur. Sacrovir primo Augustodunum, dein

Aliud vulgus obaeratorum aut clientium arma cepit : petabantque saltus, quibus nomen Arduenna, cum legiones utroque ab exercitu, quas Visellius & C. Silius adversis itineribus objecerant, arcuerunt. praemissusque cum delecta manu Julius Indus è civitate eadem, discors Floro, & ob id navandae operae avidior, inconditam multitudinem adhuc disjecit. Florus incertis latebris victores frustratus ; postremo viis militibus qui effugia insederant, sua manu cecidit. Isque Treveri tumultus finis.

XLIII. Apud AEduos major moles exorta, quanto civitas opulentior, & comprimendi procul praesidium. Augustodunum caput gentis, armatis cohortibus Sacrovir occupavent, nobilissimam Galliarum subolem, liberalibus studiis ibi operatam, ut eo pignore parentes propinquosque eorum adjungeret. simul arma occulte fabricata juventuti dispertit. Quadragesima millia fuere, quinta sui parte legionariis armis; ceteri cum venabulis & cultris, quaeque alia venantibus tela sunt. adduntur è servitiis gladiatura destituti, quibus more gentico continuum ferri tegimen (Crupellarios vocant) inferendis istibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. augebantur hae copiae vicinarum civitatum, ut nondum aperta confessione, ita viritim promptis studiis ; & certamine ducum Romanorum, quos inter ambigebatur, utroque bellum fibi poscente : mox Varro invalidus senecta, vigenti Silio concessit.

XLIV. At Romae non Treveros modo, & AEduos, sed quatuor & sexaginta Galliarum civitates descivisse ; adsumptos in societatem Germanos, dubias Hispanias, cuncta (ut mos famae) in majus credita. optimus quisque reipublicas cura maerebat ; multi odio praesentium, & cupidine mutationis, suis quoque periculis laetabantur : increpabantque Tiburium, quod in tanto rerum motu, libellis accusatorum insumeret operam. An Julium Sacrovirum majestatis crimine reum in senatu fore ? exstitisse tandem viros, qui cruentas epistolas armis cohiberent. miseram pacem vel bello bene mutari

mutari. Tanto impensius in securitatem compositus, neque loco, neque vultu mutato, sed ut sol' tum, per illos dies egit: altitudine animi; an compererat modica esse, & vulgatis leviora.

XLV. Interim Silius cum legionibus duabus incedens, praemissa auxiliari manu, vastat Sequanorum pagos, qui finium extremi & AEduis contermini, sociique in armis erant. Mox Augustodunum pet' propero agmine, certantibus inter se signiferis, fremente etiam gregario milite; ne suetam requiem, ne spatia noctium opperiretur; viderent modo adversos, & adspicerentur; id satis ad victoriam. Duodecimum apud lapidem, Sacrovir, copiacque patentibus locis apparuere. in fronte statuerat ferratos; in cornibus cohortes; à tergo semermos. Ipse inter primores equo insigni adire, memorare veteres Gallorum glorias, quaeque Romanis adversa intulissent: quam decora victoribus libertas: quanto intolerantior servitus iterum vicitis.

XLVI. Non diu haec, nec apud laetos: etenim propinquabat legionum acies; inconditique ac militiae nescii oppidani neque oculis neque auribus satis competebant. contra Silius, etsi praesumpta spes hortandi causas exemerat, clamitabat tamen: Pudendum ipsis, quod Germaniarum victores adversum Gallos, tamquam in hostem ducerentur. una nuper cohors rebellem Turonium, una ala Treverum, paucae hujus ipsius exercitus turmae profligavere Sequanos. quanto pecunia dites & voluptatibus opulentos, tanto magis imbelles AEdui, evincite, & fugientibus consulite. Ingens ad ea clamor: & circumfudit eques; frontemque pedites invasere. nec cunctatum apud latera. paulum morae attulere ferrati, restantibus laminis adversum pila & gladios: sed miles correptis securibus & dolabris, ut si murum perrumperet, caedere tegmina & corpora: quidam trudibus aut furcis inerem molem prostertere; jacentesque nullo ad resurgentum nisu, quasi exanimes linquebantur. Sacrovir primo Augustodunum, dein

metu deditio[n]is in villam propinquam cum fidissimis pergit. Illic sua manu, reliqui mutuis i[st]ib[us] occidere. incensa super villa, omnes cremavit.

XLVII. Tum demum Tiberius ortum patratumque bellum senatui scripsit: neque demisit, aut addidit vero; sed fide ac virtute legatos, se consiliis superfuisse. simul cauſſa, cur non ipſe, non Drusus profecti ad id bellum forent, ad junxit, magnitudinem imperii extollens; neque decorum principibus, si una alterave civitas turbet, omissa urbe, unde in omnia regimen. nunc quia non metu ducatur, iturum ut praefentia spectaret, componeretque. Decrevere patres vota pro reditu ejus, supplicationesque, & alia decora. Solus Dolabella Cornelius, dum anteire ceteros parat, absurdam in adulationem progressus, censuit ut ovans ē Campania urbem introiret. Igitur secutae Caesaris litterae, quibus se non tam vacuum gloria praedicabat, ut post ferocissimas gentes perditas, tot receptos in juventa, aut spretos triumphos, jam senior peregrinationis suburbanae inane praemium peteret.

XLVIII. Sub idem tempus, ut mors Sulpicij Quirinii publicis exsequiis frequentaretur, petivit à senatu. Nihil ad veterem & patriciam Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit, ortus apud municipium Lanuvium: sed impiger militiae, & acribus ministeriis consulatum sub Divo Augusto, mox expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis insignia triumphi adeptus; datusque rector C. Caesari Armeniam obtinenti, Tiberium quoque Rhodi agentem coluerat. quod tunc patefecit in senatu: laudatis in se officiis, & incusato M. Lollo, quem auctorem C. Caesari pravitatis & discordiarum arguebat. sed ceteris haud laeta memoria Quirinii erat, ob intenta, ut memoravi, Lepidae pericula, sordidamque & praepotentem senectam.

XLIX. Fine anni C. Lutorium Priscum equitem Romanum, post celebre carmen quo Germanici suprema defleverat, pecunia donatum à Caesare, corripuit delator; objectans ae-

gro Druso composito, quod, si extinctus foret, majore praemio vulgaretur. Id C. Lutorius in domo P. Petronii, socrus Vitellia coram, multisque inlustribus feminis, per vaniloquentiam legerat. Ut delator extitit, ceteris ad dicendum testimonium exterritis, sola Vitellia nihil se audivisse adseveravit. sed arguentibus ad perniciem plus fidei fuit. sententiaque Haterii Agrippae consulis designati indictum reo ultimum supplicium.

L. Contra Manius Lepidus in hunc modum exorsus est. Si, P. C. unum id spectamus, quam nefaria voce C. Lutorius Priscus mentem suam & aures hominum polluerit; neque cancer, neque laqueus, ne serviles quidem cruciatus in eum suffecerint. si flagitia & facinora sine modo sunt; suppiciis ac remediis, principis moderatio, majorumque & vestra exempla temperant; & vana à scelestis, dicta à maleficiis differunt: est locus sententiae, per quam neque huic delictum impune sit, & nos clementiae simul ac severitatis non poeniteat. Saepe audivi principem nostrum conquerentem, si quis sumpta morte misericordiam ejus praevenisset. vita C. Lutorii in integro est, qui neque servatus in periculum reipublicae, neque imperfectus in exemplum ibit. studia illi ut plena vecordiae, ita inania & fluxa sunt: nec quidquam grave ac serium ex eo metuas, qui suorum ipse flagitiorum proditor, non virorum animis, sed muliercularum adrepit. cedat tamen urbe, & bonis amissis aqua & igni arceatur. Quod perinde censeo, ac si lege majestatis teneretur.

L.I. Solus Lepido Rubellius Blandus è consularibus adserit: ceteri sententiam Agrippae secuti: ductusque in carcerem Priscus, ac statim exanimatus. Id Tiberius solitis sibi ambagibus apud senatum incusavit, cum extolleret pietatem quamvis modicas principis injurias acriter ulciscentium; deprecaretur tam praecepsis verborum poenas: laudaret Lepidum, neque Agrippam argueret. Igitur factum S. C. ne decreta patrum ante diem decimum ad aerarium deferrentur;

idque vitae spatum damnatis prorogaretur. sed non senatu libertas ad poenitendum erat ; neque Tiberius interiectu temporis mitigabatur.

LII. C. Sulpicius, D. Haterius consules sequuntur. Inturbidus externis rebus annus, domi suspecta severitate adversum luxum ; qui immensum proruperat ad cuncta, quis pecunia prodigitur. Sed alia sumptuum quamvis graviora, dissimulatis plerumque pretiis occultabantur ; ventris & ganeae paratus adsiduis sermonibus vulgati, fecerant curam, ne princeps antiquae parcimoniae durius adverteret. Nam incipiente C. Bibulo, ceteri quoque aediles differuerant, speni sumptuariam legem, vetitaque utensilium pretia augeri in dies : nec mediocribus remediis sisti posse. & consulti patres, integrum id negotium ad principem distulerant. Sed Tiberius saepe apud se pensitato, an coerceri tam profuse cupidines possent, num coercitio plus damni in rem publicam ferret ; quam indecorum adrectare quod non obtineret ; vel retentum ignominiam & infamiam virorum inlustrium posceret : postremo litteras ad senatum composuit, quarum sententia in hunc modum fuit.

LIII. Ceteris forsitan in rebus, P. C. magis expeditat me caram interrogari, & dicere quid è republica censem : in hac relatione, subtrahi oculos meos melius fuit, ne denotantibus vobis ora ac metum singulorum, qui pudendi luxus arguerentur, ipse etiam viderem eos, ac velut deprenderem. Quod si necum ante viri strenui aediles confilium habuissent ; nescio an suasurus fuerim omittere potius praevalida & adulta vitia, quam hoc adsequi, ut palam fieret quibus flagitiis impares essemus. sed illi quidem officio functi sunt, ut ceteros quoque magistratus sua munia implere velim : mihi autem neque honestum silere, neque proloqui expeditum, quia non aedilis, aut praetoris, aut consulis partes sustineo : magis aliquid & excelsius à principe postulatur ; & cum recte factorum sibi quisque gratiam trahant, unius invidia ob omnibus peccatur. Quid enim primum prohibere, & priscum ad morem recidere

cidere adgrediar? villarumne infinita spatia, familiarum numerum, & nationes? argenti & auri pondus? aeris, tabula. rumque miracula? promiscuas viris & feminis vestes? atque illa feminarum propria, quis lapidum caussa pecuniae nostrae ad externas aut hostilis gentes transferuntur?

LIV. Nec ignoro in conviviis & circulis incusari ista, & modum posci: sed si quis legem fanciat, poenas indicat; idem illi civitatem verti, splendidissimo cuique exitium parari, neminem criminis expertem clamitabunt. atqui ne corporis quidem morbos veteres & diu auctos, nisi per dura & aspera coerces; corruptus simul & corruptor, aeger & flagrans animus, haud levioribus remedii restinguendus est, quam libidinibus ardescit. tot à majoribus repertae leges, tot quas divus Augustus tulit, illae oblivione, hae (quod flagitiosius est) contemptu abolitae, securiorem luxum fecere. nam si velis quod nondum vetitum est; timeas, ne vetere: at si prohibita impune transcederis; neque metus ultra, neque pudor est. Cur ergo olim parcimonia pollebat? quia sibi quisque moderabatur: quia unius urbis cives eramus: ne irritamenta quidem eadem, intra Italiam dominantibus. externis victoriis aliena, civilibus etiam nostra consumere didicimus. Quantulum istud est de quo aediles admonent! Quam, si cetera respicias, in levi habendum! At Hercule nemo refert, quod Italia externae opis indiget, quod vita populi Romani per incerta maris & tempestatum quotidie volvitur. ac nisi provinciarum copiae & dominis, & servitiis, & agris subvenerint; nostra nos scilicet nemora, nostraeque villae tuebuntur? Hanc, P. C. curam sustinet princeps. haec omissa, funditus rempublicam trahet. reliquias intra animum medendum est: nos, pudor; pauperes, necessitas; divites, fatias in melius mutet. Aut si quis ex magistribus, tantam industriam ac severitatem pollicetur, ut ire obviam queat; hunc ego & laudo, & exonerari laborum meorum partem fateor. sin accusare vitia volunt, dein cum gloriam ejus rei adepti sunt, simultates faciunt, ac mihi relinquunt;

credite, P. C. me quoque non esse offendionum avidum. quas cum graves, & plerumque iniquas pro republica suscipiam, innanes & inritas, neque mihi aut vobis usui futuras, jure deprecor.

LV. Auditis Cœsaris litteris, remissa AEdilibus talis cura; luxusque mensae, à fine Actiaci belli ad ea arma quis Ser vius Galba rerum adeptus est, per annos centum profusis sumptibus exerciti, paulatim exolevere. Caussas ejus mutationis quaerere libet. Dites olim familiae nobilium aut claritudine insignes, studio magniscentiae prolabebantur. nam etiam tum plebem, socios, regna colere, & coli licitum: ut quisque opibus, domo, paratu speciosus, per nomen & clientelas iustior habebatur. postquam caedibus saevitum, & magnitudo famae exitio erat; ceteri ad sapientiora convertere. simul novi homines è municipiis & coloniis, atque etiam provinciis, in senatum crebro adsumpti, domesticam parcimoniam intulerunt; & quamquam fortuna vel industria plerique pecuniosam ad senectam pervenirent, mansit tamen prior animus. Sed praecipuus adstricti moris auctor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu vietque. obsequium inde in principem, & aemulandi amor, validior quam poena ex legibus & metus. Nisi forte rebus cunctis inest quidam velut orbis, ut quemadmodum temporum vices, ita morum vertantur: nec omnia apud priores meliora, sed nostra quoque aetas multa laudis & artium imitanda posteris tulit. Vetus haec nobis majores certamina ex honesto maneant.

LVI. Tiberius fama moderationis parta, quod ingruentis accusatores represserat, mittit litteras ad senatum, quis potestatem tribuniciam Druso petebat. Id summi fastigii vocabulum Augustus repperit, ne regis aut dictatoris nomen adsumeret, ac tamen appellatione aliqua cetera imperia praemineret. M. deinde Agrippam socium ejus potestatis, quo defuncto, Tiberium Neronem de legit, ne successor in incerto foret. sic cohiberi pravas aliorum spes rebatur: simul mode-

stiae Neronis, & suae magnitudini fidebat. Quo tunc exemplo, Tiberius Drusum summae rei admovet: cum incolumi Germanico integrum inter duos judicium tenuisset. Sed principio litterarum veneratus deos, ut consilia sua reipublicae prosperarent, modica de moribus adolescentis, neque in falsum aucta rettulit: esse illi conjugem & tres liberos, eamque aetatem qua ipse quondam à divo Augusto ad capessendum hoc munus vocatus fit. Neque nunc propere, sed per octo annos capto experimento, compressis seditionibus, compositis bellis, triumphalem & bis consulem, noti laboris participem sumi.

LVII. Praeceperant animis orationem patres: quo quaefitior adulatio fuit. nec tamen repertum, nisi ut effigies principum, aras Deum, templa & arcus, aliaque solita censerent. nisi quod M. Silanus ex contumelia consulatus, honorem principibus petivit: dixitque pro sententia, ut publicis privatisve monumentis, ad memoriam temporum, non consulum nomina praescriberentur; sed eorum qui tribuniciam potestatem gererent. At Q. Haterius, cum ejus diei Senatus consulta aureis litteris figenda in curia censuisset, deridiculo fuit, senex foedissimae adulatiois tantum infamia usurus.

LVIII. Inter quae provincia Africa Junio Blaeso prorogata, Servius Maluginensis flamen Dialis, ut Asiam forte haberet postulavit, frustra vulgatum dictitans, non licere Dialibus egredi Italia. neque aliud jus suum, quam Martialis, Quirinaliumque Flaminum: porro si hi duxissent provincias, cur Dialibus id vetitum? nulla de eo populi scita, non in iuribus caerimoniarum reperiri. Saepe Pontifices dialia sacra fecisse, si flamen valetudine aut munere publico impediretur: duobus & septuaginta annis post Cornelii Merulae caedeni, neminem suffectum; neque tamen cessavisse religiones. Quod si per tot annos posset non creari, nullo sacrorum damno; quanto facilius absfuturum, ad unius anni proconsulare imperium? Privatis olim simultatibus effectum, ut à pontificibus maximis

mis ire in provincias prohiberentur: nunc Deum munere, summum Pontificum etiam summum hominum esse, non aemulationi, non odio, aut privatis affectionibus obnoxium.

LIX. Adversus quae cum augur Lentulus aliique varie differerent, eo decursum est, ut Pontificis Max. sententiam opperirentur. Tiberius dilata notione de jure Flaminis decretas ob tribuniciam Druſi potestatem caerimonias temperavit; nominatim arguens insolentiam sententiae, aureasque litteras contra patrium morem. Recitatae & Druſi epistolae, quamquam ad modestiam flexae, pro superbissimis accipiuntur: Huc decidisse cuncta, ut ne juvenis quidem tanto honore accepto, adiret urbis deos, ingrederetur senatum, auspicia saltem gentile apud solum inciperet? Bellum scilicet, aut diverso terrarum distincri, litora & lacus Campaniae cum maxime peragrandem. sic imbui rectorem generis humani: id primùm è paternis consiliis discere. sane gravaretur aspectum civium senex imperator, fessamque aetatem, & actos labore praeſtenderet: Druſo quod, niſi ex adrogantia, impedimentum?

LX. Sed Tiberius vim principatus ſibi firmans, imaginem antiquitatis ſenatui praebebat, poſtulata provinciarum ad diſquifitionem patrum mittendo. Crebrefcebat enim Graecas per urbes licentia atque impunitas asyla ſtatuendi: complebantur templa peffimis ſervitiorum: eodem ſubſidio obaerati adverſum creditores, ſuſpectique capitalium criminum receptabantur. Nec ullum ſatis validum imperium erat coērcendis ſeditionibus populi, flagitia hominum ut caerimonias Deum protegentis. Igitur placitum ut mitterent civitatis jura, atque legatos. Et quaedam quod falſo usurpaverant ſponte omifere: multae vetuſtis ſuperſtitionibus, aut meritis in populum Romanum fidebant. Magnaque ejus diei ſpecies fuit, quo ſenatus majorum beneficia, ſociorum pacta, regum etiam qui ante vim Romanam valuerant decreta, ipforumque numinum reliquias

giones introspexit, libero, ut quondam, quid firmaret mutaretve.

LXI. Primi omnium Ephesii adiere, memorantes; non, ut vulgus crederet, Dianam atque Apollinem Delo genitos: esse apud se Cenchrion amnem, lucum Ortygiam, ubi Latonam partu gravidam, & oleae, quae tum etiam maneat, adnisam, edidisse ea numina: deorumque monitu sacratum nemus. Atque ipsum illic Apollinem, post interfectos Cyclopas, Jovis iram vitavisse. Mox Liberum patrem bello victorem, supplicibus Amazonum quae aram insederant, ignovisse. Auctam hinc concessu Herculis, cum Lydia potiretur, caerimoniam templo: neque Persarum ditione, deminutum jus. Post Macedonas, dein nos servavisse.

LXII. Proximo Magnetes L. Scipionis, & L. Sullae constitutis nitebantur: quorum ille Antiocho, hic Mithridate pulsis, fidem atque virtutem Magnetum decoravere, ut Diana Leucophrynae perfugium inviolabile foret. Aphrodisienses posthac & Stratonicenses dictatoris Caesaris obvetusta in partis merita, & recens divi Augusti decretum attulere. Laudati quod Parthorum inruptionem, nihil mutata in populum Romanum constantia, pertulissent. Sed Aphrodisiensium civitas Veneris; Stratonicensium, Jovis & Triviae religionem tuebantur. Altius Hierocaesarienses exposuere, Persicam apud se Dianam, delubrum rege Cyro dicatum. & memorabantur Perpernae, Isaurici, multaque alia imperatorum nomina, qui non modo templo, sed dyobus millibus passuum eandem sanctitatem tribuerant. Exin Cyprii tribus delubris, quorum vetustissimum Paphiae Veneri auctor Aerias, post filius ejus Amathus Veneri Amathusiae, & Jovi Salaminio Teucer, Telamonis patris ira profugus posuissent.

LXIII. Auditae aliarum quoque civitatum legationes. Quorum copia fessi patres, & quia studiis certabatur, consulibus permisere, ut perspecto jure, & si qua iniquitas involveatur, rem integrum rursum ad senatum referrent. Confu-

les super eas civitates quas memoravi, apud Pergamum AEGEULAPII compertum asylum retulerunt: ceteros obscuris ob vestitatem initis niti. nam SMYRNAEOS oraculum Apollinis, cuius imperio Stratonicidi Veneri templum dicaverint: Tenuios ejusdem carmen refeire, quo sacrare Neptuni effigiem aedemque jussi sint. propiora Sardianos; Alexandri victoris id donum, neque minus Milesios Dario rege niti. sed cultus numinum utrisque, Dianam aut Apollinem venerandi. Petere & Cretenses simulacro divi Augusti. Factaque Senatus consulta, quis multo cum honore, modus tamen praescribatur, jussique ipsis in templis figere aera, sacrandam ad memoriam, neu specie religionis in ambitionem delaberentur.

LXIV. Sub idem tempus Juliae Augustae valetudo atro necessitudinem Principi fecit festinati in urbem reditus: sincera adhuc inter matrem filiumque concordia; sive occultis odiis. Neque enim multo ante, cum haud procul theatro Marcelli, effigiem divo Augusto Julia dicaret, Tiberii nomen suo postscriperat; idque ille credebatur, ut inferius maiestate Principis, gravi & dissimulata offensione abdidisse. Sed tum supplicia diis, ludique magni ab senatu decernuntur, quos Pontifices, & augures, & quindecimviri, septemviris simul & fodalibus Augustalibus ederent. Censuerat L. Apronius, ut feiales quoque iis ludis praesiderent. Contradixit Caesar, distincto sacerdotiorum jure, & repetitis exemplis: neque enim unquam fezialibus hoc majestatis fuisse. ideo Augustales adjectos, quia proprium ejus domus sacerdotium esset, pro qua vota persolverentur.

LXV. Exsequi sententias haud institui, nisi insignes per honestum, aut notabili dedecore: quod praecipuum munus annualium reor, ne virtutes fileantur, utque pravis dictis factisque ex posteritate & infamia metus sit. Ceterum tempora illa adeo infecta & adulatione sordida fuere, ut non modo priores civitatis, quibus claritudo sua obsequiis protegenda erat; sed omnes consulares, magna pars eorum qui praetura functi, multique

multique etiam pedarii senatores certatim exsurerent, foeda-que & nimia censerent. Memoriae proditur, Tiberium, quo- tiens curia egrederetur, Graecis verbis in hunc modum elo- qui solitum, ô homines ad servitutem paratos ! scilicet etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam projectae servi- entium patientiae taedebat.

LXVI. Paulatim dehinc, ab indecoris ad infesta transgre- diebantur. C. Silanum proconsule Asiae repetundarum à sociis postulatum, Mamercus Scaurus è Consularibus, Junius Otho praetor, Brutidius Niger aedilis, simul corripiunt; ob-jequantque violatum Augusti numen, spretam Tiberii majesta- tem. Mamercus antiqua exempla jaciens, L. Cottam à Scipi- one Africano, Ser. Galbam à Catone censorio, P. Rutilium à M. Scauro accusatos. videlicet Scipio & Cato talia ulcise- bantur, aut ille Scaurus quem proavum suum, opprobrium majorum Mamercus, infami opera dehonestabat. Junio O- thoni litterarium ludum exercere vetus ars fuit : mox Sejani potentia senator, obscura initia impudentibus ausis propellebat. Brutid um artibus honestis copiosum, & si rectum iter perge- ret, ad clarissima quaeque iturum, festinatio existimulabat, dum aequalis, dein superiores, postremo suasmet ipse spes anteire parat. quod multos etiam bonos pessum dedit, qui spre- tis quae tarda cum securitate, praematura vel cum exitio pro- perant.

LXVII. Auxere numerum accusatorum Gellius Poplic- la, & M. Paconius. Ille quaestor Silani, hic legatus. Nec dubium habebatur, saevitiae captarumque pecuniarum teneri reum : sed multa adgerebantur etiam insontibus periculosa, cum super tot senatores adversos, facundissimis totius Asiae, eoque ad accusandum delectis responderet solus, & orandi ne- scius, proprio in metu, qui exercitam quoque eloquentiam de- bilitat : non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, eo quod ipse creberrime interrogabat : neque refellere, aut eludere dabatur ; ac saepe etiam confitendum erat, ne frustra quacvis sit,

quaesivisset. Servos quoque Silani, ut tormentis interrogarentur, actor publicus mancipio acceperat. & ne quis nefariorum juvaret periclitantem, majestatis crimina subdebandatur, vinclum & necessitas silendi. Igitur petitio paucorum dierum interjectu, defensionem sui deseruit, ausis ad Caesarem codicillis, quibus invidiam & preces miscuerat.

LXVIII. Tiberius quae in Silanum parabat, quo excusationis sub exemplo acciperentur, libellos divi Augusti de Volenso Messalla ejusdem Asiae proconsule, factumque in eum sensusconsultum recitari jubet. Tum L. Pisonem sententiam rogat. ille multum de clementia principis praefatus, aqua atque igni Silano interdicendum censuit, ipsumque in insulam Gyarum relegandum. Eadem ceteri, nisi quod Cn. Lentulus separanda Silani materna bona (quippe alia parente geniti) reddendaque filio dixit, adnuente Tiberio. At Cornelius Dolabella, dum adulationem longius sequitur, increpatis C. Silani moribus, addidit, ne quis vita probrosus, & opertus infamia, provinciam fortiretur: idque princeps dijudicaret. nam à legibus delicta puniri: quanto fore mitius in ipsis, melius in socios, provideri ne peccaretur?

LXIX. Adversum quae differuit Caesar: non quidem sibi ignara quae de Silano vulgabantur, sed non ex rumore statuendum. multos in provinciis contra quam spes aut metus de illis fuerit, egisse. excitari quosdam ad meliora magnitudine rerum; hebescere alios. neque posse principem sua scientia cuncta complecti: neque expedire, ut ambitione aliena trahatur. ideo leges in facta constitui, quia futura in incerto sint. sic à majoribus institutum, ut si antissent delicta, poenae sequerentur. ne verterent sapienter reperta, & semper placita. satis onerum principibus, satis etiam potentiae. minui jura, quotiens gliscat potestas: nec utendum imperio, ubi legibus agi possit. Quanto rarior apud Tiberium popularitas, tanto laetioribus animis accepta. Atque ille prudens moderandi, si propria ira non impelleretur, addidit, insulam

G: arum

Gyrum immitem & sine cultu hominum esse: darent Juniae familiae, & viro quondam ordinis ejusdem, ut Cytheram potius concederet. id sororem quoque Silani Torquatam, priscae sanctimoniae virginem, expetere. In hanc sententiam facta discessio.

LXX. Post audit Cyrenenses, & accusante Anchario Prisco, Caesius Cordus repetundarum damnatur. L. Ennium equitem Romanum majestatis postulatum, quod effigiem principis promiscuum ad usum argenti vertisset, recipi Caesar inter reos vetuit; palam aspernante Atejo Capitone, quasi per libertatem. Non enim debere eripi patribus vim statuendi: neque tantum maleficium impune habendum. sane lentus in suo dolore esset; reipublicae injurias ne largiretur. Intellexit haec Tiberius ut erant magis, quam ut dicebantur: perstititque intercedere. Capito insignitior infamia fuit, quod humani divinique juris sciens, egregium publicum, & bonas domi artes dehonestavisset.

LXXI. Incessit dein religio, quonam in templo locandum foret donum, quod pro valetudine Augustae equites Romani voverant Equestri Fortunae. nam etsi delubra ejus deae multa in urbe, nullum tamen tali cognomento erat. repertum est aedem esse apud Antium quae sic nuncuparetur, cunctaque caerimonias Italicis in oppidis, templaque, & numinum effigies, juris atque imperii Romani esse. ita donum apud Antium statuitur. Et quando de religionibus tractabatur, dilatum nuper responsum adversus Servium Maluginensem Flaminem Dialem, prompsit Caesar, recitavitque decretum pontificum: quotiens valetudo adversa Flaminem Dialem incessisset, ut Pontificis maximi arbitrio, plusquam binoctium absisset: dum ne diebus publici sacrificii, neu saepius quam bis eundem in annum. Quae principe Augusto constituta, satis ostendebant, annuam absentiam & provinciarum administrationem dialibus non concedi. memorabaturque L. Metelli Pontificis maximi exemplum, qui Aulum Postumium Flaminem

nem attinuisset. Ita sors Asiae in eum, qui consularium M. Juginensi proximus erat, conlata.

LXXII. Iisdem diebus Lepidus ab senatu petivit, ut basi licam Pauli, AEmilia monimenta, propria pecunia firmaret ornaretque. erat etiam tum in more publica munificentia: nec Augustus arguerat Taurum, Philippum, Balbum, hostiles exuvias, aut exundantis opes ornatum ad urbis, & postrem gloriā conferre. quo tum exemplo Lepidus, quamquam pecuniae modicus, avitum decus recoluit. At Pompeji theatrum igne fortuito haustum, Caesar exstructurum pollicitus est eo quod nemo ē familia restaurando sufficeret; manente tamen nomine Pompeji. simul laudibus Sejanum extulit, tamquam labore vigilantiae ejus tanta vis unum intra damnum stetisset. Et censuere patres effigiem Sejano, quae apud theatrum Pompeji locaretur. neque multo post Caesar cum Junium Blaefum proconsule Africae triumphi insignibus attolleret, dare id se dixit honori Sejani, cuius ille avunculus erat.

LXXIII. Ac tameh res Blaesi dignae decore tali fuere. nam Tacfarinas, quamquam saepius depulsus, reparatis per intima Africæ auxiliis, huc adrogantiae venerat, ut legatos ad Tiberium mitteret, sedemque ultro fibi atque exercitui suo postularet, aut bellum inexplicabile minitaretur. Non alias magis sua populique Romani contumelia indoluisse Caesarem ferunt, quam quod desertor & praedo, hostium more ageret. ne Spartaco quidem, post tot consularium exercituum clades inultam Italiam urenti, quamquam Sertorii atque Mithridatis ingentibus bellis labaret respublica, datum, ut pacto in fidem acciperetur: nedum pulcherrimo populi Romani fastigio, Iatro Tacfarinas, pace & concessione agrorum redimeretur. Dat negotium Blaeso, ceteros quidem ad spem proliceret arma fine noxa ponendi; ipsius autem ducis quoquo modo potiretur,

LXXIV. Et

LXXIV. Et recepti ea venia plerique. mox adversum artes Tacfarinatis, haud dissimili modo belligeratum. Nam quia ille robore exercitus impar, furandi melior, plures per globos incurset, eluderetque, & infidias simul tentaret; tres incessus, totidem agmina parantur. ex quis Cornelius Scipio legatus praefuit, qua praedatio in Leptinos, & suffugia Garantum; alio latere, ne Cirtenium pagi impune traherentur, propriam manum Blaesus filius duxit: medio cum delectis castella & munitiones idoneis locis imponens, dux ipse, arta & infensa hostibus cuncta fecerat; quia quoquo inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore, in latere, & saepe à tergo erat: multique eo modo caesi, aut circumventi. Tunc tripartitum exercitum plures in manus dispergit, praeponitque centuriones virtutis expertae: nec, ut mos fuerat, acta aestate retrahit copias, aut in hibernaculis veteris provinciae componit: sed ut in limine belli, dispositis castellis, per expeditos & solitudinum gnaros, mutantem mapalia Tacfarinatem proturbat. donec fratre ejus capto, regressus est, properantius tamen quam ex utilitate sociorum, relictis per quos resurgeret bellum. Sed Tiberius pro confecto interpretatus, id quoque Blaesu tribuit, ut Imperator à legionibus salutaretur; prisco erga duces honore, qui bene gesta republica gaudio & impetu victoris exercitus conclamabantur: erantque plures simul Imperatores, nec super ceterorum aequalitatem. concessit quibusdam & Augustus id vocabulum; ac tunc Tiberius Blaesu postremum.

LXXV. Obiere eo anno viri inlustres Asinius Saloniinus M. Agrippa & Pollione Asinio avis, fratre Druso insignis, Caesarique progener destinatus: Et Capito Atejus, de quo memoravi, principem in civitate locum studiis civilibus asecutus; sed avo centurione Sullano, patre praetorio. consulatum ei adceleraverat Augustus, ut Labeonem Antistitium iisdem artibus praecellentem dignatione ejus magistratus anteiret. Namque illa aetas duo pacis decora simul tulit. sed

Labeo incorrupta libertate, & ob id fama celebratior: Capitonis obsequium dominantibus magis probabatur. Illi, quod praeturam intra fletit, commendatio ex injuria; huic, quod consulatum adeptus est, odium ex invidia oriebatur. Et Junia sexagesimo quarto post Philippensem aciem anno supremum diem explevit, Catone avunculo genita, C. Cassii uxor, M. Bruti soror. Testamentum ejus multo apud vulgum rumore fuit; quia in magnis opibus, cum ferme cunctos proceres cum honore nominavisset, Caesarem omisit. quod cibiliter acceptum: neque prohibuit quo minus laudatione pro rostris, ceterisque solennibus funus cohonestaretur. Viginti clarissimarum familiarum imagines antelatae sunt, Manlii, Quinctii, aliaque ejusdem nobilitatis nomina: sed praefulgebant Cassius atque Brutus, eo ipso, quod effigies eorum non visebantur.

C. CORN.

C. CORN. TACITI
 ANNALIUM
 LIBER QUARTUS.

BREVARIUM LIBRI.

AELII Sejani praefecti praet. ingenium & mores. Is ad dominationem adspirat: & ut perveniat, Drusum Tib. Filium è medio tollit, adjuvante uxore Livia, quam stupro prius poluerat. Eidem fini castra Praetoria Romae jubet exstruiri, & militem in unum locum conducit. Ab hoc tempore lapsae imperii res. Ideoque qui status tunc rerum, quis numerus, quae loca cohortium & legionum, Tacitus opportunè exsequitur. At Druso jam mortuo, Senatum Princeps ingreditur: Germanici duos filios inducit, eosque ut imperii heredes patribus commendat. Sejanus quid destinata perficeret, Agrippinam callidè calumniatur, & semina futuri odii in ipsam liberosque jicit. Tiberius legationes & accusations aliquot civitatum & provinciarum audit. Hispaniores sive Pantomimos immodestius agentes Italiam pellit. De Flamine Diali ejusque caerimoniis temperandis nova lex lata. Sacerdotes, follennibus votis, etiam Drusum & Neronem Diis commendaverant. aegre id Tiberius tulit, & initium in eos exitii fuit. C. Silius ex amicis Germanici damnatus. Cn. Piso, C. Caius, Plautius Silvanus, accusati aut damnati. In Africa Tacfarinatis bello finis impositus à P. Dolabella. ipse Tacfarinas caesus. Semina servilis motus in Italiam, sed statim oppressa. Q. Vibius Serenus in Senatu à filio accusatur, & Amorgum amovetur. P. Suillius, aliquique damnantur. Inter eos Cremutius Cordus histriacae scriptor, quod Brutum & Cassium laudavisset, ejusque libri combuisti. Cyzicenis libertas ademta. Templo honorem ab Hispanis oblatum Tiberius spernit. Sejanus rebus ex voto adbuc fluentibus, altiora struit: & Liviam si-

bi uxorem à Principe petit. hic modeste negat, additis causis. Sed ille ut potentiam fibi augeret; magisque opportunum Tiberium baberet, perpulit eum ad secessum ab urbe. nec multò post persuasit. Interēa Romae legationes Graecorum auditae, de jure asylorum. In Hispaniā L. Piso praetor à quodam agreste interficitur. In Tbraciā, montani Tbraces dilectus abnuunt, arma sumunt. vicit eos Poppaeus Sabinus, & triumphi insignia accepit. Claudia Pulchra Romae adulterii accusata & damnata. Agrippina maritum sibi postulat, nec accipit. Undecim Asiae civitates certant, in qua earum templum Tiberio statueretur. Smyrnaei praelati. Tandem Tiberius, non ultra dilato consilio, in Campaniam ab urbe abiit. ubi in speluncā quadam, repentino lapsu lapidum, periclitatur: sed à Sejano servatur. quae res buic fidem addidit. Igitur Neronem majorem è liberis Germanici aggreditur, & variis artibus calumniisque subvertit. Amphitheatri casu Fidenis multa hominum millia debilitata, vel obruta. Romae ingens incendium Caelium montem deurit. Princeps Capreas insulam transit, ibique se recondit. Titus Sabinus turpi fraude circumventus accusatur, damnaturque ipsis anni Kalendis. Julia neptis moritur. Frisi rebellant: quos L. Apronius Praetor inferioris Germaniae parum feliciter repressum iit. Cn. Domitius Agricinam Germanici filiam uxorem accepit. Haec sexennio fere gesta,

C. ASINIO, C. ANTISTIO COSS.

CORNELIO CETHEGO, VISELLIO VARRONE.

COSSO LENTULO, ASINIO AGRIPPA.

CN. LENTULO, GAETUL. C. CALVISIO.

M. LICINIO CRASSO, L. CALPURNIO PISONE.

AP. JUNIO SILANO, P. SILIO NERVA.

C Asinio C. Antistio Coss. nonus Tiberio annus erat com-
positae reipublicae, florentis domus: (nam Germanici
mortem

mortem inter prospera ducebat) cum repente turbare fortuna coepit; faevire ipse, aut faeventibus vires praebere. Initium & caussa penes AELium Sejanum, cohortibus praetoriis praefectum, cuius de potentia supra memoravi: nunc originem, mores, & quo facinore dominationem raptum ierit, expediam. Genitus Vulfiniis, patre Sejo Strabone equite Romano, & prima juventa C. Caesarem divi Augusti nepotem sectatus, non sine rumore Apicio diviti & prodigo stuprum veno dedisse: mox Tiberium variis artibus devinxit adeo, ut obscurum aduersum alios, sibi uni incautum intectumque efficeret: non tam sollertia, (quippe iisdem artibus victus est) quam Deum ira in rem Romanam, cuius pari exitio viguit, ceciditque. Corpus illi laborum tolerans; animus audax, sui obtegens; in alios criminator; juxta adulatio & superbia; palam compositus pudor; intus summa apiscendi libido, ejusque caussa modo largitio & luxus, saepius industria ac vigilantia, haud minus noxiae, quotiens parando regno finguntur.

II. Vim praefecturae modicam antea intendit, dispersas per urbem cohortes una in castra conducendo; ut simul imperia acciperent, numeroque & robore, & visu inter se, fiducia ipsis, in ceteros metus crederetur. Praetendebat lascivire militem diductum: si quid subitum ingruat, majore auxilio pariter subveniri: & severius acturos, si vallum statuatur procul urbis inlecebris. Ut perfecta sunt castra, inrepere paulatim militares animos, adeundo, appellando: simul centuriones ac tribunos ipse deligere. neque senatorio ambitu abstinebat, clientes suos honoribus aut provinciis ornando, faciliter Tiberio, atque ita prono, ut socium laborum, non modo in sermonibus, sed apud patres & populum celebraret, colique per theatra & fora effigies ejus, interque principia legionum finaret.

III. Ceterum plena Caesarum domus, juvenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant. & quia vi tot simul corripere

corripere intutum ; dolus intervalla scelerum poscebat. plau-
cuit tamen occultior via, & à Druso incipere, in quem re-
centi ira ferebatur. Nam Drusus impatiens aemuli, & ani-
mo commotior, orto forte jurgio, intenderat Sejano manus,
& contra tendentis os verberaverat. Igitur cuncta tentanti
promptissimum visum, ad uxorem ejus Liviam convertere.
Quae soror Germanici, formae initio aetatis indecorae, mox
pulchritudine praecellebat. Hanc, ut amore incensus, adul-
terio pellebat : & postquam primi flagitii potitus est, (neque
femina amissa pudicitia alia abnuerit ;) ad conjugii spem,
confortium regni, & necem mariti impulit. Atque illa cui
avunculus Augustus, ficer Tiberius, ex Druso liberi, seque-
ac majores & posteros municipali adultero foedabat ; ut pro
honestis & praesentibus, flagitiosa & incerta expectaret. Su-
mitur in conscientiam Eudemus amicus ac medicus Liviae,
specie artis frequens secretis : pellit domo Sejanus uxorem
Apicatam, ex qua tres liberos genuerat, ne pellici suspectare-
tur. Sed magnitudo facinoris metum, prolationes, diversa
interdum consilia adferebat.

IV. Interim anni principio Drusus ex Germanici liberis
zogam virilem sumpsit ; quaeque fratri ejus Neroni decrever-
at senatus, repetita. addidit orationem Caesar multa cum
laude filii sui, quod patria benevolentia in fratribus liberos foret.
Nam Drusus (quamquam arduum sit, eodem loci potentiam
& concordiam esse) aequus adolescentibus, aut certe non ad-
versus habebatur. Exin vetus & saepe simulatum proficisci-
di in provincias consilium refertur. multitudinem veterano-
rum praetexebat imperator, & delectibus supplendos exercitus.
nam voluntarium militem deesse ; ac si suppeditet, non ea-
dem virtute ac modestia agere : quia plerumque inopes ac vagi
sponte militiam sumant. percensuitque cursim numerum le-
gionum, & quas provincias tutarentur. Quod mihi quoque
exsequendum reor, quae tum Romana copia in armis, qui so-
ci reges, quanto sit angustius imperitatum.

V. Italianum

V. Italiam utroque mari duae classes, Misenum apud, & Ravennam ; proximumque Galliae litus rostratae naves praefidebant, quas Actiaca victoria captas Augustus in oppidum Forojuliense miserat, valido cum remige. Sed praecipuum robur Rhenum juxta, commune in Germanos Gallosque subfidium, octo legiones erant. Hispaniae recens perdomitae tribus habebantur. Mauros Juba rex acceperat, donum populi Romani. Cetera Africae, per duas legiones ; parique numero AEgyptus. dehinc initio ab Suria usque ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum finu ambitur, quatuor legionibus coërcita : accolis Ibero, Albanoque, & aliis regibus, qui magnitudine nostra proteguntur adversum externa imperia. & Thraciam Rhoemetalces ac liberi Cotyis ; ripamque Danubii, legionum duae in Pannonia ; duae in Moesia attinebant. totidem apud Dalmatiam locatis, quae positu regionis à tergo illis, ac si repentinum auxilium Italia posceret, haud procul accirentur : quamquam infideret urbem proprius miles, tres urbanae, novem praetoriae cohortes, Etruria ferme Umbriaque delectae, aut vetere Latio, & coloniis antiquitus Romanis. At apud idonea provinciarum sociae triremes, alaeque, & auxilia cohortium : neque multo secus in iis virium : sed persequi incertum fuerit, cum ex usu temporis huc illuc mearent, gliscerent numero, & aliquando minuerentur.

VI. Congruens crediderim recensere ceteras quoque reipublicae partes, quibus modis ad eam diem habitae sint : quando Tiberio mutati in deterius principatus initium ille annus attulit. Jam primum publica negotia, & privatorum maxima, apud patres tractabantur : dabaturque primoribus differere ; & in adulationem lapsos, eohibebat ipse ; mandabatque honores, nobilitatem majorum, claritudinem militiae, inlustres domi artes spectando : ut satis constaret, non alias potiores fuisse. sua consulibus, sua praetoribus species. minorum quoque magistratum exercita potestas ; legesque, si majesta-

tis quaestio eximeretur, bono in usu. At frumenta, & pecuniae vectigales, cetera publicorum fructuum, societatibus equum Romanorum agitabantur. Res suas Caesar spectatissimo cuique, quibusdam ignotis ex fama mandabat; semelque ad sumpti tenebantur, prorsus sine modo, cum plerique iisdem negotiis insenescerent. Plebes acri quidem annona fatigabatur: sed nulla in eo culpa ex principe: quin infecunditat terrarum, aut asperis maris obviam iit, quantum impendit, diligentiaque poterat. Et ne provinciae novis oneribus timentur, utque vetera sine avaritia aut crudelitate magistrum tolerarent, providebat. corporum verbera, ademptiones honorum aberant.

VII. Rari per Italiam Caesaris agri; modesta servitia, intra paucos libertos domus, ac si quando cum privatis discep-taret, forum & jus. Quae cuncta, non quidem comi via, sed horridus ac plerumque formidatus retinebat tamen, donec morte Drusi verterentur: nam dum superfuit, mansere; quia Sejanus incipiente adhuc potentia, bonis consiliis notescere solebat, & ulti metuēbatur, non occultus odii, & credo querens, incolumi filio adjutorem imperii alium vocari: & quantum supereesse ut collega dicatur? Primas dominandi spes in arduo: ubi sis ingressus, adesse studia & ministros, exstructa jam sponte praefecti castra; datos in manum milites: cerni effigiem ejus in monumentis Cn. Pompeii: communes illi cum familia Drusorum fore nepotes. precandam post haec Modestiam, ut contentus esset. Neque raro, neque apud paucos talia jaciebat: & secreta quoque ejus, corrupta uxore prodebantur.

VIII. Igitur Sejanus maturandum ratus deligit venenum, quo paulatim inrepente, fortuitus morbus adsimularetur. id Druso datum per Lygdom spadonem, ut octo post annos cognitum est. Ceterum Tiberius per omnes valetudinis ejus dies, nullo metu (an ut firmitudinem animi ostentaret) etiam defuncto, necdum sepulto, curiam ingressus est, consulesque

sedē vulgari per speciem maeſtitiae ſedentes, honoris locique admonuit; & effuſum in lacrimas ſenatum, vičto gemitu, ſimul oratione continua erexit. Non quidem ſibi ignarum, poſſe argui, quod tam recenti dolore ſubierit oculos ſenatus: vix propinquorum adloquia tolerari, vix diem adſpici à plerique lugentium. neque illos imbecillitatis damnados; ſe tamen fortiora ſolatia, è complexu reipublicae petiviffe. Miferatusque Auguſtæ extreſam ſenectam, rudem adhuc nepo-um, & vergentem aetatem ſuam, ut Germanici liberi, unica braefentium malorum levamenta, inducerentur, petivit. E-gressi conſules firmatos adloquio adolescentulos, deductosque ante Caſarem ſtatuunt. Quibus adprehenſis, Patres conſcrip-ti, Hos, inquit, orbatis parente, tradidi patruo ipſorum, pre-ſatusque ſum, quamquam eſſet illi propria ſoboles, ne ſecus quam ſuum ſanguinem overet ac tolleret, ſibique & posteris conformaret. erepto Druſo, preces ad vos converto, diiſque & patria coram obteſtor, Auguſti pronepotes, clariffimis ma-ioribus genitos fuſcipite, regite: veſtram meamque vicem ex-plete. Hi vobis, Nero & Drufe, parentum loco. ita nati eſtiſ, ut bona malaque veſtra ad rem publicam pertineant.

IX. Magno ea fletu, & mox precationibus fauſtis audita; ac ſi modum orationi poſuifſet, miſericordia ſui gloriaque a-nimos audientium impleverat. ad vana & totiens inriſa re-volutus, de reddenda republica utque conſules ſeu quis aliud regimen fuſciperent, vero quoque & honeſto fidem dempſit. Memoriae Druſi eadem quae in Germanicum decernuntur, plerique additis, ut ferme amat posterior adulatio. Funus i-maginum pompa maxime inluſtre fuit, cum origo Juliae gen-tis Aeneas, omnesque Albanorum reges, & conditor urbis Romulus, poſt Sabina nobilitas, Attus Claufus, ceteraeque Claudiorum eſfigies, longo ordine ſpectarentur.

X. In tradenda morte Druſi, quae plurimis maximeque fidis auſtoribus memorata ſunt, rettuli. ſed non omiferim eorumdem temporum rumorem validum adeo, ut nondum exoleſcat.

exolescat. Corrupta ad scelus Livia, Sejanum Lygdi quoque spadonis animum stupro vinxisse: quod is Lygds aetate atque forma carus domino, interque primores ministros erat, deinde inter consicos, ubi locus beneficii tempusque composita fuit, eo audaciae proiectum, ut verteret; & occulto indicio Drusum veneni in patrem arguens, moneret Tiberium, vitandam potionem quae prima ei apud filium epulanti offeretur. ea fraude tum senem, postquam convivium inierat, exceptum poculum Druso tradidisse; atque illo ignaro & juveniliter hauriente, auctam suspicionem, tamquam metu & pudore sibimet inrogaret mortem quam patri struxerat.

XI. Haec vulgo jactata, super id quod nullo auctore certo firmantur, prompte refutaveris. Quis enim mediocri prudentia, nedum Tiberius tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, idque sua manu, & nullo ad poenitendum regressu? Quin potius ministrum veneni excruciaret; auctorem exquireret: insita denique etiam in extraneos cunctatione & mora, adversum unicum, & nullius ante flagitii compertum uteatur. Sed quia Sejanus facinorum omnium reperitor habebatur, ex nimia caritate in eum Caesaris, & ceterorum in utrumque odio, quamvis fabulosa & immania credebantur: atrociore semper fama erga dominantium exitus. Ordo alioqui sceleris per Apicatam Sejani proditus, tormentis Eudem, ac Lygdi patefactus est. neque quisquam scriptor tam infensus extitit, ut Tiberio objectaret, cum omnia alia conquirerent, intenderentque. Mihi tradendi arguendique rumoris causa fuit, ut claro sub exemplo falsas auditiones deppellerem, peteremque ab iis quorum in manus cura nostra venerit, ne divulgata atque incredibilia, avide accepta, veris neque in miraculum corruptis antehabeant.

XII. Ceterum laudante filium pro rostris Tiberio, senatus populusque habitum ac voces dolentum, simulatione magis quam libens induebat, domumque Germanici revirescere occulti laetabantur. Quod principium favoris, & mater A-
grippina

grippina spem male tegens perniciem adceleravere. Nam Sejanus ubi videt mortem Drusi inultam interfectoribus, sine moerore publico esse; ferox scelerum, & quia prima proveverant, volutare secum, quonam modo Germanici liberos perverteret, quorum non dubia successio. neque spargi venenum in tres poterat, egregia custodum fide, & pudicitia Agrippinae impenetrabili. Igitur contumaciam ejus insectari, vetus Augustae odium, recentem Liviae conscientiam exagitare, ut superbiam fecunditate subnixam, popularibus studiis inhiare dominationi, apud Caesarem arguerent. Atque haec callidis criminatoribus (inter quos delegerat Julium Postumum per adulterium Mutiliae Priscae inter intimos aviae, & confiliis suis peridoneum; quia Prisca in animo Augustae valida) aenum suapte natura potentiae anxiā, infociabilem nurui efficiebat. Agrippinae quoque proximi inliciebantur pravis sermonibus tumidos spiritus perstimulare.

XIII. At Tiberius nihil intermissa rerum cura, negotia pro solatiis accipiens, jus civium, preces socrorum tractabat. Factaque auctore eo senatus consulta, ut civitati Cibyratice apud Asiam, AEgirensi apud Achajam motu terrae labefactis, subveniretur remissione tributi in triennium. Et Vibius Serenus proconsule ulterioris Hispaniae de vi publica damnatus, ob atrocitatem morum in insulam Amorgum deportatur. Carsius Sacerdos reus, tamquam frumento hostem Tacfarinatem juvisset, absolvitur; ejusdemque criminis C. Gracchus. Hunc comitem exfilii admodum infantem, pater Sempronius in insulam Cercinam tulerat. Illic adlatus inter extorres & libera- lium artium nescios, mox per Africam ac Siciliam mutando foridas merces sustentabatur: neque tamen effugit magnae fortunae pericula. Ac ni AElius Lamia, & L. Apronius qui Africam obtainuerant, insontem protexissent, claritudine infausti generis, & paternis adversis foret abstractus.

XIV. Is quoque annus legationes Graecarum civitatum habuit; Samiis Junonis, Cois AEsculapii delubro, vetustum

exolescat. Corrupta ad scelus Livia, Sejanum Lygdi quoque spadonis animum stupro vinxisse: quod is Lygds aetate atque forma carus domino, interque primores ministros erat, deinde inter consicos, ubi locus beneficii tempusque composita fint, eo audaciae proiectum, ut verteret; & occulto indicio Drusum veneni in patrem arguens, moneret Tiberium, vitandam potionem quae prima ei apud filium epulanti offeretur. ea fraude tum senem, postquam convivium inierat, exceptum poculum Druso tradidisse; atque illo ignaro & juveniliter hauriente, auctam suspicionem, tamquam metu & pudore fibimet inrogaret mortem quam patri struxerat.

XI. Haec vulgo jactata, super id quod nullo auctore certo firmantur, prompte refutaveris. Quis enim mediocri prudentia, nedum Tiberius tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, idque sua manu, & nullo ad poenitendum regressu? Quin potius ministrum veneni excruciatet; auctorem exquireret: insita denique etiam in extraneos cunctatione & mora, adversum unicum, & nullius ante flagitii compertum uteretur. Sed quia Sejanus facinorum omnium repertror habebatur, ex nimia caritate in eum Caesaris, & ceterorum in utrumque odio, quamvis fabulosa & immania credebantur: atrociore semper fama erga dominantium exitus. Ordo alioqui sceleris per Apicatam Sejani proditus, tormentis Eudem, ac Lygdi patefactus est. neque quisquam scriptor tam infensus existit, ut Tiberio objectaret, cum omnia alia conquerirerent, intenderentque. Mihi tradendi arguendique rumoris causa fuit, ut claro sub exemplo falsas auditiones deppellerem, peteremque ab iis quorum in manus cura nostra venerit, ne divulgata atque incredibilia, avide accepta, veris neque in miraculum corruptis antehabeant.

XII. Ceterum laudante filium pro rostris Tiberio, senatus populusque habitum ac voces dolentum, simulatione magis quam libens in duebat, domumque Germanici revirescere occulti laetabantur. Quod principium favoris, & mater A-
grippina

grippina spem male tegens perniciem adceleravere. Nam Sejanus ubi videt mortem Drufi inultam interfectoribus, sine moerore publico esse ; ferox scelerum, & quia prima provererant, volutare secum, quonam modo Germanici liberos perverteret, quorum non dubia successio. neque spargi venenum in tres poterat, egregia custodum fide, & pudicitia Agrippinae impenetrabili. Igitur contumaciam ejus infectari, vetus Augustae odium, recentem Liviae conscientiam exagitare, ut superbiam fecunditate subnixam, popularibus studiis inhiare dominationi, apud Caesarem arguerent. Atque haec callidis criminatoribus (inter quos delegerat Julium Postumum per adulterium Mutiliae Priscae inter intimos aviae, & consiliis suis peridoneum ; quia Prisca in animo Augustae valida) aenum suapte natura potentiae anxiam, insociabilem nurui efficiebat. Agrippinae quoque proximi inliciebantur pravis sermonibus tumidos spiritus perstimulare.

XIII. At Tiberius nihil intermisso rerum cura, negotia pro solatiis accipiens, jus civium, preces sociorum tractabat. Factaque auctore eo senatus consulta, ut civitati Cibyratice a-
pud Asiam, AEgirensi apud Achajam motu terrae labefactis, subveniretur remissione tributi in triennium. Et Vibius Se-
renus proconsule ulterioris Hispaniae de vi publica damnatus, ob atrocitatem morum in insulam Amorgum deportatur. Car-
sius Sacerdos reus, tamquam frumento hostem Tacfarinatem juvisset, absolvitur ; ejusdemque criminis C. Gracchus. Hunc comitem exfilii admodum infantem, pater Sempronius in in-
sulam Cercinam tulerat. Illic adlatus inter extores & libera-
lium artium nescios, mox per Africam ac Siciliam mutando
sordidas merces sustentabatur : neque tamen effugit magnae for-
tunae pericula. Ac ni AElius Lamia, & L. Apronius qui
Africam obtinuerant, insontem protexissent, claritudine in-
fausti generis, & paternis adversis foret abstractus.

XIV. Is quoque annus legationes Graecarum civitatum ha-
buit ; Samiis Junonis, Cois AEsculapii delubro, vetustum

asyli jus ut firmaretur, potentibus. Samii decreto Amphictyonum nitebantur, quis praecipuum fuit rerum omnium judicium, qua tempestate Graeci conditis per Asiam urbibus ora mari potiebantur. Neque dispar apud Coos antiquitas. & accedebat meritum ex loco. Nam cives Romanos templo AEsculapii induxerant, cum jussu regis Mithridatis apud cunctas Asiae insulas & urbes trucidarentur. Variis dehinc & saepius in ritis praetorum questibus, postremo Caesar de immodestia histrionum rettulit; multa ab iis in publicum seditione, foeda per domos tentari: Oscum quondam ludicrum levissimae apud vulgum oblectationis, eo flagitorum & virium venisse, ut auctoritate patrum coercendum sit. Pulti tum histriones Italia.

XV. Idem annus alio quoque luctu Caesarem adficit, alterum ex geminis Drusi liberis extingendo; neque minus morte amici. Is fuit Lucilius Longus, omnium illi tristium laetorumque socius, unusque e senatibus Rhodii secessus comes. Ita quamquam novo homini, censorium funus: effigiem apud forum Augusti publica pecunia patres decrevere, apud quos etiam tum cuncta tractabantur: adeo ut procurator Asiae Lucilius Capito, accusante provincia caussam dixerit, magna cum adseveratione principis, non se jus nisi in servitia & pecunias familiares dedisse: quod si vim praetoris usurpasset, manibusque militum usus foret; spreta in eo mandata sua: audirent socios. Ita reus cognito negotio damnatur. Ob quam ultionem, & quia priore anno in C. Silanum vindicatum erat, decrevere Asiae urbes templum Tiberio matrone ejus ac senatui. Et permisum statuere. Egitque Nero grates ea caussa patribus atque avo, laetas inter audientium affectiones, qui recenti memoria Germanici, illum adspici, illum audi ri rehantur. aderantque juveni modestia, ac forma principe viro digna, notis in eum Sejani odiis ob periculum gratiora.

XVI. Sub

XVI. Sub idem tempus de flamine Diali in locum Servii Maluginensis defuncti legendo, simul roganda nova lege diffiruit Caesar. Nam patricios confarreatis parentibus genitos, tres simul nominari, ex quis unus legeretur, vetusto more; neque adeste ut olim, eam copiam, omissa confarreandi adfuetudine, aut inter paucos retenta. pluresque ejus rei causas adferebat; potissimum, penes incuriam virorum feminarumque. Accedere ipsius caerimoniae difficultates, quae consulto vitarentur; & quando exiret è jure patrio, qui id flaminium apisceretur, quaeque in manum flaminis conveniret. Ita niedendum senatus decreto, aut lege; sicut Augustus quaedam ex horrida illa antiquitate, ad praesentem usum flexisset. Igitur tractatis religionibus, placitum instituto flaminum nihil demutari. Sed lata lex, qua flaminica Dialis facrorum caussa in potestate viri, cetera promiscuo feminarum jure ageret. & filius Maluginensis patri suffectus. Utque glisceret dignatio sacerdotum, atque ipsis promptior animus foret ad capessendas caerimonias, decretum Corneliae virginis, quae in locum Scantiae capiebatur, LLS. XX. & quotiens Augusta theatrum introisset, ut sedes inter Vestalium consideret.

XVII. Cornelio Cethego Visellio Varrone Coss. Pontifices, eorumque exemplo ceteri sacerdotes, cum pro incolumitate Principis vota fusciperent, Neronem quoque & Drusum iisdem diis commendavere; non tam caritate juvenum, quam adulazione: quae moribus corruptis, perinde anceps si nulla, & ubi nimia est. Nam Tiberius haud unquam domui Germanici mitis, tum vero aquari adolescentes senectae sua, impatienter indoluit: accitosque Pontifices percunctatus est, num id precibus Agrippinae, aut minis tribuissent. Et illi quidem quamquam abnuerent, modice perstrieti, (etenim pars magna è propinquis ipsius, aut primores civitatis erant:) ceterum in senatu, oratione monuit in posterum, ne quis mobiles adolescentium animos, praematuris honoribus ad superbiam extolleret. Instabat quippe Sejanus, incusabatque didu-

Etiam civitatem, ut civili bello ; esse qui se partium Agripinae vocent : ac ni resistatur, fore pluris. neque aliud gliscens discordiae remedium, quam si unus alterve maxime prompti subverterentur.

XVIII. Qua causa C. Silius & Titium Sabinum adgradit. amicitia Germanici perniciosa utriusque ; Silio, & quod ingentis exercitus septem per annos moderator, partisque apud Germaniam triumphalibus Sacroviriani belli vicit, quanto majore mole procideret, plus formidinis in alios dispergebatur. credebat plerique auctam offensionem ipsius intemperantia, immodice jactantis, suum militem in obsequio duravisse, cum alii ad seditiones prolaberentur : neque mansum Tiberio imperium, si iis quoque legionibus cupido novandi fuisset. Destrui per haec fortunam suam Caesar, imparentque tanto merito rebatur. Nam beneficia eo usque laeta sunt, dum videntur exsolvi posse : ubi multum antevenerit, pro gratia odium redditur.

XIX. Erat uxor Silio Sofia Galla, caritate Agrippinae invita principi. Hos corripi, dilato ad tempus Sabino, placitum : immisusque Varro consul, qui paternas inimicitias obtendens, odiis Sejani per dedecus suum gratificabatur. precante reo brevem moram, dum accusator consulatu abiret, adversatus est Caesar. solitum quippe magistratibus, diem privatis dicere : nec infringendum consulis jus, cuius vigiliis niteretur, ne quod respublica detrimentum caperet. Proprium id Tiberio fuit, scelera nuper reperta priscis verbis obtegere. Igitur multa adseveratione, quasi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro consul, aut illud respublica esset, coguntur patres ; silente reo, vel si defensionem coepit, non occultante cuius ira premeretur. Conscientia belli Sacrovir diu dissimulatus, victoria per avaritiam foedata, & uxor Sofia arguebantur. nec dubie repetundarum criminibus haerebant : sed cuncta quaestione majestatis exercita, & Silius imminentem damnationem voluntario fine paevertit.

XX. Saevitum

XX. Saevitum tamen in bona, non ut stipendiariis pecuniae redderentur, quorum nemo repetebat: sed liberalitas Augusti avulsa, computatis singillatim quae fisco petebantur. ea prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Sosia in exsilio pellitur Afinii Galli sententia, qui partem bonorum publicandam, pars ut liberis relinqueretur, censuerat. contra Manius Lepidus quartam accusatoribus secundum necessitudinem legis, cetera liberis concessit. Hunc ego Lepidum, temporibus illis, gravem & sapientem virum fuisse compiero. Nam pleraque ab saevis adulationibus aliorum, in melius flexit: neque tamen temperamenti egebat, cum aequabili auctoritate & gratia apud Tiberium viguerit. Unde dubitare cogor, fato & sorte nascendi, ut cetera, ita principum inclinatio in hos, offensio in illos: an sit aliquid in nostris consiliis, liceatque inter abruptam contumaciam, & deformes obsequium, pergere iter ambitione ac periculis vacuum. At Messallinus Cotta haud minus claris majoribus, sed animo diversus, censuit cavendum senatusconsulto, ut quamquam infantes magistratus & culpae alienae nescii, provincialibus uxorum criminitus, perinde quam suis plecterentur.

XXI. Aetum dehinc de Calpurnio Pisone, nobili ac feroci viro. Is namque ut rettuli, cessurum se urbe ob factiones accusatorum in senatu clamitaverat; & spreta potentia Augustae trahere in jus Urgulaniam, domoque principis excire ausus erat. Quae in praefens Tiberius civiliter habuit: sed in animo revolente iras, etiam si impetus offensionis languerat, memoria valebat. Pisonem **Q.** Granius secreti sermonis incusavit adversum majestatem habiti: adjecitque in domo ejus venenum esse, eumque gladio accinctum introire curiam. quod ut atrocius vero tramissuni: ceterorum quae multa cumulabantur, receptus est reus; neque peractus ob mortem opportunam. Relatum & de Cassio Severo exsule, qui sordidae originis, maleficae vitae, sed orandi validus, per immodicas inimicitias, ut iudicio jurati senatus Cretam amoveretur,

effecerat : atque illic eadem actitando, recentia veteraque oda
advertisit, & bonisque exutus, interdicto igni atque aqua, faxe
Seriphio consenuit.

XXII. Per idem tempus Plautius Silvanus praetor, in-
certis causis Aproniam conjugem in praeceps jecit ; tractus-
que ad Caesarem ab L. Apronio socero ; turbata mente re-
spondit, tamquam ipse somno gravis, atque eo ignarus, & ux-
er sponte mortem sumpfisset. Non cunctanter Tiberius per-
git in domum, visit cubiculum ; in quo reluctantis & im-
pulsae vestigia cernebantur. Refert ad senatum, datisque ju-
dicibus Urgulania Silvani avia pugionem nepoti misit. Quod
perinde creditum quasi principis monitu, ob amicitiam Au-
gustae cum Urgulania. Reus frustra tentato ferro, venas praec-
buit exsolvendas. Mox Numantina prior uxor ejus accusata
injecisse carminibus & beneficiis vecordiam marito, insons ju-
dicatur.

XXIII. Is demum annus populum Romanum longo ad-
versum Numidam Tacfarinatem bello absolvit. Nam prior-
es duces, ubi impetrando triumphalium insigni sufficere res
suas crediderant, hostem omittebant, jamque tres laureatae
in urbe statuae, & adhuc raptabat Africam Tacfarinas, au-
ctus Maurorum auxiliis, qui Ptolemaeo Jubae filio juventa in-
curioso, libertos regios, & servilia imperia bello mutaverant.
Erat illi praedarum receptor ac socius populandi, rex Gara-
mantum ; non ut cum exercitu incederet, sed missis levibus
eopiis, quae ex longinquo in majus audiebantur : ipsaque è
provincia ut quis fortunae inops, moribus turbidus, promp-
tius ruebant, quia Caesar post res à Blaeso gestas, quasi nul-
lis jam in Africa hostibus, reportari Nonam legionem jussi-
erat : nec proconsule ejus anni P. Dolabella retinere ausus erat,
jussa principis magis quam incerta belli metuens.

XXIV. Igitur Tacfarinas disperso rumore, rem Romanam
aliis quoque ab nationibus lacerari, eoque paulatim Africa
decedere, ac posse reliquos circumveniri, si cuncti, quibus li-
bertas

bertas servitio potior, incubuissent ; auget vires, positisque castris Thubuscum oppidum circumcidet. At Dolabella contra-
et quo erat militum, terrore nominis Romani ; & quia Numidae peditum aciem ferre nequeunt, primo sui incessu solvit obfidium, locorumque opportuna permunivit : simul principes Musulamorum defectionem coeptantes securi percutit. De-
in quia pluribus adversum Tacfarinatem expeditionibus cog-
nitum, non gravi nec uno incursu consecrandum hostem va-
gum ; excito cum popularibus rege Ptolemaeo, quattuor agmī-
na parat, quae legatis ac tribunis data : & praedatorias manus
delecti Maurorum duxere. ipse consultor aderat omnibus.

XXV. Nec multo post adfertur, Numidas apud castellum semirutum, ab ipsis quondam incensum, cui nomen Auzea, positis mapalibus confedisse ; fisis loco, quia vastis circum saltibus claudebatur. Tum expeditae cohortes alaeque, quam in partem ducerentur ignarae, cito agmine rapiuntur. Simulque coeptus dies, & concentu tubarum, ac truci clamore ade-
rant semisomnos in barbaros : praepeditis Numidarum equis, aut diversos pastus pererrantibus. Ab Romanis confertus pedes, dispositae turmae, cuncta proelio provisa : hostibus contra omnium nesciis, non arma, non ordo, non confilium : sed pecorum modo, trahi, occidi, capi. Infensus miles me-
moria laborum, & adversum eludentes optatae toties pugnae, se quisque ultione & sanguine explebant. Differtur per ma-
nipulos, Tacfarinatem omnes notum tot proeliis consecrantur : non nisi duce imperfecto, requiem belli fore. At ille deletis circum stipatoribus, vincioque jam filio, & effusis undique Ro-
manis, ruendo in tela, captivitatem haud inulta morte effu-
git.

XXVI. Isque finis armis impositus. Dolabellae petenti abnuit triumphalia Tiberius, Sejano tribuens, ne Blaesi avunculi ejus laus obsolesceret. Sed neque Blaesus ideo inlustrior, & huic negatus honor gloriam intendit. Quippe minore ex-
ercitu, insignis captivos, caedem ducis, bellique confecti fa-

mam

mam deportarat. Sequebantur & Garamantum legati raro in urbe visi, quos Tacfarinate caeso, perculsa gens, & culpae neficia, ad satisfaciendum populo Romano miserat. Cognitis de hinc Ptolemaei per id bellum studiis, repetitus ex vetusto mos, missusque è senatoribus qui scipionem eburnum, togam p. Etiam, antiqua patrum munera daret, regemque & socium atque amicum appellaret.

XXVII. Eadem aestate mota per Italiam servilis belli semina fors oppressit. Auctor tumultus T. Curtius quondam praetoriae cohortis miles, primo coetibus clandestinis, apud Brundisium & circumjecta oppida; mox positis propalam libellis, ad libertatem vocabat agrestia per longinquos saltus & ferocia servitia: cum velut munere Deum, tres biremes ad pulere ad usus commeantium illo mari. Et erat iisdem regionibus Curtius Lupus quaestor, cui provincia vetere ex more Cales evenerat. Is disposita classiariorum copia, coepit tam maxime coniurationem disjecit. Missusque à Caesare propere Stajus tribunus cum valida manu, ducem ipsum & proximos audaciae in urbem traxit, jam trepidam, ob multitudinem familiarum, quae glisebat immensum, minore in dies plebe ingenua.

XXVIII. Iisdem consulibus miseriarum ac saevitiae exemplum atrox, reus pater, accusator filius, nomen utriusque Vibius Serenus, in senatum inducti sunt. ab exilio retractus, illuvieque ac squalore obsitus, & tum catena vincitus perorante filio. Praeparatur adolescens multis munditiis, alaci vultu, structas principi insidias, missos in Galliam concitores belli, index idem & testis dicebat; adnectebatque Caecilium Cornutum praetorium ministravisse pecuniam. qui taedio curarum, & quia periculum pro exitio habebatur, mortem in se festinavit. At contra reus nihil infraicto animo, obversus in filium, quatere vincula, vocare ultores deos, ut sibi quidem redderent exsilium, ubi procul tali more ageret; filium autem quandoque supplicia sequerentur. Adseverabatque innocentem

centem Cornutum, & falsa exterritum. idque facile intellectu, si proderentur alii: non enim se caudem principis & res novas uno socio cogitasse.

XXIX. Tum accusator Cn. Lentulum & Sejum Tubernem nominat; magno pudore Caesaris, cum primores civitatis, intimi ipsius amici, Lentulus senectutis extremae, Tubero defecto corpore, tumultus hostilis, & turbandae reipublicae arcesserentur. Sed hi quidem statim exempti. In patrem ex servis quaesitum: & quaestio adversa accusatori fuit. qui scelere vecors, simul vulgi rumore territus, robur & faxum, aut parricidarum poenas minitantium, cessit urbe. ac retractus Ravenna, exequi accusationem adigitur; non occulante Tiberio vetus odium, adversus exsulem Serenum. nam post damnatum Libonem, missis ad Caesarem litteris exprobaverat, suum tantum studium sine fructu fuisse; addideratque quaedam contumacius, quam tutum apud aures superbias & offensioni proniores. ea Caesar octo post annos retulit, medium tempus varie arguens; etiam si tormenta, per vicacia servorum, contra evenissent.

XXX. Dictis dein sententiis, ut Serenus more majorum puniretur, quo molliret invidiam, intercessit. Gallus Afinius, Gyaro aut Donusa elaudendum censeret. id quoque aspernatus est, egenam aquae utramque insulam referens, dandosque vitae usus cui vita concederetur. ita Serenus Amorgum reportatur. Et quia Cornutus sua manu ceciderat, actum de praemiis accusatorum abolendis, si quis majestatis postulatus ante perfectum judicium se ipse vita privavisset. ibaturque in eam sententiam, ni durius contraque morem suum palam pro accusatoribus Caesar, Inritas leges, reipublicam in praecipiti conquestus esset. subverterent potius jura, quam custodes eorum amoverent. Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, & poenis quidem nunquam satis coercitum, per praemia eliciebantur.

XXXI. His

XXXI. His tam adsiduis tamque maestis modica laetitia interjicitur, quod C. Cominium equitem Romanum probros in se carminis convictum, Caesar precibus fratris qui senator erat, concessit. Quo magis mirum habebatur, gnarum meliorum, & quae fama clementiam sequeretur, tristiora malle, neque enim socordia peccabat; nec occultum est quando ex veritate, quando adumbrata laetitia, facta imperatorum celebrentur. quin ipse compositus alias, & velut eluctantium verborum, solutius promptiusque eloquiebatur, quotiens subveniret. At P. Suilium quaestorem quondam Germanici, cum Italia arceretur, convictus pecuniam ob rem judicandam cepisse, amovendum in insulam censuit; tanta contentione animi, ut & jurando obstringeret, è republica id esse. Quod aspere acceptum ad praesens, mox in laudem vertit, regresso Suilio: quem vidit sequens aetas praepotentem, venalem, & Claudi principis amicitia diu prospere, nunquam bene usum. Eadem poena in Catum Firmium senatorem statuitur, tamquam falsis majestatis criminibus fororem petivisset. Catus, ut rettuli, Libonem inlexerat insidiis, deinde judicio perculerat. ejus operae memor Tiberius, sed alia praetendens, ex filium deprecatus est: quo minus senatu pelleretur, non obstatit.

XXXII. Pleraque eorum quae rettuli, quaeque referam, parva forsan & levia memoratu videri non nescius sum: sed nemo Annales nostros cum scriptura eorum contenderit, qui veteres populi Romani res composuere. Ingentia illi bella, expugnations urbium, fusos captosque reges; aut, si quando ad interna praeverterent, discordias consulum adversum tribunos, agrarias frumentariasque leges, plebis & optimatum certamina, libero egressu memorabant. Nobis in arto, & in gloriis labor. Immota quippe aut modice lacefita pax, mactae urbis res, & princeps proferendi imperii incuriosus erat. Non tamen fine usu fuerit, introspicere illa primo aspectu levia, ex quis magnarum saepe rerum motus oriuntur.

XXXIII. Nam

XXXIII. Nam cunctas nationes & urbes populus, aut pri-
mores, aut singuli regunt: delecta ex his & constituta reipub-
licae forma, laudari facilius quam evenire, vel si evenit, haud
diuturna esse potest. Igitur ut olim plebe valida, vel cum
patres pollerent, noscenda vulgi natura, & quibus modis tem-
peranter haberetur; senatusque & optimatum ingenia qui
maxime perdidicerant, callidi temporum & sapientes crede-
bantur: sic converso statu, neque alia rerum quam si u-
nus imperitet, haec conquiri tradique in rem fuerit: quia
pauci prudentia, honesta ab deterioribus, utilia ab noxiis dis-
cernunt; plures aliorum eventis docentur. ceterum ut pro-
futura, ita minimum oblectationis adferunt. nam fitus gen-
tium, varietates praeliorum, clari ducum exitus, retinent ac
redintegrand legentium animum: nos saeva iussa, continuas
accusationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium, &
easdem exitu caussas conjungimus; obvia rerum similitudine,
& satietate. Tum quod antiquis scriptoribus rarus obtrecta-
tor, neque refert cujusquam, Punicas Romanasve acies laeti-
us extuleris: at multorum qui Tiberio regente poenam vel in-
famias subiere, posteri manent. utque familiae ipsae jam
extinctae sint; reperies qui ob similitudinem morum, aliena
malefacta sibi objectari potent. etiam gloria ac virtus infen-
sos habet, ut nimis ex propinquo diversa arguens. Sed ad in-
coepta redeo.

XXXIV. Cornelio Cosso Afinio Agrippa Coss. Cremutius
Cordus postulatur, novo ac tunc primum auditio crimine, quod
editis annalibus, laudatoque M. Bruto, C. Cassium Romano-
rum ultimum dixisset. Accusabant Satrius Secundus, & Pi-
narius Natta, Sejani clientes: id perniciabile reo, & Caesar
truci vultu defensionem accipiens; quam Cremutius, relin-
quendae vitae certus, in hunc modum exorsus est: Verba mea
P. C. arguuntur: adeo factorum innocens sum. Sed neque
haec in principem, aut principis parentem, quos lex majesta-
tis amplectitur: Brutum & Cassium laudavisse dicor. quo-
rum

rum res gestas cum plurimi composuerint, nemo sine honore memoravit. Titus Livius eloquentiae ac fidei praecellens in primis, Cn. Pompejum tantis laudibus tulit, ut Pompejanum eum Augustus appellaret. neque id amicitiae eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum, nequam latrones & parricidas, quae nunc vocabula imponuntur, saepe ut insignis viros nominat. Afinii Pollionis scripta, egregiam eorundem memoriam tradunt. Messalla Corvinus, imperatorem suum Cassium praedicabat: & uterque oibusque atque honoribus perfigueret. Marci Ciceronis libro, quo Catonem coelo aequavit, quid aliud dictator Caesar, quam rescripta oratione, velut apud judices respondit? Antonii epistolae, Bruti conciones, falsa quidem in Augustum probra, sed multa cum acerbitate habent. carmina Bibaculi & Catulli, referta contumeliis Caesarum leguntur. sed ipse divus Julius, ipse divus Augustus, & tulere ista, & reliquæ, haud facile dixerim, moderatione magis an sapientia. namque spreta exolescunt: si irascare, adgnita videntur.

XXXV. Non attingo Graecos, quorum non modo libertas, etiam libido impunita: aut si quis advertit, dictis dicti ultus est. Sed maxime solutum, & fine obtrectatore fuit, prodere de iis quos mors odio aut gratiae exemisset. num cum armatis Cassio & Bruto, ac Philippenses campos obtinentibus, belli civilis caussa populum per conciones incendo? an illi quidem septuagesimum ante annum perempti, quo modo imaginibus suis noscuntur, quas nec victor quidem abolevit, sic partem memoriae apud scriptores retinent? suum cuique decus posteritas rependit. nec deerunt, si damnatio ingruit, qui non modo Cassii & Bruti, sed etiam mei meminerint. Egressus dein senatu, vitam abstinentia finivit. libros per aediles cremandos censuere patres; sed manserunt occultati, & editi. Quo magis socordiam eorum inridere libet, qui praefenti potentia credunt extingui posse etiam sequentis aevum memoriam. Nam contra, punitis ingenii gliscit auctoritas.

neque

neque aliud externi reges, aut qui eadem saevitia usi sunt, nisi dedecus sibi, atque illis gloriam peperere.

XXXVI. Ceterum postulandis reis tam continuus annus fuit, ut feriarum Latinarum diebus Praefectum urbis Drusum auspicandi gratia tribunal ingressum, adierit Calpurnius Salvianus in Sex. Marium. quod à Caesare palam increpatum causa exfilii Salviano fuit. Objecta publice Cyzicenis incuria caerimoniarum divi Augusti, additis violentiae criminibus adversum cives Romanos. & amisere libertatem, quam bello Mithridatis meruerant circumsepsi, nec minus sua constantia, quam praesidio Luculli pulso rege. At Fontejus Capito, qui proconsul Asiam curaverat, absolvitur, comperto facta in eum crimina, per Vibium Serenum. neque tamen id Sereno noxae fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat. nam ut quis districtior accusator, velut facrofancus erat: leves, ignobiles, poenis adfiebantur.

XXXVII. Per idem tempus Hispania ulterior, missis ad senatum legatis oravit, ut exemplo Asiae delubrum Tiberio matrique ejus exstrueret. qua occasione Caesar, validus aliqui spernendis honoribus, & respondendum ratus iis quorumrum more arguebatur in ambitionem flexisse, hujuscemodi orationem coepit. Scio P. C. constantiam meam à plerisque defideratam, quod Asiae civitatibus nuper idem istud potentibus, non sim adversatus. ergo & prioris silentii defensionem; & quid in futurum statuerim, simul aperiam. Cum divus Augustus sibi atque urbi Romae templum apud Pergamum sisti non prohibuisset; qui omnia facta dictaque ejus vice legis observem, placitum jam exemplum promptius fecutus sum, quia cultui meo veneratio senatus adjungebatur. Ceterum ut semel recepisse veniam habuerit; ita per omnes provincias effigie numinum sacrari, ambitiosum, superbuni: & vanescet Augusti honor, si promiscuis adulacionibus vulgatur.

XXXVIII. Ego me P. C. mortalem esse, & hominum officia fungi, satisque habere, si locum principem impleam,

& vos testor, & meminisse posteros volo. qui satis superque memoriae meae tribuent, ut majoribus meis dignum ; rerum vestrarum providum ; constantem in periculis ; offendionum pro utilitate publica non pavidum credant. Haec mihi in animis vestris tempa, hae pulcherrimae effigies, & manisurae, nam quae saxo struuntur, si judicium posterorum in odium vertit, pro sepulchris spernuntur. Proinde socios, cives, & deos ipsos precor : hos, ut mihi ad finem usque vitae, quietam & intelligentem humani divinique juris mentem duint ; illos ut quandocumque concessero, cum laude & bonis recordationibus, facta atque famam nominis mei prosequantur. Per stitque post hac secretis etiam sermonibus aspernari talēm sui cultum. quod alii modestiam ; multi quia diffideret, quidam ut degeneris animi interpretabantur. Optumos quippe mortalium altissima cupere. Sic Herculem, & Liberum apud Graecos ; Quirinum apud nos, deum numero additos. Melius Augustum, qui speraverit. Cetera principibus statim a desse : unum insatiabiliter parandum, prosperam sui memoriā. nam contemptu famae, contemni virtutes.

XXXIX. At Sejanus nimia fortuna socors, & muliebris insuper cupidine incensus, promissum matrimonium flagitan te Livia, componit ad Caesarem codicillos. moris quippe tumerat, quamquam praesentem, scripto adire. ejus talis forma fuit : Benevolentia patris Augusti, & mox plurimis Tiberii judiciis ita insueuisse, ut spes votaque sua non prius ad deos, quam ad principum aures conferret. Neque fulgorem honorum unquam precatum : excubias ac labores, ut unum e militibus, pro incolumitate Imperatoris malle. Attamen quod pulcherrimum, adeptum, ut conjunctione Caesaris dignus crederetur. hinc initium spei. Et quoniam audiverit, Augustum in conlocanda filia, nonnihil etiam de equitibus Romanis consultavisse : ita si maritus Liviae quaereretur, haberet in animo amicum, sola necessitudinis gloria usurum. non enim exuere imposita munia : satis aestimare firmari do-

mum

num adversum iniquas Agrippinae offensiones ; idque libero-
rum caussa. nam sibi multum superque vitae fore, quod tali
cum principe explevisset.

XL. Ad ea Tiberius, laudata pietate Sejani, suisque in e-
um beneficiis modice percursis, cum tempus tamquam ad in-
tegram consultationem petivisset, adjunxit : Ceteris mortali-
bus in eo stare consilia, quid sibi conducere putent : Princi-
pum diversam esse sortem, quibus praecipua rerum ad famam
dirigenda. ideo se non illuc decurrere, quod promptum re-
scriptu ; posse ipsam Liviam statuere, nubendum post Dru-
sum, an in penatibus iisdem tolerandum haberet : esse illi
matrem & aviam, propiora consilia. simplicius acturum.
de inimicitiis primum Agrippinae : quas longe acrius arsuras,
si matrimonium Liviae, velut in partes, domum Caesarum
distraxisset. sic quoque erumpere aemulationem feminarum,
eaque discordia nepotes suos convelli : quid si intendatur certa-
men tali conjugio ? Falleris enim Sejane, si te mansurum in
eodem ordine putas, & Liviām quae C. Caesari, mox Dru-
so nupta fuerit, ea mente acturam ut cum equite Romano
senescat. Ego ut finam, credisne passuros, qui fratrem ejus,
qui patrem majoresque nostros, in summis imperiis videre ?
Vis tu quidem istum intra locum sistere : sed illi magistratus
& primores qui te invito perrumpunt, omnibusque de rebus
consulunt, excessisse jam pridem equestre fastigium, longe-
que antis patris mei amicitias non occulti ferunt, perque
invidiam tui me quoque incusant. At enim Augustus filiam
suam equiti Romano tradere meditatus est. Mirum hereule,
si cum in omnis curas distraheretur, immensumque attolli pro-
videret, quem conjunctione tali super alios extulisset, C. Pro-
culejum & quosdam in sermonibus habuit, insigni tranquilli-
tate vitae, nullis reipublicae negotiis permixtos. Sed si du-
bitatione Augusti movemur ; quanto validius est, quod M.
Agrippae, mox mihi conlocavit ? Atque ego haec pro amici-
tia, non occultavi : ceterum neque tuis, neque Liviae desti-

natis adversabor. Ipse quid intra animum volutaverim, quibus adhuc necessitudinibus immiscere te mihi parem, omittam ad praesens referre: id tantum aperiam, nihil esse tam excusum, quod non virtutes istae, tuusque in me animus mereantur; datoque tempore, vel in senatu, vel in concione non reticebo.

XLI. Rursum Sejanus, non jam de matrimonio, sed altius metuens, tacita suspicionum, vulgi rumorem, ingruentem invidiam deprecatur. Ac ne adsiduos in domum coetus arcendo, infringaret potentiam; aut receptando, facultatem criminibus praebet; huc flexit, ut Tiberium ad vitam procul Roma, amoenis locis degendam impelleret. Multa quippe providebat: sua in manu aditus; litterarumque magna ex parte se arbitrum fore, cum per milites commearentur; mox Caesarem vergente jam senecta secretoque loci mollitum, munia imperii facilius tramisserum: & minui sibi invidiam, adempta salutantum turba; sublatisque inanibus, vera potentia augere. Igitur paulatim negotia urbis, populi adcursum, multitudinem adfluentium increpat, extollens laudibus quietem & solitudinem: quis abesse taedia & offendentes, ac praecipua rerum maxime agitari.

XLII. Ac forte habita per illos dies de Votieno Montano celebris ingenii viro cognitio, cunctante in jam Tiberium perpulit, ut vitandos crederet patrum coetus, vocesque, quae plerumque verae & graves coram ingerebantur. nam postulato Votieno ob contumelias in Caesarem dictas, testis AEmilius è militaribus viris, dum studio probandi cuncta refert, & quamquam inter obstrepentes, magna adseveratione nititur, audivit Tiberius probra, quis per occultum lacerabatur. adeoque perculsus est, ut se vel statim vel in cognitione purgaturum clamitaret; precibusque proximorum, adulatione omnium, aegre componeret animum. Et Votienus quidem majestatis poenis affectus est. Caesar objectam sibi adversus reos inclemantium eo pervicacious amplexus, Aquilam adulterii delatam, cum Vario Ligure, quamquam Lentulus Getulicus

tulicus consul designatus lege Julia damnasset, exfilio punivit : Apidiumque Merulam, quod in acta divi Augusti non jura- verat, albo senatorio erasit.

XLIII. Auditae dehinc Lacedaemoniorum & Messeniorum legationes, de jure templi Dianaे Limenatidis, quod suis à majoribus, suaque in terra dicatum, Lacedaemonii firma- bant annalium memoria, vatumque carminibus : sed Mace- donis Philippi, cum quo bellassent, armis ademptum, ac post C. Caesaris & M. Antonii sententia redditum. Contra Messenii, veterem inter Herculis posteros divisionem Pelo- ponnesi protulere, suoque regi Dentheliatem agrum, in quo id delubrum, cessisse : monumentaque ejus rei sculpta faxis, & aere prisco manere. quod si vatum, annalium ad testimonia vocentur, plures sibi ac locupletiores esse. neque Philippum potentia, sed ex vero statuisse. idem regis Antigoni, idem imperatoris Mummi judicium. sic Mileios permisso publi- ce arbitrio, postremo Atidium Geminum praetorem Achajae decrevisse. Ita secundum Messenios datum. Et Segestanī aedem Veneris, montem apud Erycum vetustate delapsam, restaurari postulavere ; nota memorantes de origine ejus, & laeta Tiberio. suscepit curam libens, ut consanguineus. Tunc tractatae Massiliensium preces, probatumque P. Rutilii exem- plum. namque eum legibus pulsum, civem sibi Smyrnaei ad- diderant. quo jure Vulcatius Moschus exul in Massilienses receptus, bona sua reipublicae eorum, ut patriae relique- rat.

XLIV. Obiere eo anno viri nobiles Cn. Lentulus, & L. Domitius. Lentulo super consulatum & triumphalia de Gae- tulis, gloriae fuerat bene tolerata paupertas, dein magnae c- pes innocenter paratae, & modeste habitae. Domitium deco- ravit pater civili bello maris potens, donec Antonii partibus, mox Caesaris misceretur. Avus Pharsalica acie, pro optimis ceciderat. ipse delectus cui minor Antonia Octavia ge- nita in matrimonium daretur. Post, exercitu flumen Albim

transcendit, longius penetrata Germania, quam quisquam priorum. easque ob res insignia triumphi adeptus est. Obiit & L. Antonius multa claritudine generis, sed improspera, nam patre ejus Julio Antonio ob adulterium Juliae morte punito, hunc admodum adolescentulum sororis nepotem seposuit Augustus in civitatem Massiliensem, ubi specie studiorum nomen exsiliī tegeretur. habitus tamen supremis honor; offaque tumulo Octaviorum inlata, per decretum senatus.

XLV. Iisdem consulibus facinus atrox in citeriore Hispania admissum à quodam agreste, nationis Termetinae, is praetorem provinciae L. Pisonem pace incuriosum ex improviso in itinere adortus, uno vulnere in mortem adfecit: ac perniciate equi profugus, postquam saltuosos locos attigerat, dimislo equo, per erupta & avia sequentis frustratus est. neque diu sefellit. nam prehenso ductoque per proximos pagos equo, cuius foret cognitum. & repertus, cum tormentis edere conscos adigeretur; voce magna, sermone patrio, frustra se interrogari clamitavit, adfisterent socii ac spectarent. nullam vim tantam doloris fore, ut veritatem eliceret. idemque cum postero ad quaesitionem retraheretur, eo nisu proripuit se custodibus, saxoque caput adflixit, ut statim exanimaretur. Sed Piso Termetinorum dolo caesus habetur: qui pecunias è publico interceptas, acrius quam ut tolerarent barbari, cogebat.

XLVI. Lentulo Gaetulico C. Calvisio Coss. decreta triumphi insignia Poppaeo Sabino, contusis Thracum gentibus, qui montium editis, inculti, atque eo ferocius agitabant. Causa motus, super hominum ingenium, quod pati delectus, & validissimum quemque militiae nostrae dare aspernabantur; ne regibus quidem parere nisi ex libidine soliti; aut si mitterent auxilia, suos ductores praeficere, nec nisi adversum accolas belligerare. Ac tum rumor incessiterat fore, ut disiecti aliquique nationibus permixti, diversas in terras traherentur. Sed anteaquam arma inciperent, misere legatos, amicitiam, obsequiumque

quiumque memoraturos; & mansura haec, si nullo novo one-
re tentarentur: fin ut victis servitium indiceretur, esse sibi fer-
rum & juventutem, & promptum libertati, aut ad mortem
animum. Simul castella rupibus indita, conlatosque illuc pa-
rentes & conjuges ostentabant, bellumque impeditum, ardu-
um, cruentum, minitabantur.

XLVII. At Sabinus, donec exercitus in unum conduce-
ret, datis mitibus responsis, dum Pomponius Labeo è Moe-
sia cum legione, rex Rhoemetalces cum auxiliis popularium,
qui fidem non mutaverant, veniret; addita praesenti copia,
ad hostem pergit, compositum jam per angustias saltuum.
quidam audentius apertis in collibus visebantur: quos dux
Romanus, acie suggressus, haud aegre pepulit, sanguine bar-
barorum modico, ob propinqua suffugia. Mox castris in lo-
co communis, valida manu montem occupat, angustum, &
aequali dorso continuum usque ad proximum castellum, quod
magna vis armata aut incondita tuebatur. simul in feroci-
simos qui ante vallum more gentis cum carminibus & tripu-
dii persultabant, mittit delectos sagittariorum. Ii dum emi-
nus grassabantur, crebra & inulta vulnera fecere; proprius in-
cedentes, eruptione subita turbati sunt, receptique subfido Su-
gambrae cohortis, quam Romanus promptam ad pericula, nec
minus cantuum & armorum tumultu trucem, haud procul in-
struxerat.

XLVIII. Translata dehinc castra hostem propter, relicis
apud priora munimenta Thracibus, quos nobis adfuisse memo-
ravi. iisque permisum vastare, urere, trahere praedas, dum
populatio lucem intra sisteretur, noctemque in castris tutam
& vigilem capesserent. id primo servatum: mox versi in lux-
um, & raptis opulent, omittere stationes; lascivia epula-
rum, aut somno & vino precumbere. Igitur hostes incuria
eorum comperta, duo agmina parant; quorum altero popula-
tores invaderentur, alii castra Romana adpugnarent, non spe
capiendi, sed ut clamore, telis, suo quisque periculo intentus,
sonorem

sonorem alterius proelii non acciperet. tenebrae insuper delectae, augendam ad formidinem. Sed qui vallum legionum tentabant, facile pelluntur. Thracum auxilia repentina in cursu territa, cum pars munitionibus adjacerent, plures extra palarentur, tanto infensius caesi, quanto perfugae & proditores ferre arma ad suum patriaeque servitium incusabantur.

XLIX. Postera die Sabinus exercitum aequo loco ostendit, si barbari successu noctis alacres, proelium auderent. & postquam castello, aut conjunctis tumulis non degrediebantur, obfidium coepit per praefidia, quae opportune jam muniebat: dein fossam loricamque contexens, quattuor millia passuum ambitu amplexus est: tum paulatim, ut aquam pabulumque eriperet, contrahere claustra, artaque circumdare: & struebatur agger, unde faxa, hastae, ignes propinquum jam in hostem jacerentur. Sed nihil aequa quam fitis fatigabat, cum ingens multitudo bellatorum, imbellium, uno reliquo fonte uterentur. Simul equi, armenta (ut mos barbaris) juxta clausa, egestate pabuli examinari: adjacere corpora hominum, quos vulnera, quos fitis peremerat: pollui cuncta sanie, odore, contactu. Rebusque turbatis, malum extremum discordia accessit; his ditionem, aliis mortem, & mutuos inter se iactus parantibus. & erant qui non inultum exitium, sed erupti-
nem suaderent, neque ignobiles, quamvis diversi sententiis.

L. Verum è ducibus, Dinis proiectus senecta, & longo usu vim atque clementiam Romanam edoctus, ponenda arma, unum adflictis id remedium, differebat. Primusque se cum conjuge & liberis victori permisit: secuti aetate aut sexu imbecilli, & quibus major vitae quam gloriae cupidio. At juven-
tus Tarsam inter & Turesim distrahebatur. utriusque destina-
tum cum libertate occidere: sed Tarfa properum finem, ab-
rumpendas pariter spes ac metus clamitans, dedit exemplum,
demissio in pectus ferro. nec defuere qui eodem modo oppete-
rent. Turesis sua cum manu noctem operitur, haud nescio
duce nostro. Igitur firmatae stationes densioribus globis. &

ingruerat.

ingruebat nox nimbo atrox, hostisque clamore turbido, modo per vastum silentium, incertos obsec ores effecerat: cum Sabinus circumire, hortari, ne ad ambigua sonitus, aut simulationem quietis, casum insidiantibus aperirent, sed sua quisque munia servarent immoti, telisque non in falsum jaectis.

LI. Interea barbari catervis decurrentes, nunc in vallum manualia faxa, praeustas fudes, decisa robora jacere: nunc virgultis, & cratibus, & corporibus examinis, completere fossas: quidam pontes & scalas ante fabricati inferre propugnaculis, eaque prenfare, detrahere, & adversus resistentis cominus niti: miles contra deturbare telis, pellere umberibus; muralia pila, congestas lapidum moles provolvere. His partae victoriae spes, & si cedant, insignitus flagitium; illis extrema jam salus, & adstantes plerisque matres & conjuges, earumque lamenta addunt animos. nox aliis in audaciam, aliis ad formidinem opportuna; incerti ictus, vulnera improvisa, suorum atque hostium ignoratio; & montis anfractu repercussae velut à tergo voces, adeo cuncta miscuerant, ut quaedam munimenta Romani quasi perrupta omiserint. neque tamen pervasere hostes nisi admodum pauci: ceteros, delecto promptissimo quoque aut saucio, adpetente jam luce trufere ad summa castelli. ubi tandem coacta deditio, & proxima sponte incolarum recepta. reliquis, quo minus vi aut ob-sidio subigerentur, praematu ro montis Haemi & saeva hiems subvenit.

LII. At Romae commota principis domo, ut series futuri in Agrippinam exitii inciperet, Claudia Pulchra sobrina ejus postulatur, accusante Domitio Afro. Is recens praetura, modicus dignationis, & quoquo facinore properus clarescere, crimen impudicitiae, adulterum Furnium, beneficia in principem & devotiones objectabat. Agrippina semper atrox, tum & periculo propinquae accensa, pergit ad Tiberium, ac forte sacrificantem patri repperit. quo initio invidiae, Non ejusdem, ait, mactare divo Augusto victimas, & posteros ejus insectari.

fectari, non in effigies mutas divinum spiritum transfusum; sed imaginem veram coelesti sanguine ortam intelligere discrimen, suscipere fordes. frustra Pulchram praescribi, cui sola exitii causa sit, quod Agrippinam stulte prorsus ad cultum delegerit, oblita Sofiae ob eadem adfictae. Audita haec ram occulti pectoris vocem elicuere, correptamque Graco versu admonuit: ideo laedi, quia non regnaret. Pulchra, & Furnius damnantur. Afer primoribus oratorum additus, & vulgato ingenio, & secuta adseveratione Caesaris, qua suo iure disertum eum appellavit. mox capessendis accusationibus, aut reos tutando, prosperiore eloquentiae quam morum fama fuit: nisi quod aetas extrema multum etiam eloquentiae dempsit, dum fessa mente retinet silentii impatientiam.

LIII. At Agrippina pervicax irae, & morbo corporis implicata, cum viseret eam Caesar, profusis diu ac per silentum lacrymis, mox invidiam & preces orditur: subveniret soliditudini, daret maritum: habilem adhuc juventam sibi, neque aliud probis quam ex matrimonio solatium: esse civitate Germanici conjugem: ac liberos ejus recipere dignarentur. Sed Caesar non ignarus quantum ex republica peteretur; ne tamen offensionis aut metus manifestus foret, sine responso, quamquam instantem, reliquit. Id ego à scriptoribus annualium non traditum, repperi in commentariis Agrippinae filiae: quae Neronis principis mater, vitam suam & casus suorum posteris memoravit.

LIV. Ceterum Sejanus maerentem & improvidam altius perculit, immisiss qui per speciem amicitiae monerent param ei venenum, vitandas saceri epulas. Atque illa simulsionem nescia, cum propter discumberet, non vultu aut sermone flecti, nullos attingere cibos; donec advertit Tiberius forte, an quia audiverat. idque quo acrius experiretur, posma ut erant adposita laudans, nurui sua manu tradidit. aut ex eo suspicio Agrippinae, & intacta ore, servis traxit, nec tamen Tiberii vox coram secuta, sed obversus ad matrem,

non mirum, ait, si quid severius in eam statuisset, à qua beneficij insimularetur. Inde rumor, parari exitium; neque id imperatorem palam audere, secretum ad perpetrandum quae-ri.

LV. Sed Caesar quo famam averteret, adesse frequens se-
natui, legatosque Asiae ambigentes quanam in civitate tem-
plum statueretur, pluris per dies audivit. Undecim urbes
certabant pari ambitione, viribus diversae. neque multum
inter se distantia memorabant, de vetustate generis, studio in
populum Romanum per bella Persi & Aristonici aliorumque
regum. Verum Hypaepeni Trallianique Laodicenis & Mag-
netibus simul tramissi, ut parum validi. Ne Ilienses quidem,
cum parentem urbis Romae Trojam referrent, nisi antiquita-
tis gloria pollebant. paulum addubitatum, quod Halicarnassii
mille & ducentos per annos nullo motu terrae nutavisse sedes
suas, vivoque in faxo fundamenta templi ad severaverant. Per-
gamenos (eo ipso nitebantur) aede Augusto ibi sita, satis a-
deptos creditum. Ephesii, Milesiique, hi Apollinis, illi Di-
anae caerimonia occupavisse civitates visi. Ita Sardianos in-
ter, Smyrnaeosque liberatum. Sardiani decretum Etruriae
recitavere, ut consanguinei. nam Tyrrhenum Lydumque A-
tye rege genitos, ob multitudinem divisisse gentem: Lydum
patriis in terris resedisse; Tyrrheno datum novas ut conderet
sedes. & ducum è nominibus indita vocabula, illis per Asiam,
his in Italia: auctamque adhuc Lydorum opulentiam,
missis in Graeciam populis, cui mox à Pelope nomen. simul
litteras imperatorum, & icta nobiscum foedera bello Mace-
donum, ubertatemque fluminum suorum, temperiem coeli,
ac dites circum terras memorabant.

LVI. At Smyrnaei repetita vetustate, seu Tantalus Jove
ortus illos, five Theseus divina & ipse stirpe, five una Ama-
zonum condidisset; transcendere ad ea, quis maxime fide-
bant in populum Romanum officiis, missa navali copia non
modo externa ad bella, sed quae in Italia tolerabantur: seque
primos

primos templum urbis Romae statuisse, M. Porcio consule, magnis quidem jam populi Romani rebus, nondum tamen ad summum elatis, stante adhuc Punica urbe, & validis per Afam regibus. simul L. Sullam testem adferebant, gravissimo in discrimine exercitus, ob asperitatem hiemis, & penuriam vestis, cum id Smyrnam in concionem nunciatum foret, omnes qui adstabant detraxisse corpori tegmina, nostrisque legionibus misisse. Ita rogati sententiam patres, Smyrnaeos prætulerunt. Censuitque Vibius Marsus, ut M. Lepido, cui ea provincia obvenerat, super numerum legaretur qui templi curam fusciperet. & quia Lepidus ipse deligere per modestiam abnuebat, Valerius Naso è praetoriis sorte missus est.

LVII. Inter quae diu meditato, prolatoque saepius confilio, tandem Caesar in Campaniam, specie dedicandi templum apud Capuam Jovi, apud Nolam Augusto; sed certus procul urbe degere. Caussam abscessus, quamquam secutus plurimos auctorum ad Sejani artes rettuli; quia tamen caede ejus patrata, sex postea annos pari secreta conjunxit, plerumque permoveor, num ad ipsum referri verius sit, saevitiam ac libidinem cum factis promeret, locis occultantem. Erant qui crederent in senectute quoque corporis habitum pudori fuisse, quippe illi praegracilis & incurva proceritas, nudus capillo vertex, ulcerosa facies, ac plerumque medicaminibus interstincta. & Rhodi secreto, vitare coetus, recondere voluptates insuerat. Traditur etiam matris potentia extrusum, quam dominationis sociam aspernabatur, neque depellere poterat, cum dominationem ipsam donum ejus accepisset. Nam dubitaverat Augustus Germanicum sororis nepotem, & cunctis laudatum, rei Romanae imponere: sed precibus uxoris evictus, Tiberio Germanicum, sibi Tiberium adscivit. idque Augusta exprobrabat, reposcebat.

LVIII. Profectio arto comitatu fuit: unus senator consulatu functus, Coccejus Nerva, cui legum peritia; eques Romanus, praeter Sejanum, ex inlustribus Curtius Atticus, ceteri

teri liberalibus studiis praediti, ferme Graeci, quorum sermonibus levaretur. Ferebant periti coelestium, iis motibus fidetur excesissime Roma Tiberium, ut redditus illi negaretur. unde exitii causa multis fuit, properum finem vitae conjectantibus, vulgantibusque. neque enim tam incredibilem casum providebant, ut undecim per annos libens patria careret. Mox patuit breve confinium artis, & falsi; veraque quam obscuris tegerentur. nam in urbem non regressurum, haud forte dictum: ceterorum nescii egere, cum propinquu rure, aut litore, & saepe moenia urbis adsidens, extremam senectam compleverit.

LIX. Ac forte illis diebus oblatum Caesari anceps periculum, auxit vana rumoris; praebuitque ipsi materiem, cur amicitiae constantiaeque Sejani magis fideret. Vescebantur in villa cui vocabulum Spelcuncae, mare Amuclanum inter Fundanosque montes, nativo in specu. ejus os lapidis repente faxis, obruit quosdam ministros: hinc metus in omnes, & fuga eorum qui convivium celebrabant. Sejanus genu, vultuque & manibus super Caesarem suspensus, opposuit sese incidentibus: atque habitu tali repertus est à militibus qui subsidio venerant. Major ex eo; & quamquam exitiosa suaderet, ut non sui anxius, cum fide audiebatur. Adsimulabatque judicis partes adversus Germanici stirpem, subditis qui accusatorum nomina sustinerent, maximeque infectarentur Neronem proximum successioni, & quamquam modesta juventa, plerumque tamen quid in praesentiarum conduceret oblitum; dum à libertis & clientibus apiscendae potentiae properis extimulatur, ut erectum & fidentem animi ostenderet: velle id populum Romanum: cupere exercitus; neque ausurum contra Sejanum, qui nunc patientiam senis, & segnitiem juvenis juxta insultet.

LX. Haec atque talia audienti, nihil quidem pravae cogitationis, sed interdum voces procedebant contumaces, & inconsultae; quas adpositi custodes exceptas auctasque cum deferrent,

ferrent, neque Neroni defendere daretur, diversae insuper sollicitudinum formae oriebantur. nam aliis occursum ejus vietare: quidam salutatione redditu statim averti: plerique incepsum sermonem abrumpere; insistentibus contra inridentibusque, qui Sejano fautores aderant. **Enimvero** Tiberius torvus, aut falsum renidens vultu; seu loqueretur, seu taceret juvenis, crimen ex silentio, ex voce. ne nox quidem secura, cum uxor vigilias, somnos, suspiria matri Liviae, atque illa Sejano patefaceret. qui fratrem quoque Neronis Drusum traxit in partes, spe objecta principis loci, si priorem aetate & jam labefactum demovisset. **Atrox** Drusi ingenium, super cupidinem potentiae, & solita fratribus odia, accendebatur invidia, quod mater Agrippina promptior Neroni erat. neque tamen Sejanus ita Drusum fovebat, ut non in eum quoque semina futuri exitii meditaretur; gnarus praeferocem, & infidiis magis opportunum.

LXI. Fine anni excessere insignes viri, Asinius Agrippa claris majoribus quam vetustis, vitaque non degener; & Q. Haterius familia senatoria, eloquentiae quoad vixit celebatae: monumenta ingenii ejus haud perinde retinentur. Scilicet impetu magis, quam cura vigebat. utque aliorum meditatio & labor in posterum valefecit; sic Haterii canorum illud & profluens, cum ipso simul extinctum est.

LXII. M. Licinio L. Calpurnio Coss. ingentium bellorum cladem aequavit malum improvisum. ejus initium simul & finis extitit. Nam coepito apud Fidenam amphitheatro, Attilius quidam libertini generis, quo spectaculum gladiatorum celebraret; neque fundamenta per solidum subdidit, neque firmis nexibus ligneam compagem superstruxit: ut qui non abundantia pecuniae, nec municipali ambitione, sed in sordida mercede id negotium quaequivisset. Adfluxere avidi talium, imperitante Tiberio procul voluptatibus habiti, virile ac muliebre secus omnis aetas, ob propinquitatem loci effusius, unde gravior pestis fuit, conferta mole, dein convulsa, dum ruit

ruit intus, aut in exteriora effunditur: immensamque vim mortalium spectaculo intentos, aut qui circum adstabant, praeceps trahit, atque operit. Et illi quidem quos principium fragis in mortem adfixerat, ut tali sorte, cruciatum effugere. Miserandi magis, quos abrupta parte corporis, nondum vita deseruerat; qui per diem visu, per noctem ululatibus & gemitu, conjuges aut liberos noscebant. Jam ceteri fama exerti, hic fratrem, propinquum ille, alias parentes lamentari. etiam quorum diversa de cauſa amici aut necessarii aberant, pavere tamen: neque dum comperto quos illa vis perculisset, lator ex incerto metus.

LXIII. Ut coepere dimoveri obruta; concursus ad examinos, complectentium, osculantum: & saepe certamen, si confusior facies, & par forma aut aetas, errorem adgnoscentibus fecerat. Quinquaginta hominum millia eo casu debilitata vel obtrita sunt. Cautumque in posterum senatusconsulto, ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadrincentorum millium res; neve amphitheatum imponeretur, nisi solo firmitatis spectatae. Atilius in exfilium actus est. Ceterum sub recentem cladem patuere procerum domus, fomenta, & medici passim praebiti: fuitque urbs per illos dies, quamquam maesta facie, veterum institutis similis, qui magna post proelia saucios largitione & cura sustentabant.

LXIV. Nondum ea clades exoleverat, cum ignis violenta urbem ultra solitum adfecit, deusto monte Caelio. feralimque annum ferebant, & omnibus adversis suscepit principi consilium absentiae, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes; ni Caesar obviam isset, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actaeque ei grates apud senatum, ab inlustribus; famaque apud populum, quia sine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam & ultiro accitos munificientia juverat. Adduntur sententiae, ut mons Caelius in posterum Augustus appellaretur: quando cunctis circumflagrantibus, sola Tiberii effigies, sita in domo Junii senatoris, in-

violata mansisset. Evenisse id olim Claudioe Quinctae, ejusque statuam vim ignium bis elapsam, maiores apud aedem Matris deum consecravisse. sanctos acceptosque numinibus Claudio : & augendam caerimoniam loco, in quo tantum in Principem honorem dii ostenderint.

LXV. Haud fuerit absurdum tradere, montem eum antiquitus Querquetulanum cognomento fuisse, quod talis silvae frequens, fecundusque erat : mox Caelium appellatum à Caele Vibenna, qui dux gentis Etruscae cum auxilium appellatum ductavisset, sedem eam acceperat à Tarquinio Prisco, seu quis alias regum dedit. nam scriptores in eo dissentunt. cetera non ambigua sunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitasse, unde Thuscum vicum è vocabulo ad venarum dictum.

LXVI. Sed ut studia procerum, & largitio principis adversum casum solatium tulerant ; ita accusatorum major in dies & infestior vis sine levamento grassabatur : corripueratque Varum Quinctilium divitem & Caesari propinquum, Domitius Afer, Claudioe Pulchrae matris ejus condemnator ; nullo mirante, quod diu egens, & parto nuper praemio male usus, plura ad flagitia accingeretur. Publum Dolabellam solum delationis exstisit, miraculo erat, quia claris majoribus, & Varo connexus, suam ipse nobilitatem, suum sanguinem perditum ibat. Restitit tamen senatus, & opperendum imperatorem censuit : quod unum, urgentium malorum suffugium in tempus erat.

LXVII. At Caesar dedicatis per Campaniam templis, quamquam edito monuisset, ne quis quietem ejus inrumperet, concursusque oppidanorum disposito milite prohiberentur ; perosus tamen municipia, & colonias, omniaque in continenti sita, Capreas se in insulam abdidit, trium millium freto ab extremis Surrentini promontorii dijunctam. Solitudinem eius placuisse maxime crediderim, quoniam importuosum circa mare, & vix modicis navigiis pauca subsidia ; neque adpul-

rit quisquam, nisi gnaro custode. caeli temperies hieme mitis, objectu montis quo saeva ventorum arcentur: aestas in Favonium obversa, & aperto circum pelago peramoena; prospe-ctabatque pulcherrimum sinum, antequam Vesuvius mons ar-descens faciem loci verteret. Graecos ea tenuisse, Capreasque Thelebois habitatis, fama tradit. Sed tum Tiberius du-odecim villarum nominibus, & molibus insederat; quanto in-tentus olim publicas ad curas, tanto occultior in luxus & ma-lum otium resolutus. Manebat quippe suspicionum & cre-dendi temeritas, quam Sejanus augere etiam in urbe suetus, acrius turbabat, non jam occultis adversum Agrippinam & Neronem insidiis. quis additus miles, nuntios, introitus, aperta, secreta, velut in annales referebat. ultroque strue-bantur, qui monerent perfugere ad Germaniae exercitus, vel celeberrimo fori effigiem divi Augusti amplecti, populumque ac senatum auxilio vocare. Eaque spreta ab illis, velut para-rent, objiciebantur.

LXVIII. Junio Silano & Silio Nerva Coss. foedum anni principium incessit, tracto in carcerem inlustri equite Roma-no Titio Sabino, ob amicitiam Germanici. neque enim omi-ferat conjugem liberosque ejus percolere, sectator domi, comes in publico, post tot clientes unus; eoque apud bonos laudatus, & gravis inquis. Hunc Latinus Latiaris, Porcius Cato, Petilius Rufus, M. Opisius praetura functi adgrediuntur, cu-pidine consulatus; ad quem non nisi per Sejanum aditus: ne-que Sejani voluntas, nisi scelere quaerebatur. Compositum inter ipsos, aut Latiaris, qui modico usu Sabinum conting-ebat, strueret dolum, ceteri testes adessent: deinde accusatio-nem inciperent. Igitur Latiaris jacere fortuitos primum ser-mones: mox laudare constantiam, quod non, ut ceteri, flo-rentis domus amicus, adflictam deseruisset: simul honora de Germanico, Agrippinam miserans, differebat. Et postquam Sabinus, ut sunt molles in calamitate mortalium animi, effu-dit lacrymas, junxit questus; audentius jam onerat Sejanum,

faevitiam, superbiam, spes ejus. ne in Tiberium quidem con-
vicio abstinet. Iisque sermones, tamquam vetita miscuissent,
speciem arctaem amicitiae facere. Ac jam ultiro Sabinus quae-
rere Latiam, ventitare domum, dolores suos quasi ad fidissi-
mum deferre.

LXIX. Consultant quos memoravi, quonam modo ea
plurium auditu acciperentur. nam loco, in quem coibatur,
fervanda solitudinis facies; & si pone fores adfisterent, metus
visus, sonitus, aut forte ortae suspicionis erat. Tectum inter
& laquearia, tres senatores, haud minus turpi latebra quam
detestanda fraude, sese abstrudunt, foraminibus & rimis au-
rem admovent. Interea Latiaris repertum in publico Sabinum,
velut recens cognita narraturus, domum & in cubiculum tra-
hit; praeteritaque & instantia, quorum adfatum copia, ac no-
vos terrores cumulat. Eadem ille, & diutius, quanto maesta,
ubi semel prorupere, difficilius reticentur. Properata inde
accusatio, missisque ad Caesarem litteris, ordinem fraudis, su-
umque ipsis dedecus narravere. Non alias magis anxia & pa-
vens civitas, egens adversum proximos, congressus, colloquia,
notae ignotaeque aures vitari: etiam muta atque inanima,
tectum & parietes circumspectabantur.

LXX. Sed Caesar solemnia incipientes anni Kalendis Janu-
ariis epistola precatus; vertit in Sabinum, corruptos quosdam
libertorum, & petitum se arguens, ultiōneque haud obscure
poscebat. nec mora, quin decerneretur: & trahebatur damna-
tus. quantum obducta veste & adstrictis faucibus niti pote-
rat, clamitans, Sic inchoari annum, has Sejano victimas cade-
re. quo intendisset oculos, quo verba acciderent, fuga, vasti-
tas: deseriri itinera, fora: & quidam regrediebantur, ostenta-
bantque se rursum, id ipsum paventes, quod timuissent. Quem
enim diem vacuum poena, ubi inter sacra & vota, quo tem-
pore verbis etiam profanis abstineri mos esset, vincla & laque-
us inducantur? non prudentem Tiberium tantam invidi-
am adiisse? quaesitum meditatumque, ne quid impedire cre-
datur,

datur, quo minus novi magistratus, quo modo delubra & al-
taria, sic carcerem recludant. Secutae insuper litterae, grates
agentis, quod hominem infensum reipublicae punivissent: ad-
jecto, trepidam sibi vitam, suspectas inimicorum insidias, nul-
lo nominatim compellato: neque tamen dubitabatur in Ne-
ronem & Agrippinam intendi.

LXXI. Ni mihi destinatum foret, suum quaeque in annum
referre, avebat animus anteire, statimque memorare exitus,
quos Latinus atque Opsius ceterique flagitii ejus repertores ha-
buere, non modo postquam C. Caesar rerum potitus est, sed
incolumi Tiberio: qui scelerum ministros, ut perverti ab aliis
nolebat; ita plerumque satiatus, & oblatis in eandem operam
recentibus, veteres & praegraves adflxit: verum has atque
alias fontium poenas, in tempore trademus. Tum censuit
Asinius Gallus, cuius liberorum Agrippina materterea erat,
petendum à principe, ut metus suos senatui fateretur, amo-
verique fineret. Nullam aequa Tiberius, ut rebatur, ex vir-
tutibus suis quam dissimulationem diligebat. eo aegrius ac-
cepit recludi quae premeret. sed mitigavit Sejanus, non Galli
amore, verum ut cunctationes principis aperirentur: gnarus
lentum in meditando, ubi prorupisset, tristibus dictis atrocia
facta conjungere. Per idem tempus Julia mortem obiit,
quam neptem Augustus convictam adulterii damnaverat, pro-
jeceratque in insulam Trimerum, haud procul Apulis litori-
bus. illic viginti annis exfilium toleravit, Augustae ope su-
ficientata: quae florentes privignos cum per occultum subver-
tisset, misericordiam erga adflictos palam ostentabat.

LXXII. Eodem anno Frisi transfrhenanus populus pacem
exuere, nostra magis avaritia, quam obsequii impatientes.
Tributum iis Drusus jussicerat modicum, pro angustia rerum,
ut in usus militares, coria boum penderent: non intenta cu-
jusquam cura, quae firmitudo, quae mensura; donec Olen-
nius è primipilaribus, regendis Frisiis impositus terga urorum
delegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoque
nationibus

nationibus arduum, apud Germanos difficilius tolerabatur, quis ingentium belluarum feraces saltus, modica domi armenta sunt. Ac primo boves ipsos, mox agros, postremo corpora conjugum aut liberorum, servitio tradebant. Hinc ira & questus. & postquam non subveniebat, remedium ex bello; rapti qui tributo aderant milites, & patibulo adfixi. Olennius infensos fuga praevenit, receptus castello cui nomen Flevum; & haud spernenda illic civium socrorumque manus litora Oceani praefidebat.

LXXIII. Quod ubi L. Apronio inferioris Germaniae praetori cognitum, vexilla legionum è superiore provincia, peditumque & equitum auxiliarium delectos accivit: ac simul utrumque exercitum Rheno devectum, Frisiis intulit; soluto jam castelli obsidio, & ad sua tutanda digressis rebellibus. Igitur proxima aestuaria aggeribus & pontibus, traducendo graviori agmini firmat. atque interim repertis vadis, alam Caninefatem, & quod peditum Germanorum inter nostros menerat, circumgredi terga hostium jubet: qui jam acie compositi pellunt turmas sociales, equitesque legionum subsidio missis. Tum tres leves cohortes; ac rursum duae; dein tempore interjecto, alarius eques immissus. satis validi si simul incubuissent; per intervallum adventantes, neque constantiam addiderant turbatis, & pavore fugientium auferebantur. Cethego Labeoni legato quintae legionis, quod reliquum auxiliorum tradit; atque ille dubia suorum re, in anceps tractus, missis nuntiis vim legionum implorabat. prorumpunt quintani ante alios, & acri pugna hoste pulso, recipiunt cohortis alasque fessas vulneribus. Neque dux Romanus ultum iit, aut corpora humavit; quamquam multi tribunorum praefectorumque & insignes centuriones cecidissent. Mox compertum à trans fugis, nongentos Romanorum apud lucum, quem Baduhennae vocant, pugna in posterum extracta, confectos: & aliam quadringentorum manum, occupata Cruptoricis quondam stipendiarij

kipendiarii villa, postquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse.

LXXIV. Clarum inde inter Germanos Frisium nomen: dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret. Neque senatus in eo cura, an imperii extrema dehonestarentur: pavor internus occupaverat animos, cui remedium adulatione quaerebatur. Ita quamquam diversis super rebus consulerentur, aram Clementiae, aram Amicitiae, effigiesque circum Caesaris ac Sejani censuere: crebrisque precibus efflagitabant, visendi sui copiam facerent. Non illi tamen in urbem, aut propinqua urbi digressi sunt: fatis visum, omittere insulam, & in proximo Campaniae adspici. eo venire patres, eques, magna pars plebis, anxii erga Sejanum; cuius durior congregatus, atque eo per ambitum, & societate consiliorum parabatur. Satis constabat auctam ei adrogantiam, foedum illud in propatulo servitium spectanti. quippe Romae, sueti discursus; & magnitudine urbis incertum, quod quisque ad negotium perget: ibi campo aut litore jacentes, nullo dicrimine noctem ac diem, juxta gratiam aut fastus janitorum perpetiebantur. donec idque vetitum. & revenere in urbem trepidi, quos non sermone, non visu dignatus erat: quidam male alares, quibus infaustae amicitiae gravis exitus imminebat.

LXXV. Ceterum Tiberius neptem Agrippinam Germanico ortam, cum coram Cn. Domitio tradidisset, in urbe celebrari nuptias iussit. In Domitio super vetustatem generis propinquum Caesaribus sanguinem delegerat. nam is aviam Octaviam, & per eam Augustum avunculum praeferebat.

C. CORN.

C. CORN. TACITI
 ANNALIUM
 LIBER QUINTUS.

BREVARIUM LIBRI.

Livia Augusta moritur: eoque Sejani potentia crescit. Agripina & Nero Principis litteris accusantur. Nec multò post Sejanus ipse, detectā cupidine imperii, pervertitur: cum magnā amicorum ejus strage. (Quae omnia Tacito singillatim tradita aevum aboluit.) Falsus apud Cycladas Drusus se ostendit. sed diligentia & astu Poppaei Sabini capitur. Haec gesta annis circiter tribus.

C. RUBELLIO GEMINO. C. FUVIO GEMINO.
 M. VINUCIO QUARTINO. C. CASSIO LONGINO.
 TIBERIO CAESARE V. L. AELIO SEJANO. COSS.

Rubellio & Fuvio Coss. quorum utrius Geminus cognitum erat, Julia Augusta mortem obiit, aetate extrema, nobilitatis per Claudiam familiam, & adoptione Liviorum Juliorumque clarissimae. Primum ei matrimonium & liberi fuere cum Tiberio Nerone, qui bello Perusino profugus, pace inter Sex. Pompejum ac triumviros pacta in urbem rediit. Exin Caesar cupidine formae aufert marito, incertum an in vitam, adeo properus, ut ne spatio quidem ad enitendum dato, penatibus suis gravidam induxerit. Nullam posthac subolem edidit: sed sanguini Augusli per conjunctionem Agripinae & Germanici adnexa, communes pronepotes habuit. Sanctitate domus priscum ad morem, comis ultra quam antiquis feminis probatum, mater impotens, uxor facilis, & cum artibus mariti, simulatione filii bene composita. Funus ejus modicum,

modicum, testamentum diu inritum fuit. laudata est pro rostris à C. Caesare pronepote, qui mox rerum potitus est.

II. At Tiberius quod supremis in matrem officiis defuisset, nihil mutata amoenitate vitae, magnitudinem negotiorum per litteras excusavit: honoresque memoriae ejus ab senatu large decretos, quasi per modestiam imminuit, paucis admodum receptis, & addito ne caelestis religio decerneretur; sic ipsam maluisse. quin & parte ejusdem epistolae increpuit amicitias muliebres, Fuvium consulem oblique perstringens. is gratia Augustae floruerat, aptus alliendiis feminarum animis; dixit idem, & Tiberium acerbis facetiis inridere solitus, quarum apud praepotentes in longum memoria est.

III. Ceterum ex eo praerupta jam & urgens dominatio nam incolumi Augusta, erat adhuc perfugium, quia Tiberio inveteratum erga matrem obsequium; neque Sejanus audebat auctoritati parentis anteire. tunc velut frenis exsoluti proruperunt: missaeque in Agrippinam ac Neronem litterae, quas pridem adlatas & cohibitas ab Augusta credidit vulgus. haud enim multum post mortem ejus recitatae sunt. verba inerant quaefita asperitate: sed non arma, non rerum novarum studium; amores juvenum, & impudicitiam nepoti objectabat. in nurum ne id quidem confingere ausus, adrogantiam oris & contumacem animum incusavit, magno senatus pavore ac silentio: donec pauci, quis nulla ex honesto spes, (& publica mala singulis in occasionem gratiae trahuntur) ut referretur postulavere, promptissimo Cotta Messallino cum atrocis sententia: sed aliis à primoribus, maximeque à magistratibus trepidabatur: quippe Tiberius, et si infense invectus, cetera ambigua reliquerat.

IV. Fuit in senatu Junius Rusticus, componendis patrum actis delectus à Caesare, eoque meditationes ejus introspicere creditus: is fatali quodam motu (neque enim ante specimen constantiae dederat) seu prava solertia, dum imminentium oblitus incerta pavet, inscrere se dubitantibus ac monere
consules

consules ne relationem inciperent : differebatque, brevibus momentis summa verti posse, quandoque Germanicis titium potentiae senis. Simul populus effigies Agrippinae ac Neronis gerens, circumfluit curiam, reituque in Caesarem omnibus, falsas litteras, & principe invito exitium domui ejus intendit clamitat. ita nihil triste illo die patratum. ferebantur etiam sub nominibus consularium fictae in Sejanum sententiae, excentibus plerisque per occultum, atque eo procacius, libidinem ingeniorum. unde illi ira violentior, & materies criminandi : spretum dolorem principis ab senatu ; descivisse populum, audiri jam & legi novas conciones, nova patrum consulta ; quid reliquum, nisi ut caperent ferrum ? & quorum imagines pro vexillis secuti forent, duces imperatoresque diligenter ?

V. Igitur Caesar repetitis adversum nepotem & nurum probis, increpitaque per edictum plebe, questus apud patres, quod fraude unius senatoris imperatoria maiestas elusa publice foret : integra tamen sibi cuncta postulavit : nec ultra deliberatum, quo minus non quidem extrema decernerent, id enim vetitum, sed paratos ad ultionem vi principis impediri testarentur.

VI. Quattuor & quadraginta orationes super ea re habita, ex quis ob metum paucae. plures adsuetudine, mihi pudorem aut Sejano invidiam allaturum censui versa est fortuna, & ille quidem qui collegam & generum adsciverat, sibi ignoscit. ceteri quem per dedecora fovere, cum scelere insectantur. miserius sit ob amicitiam accusari, an amicum accusare haud disreverim. non crudelitatem, non clementiam cuiusquam experiar, sed liber & mihi ipsi probatus antibo periculum. Vos obtestor, ne memoriam nostri per maerorem quam laeti retineatis, adiiciendo me quoque iis, qui fine egregio publica mala effugerunt.

VII. Tunc singulos ut cuique adsistere, adloqui animus erat, retinens aut dimittens partem diei absumpsit, multoque adhuc coetu, & cunctis intrepidum vultum ejus spectantibus, cum superesse

superesse tempus novissimis crederent, gladio quem finu abdiderat incubuit. Neque Caesar ullis criminibus aut probris defunctum insectatus est, cum in Blaesum multa foedaque incusavisset.

VIII. Relatum inde de P. Vitellio & Pomponio Secundo. illum indices arguebant, claustra aerarii cui praefectus erat, & militarem pecuniam rebus novis obtulisse: huic à Considio praetura functo objectabatur AElii Galli amicitia, qui punito Sejano, in hortos Pomponii quasi fidissimum ad subisdium perfugisset. neque aliud periclitantibus auxiliis, quam in fratum constantia fuit, qui vades exstitere. mox crebris prolationibus spem ac metum juxta gravatus Vitellius, petito per speciem studiorum scalpro, levem ictum venis intulit, vitamque aegritudine animi finivit. At Pomponius multa morum elegantia, & ingenio inlustri, dum adversam fortunam aequus tolerat, Tiberio superstes fuit.

IX. Placitum posthac ut in reliquos Sejani liberos adverteatur; vanescente quamquam plebis ira, ac plerisque per prora suppicia lenitis. igitur portantur in carcerem, filius imminentium intelligens; puella adeo nescia, ut crebro interrogaret, quod ob delictum, & quo traheretur? neque factu ram ultra; & posse se puerili verbere moneri. Tradunt temporis ejus autores, quia triumvirali suppicio affici virginem inauditum habebatur, à carnifice laqueum juxta compressam: exin oblisca fauibus, id aetatis corpora in Gemonias abjecta.

X. Per idem tempus Asia atque Achaja exterritae sunt, acri magis quam diuturno rumore, Drusum Germanici filium apud Cycladas insulas, mox in continentem visum. & erat juvenis haud dispari aetate, quibusdam Caesaris libertis, velut agnitus, per dolumque comitantibus. Alliciebantur ignari, fama nominis, & promptis Graecorum animis ad nova & mira: quippe lapsum custodia pergere ad paternos exercitus, AEgyptum aut Syriam invasurum, fingeant simul, credebantque.

jam juventutis concursu, jam publicis studiis frequentabatur, laetus praesentibus, & inanum spe ; cum auditum id Poppaeo Sabino. Is Macedoniae tum intentus, Achajam quoque curabat. Igitur quo vera seu falsa anteiret, Toronacum Thermaeumque sinum praefestinans, mox Euboeam Aegaei maris insulam, & Piraeum Atticae orae, dein Corinthiense litus, angustiasque Isthmi evadit : marique alio Nicopolim Romanam coloniam ingressus, ibi demum cognoscit, sollertius interrogatum, quinam foret, dixisse, M. Silano genitum : & multis sectatorum dilapsis ascendisse navem, tamquam Italiam peteret. scripsitque haec Tiberio. neque nos originem finemve ejus rei ultra comperimus.

XI. Exitu anni diu aucta discordia consulum erupit. nam 'Trio facilis capessendis inimiciis, & foro exercitus, ut segmentem Regulum ad opprimendos Sejani ministros oblique perstrinxerat. ille nisi lacefferetur modestiae retinens, non modo retudit collegam : sed ut noxium conjurationis ad disquisitionem trahebat. Multisque patrum orantibus, ponerent odia in pernicem itura, mansere infensi ac minitantes, donec magistratu abirent,

C. CORN. TACITI
 ANNALIUM
 LIBER SEXTUS.

BREVARIUM LIBRI.

Tiberii arcanae & foedae libidines. Multorum accusationes: interque eos M. Terentii equitis R. cuius libera & egregia defensio inserta. L. Pisonis Praefecti urbis mors & funus: & per occasionem de origine ejus muneris & progressu. De Sibullarum carminibus recipiendis consultatio: & quae in iis cautio. Seditio Romae ob gravitatem annonae. Germanici duae filiae nuptum datae, L. Caffio, & M. Vinicio. Foeneratores accusati, repressae usurae. & liberalitate Caesaris fides multorum refecta. Iterum accusationes majestatis: & uno edicto omnes conscripsi Sejanianaee conjurationis necati. C. Caesar Caligula Claudiam uxorem accipit: ejus mores & cullida simulatio in avum. Tiberii praesagium de Ser. Galba: & per caussam eam de Mathematicis aliquid & Tbrafullio. Drusi Germanici filii miseranda mors: item Agrippinae. Nerva Jureconsultus inediâ voluntariâ obiit. aliquot aliorum inlustrium mortes. Phoenix in AEgypto vijsa, & super eâ veterum narrationes ac judicia. Accusationes variae & mortes. Partborum legati in urbem venere, ad novum regem petendum. & Tiberius unum, deinde alterum misit. L. Vitellius Orienti praefectus: ejusque ingenium. Proelia inter Armenios & Parthos. Artabanus regno exutus, & in Scythiam profugus, cui Teridates sufficitur Vitellii consilio & armis. At Romae illustrium damnationes & mortes. Clitae Cappadoces regi suo rebelles & repressi. Teridates rex diffidio procerum pellitur, & Artabanus in regnum iterum acci-

tur. Romae incendium atrox : quod Caesar liberalitate sua mitigavit. Tiberii deliberatio de successore ejusque moribus & mors. Gesta haec annis circiter sex.

CN. DOMITIO. M. FURIO CAMILLO
 SER. SULPICIO GALBA. L. CORNELIO SULLA
 PAULLO FABIO PERSICO. L. VITELLIO
 C. CESTIO GALLO. M. SERVILIO RUFO
 Q. PLAUTIO. SEX. PAPINIO
 CN. ACERRONIO. C. PONTIO
 COSS.

CN. Domitius & Camillus Scribonianus consulatum inierant, cum Caesar tramisso quod Capreas & Surrentum interluit freto, Campaniam praelegebat, ambiguus an urbem intraret : seu quia contra destinaverat, speciem venturi simulans : & saepe in propinqua digressus, aditis juxta Tiberim hortis, saxa rursum & solitudinem maris repetiit, pudore sclerorum & libidinum : quibus adeo indomitis exarserat, ut more regio pubem ingenuam stupris pollueret. nec formam tantum & decora corpora ; sed in his modestam pueritiam, in aliis imagines majorum, incitamentum cupidinis habebat. tuncque primum ignota ante vocabula reperta sunt, sellariorum & spintriarum, ex foeditate loci ac multiplici patientia, praepositique servi qui quaererent, pertraherent, dona in promptos, minas adversum abnuentes ; & si retinerent propinquus aut parens, vim, raptus, suaque ipsi libita velut in captos exercebant.

II. At Romae principio anni, quasi recens cognitis Liviae flagitiis, ac non pridem etiam punitis, atroces fententiae dicebantur in effigies quoque ac memoriam ejus : & bona Sejani ablata aerario, ut in fiscum cogerentur, tamquam referret. Scipiones haec, & Silani, & Caffii, iisdem ferme aut paulum immutatis verbis adseveratione multa censebant ; cum repente Togonius

Togonius **Gallus**, dum ignobilitatem suam magnis nominibus inferit, per deridiculum auditur. Nam principem orabat diligere senatores, ex quis viginti sorte ducti & ferro accincti, quotiens curiam inisset, salutem ejus defenderent. crediderat nimis epistolae, subsidio sibi alterum ex consulibus poscentis, ut tutus à Capreis urbem peteret. Tiberius tamen ludibria feriis permiscere solitus egit gratis benevolentiae patrum: sed quos omitti posse? quos deligi? semper ne eosdem, an subinde alios? & honoribus perfunctos, an juvenes? privatos, an è magistratibus? quam deinde speciem fore, sumentum in limine curiae gladios? neque sibi vitam tanti, si armis tegenda foret. Haec adversus Togonium, verbis moderans: neque ultra abolitionem sententiae suadere.

III. At Junium **Gallionem**, qui censuerat, ut praetoriani actis stipendiis, jus apiscerentur in quatuordecim ordinibus sedendi, violenter increpuit; velut coram rogitans, quid illi cum militibus? quos neque dicta imperatoris, neque praemia nisi ab imperatore accipere par esset. repperisse prorsus quod divus Augustus non providerit. an potius discordiam & seditionem à satellite **Sejani** quaesitam? qua rudes animos nomine honoris, ad corrumpendum militiae morem propelleret. hoc pretium **Gallio** meditatae adulationis tulit, statim curia, deinde Italia exactus: & quia incusabatur facile toleraturus exsiliū, delecta Lesbo, insula nobili & amoena, retrahitur in urbem, custoditurque domibus magistratum. Iisdem litteris Caesar Sextium **Paconianum** praetorium perculit, magno patrum gaudio, audacem, maleficum, omnium secreta rimantem, delectumque à Sejano, cujus ope dolus **C. Caesari** paratur. quod postquam patefactum, prorupere concepta pridem odia, & summum supplicium decernebatur, ni professus indicium foret.

IV. Ut vero Latinum **Latiarem** ingressus est, accusator ac reus juxta invisi, gratissimum spectaculum praebebatur. **Latiaris**, ut rettuli, praecipuus olim circumveniendi **Titii Sabini**,

tar. Romae incendium atrox: quod Caesar liberalitate sua mitigavit. Tiberii deliberatio de successore ejusque moribus & mors. *Gesta* haec annis circiter sex.

CN. DOMITIO. M. FURIO CAMILLO
 SER. SULPICIO GALBA. L. CORNELIO SULLA
 PAULLO FABIO PERSICO. L. VITELLIO
 C. CESTIO GALLO. M. SERVILIO RUFO
 Q. PLAUTIO. SEX. PAPINIO
 CN. ACERRONIO. C. PONTIO
 COSS.

CN. Domitius & Camillus Scribonianus consulatum inierant, cum Caesar trahisse quod Capreas & Surrentum interluit freto, Campaniam praelegebat, ambiguus an urbem intraret: seu quia contra destinaverat, speciem venturi simulans: & saepe in propinqua digressus, aditis juxta Tiberim hortis, saxa turfum & solitudinem maris repetiit, pudore scelerum & libidinum: quibus adeo indomitis exarserat, ut more regio pubem ingenuam stupris pollueret. nec formam tantum & decora corpora; sed in his modestam pueritiam, in aliis imagines majorum, incitamentum cupidinis habebat. tuncque primum ignota ante vocabula reperta sunt, sellariorum & spintriarum, ex foeditate loci ac multipli patientia, praepositique servi qui quaererent, pertraherent, dona in promptos, minas adversum abnuentes; & si retinerent propinquus aut parens, vim, raptus, suaque ipsi libita velut in captos exercebant.

II. At Romae principio anni, quasi recens cognitis Liviae flagitiis, ac non pridem etiam punitis, atroces sententiae dicebantur in effigies quoque ac memoriam ejus: & bona Sejani ablata aerario, ut in fiscum cogerentur, tamquam referret. Scipiones haec, & Silani, & Cassii, iisdem ferme aut paulum immutatis verbis adseveratione multa censebant; cum repente

Togonius

Togonius Gallus, dum ignobilitatem suam magnis nominibus inferit, per deridiculum auditur. Nam principem orabat diligere senatores, ex quis viginti forte ducti & ferro accincti, quotiens curiam inisset, salutem ejus defenderent. crediderat nimis epistolae, subsidio sibi alterum ex consulibus poscentis, ut tutus à Capreis urbem peteret. Tiberius tamen ludibria serii permiscere solitus egit gratis benevolentiae patrum: sed quos omitti posse? quos deligi? semper ne eosdem, an subinde alios? & honoribus perfunctos, an juvenes? privatos, an è magistratibus? quam deinde speciem fore, sumentum in limine curiae gladios? neque sibi vitam tanti, si armis tegenda foret. Haec adversus Togonium, verbis modernans: neque ultra abolitionem sententiae suadere.

III. At Junium Gallionem, qui censuerat, ut praetoriani actis stipendiis, jus apiscerentur in quatuordecim ordinibus sedendi, violenter increpuit; velut coram rogitans, quid illi cum militibus? quos neque dicta imperatoris, neque praemia nisi ab imperatore accipere par esset. repperisse prorsus quod divus Augustus non providerit. an potius discordiam & seditionem à satellite Sejani quaesitam? qua rudes animos nomine honoris, ad corrumpendum militiae morem propelleret. hoc pretium Gallio meditatae adulationis tulit, statim curia, deinde Italia exactus: & quia incusabatur facile toleraturus exsiliū, delecta Lesbo, insula nobili & amoena, retrahitur in urbem, custoditurque domibus magistratum. Iisdem litteris Caesar Sextium Paconianum praetorium perculit, magno patrum gaudio, audacem, maleficum, oninum secreta rimantem, delectumque à Sejano, cujus ope dolus C. Caesari paratur. quod postquam patefactum, prorupere concepta pridem odia, & summum supplicium decernebatur, ni professus indicium foret.

IV. Ut vero Latinum Latiarem ingressus est, accusator ac reus juxta invisi, gratissimum spectaculum praebebatur. Latiaris, ut rettuli, praecipuus olim circumveniendi Titii Sabi-

ni, & tunc luendae poenae primus fuit. Inter quae Haterius Agrippa consules anni prioris invasit, cur mutua accusatione intenta, nunc filerent? metum prorsus & noxiā conscientiae pro foedere haberi; at non patribus reticenda quae audivissent. Regulus manere tempus ultionis, seque coram principe exsecuturum: Trio aemulationem inter collegas, & si qua discordes jecissent, melius obliterari, respondit. Urgente Agrippa, Sanquinius Maximus è consularibus oravit senatum, ne curas imperatoris, conquisitis insuper acerbitatibus augearent: sufficere ipsum statuendis remediis. sic Regulo salus, & Trioni dilatio exitii quaesita. Haterius invisiō fuit, quia somno aut libidinosis vigiliis marcidus, & ob segnitiam, quamvis crudelem principem non metuens, inlustribus viris perniciem inter ganeam ac stupra meditabatur.

V. Exin Cotta Messallinus saevissimae cujusque sententiae auctor, eoque inveterata invidia, ubi primum facultas data, arguitur pleraque; Cajum Caesarem quasi incestae virilitatis, & cum die natali Augustae inter sacerdotes epularetur, * novendialem eam caenam dixisse: querensque de potentia Manii Lepidi, ac L. Arruntii, cum quibus ob rem pecuniariam disceptabat, addidisse, illos quidem senatus, me autem tuebitur Tiberiolus meus. neque cuncta à primoribus civitatis revincebatur: iisque instantibus ad imperatorem provocavit. nec multo post litterae adferuntur, quibus in modum defensionis, repetito inter se atque Cottam amicitiae principio, crebrisque ejus officiis commemoratis, ne verba prave detorta, neu convivalium fabularum simplicitas in crimen duceretur, postulavit.

VI. Insigne visum est earam Caesaris litterarum initium, nam his verbis exorsus est: Quid scribam vobis, P. C. aut quomodo scribani, aut quid omnino non scribam hoc tempore, dii me deaeque pejus perdant quam perire me quotidie sentio, si scio. Adeo facinora atque flagitia sua ipsi quoque in supplicium verterant. Neque frustra praestantissimus sapientiae firmare solum

Ille est, si recludantur tyrannorum mentes, posse aspici lanatus & iactus ; quando ut corpora verberibus, ita saevitia, libidine, malis consultis, animus dilaceretur. quippe Tiberium non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta peccatoris suasque ipse poenas fateretur.

VII. Tum facta patribus potestate statuendi de Caeciliano senatore, qui plurima aduersum Cottam promiserat, placitum eandem poenam inrogari, quam in Arusejum & Sanquiniū accusatores L. Arruntii. quo non aliud honorificentius Cottae evenit, qui nobilis quidem, sed egens ob luxum, per flagitia infamis, sanctissimis Arruntii artibus dignitate ultionis aequabatur. Quintus Servaeus posthac, & Minucius Thermus inducti : Servaeus praetura functus, & quondam Germanici comes : Minuciis equestri loco, modeste habita Sejani amicitia : unde illis major miseratio. contra Tiberius praecipuos ad scelera increpans, admonuit C. Cestium patrem dicere senatui quae sibi scripsisset ; suscepitque Cestius accusacionem. quod maxime exitiabile tulere illa tempora, cum primores senatus infimas etiam delationes exercent, alii proplam, multi per occultum : neque discerneret alienos à conjunctis, amicos ab ignotis, quid repens aut vetustate obscurum : perinde in foro, in convivio, quaqua de re locuti incubabantur, ut quis praevenire & reum destinare properat ; pars ad subsidium sui, plures infecti quasi valetudine & contactu. Sed Minucius & Servaeus damnati, indicibus accessere. Traetique sunt in casum eundem Julius Africanus è Santonis Gallica civitate ; Sejus Quadratus : originem non repperi. Neque sum ignarus, à plerisque scriptoribus omissa multorum pericula & poenas, dum copia fatiscant ; aut quae ipsis nimia & maesta fuerant, ne pari taedio lecturos adficerent, verentur. Nobis pleraque digna cognitu obvenere, quamquam ab aliis incelebrata.

VIII. Nam ea tempestate qua Sejani amicitiam ceteri falso exuerant, ausus est eques Romanus M. Terentius ob id reus, amplecti,

amplecti, ad hunc modum apud senatum ordiendo: Fortunae quidem meae fortasse minus expedit adgnoscere crimen, quam abnuere. sed utcunque casura res est; fatebor & fuisse me Sejanu amicum, & ut essem expetiss; & postquam adeptus eram, laetatum. Videram collegam patris regendis praetoriis cohortibus; mox urbis & militiae munia simul obeuntem. illius propinqui & adfines honoribus augebantur; ut quisque Sejano intimus, ita ad Caesaris amicitiam validus: contra quibus infensus esset, metu ac folidibus conflictabantur. nec quemquam exemplo adsumo: cunctos qui novissimi consilii expertes fuimus, meo unius discrimine defendam. Non enim Sejanum Vulsciensem, sed Claudioe &Juliae domus partem, quas adfinitate occupaverat, tuum Caesar generum, tui consulatus solum, tua officia in republica capessentem colebamus. Non est nostrum aestimare, quem supra ceteros, & quibus de caussis extollas. Tibi summum rerum judicium dii dedere: nobis obsequii gloria relicta est. Spectamus porro quae coram habentur, cui ex te opes, honores, quis plurima juvandi nocendive potentia; quae Sejano fuisse, nemo negaverit. abditos principis sensus, & si quid occultius parat, exquirere inlicitum, anceps; nec ideo adsequare. Ne, P. C. ultimum Sejani diem, sed sedecim annos cogitaveritis. etiam Satrium atque Pomponium venerabamur: libertis quoque ac janitoribus ejus notescere, pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? indistincta haec defensio & promiscua dabitur? imo iustis terminis dividatur. infidiae in rempublicam, consilia caedis adversum imperatorem, puniantur: de amicitia & officiis idem finis & te Caesar & nos absolverit.

IX. Constantia orationis, & quia repertus erat qui efferret quae omnes animo agitabant, eo usque potuere, ut accusatores ejus, additis quae ante deliquerant, exfilio aut morte multarentur. Secutae dehinc Tiberii litterae in Sex. Vestilium praetorium, quem Druso fratri percarum in cohortem suam transfulerat, caussa offensionis Vestilio fuit, seu composuerat quaedam

quaedam in C. Caesarem ut impudicum, sive factio habita fides. atque ob id convictu principis prohibitus, cum senili manu ferrum tentavisset, obligavit venas: precatusque per codicillos, immitti rescripto, venas resolvit. Acervatim ex eo Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamerco simul ac Sabino Calvisio, majestatis postulantur, & Vinicianus Pollio, patri adjiciebatur, clari genus, & quidam summis honoribus. contremuerantque patres. nam quotus quisque adfinitatis, aut amicitiae tot inlustrium virorum, expers erat? ni Celsus urbanae cohortis tribunus, tum inter indices, Appiani & Calvisium discrimini exemisset. Caesar Pollionis, ac Viniciani Scaurique caussam ut ipse cum senatu nosceret, disfluit; datis quibusdam in Scaurum tristibus notis.

X. Ne feminae quidem exfortes periculi, qua occupandae reipublicae argui non poterant, ob lacrymas incusabantur: necataque est anus **Vitia Fufii Gemini** mater, quod filii nesciem flevisset. Haec apud senatum. nec secus apud principem **Vescularius Atticus**, ac **Julius Marinus** ad mortem aguntur, è vetustissimis familiarium **Rhodum** secuti, & apud **Capreas** individui. **Vescularius** insidiarum in Libonem interiuntius; **Marino** partice, **Sejanus Curtium Atticum** oppreserat. quo laetius acceptum, sua exempla in consultores recidisse. Per idem tempus **L. Piso Pontifex**, rarum in tanta claritudine, fato obiit; nullius servilis sententiae sponte auctor, & quotiens necessitas ingrueret, sapienter moderans. Patrem ei **Censorium** fuisse memoravi: aetas ad octogesimum annum processit: decus triumphale in Thracia meruerat. sed praecipua ex eo gloria, quod praefectus urbi recens, continuam potestatem & insolentia parendi graviorem, mire temperavit.

XI. Namque antea profectis domo regibus, ac mox magistribus, ne urbs sine imperio foret, in tempus deligebatur qui jus redderet, ac subitis mederetur. feruntque ab **Romulo** Dentrem Romulium, post ab **Tullo Hostilio Numam Marciunam**

tium, & ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium impositos, dein consules mandabant; duratque simulacrum, quotiens ob ferias Latinas praeficitur qui consulare munus usurpet. Ceterum Augustus bellis civilibus Cilnium Maecenatem equestris ordinis, cunctis apud Romam atque Italiam praeposuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinem populi, ac tarda legum auxilia, sumpfit è consulatibus qui coerceret servitia, & quod civium audacia turbidum nisi vim metuat. primusque Melfalla Corvinus eam potestatem, & paucos intra dies finem accepit, quasi nescius exercendi. Tum Taurus Statilius, quamquam proœcta aetate, egregie toleravit. Dein Piso viginti per annos pariter probatus, publico funere ex decreto senatus celebratus est.

XII. Relatum inde ad patres à Quintiliano tribuno plebei de libro Sibyllae, quem Caninius Gallus quindecimvirum recipi inter ceteros ejusdem vatis, & ea de re senatusconsultum postulaverat: quo per discessiōnem facto, misit litteras Cæsar modice tribunum increpans, ignarum antiqui moris ob juventam; Gallo exprobabat, quod scientiae caerimoniarumque vetus, incerto auctore, ante sententiam collegii, non, ut adsolet, lecto per magistros aestimatoque carmine, apud infrequentem senatum egisset. Simul commonefecit; quia multa vana sub nomine celebri vulgabantur, sanxisse Augustum, quem intra diem ad praetorem urbanum deferrentur, neque habere privatim liceret. quod à majoribus quoque decretum erat, post exustum sociali bello Capitolium, quae sitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam ac Siciliam & Italicas colonias carminibus Sibyllae, una seu plures fuere, datoque fæderotibus negotio, quantum humana ope potuissent, vera discernere. Igitur tunc quoque notioni quindecimvirum is liber subjicitur.

XIII. Iisdem consulibus, gravitate annonae juxta seditionem ventum. multaque & plures per dies, in theatro licentius effagitata, quam solitum adversum imperatorem. quis commotus

commotus, incusavit magistratus patresque, quod non publica auctoritate populum coercissent: addiditque quibus è provinciis, & quanto majorem quam Augustus rei frumentariae copiam advectaret. Ita fastigandae plebi compositum senatus-consultum, prisca severitate: neque segnius consules edixere: silentium ipsius non civile, ut crediderat, sed in superbiam accipiebatur.

XIV. Fine anni Geminius, Celsus, Pompejus equites Romaniani cecidere coniurationis criminis. Ex quis Geminius prodigentia opum, ac mollitia vitae amicus Sejano, nihil ad seruum. Et Julius Celsus Tribunus, in vinclis laxatam catenam, & circumdatam in diversum tendens, suam ipse cervicem perfregit. At Rubrio Fabato, tamquam desperatis rebus Romanis, Parthorum ad misericordiam fugeret, custodes additi. sane is repertus apud fretum Siciliae, retractusque per centurionem, nullas probabiles caussas longinquae peregrinationis adferebat. mansit tamen incolmis, oblivione magis quam clementia.

XV. Servio Galba L. Sulla Coss. diu quaesito quos neptibus suis maritos destinaret Caesar, postquam instabat virginum aetas, L. Cassium, M. Vinicium legit. Vinicio oppidum genus, Calibus ortus, patre atque avo consularibus, cetera equestri familia erat: mitis ingenio, & comptae facundiae. Cassius plebei Romae generis, verum antiqui honoratique, & severa patris disciplina eductus, facilitate saepius quam industria commendabatur. Huic Drusillam, Vinicio Julianam, Germanico genitas conjungit: superque ea re senatui scripsit, levi cum honore juvenum. dein redditis absentiae caussis admodum vagis, flexit ad graviora, & offendentes ob rempublicam coeptas: utque Macro praefectus, tribunorumque & centurionum pauci, secum introirent, quotiens curiam ingredetur, petivit, factoque large, & fine praeescriptione generis, aut numeri, senatusconsulto, ne tecta quidem urbis, adeo publicum consilium

confilium numquam adiit, deviis plerumque itineribus ambigens patriam & declinans.

XVI. Interea magna vis accusatorum in eos inrupit, quae pecunias foenore auctitabant, adversum legem dictatoris Cæsaris, qua de modo credendi, possidendi intra Italiam cæetur; omissam olim, quia privato usui bonum publicum postponitur. Sane vetus urbi foenebre malum, & seditionum discordiarumque creberrima cauſa: eoque cohiebatur antiquis quoque & minus corruptis moribus. Nam primo duodecim tabulis sanctum, ne quis unciario foenore amplius exerceret, cum antea ex libidine locupletium agitaretur: dein rogatione tribunicia, ad semuncias redacta: postremo vetita versura. multisque plebis scitis obviam itum fraudibus, quae totiens repressæ, miras per artes rursum oriebantur. Sed tum Gracchus Praetor, cui ea quaestio evenerat, multitudine periclitantium subactus, rettulit ad senatum. trepidique patres (neque enim quisquam tali culpa vacuus) veniam à principe petivere: & concedente, annus in posterum, sexque menses dati, quis secundum iussa legis, rationes familiares quisque componerent.

XVII. Hinc inopia rei nummariae, commoto simul omnium aere alieno; & quia tot damnatis, bonisque eorum dividenditis, signatum argentum fisco vel aerario attinebatur. ad hoc senatus praescripserat, duas quisque foenoris partes in agris per Italiam conlocaret. Sed creditores in solidum appellabant: nec decorum appellatis, minuere fidem. Ita primo concursatio, & preces; dein strepere praetoris tribunal. eaque quae remedio quaefita, venditio, & emptio, in contrarium mutari; quia foeneratores omnem pecuniam mercandis agris condiderant. Copiam vendendi secuta vilitate, quanto quis obaeasierat, aegrius distrahebant; multique fortunis provolvebantur: eversio rei familiaris dignitatem ac famam praecipps dabant. donec tulit opem Cæsar, disposito per mensas millies festertio, factaque mutuandi copia sine usuris per triennium,

si debitor populo in duplum praediis cavisset. Sic refecta fides, & paulatim privati quoque creditores reperti. neque emptio agrorum exercita ad formam senatusconsulti, acribus, ut ferme talia, initiiis, incurioso fine.

XVIII. Dein redeunt priores metus, postulato majestatis Considio Proculo: qui nullo pavore diem natalem celebrans, raptus in curiam pariterque damnatus interfectusque. Et sorori ejus Sanciae aqua atque igni interdictum, accusante Q. Pomponio. is moribus inquies, haec & hujuscemodi à se factitari praetendebat, ut parta apud principem gratia, periculis Pomponii Secundi fratri mederetur. Etiam in Pompejam Macrinam exsiliū statuitur, cuius maritum Argolitum, sacerum Laconem è primoribus Achaeorum Caesar affixerat. Pater quoque inlustris eques Romanus, ac frater praetorius, cum damnatio instaret, se ipsi interfecere. datum erat criminis, quod Theophanem Mitylenaeum proavum eorum, Cn. Magnus inter intimos habuisset: quodque defuncto Theophani, caelestes honores Graeca adulatio tribuerat.

XIX. Post quos Sex. Marius Hispaniarum ditissimus, defertur incestasse filiam, & saxo Tarpejo dejicitur. ac ne dubium haberetur, magnitudinem pecuniae malo vertisse, aurariasque ejus, quamquam publicarentur, fibimet Tiberius se posuit. inritatusque suppliciis, cunctos qui carcere attinebantur accusati societatis cum Sejano, necari jubet. Jacuit immensa strages: omnis sexus, omnis aetas: inlustres, ignobiles, dispersi, aut aggerati. neque propinquis, aut amicis adfistere, inlacrymare, ne visere quidem diutius dabatur; sed circumjecti custodes, & in maetorem cujusque intenti, corpora putrefacta adsectabantur, dum in Tiberim traherentur: ubi fluitantia, aut ripis adpulsa, non cremae quisquam, non contingere. interciderat fortis humanae commercium vi meatus: quantumque saevitia gliseret, miseratio arcebatur.

XX. Sub idem tempus C. Caesar dilecenti Capreas av. comes, Claudiam M. Silani filiam conugio accepit; immat-

nem animum subdola modestia tegens, non damnatione matris, non exfilio fratrum rupta voce, qualem diem Tiberius induisset, pari habitu, haud multum distantibus verbis. Unde mox scitum Passieni oratoris dictum percrebuit; Neque meliorem unquam servum, neque deteriorem dominum fuisse. Non omiserim praesagium Tiberii, de Ser. Galba tum consule; quem accitum, & diversis sermonibus pertentatum, postremo Graecis verbis in hanc sententiam adlocutus; Et tu Galba quandoque degustabis imperium, seram ac brevem potentiam significans, scientia Chaldaeorum artis, cuius apiscendae, otium apud Rhodum, magistrum Thrasullum habuit, peritiam ejus hoc modo expertus:

XXI. Quotiens super negotio consultaret, edita domus parte, ac liberti unius conscientia utebatur. is litterarum ignarus, corpore valido, per avia ac derupta (nam saxis domus imminet) praecipitabat eum cuius artem experiri Tiberius statuisset; & regredientem, si vanitatis aut fraudum suspicio incesserat, in subjectum mare praecipitabat, ne index arcani existeret. Igitur Thrasillus iisdem rupibus inductus, postquam percunctantem commoverat, imperium ipsi, & futura sollerter patefaciens; interrogatur, an suam quoque genitalem horam comperisset; quem tum annum, qualem diem habet? Ille positus siderum, ac spatia dimensus, haerere primo, dein pavescere; & quantum introspiceret, magis ac magis trepidus admirationis & metus; postremo exclamat, ambiguum sibi ac prope ultimum discriminem instare. Tum complexus eum Tiberius, praescium periculorum, & incolumem fore gratatur; quaeque dixerat, oraci vice accipiens, inter intimos amicorum tenet.

XXII. Sed mihi haec ac talia audenti, in incerto judicium est, fatone res mortalium & necessitate immutabili, an forte volvantur, quippe sapientissimos veterum, quiq[ue] sectam eorum aemulantur, diversos repperies; ac multis insitam opinionem, non initia nostri, non finem, non denique homines

mines diis curae. ideo creberrima & tristia in bonos, laeta apud deteriores esse. Contra alii, fatum quidem congrueret rebus putant, sed non è vagis stellis, verum apud principia, & nexus naturalium caussarum: ac tamen electionem vitae nobis relinquunt; quam ubi elegeris, certum imminentium ordinem. neque mala vel bona, quae vulgus putet: multos qui conflictari adversis videantur, beatos; ac plerosque, quamquam magnas per opes, miserrimos: si illi gravem fortunam constanter tolerent, hi prospera inconsulte utantur. Ceterum plurimis mortalium non eximitur, quin primo cujusque ortu ventura destinentur: sed quaedam secus quam dicta sint cedere, fallaciis ignara dicentium. ita corrumpi fidem artis, cuius clara documenta, & antiqua aetas & nostra tulerit. Quippe à filio ejusdem Thrasulli praedictum Neronis imperium in tempore memorabitur, ne nunc incepto longius abierim.

XXIII. Iisdem consulibus Afinii Galli mors vulgatur, quem egestate cibi peremptum haud dubium; sponte, vel necessitate, incertum habebatur. Consultusque Caesar an se peliri fineret, non erubuit permettere, ultiroque incusare causus, qui reum abstulissent antequam coram convinceretur. scilicet medio triennio defuerat tempus subeundi judicium consulari seni tot consularium parenti. Drusus deinde exstinguitur, cum se miserandis alimentis, mandendo è cubili tomento, nonum ad diem detinuisse. Tradidere quidam, descriptum fuisse Macroni, si arma ab Sejano tentarentur, extractum custodia juvenem, (nam in palatio attinebatur) ducem populo imponere. mox quia rumor incedebat, fore ut nuru ac nepoti conciliaretur Caesar; saevitiam, quam poenitentiam maluit.

XXIV. Quin & invectus in defunctum, probra corporis, exitiabilem in suos, infensum reipublicae animum objecit; recitarique factorum dictorumque ejus descripta per dies jussit. quo non aliud atrocius visum: adstitisse tot per annos, qui vultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent; &

potuisse avum audire, legere, in publicum promere, **vix** fides ; nisi quod Actii centurionis, & Didymi liberti epistolae, servorum nomina praeferebant, ut quis egredientem cubitculo Drusum pulsaverat, exterruerat. etiam sua verba centurio saevitiae plena, tamquam egregium, vocesque deficientis adjecterat, quis primo alienationem mentis simulans, quasi per dementiam, funesta Tiberio ; mox ubi expes vitae fuit, meditatas, compositasque diras imprecabatur : ut quemadmodum nurum, filiumque fratris, & nepotes, domumque omnem caedibus complevisset ; ita poenas nomini generique majorum, & posteris exsolveret. Obturbabant quidem patres, specie detestandi : sed penetrabat pavor, & admiratio, callidum olim & tegendis sceleribus obscurum, huc confidentiae venisse, ut tamquam dimotis parietibus ostenderet nepotem sub verbere centurionis, inter servorum iactus, extrema vitae alimenta frustra orantem.

XXV. Nondum is dolor exoleverat, cum de Agrippina auditum, quam interfecto Sejano spe sustentatam proximis reor ; & postquam nihil de saevitia remittebatur, voluntate exsistentiam. nisi si negatis alimentis, adsimulatus est finis, qui videretur sponte sumptus. Enimvero Tiberius foedissimis criminibus exarxit, impudicitiam arguens, & Asinum Galium adulterum, ejusque morte ad taedium vitae compulsam. Sed Agrippina aequi impatiens, dominandi avida, virilibus curis, feminarum vitia exuerat. Eodem die defunctam quo biennio ante Sejanus poenas luisset, memoriaeque id prodendum addidit Caesar : Jactavitque quod non laqueo strangulata, neque in Gemonias projecta foret. Actae ob id grates, decretumque ut quintodecimo Cal. Novembris, utriusque necis die, per omnis annos, donum Jovi sacraretur.

XXVI. Haud multo post Coccejus Nerva continuus principis, omnis divini humanique juris sciens, integro statu, corpore inlaeso, moriendi consilium cepit. Quod ut Tiberio cognitum ; adsidere, causas requirere, addere preces, fateri postremo

stremo grave conscientiae, grave famae suae, si proximus amicorum nullis moriendi rationibus vitam fugeret. aversatus sermonem Nerva abstinentiam cibi conjunxit. Ferebant gna-ri cogitationum ejus, quanto propius mala reipublicae viseret, ira, & metu, dum integer, dum intentatus, honestum finem voluisse. Ceterum Agrippinae pernicies, quod vix credibile, Plancinam traxit. Nupta olim Cn. Pisoni ; & palam laeta morte Germanici, cum Piso caderet, precibus Augustae, nec minus inimiciis Agrippinae defensa erat. ut odium, & gratia desiere ; jus valuit. petitaque criminibus haud ignotis, sua manu, sera magis quam immerita supplicia persolvit.

XXVII. Tot luctibus funesta civitate, pars maeroris fuit, quod Julia Drusii filia, quondam Neronis uxor, denupsit in domum Rubellii Blandi, cuius avum Tiburtem equitem Romanum plerique meminerant. Extremo anni mors AElii Lamiae funere censorio celebrata, qui administrandae Suriae imagine tandem exsolutus, urbi praefuerat. genus illi decorum ; vivida senectus ; & non permissa provincia dignationem addiderat. Exin Flacco Pomponio Syriae propraetore defuncto, recitantur Caesaris litterae, quis incusabat egregium quemque, & regendis exercitibus idoneum, abnuere id munus : seque ea necessitudine ad preces cogi, per quas consularium aliqui capessere provincias adigerentur : oblitus Arruntium, ne in Hispaniam pergeret, decimum jam annum attineri. Obiit eodem anno & Manius Lepidus, de cuius moderatione, atque sapientia in prioribus libris satis conlocavi. neque nobilitas diutius demonstranda est : quippe AEmilium genus secundum bonorum civium, & qui eadem familia corruptis moribus, inlustri tamen fortuna egere.

XXVIII. Paullo Fabio L. Vitellio Coss. post longum se-eulorum ambitum, avis Phoenix in AEgyptum venit ; prae-buitque materiem doctissimis indigenarum, & Graecorum, multa super eo miraculo disscreendi. de quibus congruunt, & plura ambigua, sed cognitu non absurdia, promere libet. Sa-

crum Soli id animal, & ore ac distinctu pinnarum à ceteris avibus diversum, consentiunt qui formam ejus definiere. De numero annorum varia traduntur. maxime vulgatum, quingentorum spatium. sunt qui adseverent, mille quadringentos sexaginta unum interjici; prioresque alites Sesostride primum, post Amaside dominantibus, dein Ptolemaeo, qui ex Macedonibus tertius regnavit, in civitatem cui Heliopolis nomen, advolavisse, multo ceterarum volucrum comitatu, novam faciem mirantium. Sed antiquitas quidem obscura: inter Ptolemaeum ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt. unde nonnulli falsum hunc phoenicem, neque Arabum è terris credidere, nihilque usurpavisse ex his quae vetus memoria firmavit. confecto quippe annorum numero, ubi mors propinquet, suis in terris struere nidum, eique vim genitalem adsundere, ex qua fetum oriri; & primam adulto curam sepe. liendi patris, neque id temere, sed sublato murrhae pondere, tentatoque per longum iter, ubi par oneri, par meatui sit, subire patrium corpus inque Solis aram perferre, atque adolere. Haec incerta & fabulosis aucta. Ceterum aspici aliquando in AEGypto eam volucrem, non ambigitur.

XXIX. At Romae caede continua Pomponius Labeo, quem praefuisse Moesiae rettuli, per abruptas venas sanguinem effudit; aemulataque est conjunx Paxea. nam promptas ejusmodi mortes, metus carnificis faciebat: & quia damnati, publicatis bonis, sepultura prohibebantur: eorum qui de se statuebant, humabantur corpora, manebant testamenta, premium festinandi. Sed Caesar missis ad senatum litteris, differuit, morem fuisse majoribus, quotiens dirimerent amicitias, interdicere domo, eumque finem gratiae ponere: id se repetivisse in Labeone. atque illum, quia male administratae provinciae, aliorumque criminum urgebatur, culpam invidia velavisse; frustra conterrita uxore, quam etsi nocentem, periculi tamen expertem fuisse. Mamercus dein Scaurus rursum postulatur, insignis nobilitate & orandis cauissis, vita probro-
fus,

fus. nihil hunc amicitia Sejani, sed labefecit haud minus validum ad exitia Macronis odium, qui easdem artes occultius exercebat: detuleratque argumentum tragoeiae à Scauro scriptae, additis versibus qui in Tiberium flecterentur. Verum ab Servilio & Cornelio accusatoribus, adulterium Liviae, magorum sacra objectabantur. Scaurus, ut dignum veteribus AEmiliis, damnationem anteit; hortante Sextia uxore, quae incitamentum mortis, & particeps fuit.

XXX. Ac tamen accusatores, si facultas incideret, poenis adfiebantur: ut Servilius Corneliusque perditio Scauro famosi, quia pecuniam à Vario Ligure omittendae delationis cuperant, in insulas, interdicto igni atque aqua demoti sunt. & Abudius Ruso functus aedilitate, dum Lentulo Gaetulico, sub quo legioni praefuerat, periculum facebat, quod is Sejani filium generum destinasset, ultiro damnatur, atque urbe exigitur. Gaetulicus ea tempestate superioris Germaniae legiones curabat, mirumque amorem adsecutus erat, effusae clementiae, modicus severitate, & proximo quoque exercitui per L. Apronium sacerum non ingratus. unde fama constans, ausum mittere ad Caesarem litteras, Adfinitatem sibi cum Sejano haud sponte, sed consilio Tiberii cooptam: perinde se quam Tiberium falli potuisse. neque errorem eundem illi sine fraude, aliis exitio habendum, sibi fidem integrum, &, si nullis insidiis peteretur, mansuram: successorem non aliter quam indicium mortis accepturum. firmarent velut foedus, quo princeps ceterarum rerum potiretur, ipse provinciam retineret. Haec mira quamquam, fidem ex eo trahebant, quod unus omnium Sejani adfinium incolumis, multaque gratia mansit: reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam aetatem, magisque fama quam vi, stare res suas.

XXXI. C. Cestio M. Servilio Coss. nobiles Parthi in urbem venere, ignaro rege Artabano. Is metu Germanici fidus Romanis, aequabilis in suos, mox superbiam in nos, saevitiam in populares sumpxit; fretus bellis, quae secunda adver-
sum

sum circumiectas nationes exercuerat, & senectutem Tiberii ut inermem despiciens; avidusque Armeniae, cui defuncto rege Artaxia, Arfacem liberorum suorum veterimum impo-
suit, addita contumelia, & missis qui gazam à Vonone reli-
etam in Syria Ciliciaque reposcerent, simul veteres Persarum ac Macedonum terminos, seque invasurum possessa Cyro, & post Alexandro, per vaniloquentiam ac minas jaciebat. Sed Parthis mittendi secretos nuntios validissimus auctor fuit Sin-
naces, insigni familia ac perinde opibus, & proximus huic Ab-
dus, ademptae virilitatis. non despectum id apud barbaros,
ultraque potentiam habet. Ii adscitis & aliis primoribus, quia
neminem gentis Arfacidarum summae rei imponere poterant,
interfectis ab Artabano plerisque, aut nondum adultis, Phra-
haten regis Phrahatis filium Roma poscebant: Nomine tan-
tum & auctore opus, ut sponte Caesaris, ut genus Arfacis, ri-
pam apud Euphratis cerneretur.

XXXII. Cupitum id Tiberio. ornat Phrahaten, accingit
que paternum ad fastigium: destinata retinens, consiliis & a-
stu res externas moliri, arma procul habere. Interea cogni-
tis infidiis, Artabanus tardari metu, modo cupidine vindicē
inardescere. & barbaris cunctatio, servilis: statim exequi,
regium videtur. Valuit tamen utilitas, ut Abdum specie
amicitiae vocatum ad epulas lento veneno inligaret; Sinnaces
dissimulatione ac donis, simul per negotia, moraretur. Et
Phrahates apud Syriam, dum omisso cultu Romano, cui per
tot annos insueverat, instituta Parthorum insumit, patriis mo-
ribus impar, morbo absumptus est. Sed non Tiberius omisit
incepta. Tiridaten sanguinis ejusdem, aemulum Artabano,
reciperandaeque Armeniae Iberum Mithridatem deligit, con-
ciliatque fratri Pharasmani, qui gentile imperium obtinebat:
& cunctis, quae apud Orientem parabantur, L. Vitellium
praefecit. eo de homine haud sum ignarus, finistram in urbe
famam, pleraque foeda memorari: ceterum regendis provin-
ciis prisca virtute egit. Unde regreslus, & formidine C. Cae-
sarlis,

faris, familiaritate Claudii, turpe in servitium mutatus, exemplar apud posteros adulatorii dedecoris habetur: cesseruntque prima postremis, & bona juventae senectus flagitiosa oblitteravit.

XXXIII. At ex regulis, prior Mithridates Pharasmanem perpulit, dolo & vi conatus suos juvare: repertique corruptores, ministros Arsacis multo auro ad scelus cogunt: simul Iberi magnis copiis Armeniam irrumpunt, & urbe Artaxata potiuntur. Quae postquam Artabano cognita, filium Orodem ultorem parat, datque Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede facerent. Contra, Pharasmanes adjungere Albanos, accipere Sarmatas; quorum Sceptuchi utrimque donis acceptis, more gentico diversa induere. Sed Iberi locorum potentes, Caspia via Sarmatam in Armenios raptim effundunt. at qui Parthis adventabant, facile arcebantur: cum alias incessus, hostis clausisset; unum reliquum, mare inter & extremos Albanorum montes, aestas impediret: quia flatibus Etesiarum implentur vada; hibernus Auster revolvit fluctus, pulsoque intorsus freto, brevia litorum nudantur.

XXXIV. Interim Orodem sociorum inopem, auctus auxilio Pharasmanes vocare ad pugnam, & detrectantem incessere, adequitare castris, infensare pabula; ac saepe, modum obfidii, stationibus cingebat. donec Parthi contumeliarum insolentes, circumfisterent regem, poscerent proelium. atque illis sola in equite vis: Pharasmanes & pedite valebat. Nam Iberi Albanique saltuosos locos incolentes, duritiae patientiaeque magis insuevere. Feruntque se Thessalis ortos; qua tempestate Iason post avectam Medeam, genitosque ex ea liberos, inanem mox regiam AEëtae, vacuosque Colchos repetivit. Multaque de nomine ejus, & oraculum Phixi celebrant. nec quisquam ariete sacrificaverit, credito vexisse Phrixum: five id animal; seu navis insigne fuit. Ceterum directa utrimque acie, Parthus imperium Orientis, claritudinem Arsacidarum; contraque ignobilem Iberum mercenario milite, differebat: Pharasmanes,

nes, integros semet à Parthico dominatu ; quanto majora perterent, plus decoris victores ; aut si terga darent, flagitii atque periculi laturos. simul horridam suorum aciem, picta auro Medorum agmina ; hinc viros, inde praedam ostendere.

XXXV. Enimvero apud Sarmatas non una vox ducis : si quisque stimulant, ne pugnam per sagittas inirent, impetu & cominus praeveniendum. Variae hinc bellantium species ; cum Parthus sequi vel fugere pari arte suetus, distraheret turmas, spatium ictibus quaereret : Sarmatae omisso arcu, quo brevius valent, contis gladiisque ruerent. modo equestris proelii more, frontis & tergi vices ; aliquando, ut consertacie, corporibus & pulsu armorum pellerent, pellerentur. Jamque & Albani Iberique prensare, detrudere, ancipitem pugnam hostibus facere. Quos super, eques, & à propioribus vulneribus pedites afflictabant. Inter quae Pharasmanes Orodesque dum strenuis adsunt, aut dubitantibus subveniunt, conspicui, eoque gnari, clamore, telis, equis concurrunt : instantius Pharasmanes ; nam vulnus per galeam adegit, nec iterare valuit, praelatus equo, & fortissimis satellitum protegentibus saucium. Fama tamen occisi falso credita, exterruit Parthos, victoriamque concessere.

XXXVI. Mox Artabanus tota mole regni ultum iit. peritia locorum, ab Iberis melius pugnatum. nec ideo abscedebat, ni contractis legionibus Vitellius, & subdito rumore tamquam Mesopotamiam invasurus, metum Romani belli fecisset. Tum omissa Armenia, versaeque Artabani res ; inlicente Vitellio, desererent regem saevum in pace, & adversis proeliorum exitiosam. Igitur Senaces, quem antea infensum memoravi, patrem Abdagesen, aliosque occultos consiluit, & tunc continuis cladibus promptiores ad defectionem trahit : adfuentibus paulatim, qui metu magis quam benevolentia subiecti, repertis auditoribus sustulerant animum. Nec jam aliud Artabano reliquum, quam si qui externorum, corpori custodes aderant, suis quisque sedibus extorres, quis neque bo-

ni intellectus, neque mali cura, sed mercede aluntur, ministri sceleribus. His adsumptis, in longinqua & contermina Scythiae fugam muturavit, spe auxilii, quia Hyrcanis Carmaniis que per adfinitatem innexus erat: atque interim posse Parthos absentium aequos, praesentibus mobiles, ad poenitentiam mutari.

XXXVII. At Vitellius profugo Artabano, & flexis ad novum regem popularium animis, hortatus Tiridatem parata capessere, robur legionum sociorumque, ripam ad Euphratis ducit. Sacrificantibus, cum hic more Romano Suovetaurilia daret, ille equum placando amni adornasset; nuntiavere accolae, Euphratem, nulla imbrium vi, sponte & immensum attolli; simul albentibus spumis in modum diadematis finuare orbes; auspicium prosperi transgressus. quidam callidius interpretabantur, initia conatus secunda, neque diuturna: quia eorum quae terra caelove portenderentur, certior fides; fluminum instabilis natura, simul ostenderet omnia, raperetque. Sed ponte navibus effecto, tramissoque exercitu, primus Orontospades multis equitum millibus in castra venit: exful quondam, & Tiberio, cum Dalmaticum bellum conficeret, haud inglorius auxiliator, eoque civitate Romana donatus. mox repetita amicitia regis, multo apud eum honore, praefectus campis, qui Euphrate & Tigre inclutis amnibus circumflui, Mesopotamiae nomen acceperunt. Neque multo post, Sinnaces auget copias: & columen partium Abdageses, gazam & paratus regios adicit. Vitellius ostentasse Romana arma satis ratus, monet Tiridaten primoresque; hunc, Phrahatis avi & altoris Caefaris, quae utrobique pulchra, meminerit: illos, obsequium in regem, reverentiam in nos, decus quisque suum & fidem retinerent. exin cum legionibus in Syriam remeavit.

XXXVIII. Quae duabus aestatis gesta conjunxi, quo requieceret animus a domesticis malis. Non enim Tiberium, quamquam triennio post caedem Sejani, quae ceteros mollire solent,

solent, tempus, preces, satias, mitigabant, quin incerta vel abolita pro gravissimis & recentibus puniret. Eo metu Fulcinius Trio ingruentis accusatores haud perpessus, supremis tabulis multa & atrocia in Macronem ac praecipuos libertorum Caesaris composuit; ipsi fluxam senio mentem, & continuo abscessu, velut exsilio objectando. Quae ab heredibus occultata, recitari Tiberius jussit: patientiam libertatis alienae ostentans, & contemptor suae infamiae; an scelerum Sejanii diu nescius, mox quoquo modo dicta vulgari malebat, veritatisque, cui adulatio officit, per probra saltem gnarus fieri. Iisdem diebus Granius Martianus senator à C. Graccho manifestatis postulatus, vim vitae suae attulit. Tatiusque Gratus praetura functus, lege eadem extrellum ad supplicium damnatus.

XXXIX. Nec disparest Trebellieni Rufi, & Sextii Pacianii exitus. Nam Trebellienus sua manu cecidit; Pacianus in carcere, ob carmina illic in principem factitata, strangulatus est. Haec Tiberius non mari, ut olim divisus, neque per longinquos nuntios accipiebat, sed urbem juxta; eodem ut die vel noctis interjectu, litteris consulum rescriberet: quasi aspiciens undantem per domos sanguinem, aut manus carnificum. Fine anni Poppaeus Sabinus concessit vita, modicus originis, principum amicitia consulatum ac triumphale decus adeptus: maximisque provinciis per quatuor & viginti annos impositus; nullam ob eximiam artem, sed quod par negotiis, neque supra erat.

XL. Q. Plautius Sex. Papinius Coss. sequuntur. Eo anno, * neque quod L. Arusejus morte adfecti forent, adfuetudine malorum ut atrox advertebatur, sed exterruit, quod Vibulenus Agrippa eques Romanus, cum perorassent accusatores, in ipsa curia depromptum sinu venenum hausit; prolapsusque ac moribundus, festinatis lictorum manibus in carcerem raptus est, faucesque jam exanimis laqueo vexatae. Ne Tigranes quidem Armenia quondam potitus, ac tunc reus, nomine regio

gio supplicia civium effugit. At C. Galba consularis, & duo Blaesii voluntario exitu cecidere: Galba, tristibus Caesaris litteris provinciam sortiri prohibitus; Blaesii sacerdotia integra eorum domo destinata, convulsa, distulerat: tunc ut vacua contulit in alios. quod signum mortis intellexere, & exsecuti sunt. Et AEmilia Lepida, quam juveni Druso nuptam retulit, crebris criminibus maritum infecuta, quamquam intestabilis, tamen impunita agebat, dum superfuit pater Lepidus; post à delatoribus corripitur, ob servum adulterum: nec dubitabatur de flagitio. ergo omisla defensione, finem vitae sibi posuit.

XLI. Per idem tempus Clitarum natio Cappadoci Archelao subiecta, quia nostrum in modum deferre census, pati tributa adigebatur, in juga Tauri montis abscessit; locorumque ingenio fese contra imbelles regis copias tutabatur; donec M. Trebellius legatus à Vitellio praefide Syriae cum quatuor millibus legionariorum, & delectis auxiliis missus, duos collis, quos barbari infederant (minori Cadra, alteri Davara nomen est) operibus circumdedit: & erumpere ausos, ferro; ceteros, siti ad deditioinem coegerit. At Tiridates volentibus Parthis Nicephorium & Anthemusiada, ceteraque urbes, quae Macedonibus fitae, Graeca vocabula usurpant, Halumque & Artemitam Parthica oppida recepit, certantibus gaudio, qui Artabanum Scythas inter eductum ob saevitiam exsecrati, come Tiridatis ingenium Romanas per artes sperabant.

XLII. Plurimum adulacionis Seleucenses induere, civitas potens, septa muris, neque in barbarum corrupta, sed conditoris Seleuci retinens. Trecenti opibus, aut sapientia delecti, ut senatus: sua populo vis: & quoties concordes agunt, spernitur Parthus; ubi dissensere, dum sibi quisque contra aemulos subfidium vocant, accitus in partem, adversum omnes valescit. Id nuper acciderat Artabano regnante, qui plebem primoribus tradidit ex suo usu. nam populi imperium juxta libertatem; paucorum dominatio regiae libidini propior est.

R

Tum

Tum adventantem Tiridaten extollunt veterum regum honoribus, & quos recens aetas largius invenit: simul probra in Artabanum fundebant, materna origine Arsacidem, cetera degenerem. Tiridates rem Seleucensem populo permittit. Mox consultans quonam die solennia regni capesseret? litteras Phra-hatis & Hieronis, qui validissimas praefecturas obtinebant, accepit, brevem moram precantium. Placitumque opperiri viros praepollentis: atque interim Ctesiphon sedes imperii petita. sed ubi diem ex die prolatabant, multis coram & adprobantibus, Surena patrio more Tiridaten insigni regio evinxit.

XLIII. Ac si statim interiora, ceteraque nationes petivisset; oppressa cunctantium dubitatio, & omnes in unum cedebant: adsidendo castellum, in quod pecuniam & pellices Artabanus contulerat, dedit spatum exueni paecta. Nam Phra-hates, & Hiero, & si qui alii delectum capiendo diademati dem haud concelebraverant, pars metu, quidam invidia in Abdagesen, qui tum aula, & novo rege potiebatur, ad Artabanum vertere. Isque in Hyrcanis repertus est, inluvie obsitus, & alimenta arcu expediens. ac primo tamquam dolus paratur, territus, ubi data fides reddenda dominationi venisse, adlevatur animum, & quae repentina mutatio? exquirit. Tum Hiero pueritiam Tiridatis increpat; neque penes Arsacidem imperium, sed inane nomen apud imbellem externa mollitia, vim in Abdagesis domo.

XLIV. Sensit vetus regnandi, falsos in amore, odia non fingere. nec ultra moratus quam dum Scytharum auxilia conciret, pergit properus, & praeveniens inimicorum astus, amicorum poenitentiam: neque exuerat paedorem, ut vulgum miseratione adverteret. non fraus, non preces, nihil omissum, quo ambiguos inliceret, prompti firmarentur. Jamque multa manu, propinqua Seleuciae adventabat; cum Tiridates simul fama atque ipso Artabano perculsus, distrahi confiliis, iaret contra, an bellum cunctatione tractaret. Quibus proeli-

um & festinati casus placebant, disjectos & longinquitate itineris fessos, ne animo quidem satis ad obsequium coaluisse disserunt, proditores nuper hostesque ejus, quem rursum foveant. Verum Abdageses regrediendum in Mesopotamiam censebat, ut amne objecto, Armeniis interim Elymaeisque & ceteris à tergo excitis; aucti copiis socialibus, & quas dux Romanus misisset, fortunam tentarent. Ea sententia valuit, quia plurima auctoritas penes Abdagesen, & Tiridates ignavus ad pericula erat. sed fugae specie discessum; ac principio à gente Arabum factō, ceteri domos abeunt, vel in castra Artabani: donec Tiridates cum paucis in Syriam revectus, pudore proditionis omnes exsolvit.

XLV. Idem annus gravi igne urbem adficit, deusta parte Circi, quae Aventino contigua, ipsoque Aventino. quod damnum Caesar ad gloriam vertit, exsolutis domuum & infilarum pretiis. Millies festertium ea munificentia conlocatum; tanto acceptius in vulgum, quanto modicus privatis aedificationibus. Ne publice quidem nisi duo opera struxit, templum Augusto, & scenam Pompejani theatri: eaque perfecta contemptu ambitionis, an per senectutem, haud dedicavit. sed aestimando cujusque detimento quatuor progeneris Caesaris: Cn. Domitius, Cassius Longinus, M. Vinicius, Rubellius Blandus delecti, additusque nominatione consulum P. Petronius. Et pro ingenio cujusque quaeſiti decretique in principem honores. quos omiserit receperitve, in incerto fuit, ob propinquum vitae finem. Neque enim multo post supremi Tiberio consules, Cn. Acerronius C. Pontius, magistratum occipere, nimia jam potentia Macronis, qui gratiam C. Caesaris numquam sibi neglectam, acrius in dies fovebat, impuleratque post mortem Claudiae, quam nuptam ei rettuli, uxorem suam Enniam immittendo, amore juvenem inlicare, pactoque matrimonii vincire, nihil abnuentem dum dominationis apisceretur. Nam etsi commotus ingenio, simulationum tamen falsa, in sinu avi perdidicerat.

XLVI. Gnarum hoc principi, eoque dubitavit de tradenda republica, primum inter nepotes, quorum Druso genitus, sanguine & caritate propior, sed nondum pubertatem ingressus: Germanici filio robur juventae, vulgi studia, eaque apud avum odii causa. Etiam de Claudio agitanti, quod is composita aetate bonarum artium cupiens erat, imminuta mens ejus obstitit. Sin extra domum successor quaereretur, ne memoria Augusti, ne nomen Caesarum in ludibria & contumelias verterent, metuebat, quippe illi non perinde curae gratia praesentium, quam in posteros ambitio. Mox incertus animi, fessio corpore, consilium cui impar erat, fato permisit; jactis tamen vocibus, per quas intelligeretur providus futurorum. Namque Macroni non abdita ambage, Occidentem ab eo deserì, Orientem spectari exprobavit. Et C. Caesari forte orto sermone L. Sullam inridenti; omnia Sullae vitia, & nullam ejusdem virtutem habiturum praedixit. simul crebris cum lacrymis minorem ex nepotibus complexus, truci alterius vultu; Occides hunc tu, inquit, & te alias. Sed gravescente valetudine, nihil è libidinibus omittebat, in patientia firmitudinem simulans; solitusque eludere medicorum artes, atque eos qui post tricesimum aetatis annum ad internoscenda corpori suo utilia vel noxia, alieni consilii indigerent.

XLVII. Interim Romae futuris etiam post Tiberium cædibus semina jaciebantur. Laelius Balbus Acutiam P. Vitellii quondam uxorem maiestatis postulaverat; qua damnata, cum praemium accusatori decerneretur, Junius Otho tribunus plebei intercessit. unde illis odia, Mox Othoni exsiliū. Dein multorum amoribus famosa Albucilla, cui matrimonium cum Satrio Secundo conjurationis indice fuerat, defertur impietatis in principem. connectebantur ut consciī & adulteri ejus, Cn. Domitius, Vibius Marsus, L. Arruntius. de claritudine Domitii supra memoravi. Marsus quoque vetustis honoribus, & inlustris studiis erat. Sed testium interrogationi, tormentis servorum Macronem praesedisse, commentarii ad senatum missi

missi ferebant; nullaeque in eos imperatoris litterae suspicio-
nem dabant, invalido ac fortasse ignaro, ficta pleraque ob ini-
micitias Macronis notas in Arruntium.

XLVIII. Igitur Domitius defensionem meditans; Marsus
tamquam inediam destinavisset, produxere vitam: Arruntius
cunctationem & moras suadentibus amicis, Non eadem omni-
bus decora respondit. sibi satis aetatis. neque aliud poeni-
tendum, quam quod inter ludibria & pericula anxiā senectam
toleravisset, diu Sejano, nunc Macronii, semper alicui poten-
tium invisus; non culpa, sed ut flagitiorum impatiens. Sane
paucos & supremos principis dies posse vitari; quemadmodum
evasurum imminentis juventam? An cum Tiberius post tan-
tam rerum experientiam, vi dominationis convulsus & muta-
tus sit; C. Caesarem vix finita pueritia, ignarum omnium,
aut pessimis innutritum, meliora capessitum Macrone duce?
qui ut deterior ad opprimendum Sejanum delectus, plura per
scelera rem publicam conflictavisset. prospicere jam se acrius
servitium, eoque fugere simul acta & instantia. Haec vatis
in modum dicitans, venas resolvit. Documento sequentia e-
runt, bene Arruntium morte usum. Albucilla inrito iictu à
semet vulnerata, jussu senatus in carcerem fertur. Stuprorum
ejus ministri, Grasidius Sacerdos praetorius ut in insulam de-
portaretur; Pontius Fregellanus amitteret ordinem senatori-
um; & eadem poenae in Laelium Balbum decernuntur. id
quidem à laetantibus, quia Balbus truci eloquentia habebatur,
promptus adversum infontes.

XLIX. Iisdem diebus Sex. Papinius consulari familia, re-
pentinum, & informem exitum delegit, jacto in praeceps cor-
pore. causa ad matrem referebatur, quae pridem repudiata,
ad senationibus atque luxu per pulisset juvenem ad ea, quorum
effugium non nisi morte inveniret. Igitur accusata in sena-
tu, quamquam genua patrum advolveretur, luctumque com-
munem, & magis imbecillum tali super casu seminarum ani-
mum, aliaque in eundem dolorem maesta & miseranda diu fer-
ret,

ret, urbe tamen in deceim annos prohibita est, donec minor filius lubricum juventae exiret.

L. Jam Tiberium corpus, jam vires, nondum dissimulatio deserebat. idem animi rigor, sermone ac vultu intentus, quaesita interdum comitate, quamvis manifestam defectionem tegebat. mutatisque saepius locis, tandem apud promontorium Miseni confedit, in villa, cui L. Lucullus quondam dominus, illic eum adpropinquare supremis, tali modo compertum. erat medicus arte insignis, nomine Charicles, non quidem regere valetudines principis solitus, consilii tamen copiam praebere. Is velut propria ad negotia digrediens, & per speciem officii manum complexus, pulsum venarum attigit. neque fessellit, nam Tiberius incertum an offensus, tantoque magis iram premens, instaurari epulas jubet, discumbitque ultra solitum; quasi honori abeuntis amici tribueret. Charicles tamen labi spiritum, nec ultra biduum duraturum Macroni firmavit. inde cuncta conloquiis inter praesentes, nuntiis apud legatos & exercitus festinabantur. Septimo decimo Kal. Aprilis interclusa anima, creditus est mortalitatem expleuisse. Et multo gratantum concursu, ad capienda imperii primordia C. Caesar egrediebatur. cum repente adfertur, redire Tiberio vocem ac visus, vocarique qui recreandae defectioni cibum adferrent. pavor hinc in omnes; & ceteri passim dispergi, se quisque inaestum aut nescium fingere. Caesar in silentium fixus, à summa spe, novissima exspectabat: Macro intrepidus, opprimenti senem injectu multae vestis, jubet, discedique ab limine. Sic Tiberius finivit, octavo & septuagefimo aetatis anno.

LI. Pater ei Nero, & utrimque origo gentis Claudioe, quamquam mater in Liviam, & mox Julianam familiam, adoptionibus transierit. Casus prima ab infantia ancipites. nam proscriptum patrem exsul fecutus, ubi domum Augusti privigenus introiit, multis aemulis conflictatus est, dum Marcellus & Agrippa, mox Caius Luciusque Caesares, vigere. Etiam frater ejus Drusus prospere civium amore erat. Sed maxime

maxime in lubrico egit, accepta in matrimonium Julia, impudicitiam uxoris tolerans aut declinans. Dein Rhodo regressus, vacuos principis penates duodecim annis, mox rei Romanae arbitrium tribus ferme & viginti obtinuit. Morum quoque tempora illi diversa: egregium vita famaque quoad privatus, vel in imperiis sub Augusto fuit: occultum ac subdolum fin-
gendi virtutibus, donee Germanicus ac Drusus superfuere. idem inter bona malaque mixtus, incolumi matre: intestabi-
lis saevitia, sed obiectis libidinibus, dum Sejanum dilexit, ti-
muitve: postremo in scelera simul ac dedecora prorupit, post-
quam remoto pudore & metu, suo tantum ingenio utebatur.

C. CORN.

C. CORN. TACITI
 ANNALIUM
 LIBER UNDECIMUS.

BREVARIUM LIBRE.

Valerius Asiaticus fraude Messalinae & Vitellii evertitur. Advocatis praemii modus pro patrocinio definitus. Partiborum intestino regum discidio turbatae. Ludi saeculares Romae editi. Litterae tres novae à Claudio repertae: & ea occasione de primis litteris. Italus Cberuscis rex imponitur. Corbulo inferiori Germaniae praeficitur, & ipsam, militemque severe regit. Curtius Rufus triumphalia adsequitur: deque ipso viro. De Quaeftorum munere & numero. Galliae proceres jus plenum civitatis Romanae adipiscuntur, Patricii augentur, lustrum conditur. Messalina impudicissima feminorum, amore vecors, C. Silio palam nubit. res ad Claudiu[m] defertur: qui in uxorem & ministros libidinum, impulsu libertorum, animadvertit. Haec gesta annis fere duobus.

C. VALERIO ASIATICO. M. VALERIO MESSALLA.

A. VITELLIO. L. VIPSANIO. COSS.

NAM Valerium Asiaticum bis consulem, fuisse quendam adulterum ejus credidit: pariterque hortis inhians, quos ille à Lucullo coeptos insigni magnificentia extollebat, Suilium accusandis utrisque immittit. Adjungitur Sofius Britannici educator, qui per speciem benevolentiae moneret Claudiu[m], caveri vim, atque opes principibus infensas: praecipuum auctorem Asiaticum interficiendi Caesaris, non extimuisse in concione populi Romani fateri, gloriamque facinoris

tinoris ultro petere. clarum ex eo in urbe, didita per provincias fama ; parare iter ad Germanicos exercitus ; quando genitus Viennae, multisque & validis propinquitatibus subnixus, turbare gentiles nationes promptum haberet. At Claudius nihil ultra scrutatus, citis cum militibus, tamquam opprimendo bello, Crispinum praetorii praefectum misit : à quo repertritus est apud Baias, vincisque inditis in urbem raptus.

II. Neque data senatus copia, intra cubiculum auditur, Messallina coram, & Suilio corruptionem militum, quos pecunia & stupro in omni flagitio obstrictos arguebat, exin adulterium Poppaeae, ac postremum mollitiam corporis objectante. ad quod victo silentio prorupit reus, & Interroga, inquit, Suili, filios tuos : virum me esse fatebuntur : ingensque defensionem, commoto majorem in modum Claudio, Messallinae quoque lacrymas excivit. quibus abluendis cubiculo egrediens, monet Vitellium, ne elabi reum sineret. ipsa ad perniciem Poppaeae festinat, subditis qui terrore carceris ad voluntariam mortem propellerent ; adeo ignaro Caesare, ut paucos post dies epulantem apud se maritum ejus Scipionem percunctaretur, cur sine uxore discubuisse ? atque ille funestam fato responderet.

III. Sed consultanti super absolutione Asiatici, flens Vitellius commemorata vetustate amicitiae, utque Antoniam principis matrem pariter observavissent, dein percursoris Asiatici in rempublicam officiis, recentique adversus Britanniam militia, quaeque alia conciliandae misericordiae videbantur ; liberum ei mortis arbitrium permisit : & fecuta sunt Claudi verba, in eandem clementiam. Hortantibus dehinc quibusdam inediam & lenem exitum, remittere beneficium Asiaticus ait : & usurpatis quibus insueverat exercitationibus, lauto corpore, hilare epulatus, cum se honestius calliditate Tiberii, vel impetu C. Caesaris peritum dixisset, quam quod fraude muliebri & impudico Vitellii ore caderet, venas exfolvit : viso tamen ante rogo, jussoque transferri partem in ali-

am

am, ne opacitas arborum vapore ignis minueretur. tantum illi securitatis novissime fuit.

IV. Vocantur post haec patres, pergitque Suilius addere reos equites Romanos inlustres, quibus Petra cognomentum, at caussa necis ex eo, quod domum suam Mnesteris & Poppaeae congregibus praebuissent. Verum nocturnae quietis species alteri objecta, tamquam vidisset Claudium spicata corona evinctum, spicis retro conversis: eaque imagine gravitatem annonae dixisset. Quidam pampineam coronam albentibus foliis visam, atque ita interpretatum tradidere, vergente autumno mortem principis ostendi. Illud haud ambigitur, qualicumque insomnio, ipsi fratrique perniciem allatam. Sestertium quindecies, & insignia praeturae Crispino decreta. Adjecit Vitellius sestertium decies Sosibio; quod Britannicum praeceptis, Claudium consiliis juvaret. Rogatus sententiam & Scipio: cum idem, inquit, de admissis Poppaeae sentiam quod omnes, putate me idem dicere quod omnes, elegantem temperamento inter conjugalem amorem, & senatoriam necessitatem.

V. Continuus inde & saevus accusandis reis Suilius, multique audaciae ejus aemuli. nam cuncta legum & magistratum munia in se trahens Princeps, materiam praedandi patficerat. nec quidquam publicae mercis tam venale fuit, quam advocatorum perfidia: adeo ut Samius insignis eques Romanus, quadringentis nummorum millibus Suilio datis, & cognita praevericatione, ferro in domo ejus incubuerit. Igitur incipiente C. Silio consule designato, cujus de potentia & exitio in tempore memorabo, consurgunt patres, legemque Cinciam flagitant. qua cavetur antiquitus, ne quis ob caussam orandam pecuniam donumve aecipiat.

VI. Deinde obfrepentibus his quibus ea contumelia parabatur, discors Suilio Silius acriter incubuit, veterum oratorum exempla referens, qui famam in posteros, praemia eloquentiae cogitavissent pulcherrima, alioquin & bonarum artium

ium principem sordidis ministeriis foedari ; ne fidem quidem integrum manere, ubi magnitudo quaestuum spectetur. quod si in nullius mercedem negotia tueantur, pauciora fore : nunc inimicitias, accusationes, odia, & injurias foveri, ut quomodo vis morborum pretia medentibus, sic fori tabes pecuniam advocatis ferat. meminissent C. Afinii & Messallae, ac recentiorum Arruntii & AEfernini. ad summa proiectos incorrupta vita & facundia. Talia dicente consule designato, consentientibus aliis parabatur sententia, qua lege repetundarum tenerentur ; cum Suilius, & Cossutianus, & ceteri qui non judicium (quippe in manifestos) sed poenam statui videbant, circumstunt Caesarem, ante acta deprecantes.

VII. Et postquam annuit tacens, incipiunt ; Quem illum tanta superbia esse, ut aeternitatem famae spe praesumat ? usui & rebus subsidium praeparari, ne quis inopia advocatorum potentioribus obnoxius sit. neque tamen eloquentiam gratuito contingere : omitti curas familiaris, ut quis se alienis negotiis intendat. multos militia, quosdam exercendo agros tolerare vitam. nihil à quoquam expeti, nisi cuius fructus ante providebit. Facile Afinium, & Messallam, inter Antonium & Augustum bellorum praemiis refertos, aut ditium familiarum heredes AEferninos & Arruntios magnum animum induisse : prompta sibi exempla, quantis mercedibus P. Clodius aut C. Curio concionari soliti sint. se modicos senatores, quieta republica nulla nisi pacis emolumenta petere. Cogitaret plebem, quae toga enitesceret. sublatis studiorum pretiis, etiam studia peritura. Ut minus decora haec, ita haud frustra dicta princeps ratus, capiendis pecuniis posuit modum, usque ad dena festertia, quem egressi repetundarum tenerentur.

VIII. Sub idem tempus Mithridates, quem imperitasse Armeniis, & ad praesentiam Caesaris vectum memoravi, monente Claudio in regnum remeavit, sisus Pharasmanis opibus. Is rex Iberis, idemque Mithridatis frater, nuntiabat discordare Parthos : summaque imperii ambigua, minora fine cura haberi.

haberi. Nam inter Gotarzis pleraque saeva (qui necem fratri Artabano, conjugique ac filio ejus praeparaverat, unde metus ejus in ceteros) accivere Bardanen. Ille, ut erat magnis ausis promptus, biduo tria millia stadiorum invadit, ignarumque & exterritum Gotarzem poturbat: neque cunctatur, quin proximas praefecturas corripiat, solis Seleucensibus dominationem ejus abnuentibus. In quos ut patris sui quoque defectores, ira magis quam ex usu praesenti accensus, implicatur obsidione urbis validae, & munimentis objecti amnis muroque & commeatibus firmatae. Interim Gotarzes D^{ar}um Hyrcanorumque opibus auctus, bellum renovat; coactusque Bardanes omittere Seleuciam, Bactrianos apud campos castra contulit.

IX. Tunc distraictis Orientis viribus, & quonam inclinarent incertis; casus Mithridati datus est occupandi Armeniam, vi militis Romani ad excidenda castellorum ardua, simul Ibero exercitu campos persultante. Nec enim restitere Armenii, fuso qui proelium ausus erat Demonaete praefecto. Paululum cunctationis attulit rex minoris Armeniae Cotys, versis illuc quibusdam procerum; dein litteris Caesaris coercitus. & cuncta in Mithridatem fluxere, atrociorem quam novo regno conduceret. At Parthi imperatores cum pugnam pararent, fodus repente faciunt, cognitis popularium infidiis, quas Gotarzes fratri patefecerat. congressique primo cunctanter, deinde complexi dextras, apud altaria deum pepigere, fraudem inimicorum ulcisci, atque ipsi inter se concedere. Potiorque Bardanes visus retinendo regno: at Gotarzes, ne quid aemulacionis exsisteret, penitus in Hyrcaniam abiit. regressoque Bardani deditur Seleucia, septimo post defectionem anno, non sine dedecore Parthorum, quos una civitas tamdiu eluserat.

X. Exin validissimas praefecturas invasit. & recipere* Armeniam, ni a Vibio Marso Syriae legato bellum minitante cohibitus foret. Atque interim Gotarzes poenitentia concessi regni, & revocante nobilitate, cui in pace durius servitium est, contrahit

contrahit copias. & huic contra itum ad amnem Erinden: in cuius transgressu multum certato, pervicit Bardanes, pro- perisque proeliis medias nationes subegit ad flumen Ginden, quod Dahas Ariosque disterminat. Ibi modus rebus secundis positus. nam Parthi quamquam victores, longinquam militiam aspernabantur. Igitur exstructis monumentis, quibus opes suas testabatur, nec cuiquam ante Aracidarum tributa illis de gentibus parta, regreditur; ingens gloria, atque eo ferocior, & subjectis intolerantior. qui dolo ante composito, incautum venationique intentum interfecere, primam intra juventam, sed claritudine paucos inter senum regum, si perinde amorem inter populares, quam metum apud hostes quaevisisset. Nece Bardanis turbatae Parthorum res, inter ambiguos quis in regnum acciperetur: multi ad Gotarzen inclinabant; quidam ad Meherdaten prolem Phrahatis obsidio nobis datum. dein praevaluit Gotarzes. potitusque regiam, per saevitatem ac luxum adegit Parthos mittere ad principem Romanum occultas preces, quis permitti Meherdaten patrium ad fastigium orabant.

XI. Iisdem consulibus ludi saeculares octingentesimo post Romam conditam, quarto & sexagesimo quam Augustus ediderat, spectati sunt. Utriusque principis rationes praetermitto, satis narratas libris, quibus res imperatoris Domitiani composui. nam is quoque edidit ludos saeculares; iisque intentius affui sacerdotio Quindecimvirali praeditus, ac tum praetor. quod non jastantia referto, sed quia collegio Quindecimvirum antiquitus ea cura, & magistratus potissimum exsequebantur officia caerimoniarum. Sedente Claudio Circenibus ludis, cum pueri nobiles equis ludicum Trojae inirent; interque eos Britannicus imperatore genitus, & L. Domitius adoptione mox in imperium & cognomentum Neronis adscitus, favor plebis acrior in Domitium, loco praesagii acceptus est. vulgabaturque affuisse infantiae ejus dracones in modum custodum, fabulosa & externis miraculis adsimulata. nam ip-

se haudquam sui detractor, unam omnino anguem in cubiculo visam narrare solitus est.

XII. Verum inclinatio populi supererat ex memoria Germanici, cuius illa reliqua suboles virilis : & matri Agrippinae miseratio augebatur, ob saevitiam Messallinae. quae semper infesta, & tunc commotior, quo minus strueret crimina & accusatores, novo & furori proximo amore distinebatur. Nam in C. Silium juventutis Romanae pulcherrimum ita exaserbat, ut Juniam Silanam nobilem feminam, matrimonio ejus exturbaret, vacuoque adultero potiretur. Neque Silius flagitii aut periculi nescius erat : sed certo si abnueret exitio, & nonnulla fallendi spe, simul magnis praemiis, opperiri futura, & praesentibus frui pro solatio habebat. illa non furtiva, sed multo comitatu ventitare domum ; egressibus adhaerescere ; largiri opes, honores ; postremo velut translata jam fortuna, servi, liberti, paratus principis apud adulterum visabantur.

XIII. At Claudius matrimonii sui ignarus, & munia censoria usurpans, theatralem populi lasciviam severis edictis increpavit, quod in P. Pomponium Consularem (is carmina scenae dabant) inque feminas inlustres probra jecerat. Et lege lata, saevitiam creditorum coercuit, ne in mortem parentum pecunias filiis familiarum foenori darent : fontesque aquarum sub Imbruiniis collibus deductos, urbi intulit. Ac novas litterarum formas addidit, vulgavitque ; comperto quoque Graecam litteraturam non simul coeptam, absolutamque.

XIV. Primi per figuras animalium Aegyptii sensus mentis effingebant ; & antiquissima monumenta memoriae humanae impressa saxis cernuntur, & litterarum semet inventores perhibent ; inde Phoenicas, quia mari praepollebant, intulisse Graeciae, gloriamque adeptos, tamquam reppererint quae accepérant. Quippe fama est, Cadmum classe Phoenicum vectum, sudibus adhuc Graecorum populis artis ejus auctorem fuisse. Quidam Cecropem Atheniensem, vel Linum Thebanum, & temporibus

temporibus Trojanis Palamedem Argivum memorant, sedem litterarum formas; mox alias, ac praecipuum Simonidem ceteras repperisse. At in Italia Etrusci ab Corinthio Damato, Aborigines Arcade ab Euandro didicerunt. & forma litteris Latinis, quae veterissimis Graecorum. Sed nobis quoque paucae primum fuere: deinde additae sunt. Quo exemplo Claudius tres litteras adjecit, quae usui, imperitante eo, post obliteratae, aspiciuntur etiam nunc in aere publicandis plebiscitis per fora ac tempora fixo.

XV. Rettulit deinde ad senatum super collegio haruspicum, ne vetustissima Italiae disciplina per desidiam exolesceret: saepe adversis reipublicae temporibus accitos, quorum monitu redintegratas caerimonias, & in posterum rectius habitas. primoresque Etruriae sponte aut patrum Romanorum impulsu retinuisse scientiam, & in familias propagasse: quod nunc segnias fieri, publica circa bonas artes societatem, & quia externae superstitiones valescant. & laeta quidem in praesens omnia; sed benignitati deum gratiam referendam, ne ritus sacrorum inter ambigua culti, per prospera obliterarentur. Factum ex eo senatusconsultum; viderent pontifices, quae retinenda firmandoque haruspicum.

XVI. Eodem anno Cheruscorum gens regem Roma petivit, amissis per interna bella nobilibus; & uno reliquo stirpis regiae, qui apud urbem habebatur, nomine Italus. Paternum huic genus è Flavio fratre Arminii, mater ex Catumero principe Cattorum erat: ipse forma decorus, & armis equisque in patrium nostrumque morem exercitus. Igitur Caesar auctum pecunia, additis stipitoribus, hortatur gentile decus magno animo capessere. Illum primum Romae ortum, nec obsidem, sed civem, ire externum ad imperium. Ac primo laetus Germanis adventus, atque eo magis quod nullis discordiis imbutus pari in omnes studio ageret; celebrari, colli, modo comitatem & temperantiam nulli invisan, saepius vinolentiam ac libidines grata barbaris usurpans. Jamque apud proximos,

jam longius clarescere, cum potentiam ejus suspectantes qui factionibus floruerant, discedunt ad conterminos populos, ac testificantur, adimi veterem Germaniae libertatem, & Romanas opes insurgere. adeo neminem iisdem in terris ortum, qui principem locum impleat, nisi exploratoris Flavii progenies supra cunctos attollatur? Frustra Arminium praescribi: cujus si filius hostili in solo adultus, in regnum venisset, posse extimesci, infectum alimonio, servitio, cultu, omnibus externis. at si paterna Italo mens esset, non alium infensius arma contra patriam ac Deos penates, quam parentes ejus exercuisse.

XVII. His atque talibus magnas copias coegerent. Nec pauciores Italum sequebantur. non enim inrupisse ad invitatos, sed accitum memorabant. quando nobilitate ceteros anteiret, virtutem experirentur, an dignum se patruo Arminio, avo Catumero praeberet. nec patrem illi rubori esse, quod fidem adversus Romanos, volentibus Germanis sumptam, numquam omisisset. falso libertatis vocabulum obtendi ab iis, qui privatim degeneres, in publicum exitiosi, nihil spei, nisi per discordias habeant. Adstrepebat huic alacre vulgus; & magno inter barbaros proelio vistor rex; dehinc secunda fortuna ad superbiam prolapsus, pulsusque, ac rursus Langobardorum opibus refectus, per laeta, per adversa res Cheruscas adficiabat.

XVIII. Per idem tempus Chauci nulla dissensione domi, & morte Sanquinii alacres, dum Corbulo adventat, inferiorem Germaniam incursavere, duce Gannasco. qui natione Caninæfas, auxiliare aës diu meritus, post transfuga, levibus naviis praedabundus, Gallorum maxime oram vastabat, non ignarus dites & imbellies esse. At Corbulo provinciam ingressus, magna cum cura & mox gloria, cui principium illa militia fuit, triremes alveo Rheni, ceteras navium, ut quaeque habiles, per aestuaria & fossas adegit: in tribusque hostium depresso, & exturbato Gannasco, ubi praesentia satis composta

ta sunt, legiones operum & laboris ignavas, populationibus laetantes, veterem ad morem reduxit ; ne quis agmine decederet, nec pugnam nisi jussus iniret. stationes, vigiliae, diurna nocturnaque munia, in armis agitabantur. Feruntque militem, quia vallum non accinctus ; atque alium quia pugione tantum accinctus foderet, morte punitos. quae nimia, & incertum an falso jaesta vel aucta, originem tamen è severitate ducis traxere. intentumque & magnis delictis inexorabilem scias, cui tantum asperitatis etiam adversus levia credebatur.

XIX. Ceterum is terror milites hostesque in diversum afficit. nos virtutem auximus : Barbari ferociam infregere. Et natio Frisiorum post rebellionem clade L. Apronii coeptam infensa, aut male fida, datis obsidibus confedit apud agros à Corbulone descriptos. Idem senatum, magistratus, leges impostruit. ac ne jussa exuerent praesidium immunivit ; missis qui majores Chaucos ad deditioinem pellicerent, simul Gannas-cum dolo aggredierentur. nec irritae aut degeneres infidiae fuisse adversus transfugam & violatorem fidei. Sed caede ejus motae Chaucorum mentes, & Corbulo semina rebellionis praebebat ; ut laeta apud plerosque, ita apud quosdam sinistra fama. cur hostem conciret ? adversa in rempublicam casura : si prospere egisset, formidolosum paci virum insignem, & ignavo principi praegravem. Igitur Claudius adeo novam in Germanias vim prohibuit, ut referri praesidia cis Rhenum jubebat.

XX. Jam castra in hostili solo molienti Corbuloni, hae litterae redduntur. Ille re subita, quamquam multa simul effunderentur, metus ex imperatore, contemptio ex barbaris, ludibrium apud socios ; nihil aliud prolocutus, quam beatos quondam duces Romanos ! signum receptui dedit. Ut tamen miles otium exueret, inter Mosam Rhenumque trium & vinti millium spatio fossam praeduxit, qua incerta Oceani ventur, insignia tamen triumphi indulxit Caesar, quamvis

bellum negavisset. Nec multo post Curtius Rufus eundem honorem adipiscitur, qui in agro Mattiaco recluserat specus quaerendis venis argenti; unde tenuis fructus, nec in longum fuit: at legionibus cum damno labor, ecfodere rivos, quaeque in aperto gravia, humum infra moliri. quis subactus miles, & quia plures per provincias similia tolerabantur, componit occultas litteras nomine exercituum precantium imperatorem, ut quibus permisurus esset exercitus, triumphalia ante tribueret.

XXI. De origine Curtii Rufi, quem gladiatore genitum quidam prodidere, neque falsa promiserim; & vera exsequi pudet. Postquam adolevit, se^ctator quaestoris, cui Africa obtigerat, dum in oppido Adrumeto vacuis per medium diei porticibus secretus agitat, oblata ei species muliebris ultra modum humanum, & audita est vox; Tu es Rufe, qui in hanc provinciam proconsule venies. Tali omne in spem sublatus, digressusque in urbem, & largitione amicorum, simul acri ingenio, quaesturam: & mox nobiles inter candidatos praeturam principis suffragio assequitur: cum hisce verbis Tiberius dedecus natalium ejus velavisset, Curtius Rufus videtur mihi esse natus. Longa post haec senecta, & adversus superiores tri*bi* adulatione, arrogans minoribus, inter pares difficilis, consulare imperium, triumphi insignia, ac postremo Africam obtinuit: atque ibi defunctus, fatale praesagium implevit.

XXII. Interea Romae, nullis palam neque cognitis mox cauiss, Cn. Novius eques Romanus, ferro accinctus reperitur in coetu salutantium principem. nam postquam tormentis dilaniabatur, de se Novius..... conscius non edidit, incertum an occultans. Iisdem consulibus P. Dolabella censuit spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum, pecunia eorum qui quaesturam adipiscerentur. Apud. maiores virtutis id praemium fuerat, cunctisque civium, si bonis artibus fiderent, licitum petere magistratus: ac ne aetas quidem distinguebatur, quin prima juventa consulatum ac dictaturas

inirent.

inirent. Sed quaestores, regibus etiam tum imperantibus, instituti sunt : quod lex curiata ostendit, ab L. Bruto repetita. Mansitque consulibus potestas diligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret. creatique primum Valerius Potitus, & AEmilius Mamercus, LXIII. anno post Tarquinios exactos, ut rem militarem comitarentur. Dein gliscenibus negotiis, duo additi qui Romae curarent. Mox duplicitatus numerus, stipendiaria jam Italia, & accendentibus provinciarum vectigalibus. Post lege Sullae viginti creati supplendo senatui, cui judicia tradiderat. & quamquam equites iudicia recuperavissent ; quaestura tamen ex dignitate candidorum, aut facilitate tribuentium gratuito concedebatur, donec sententia Dolabellae velut venundaretur.

XXIII. A. Vitellio L. Vipsanio consulibus, cum de suppledendo senatu agitaretur, primoresque Galliae, quae Comata appellatur, foedera & civitatem Romanam pridem assediti, jus adipiscendorum in urbe honorum expeterent ; multus ea super re variusque rumor, & studiis diversis apud principem tertabatur, asseverantium ; non adeo aegram Italianam, ut senatum suppeditare urbi suae nequiret. suffecisse olim indigenas consanguineis populis, nec poenitere veteris reipublicae. Quin adhuc memorari exempla, quae priscis moribus ad virtutem & gloriam Romana indoles prodiderit. An parum quod Veneti & Insubres curiam intruperint, nisi coetus alienigenarum velut captivitas inferatur ? quem ultra honorem residui's nobilium : aut si quis pauper è Latio senator foret ? opulenturos omnia divites illos, quorum avi proavique hostilium nationum duces exercitus nostros ferro vique ceciderint ; divum Julium apud Alesiam obsederint. Recentia haec. quid si memoria eorum inoriretur, qui Capitolio & ara Romana manibus eorumdem prostratis. fruerentur sane vocabulo civitatis : insignia patrum, decora magistratum, ne vulgarent.

XXIV. His atque talibus haud permotus princeps, & statim contra differuit, & vocato senatu ita exorsus est : Majores
mei

mei (quorum antiquissimus Clausus origine Sabina, simul in civitatem Romanam & in familias patriciorum adscitus est) hortantur, uti paribus consiliis rempublicam capessam, transferendo huc quod usquam egregium fuerit. Neque enim ignoro Julios Albâ, Coruncanios Camerio, Porcios Tusculo; & ne vetera scrutemur, Etruriâ Lucaniaque, & omni Italiâ, in senatum accitos. Postremo ipsam ad Alpes promotam, ut non modo singuli viritim, sed terrae, gentesque in nomen nostrum coalescerent. Tunc solida domi quies, & adversus externa florimus, cum Transpadani in civitatem recepti, cum specie deductarum per orbem terrae legionum, additis provincialium validissimis, fesso imperio subventum est. Non poenitet Balbos ex Hispania, nec minus insignes viros è Gallia Narbonensi transivisse? Manent posteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedaemoniis & Atheniensibus fuit, quamquam armis pollerent, nisi quod viatos pro alienigenis arcebant? At conditor noster Romulus tantum sapientia valuit, ut plerosque populos eodem die hostes, dein cives habuerit. Advenae in nos regnaverunt. Libertinorum filiis magistratus mandari, non, ut plerique falluntur, repens, sed priori populo factitatum est. At cum Senonibus pugnavimus. scilicet Volsci & AEqui, numquam adversam nobis aciem struxere? Capti à Gallis sumus, sed & Tuscis obsides dedimus, & Samnitium jugum subivimus. Attamen si cuncta bella recenseas, nullum breviore spatiu[m] quam adversus Gallos confectum. continua inde ac fida pars. Jam moribus, artibus, affinitatibus nostris mixti, aurum & opes suas inferant potius, quam separati habeant. Omnia P. C. quae nunc vetustissima creduntur, nova fuere. plebei magistratus post patricios; Latini post plebejos; ceterarum Italiae gentium post Latinos. Inveterasset hoc quoque: & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.

XXV. Orationem principis secuto patrum consulto, pri-
mi AEdui senatorum in urbe jus adepti sunt. datum id for-

deri antiquo, & quia soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano usurpant. Iisdem diebus in numerum patriciorum ascivit Caesar vetustissimum quemque è senatu, aut quibus clari parentes fuerant: paucis jam reliquis familiarum, quas Romulus majorum, & L. Brutus minorum gentium appellaverant, exhaustis etiam quas dictator Caesar lege Cossia, & princeps Augustus lege Saenia sublegere. Laetaque haec in R. P. munia, multo gaudio Censoris inibantur. Famosos probbris quonam modo senatu depelleret anxius, mitem & regens repartam, quam ex severitate prisca rationem adhibuit; monendo, secum quisque de se consultaret, peteretque jus exaudiendi ordinis. facilem ejus rei veniani, & motus senatu, & excusatos simul propositurum: ut judicium censorum ac pudentis cedentium permixti, ignominiam mollirent. Ob ea Vipianus consul rettulit, patrem senatus appellandum esse Claudium. quippe promiscuum patris patriae cognomentum: nova in rem publicam merita, non usitatis vocabulis honoranda. Sed ipse cohibuit consulem ut nimium assentantem. condiditque lustrum, quo censa sunt civium LXIX centena, & XLIV millia. Isque illi finis inscitiae erga domum suam fuit. haud multo post, flagitia uxoris noscere ac punire adatus, ut deinde ardesceret in nuptias incestas.

XXVI. Jam Messallina facilitate adulterorum in fastidium versa, ad incognitas libidines profluebat; cum abrumpi dissimulationem etiam Silius, five fatali vecordia, an imminentium periculorum remedium ipsa pericula ratus, urgebat. Quippe non eo ventum, ut senectam principis opperirentur. in contibus innoxia consilia; flagitiis manifestis, subsidium ab audacia petendum: adesse conscos paria metuentes. Se caelibem, orbum, nuptiis, & adoptando Britannico paratum. manifuram eandem Messallinae potentiam, addita securitate, si praevenirent Claudium, ut insidiis incautum, ita irae properum. Segniter hae voces acceptae, non amore in maritum; sed ne Silius summa adeptus, sperneret adulteram, scelusque inter

inter anicipitia probatum, veris mox pretiis aestimatet. hab
ermon
as, f
ilis,
atione men tamen matrimonii concupivit, ob magnitudinem infamiae, cuius apud prodigos novissima voluptas est. Nec ultra expectato, quam dum sacrificii gratia Claudius Ostiam proficeretur, cuncta nuptiarum solennia celebrat.

XXVII. Haud sum ignarus, fabulosum visum iri, tantum ullis mortalium securitatis fuisse, in civitate omnium granis & nihil reticente, nedum consulem designatum, cum uxori principis, praedicta die, adhibitis qui obsignarent, velut suscipiendorum liberorum causa, convenisse: atque illam audire auspicum verba, subisse, sacrificasse apud deos, discubitum inter convivas, oscula, complexus, noctem denique aetam licentia conjugali. Sed nihil compositum miraculi causa, verum audita scriptaque senioribus tradam.

XXVIII. Igitur domus principis inhoruerat; maxime que quos penes potentia, & si res verterent, formido, non jam secretis colloquiis, sed aperte fremere. que t
am n
ic ni p
XX
frumen
raet
ertati
ias co
confitat
et, an
allina
vinden
femina
silius
te circ
perat c Dum histrio cubiculum principis exsultaverit, dedecus quidem illatum; sed excidium procul abfuisse: nunc juvenem nobilem, dignitate formae, mentis, ac propinquo consulatu, majorem ad spem accingi nec enim occultum, quid post tale matrimonium supereret. Subibat sine dubio metus reputantes, hebetem Claudium & uxori devinctum, multasque mortes jussu Messalinae patratus. Rursus ipsa facilitas imperatoris fiduciam dabat, si atrocitas criminis praevaluissent, posse opprimi damnatam antequam ream. Sed in eo discrimen verti, si defensio audiretur, utque clausae aures etiam confitenti forent.

XXIX. Ac primo Callistus jam mihi circa necem Caesari narratus, & Appianae caedis molitor Narcissus, flagrantissima quoque eo in tempore gratia Pallas agitavere; num Messalina nam secretis minis depellerent amore Silii, cuncta alia dissimulantes. deinde metu, ne ad perniciem ultro traherentur defistunt, Pallas per ignaviam; Callistus prioris quoque regiae peritus, & potentiam cautis quam acrioribus consiliis tuti-

haberi. Perstitit Narcissus, & solum id immutans, ne quo
ermonre praesciam criminis & accusatoris faceret. ipse ad oc-
ciones intentus, longa apud Ostiam Caesaris mora, duas pel-
lices, quarum is corpori maxime insueverat, largitione ac pro-
nissis, & uxore dejecta plus potentiae ostentando, perpulit de-
ationem subire.

XXX. Exin Calpurnia (id pellici nomen) ubi datum secre-
um, Caesaris genibus provoluta, nupsisse Messallinam Silio ex-
lamat. simul Cleopatram, quae idem opperiens adstabat, an
imperisset? interrogat: atque illa annuente, cieri Narcissum
offulat. Is veniam in praeteritum petens, quod ei cis Vecti-
um, cis Plautium dissimulavisset, nec nunc adulteria objectu-
m ait, ne domum, servitia, & ceteros fortunae paratus re-
siceret; frueretur imo iis, & redderet uxorem, rumperet
que tabulas nuptiales. an dissidium, inquit, tuum nosti?
nam matrimonium Silii vidit populus, & senatus & miles:
ni propere agis, tenet urbem maritus.

XXXI. Tum potissimum amicorum vocat, primumque rei
instrumentariae praefectum Turranium, post Lusium Getam
praetorianis impositum, percunctatur. Quis fatentibus, tum
certatim ceteri circumstrepunt, iret in castra, firmaret praeto-
rias cohortes, securitati antequam vindictae consuleret. Satis
constat eo pavore offusum Claudium, ut identidem interroga-
ret, an ipse imperii potens? an Silius privatus esset? At Mes-
allina non alias solutior luxu, adulto autumno, simulacrum
vindemiae per domum celebrat; urgeri praela, fluere lacus &
seminae pellibus accinctae assultabant, ut sacrificantes vel insa-
lientes Bacchae. ipsa crine fluxo, thyrsum quatiens, juxtaque
Silius hedera vincitus, gerere cothurnos, jacere caput, strepen-
te circum procaci choro. Ferunt Vectium Valentem lascivia
in praetaltam arborem connisum, interrogantibus quid adspic-
eret? respondisse, tempestatem ab Ostia atrocem: five ce-
perat ea species; seu forte lapsa vox in praesagium vertit.

XXXII. Non

XXXII. Non rumor interea, sed undique nuntii incedunt, qui gnara Claudio cuncta, & venire promptum ultioni afferent. Igitur Messallina Lucillianos in hortos, Silius dissimulando metu, ad munia fori digrediuntur. Ceteris passim dilabentibus, affuere centuriones, inditaque sunt vincula, ut quis reperiebatur in publico aut per latebras. Messallina tamen quamquam res adversae consilium adimerent, ire obviam, & aspici à marito, quod saepe subsidium habuerat, haud segniter intendit, jussitque ut Britannicus & Octavia in complexum patris pergerent. Et Vibidiam virginum Vestalium vetustissimam oravit, Pontificis maximi aures adire, clementiam expetere. Atque interim tribus omnino comitantibus (id repente solitudinis erat) spatium urbis pedibus emensa, vehiculo quo purgamenta hortorum eripiuntur, Ostiensem viam intrat: nulla cuiusquam misericordia, quia flagitorum deformitas praevalebat.

XXXIII. Trepidabatur nihilominus à Caesare. quippe Getae praetorii praefecto haud satis fidebat, ad honesta seu prava juxta levi. Ergo Narcissus, assumptis quibus idem metus, non aliam spem incolumitatis Caesaris affirmat, quam si ius militum uno illo die in aliquem libertorum transferret; seque offert suscepturum. At ne, dum in urbem vehitur, ad poenitentiam à L. Vitellio, P. Largo Caecina mutaretur, in eodem gestamine sedem poscit, sumitque.

XXXIV. Crebra post haec fama fuit, inter diversas principis voces, cum modo incusaret flagitia uxoris, aliquando ad memoriam conjugii, & infantiam liberorum revolveretur, non aliud prolocutum Vitellium, quam ô facinus! ô scelus! Instabat quidem Narcissus aperire ambages, & veri copiam facere: sed non ideo pervicit, quin suspensa & quo ducerentur inclinatura responderet; exemplaque ejus Largus Caecina utetur. Et jam erat in aspectu Messallina, clamitabatque audiret Octaviae & Britannici matrem; cum obstreperet accusator, Silium & nuptias referens: simul codicillos libidinum in-

dice^s

dices tradidit, quibus visus Caesaris averteret. Nec multo post urbem ingredienti offerebantur communes liberi; nisi Narcissus amoveri eos jussisset: Vibidiam depellere nequivit, quin multa cum invidia flagitaret, ne indefensa conjunx extio daretur. Ergo auditum principem, & fore diluendi criminis facultatem respondit; Iret interim virgo, & sacra capesseret.

XXXV. Mirum inter haec silentium Claudii: Vitellius ignaro propior: omnia liberto obediebant, patefieri domum adulteri, atque illuc deduci imperatorem jubet. Ac primum in vestibulo effigiem patris Silii consulo senatus abolitam, demonstrat: tum quidquid habitum Neronibus & Drusis, in pretium probri cessisse. incensumque & ad minas prorumpentem, castris infert, parata concione militum, apud quos, prae monente Narcisso, pauca verba fecit: nam & si justum dolorem, pudor impediebat. Cohortium clamor dehinc continuus, nomina reorum & poenas flagitantium: admotusque Silius tribunali non defensionem, non moras tentavit, precatus ut mors acceleraretur. eadem constantia & inlustres equites Romanos cupidos maturae necis fecit. Titium Proculum custodem à Silio Messalinae datum, & indicium offerentem Vecti um Valentem, & confessum, & Pompejum Urbicum, ac Sau fellum Trogum ex consciis trahi ad supplicium jubet. Decius quoque Calpurnianus vigilum praefectus, Sulpicius Rufus iudi procurator, Juncus Virgilianus senator, eadem poena affecti.

XXXVI. Solus Mnester cunctationem attulit, dilaniata vete clamitans, aspiceret verberum notas, reminisceretur vasis, qua se obnoxium jussis Messallinae dedisset. Aliis largitione aut spei magnitudine, sibi ex necessitate culpam: nec aliquam ante pereundum fuisse, si Silius rerum potiretur. Commotum his & primum ad misericordiam Caesarem perulere liberti, ne tot illustribus viris interfectis, histrioni conuleretur: sponte an coactus tam magna peccavisset, nihil re ferre.

ferre. Ne Trauli quidem Montani equitis Romani defensio recepta est. is modesta juventa, sed corpore insigni, accitus ultiro, noctemque intra unam à Messallina proturbatus erat, paribus lasciviis ad cupidinem & fastidia. Suilio Caesonino, & Plautio Lacerano mors remittitur: huic ob patrui egregium meritum; Caesoninus vitiis protectus est, tamquam in illo foedissimo coetu passus muliebria.

XXXVII. Interim Messallina Lucullianis in hortis prolatare vitam, componere preces, nonnulla spe, & aliquando irritanta inter extrema superbia agebat. Ac ni caedem ejus Narcissus properavisset, verterat pernicies in accusatorem. Nam Claudius domum regressus, & tempestivis epulis delinitus, ubi vino incaluit, iri jubet, nuntiarique miserae (hoc enim verbo usum ferunt) dicendam ad caussam postera die adesset. Quod ubi auditum, & languescere ira, redire amor, ac si cunctarentur, propinqua nox, & uxorii cubiculi memoria timebantur; prorumpit Narcissus, denuntiatque centurionibus & tribuno qui aderant, exsequi caedem: ita imperatorem jubere. custos & exactor è libertis, Euodus datus. Isque raptim in hortos praegressus, reperit fusam humi, assidente matre Lepida: quae florenti filiae haud concors, supremis ejus necessitatibus ad miserationem evicta erat; suadebatque ne percussorem opperiretur. transisse vitam, neque aliud quam morti decus quaerendum. Sed animo per libidines corrupto, nihil honestum erat. lacrimaeque & questus irriti ducebantur; cum impetu venientium pulsae fores, astititque tribunus per silentium, a libertus increpans multis ac servilibus probris.

XXXVIII. Tunc primum fortunam suam introspexit, ferrumque accepit, quod frustra jugulo ac pectori per trepidationem admovens, ictu tribuni transfigitur: corpus matri concessum. Nuntiatumque Claudio epulanti perisse Messallinam, non distincto sua an aliena manu: nec ille quaequivit; populusque poculum, & solita convivio celebravit. Ne securis quidem diebus, odii, gaudii, irae, tristitiae, ullius denique huma-

ni affectus signa dedit, non cum laetantes accusatores aspiceret, non cum filios maerentes. Juvitque oblivionem ejus senatus, censendo nomen & effigies privatis ac publicis locis demovendas. decreta Narciso quaestoria insignia, levissimum fastigii ejus, cum supra Pallantem & Callistum ageret, honesta quidem, sed ex quibus deterrima orirentur, flagitiis inultis.

C. CORN.

C. CORN. TACITI
 ANNALIUM
 LIBER DUODECIMUS.

BREVARIUM LIBRI.

Claudius de matrimonio deliberat : & Agrippina aliis praefetur, Germanici fratribus ejus filia. Eae nuptiae decreto Senatus firmatae. & legitimae babitae. L. Silanus mortem sibi consiciscit, Claudii gener. Annaeus Seneca ab exsilio redit. Octavia Claudii filia Neroni desponsa. Partibi regem Roma petunt Meberdatem : qui proelio congressus à Gotarze vincitur. Mitridates Ponti regnum recipere tendit irrito conatus. vietus Romam tandem perducitur. Lollia inlustris semina Agrippinae artibus damnata. Claudius pomoerium urbis profert : & qui ante eum protulerint. Nero Domitius à Claudio adoptatur. Colonia in Ubios deduccta. Catti latrocinia agitantes vincuntur. Vannius Suevorum rex, pellitur regno. P. Ostorii in Britannia res, & de Caractaco rege visitoriā. Britannicus Agrippinae fraudibus Neroni postbabetur, & fidelissimi comitum paullatim ab eo removentur. Prodigia aliquot, & Romae arnoniae caritas. Bellum inter Armenios & Iberos : cui Partibi & Romani quoque miscentur. Furius Scribonianus relegatus. S. C. Claudianum de feminis quae servo succumberent. Motus aliquis in Iudea inter incolas & Romanos milites. Claudius lacum Fucinum emisit, & navale spectaculum praebuit. Procuratorum in provinciis auctoritas ab eodem stabilita. Cois immunitas concessa. Byzantiis tributum ad tempus remissum. Lepida ad mortem agitur. Claudius denique veneno non obscure ab uxore tollitur. Nero primordia imperii capit. Gesta haec annis sex.

C. POMPEIO.

C. POMPEIO. Q. VERANNIO
 C. ANTISTIO. M. SUILIO RUFO
 TI. CLAUDIO. V. SER. CORNELIO ORFITO
 P. CORNELIO SULLA. L. SALVIO OTHONE
 D. JUNIO SILANO. Q. HATERIO.
 M. ASINIO MARCELLO. M. ACILIO AVIOLA.

Coss.

CA E D E Messallinae convulsa principis domus, orto a-
 pud libertos certamine, quis deligeret uxorem Claudio
 caelibus vitae intoleranti, & conjugum imperiis obnoxio. Nec
 minore ambitu feminae exarserant, suam quaeque nobilita-
 tem, formam, opes, contendere, ac digna tanto matrimonio
 ostentare. Sed maxime ambigebatur inter Lolliam Paullinam,
 M. Lollii consularis filiam, & Julianam Agrippinam Germa-
 nico genitam : huic Pallas, illi Callistus, fautores aderant.
 At AElia Petina è familia Tuberonum, Narcisso fovebatur.
 Iple modo huc, modo illuc, ut quemque suadentium audi-
 erat, promptus, discordantes in concilium vocat, ac promere
 sententiam, & adjicere rationes jubet.

II. Narcissus vetus matrimonium, familiam communem
 (nam Antonia ex Petina erat) nihil in penatibus ejus novum
 differebat, si sueta conjunx rediret, haud quaquam novercali-
 bus odii usura in Britanicum & Octaviam, proxima suis pig-
 nora. Callistus improbatam longo discidio, ac si rursus aflu-
 meretur, eo ipso superbam : longeque rectius Lolliam induci,
 quando nullos liberos genuisset, vacuam aemulatione, & pri-
 vignis parentis loco futuram. At Pallas id maxime in Agrip-
 pina laudare, quod Germanici nepotem secum traheret, dignum
 prorsus imperatoria fortuna, stirpem nobilem & familiae
 Claudiae, quae posteros conjungeret ; ne femina experta fe-
 cunditatis, integra juventa, caritudinem Caesarum aliam in
 domum ferret.

T 3

III. Praevaluere

III. Praevaluere haec adjuta Agrippinae illecebris, quae ad eum per speciem necessitudinis crebro ventitando pellicit patruum, ut praelata ceteris, & nondum uxor, potentia uxoria jam uferetur. Nam ubi sui matrimonii certa fuit, struere majora, nuptiasque Domitii, quem ex Cn. A Enobarbo generat, & Octaviae Caesaris filiae moliri: quod sine scelere perpetra- ri non poterat, quia L. Silano desponderat Octaviam Caesar; juvenemque & alia clarum, insigni triumphalium, & gladiatoriū munieris magnificentia, protulerat ad studia vulgi. Sed nihil arduum videbatur in animo principis, cui non judicium, non odium erat, nisi indita & iusta.

IV. Igitur Vitellius nomine Censoris serviles fallacias ob- tegens, ingruentiumque dominationum provisor, quo gratiam Agrippinae pararet, consiliis ejus implicari, ferere crimina in Silanum, cui sane decora & procax soror Junia Calvina haud nultum ante Vitellii nurus fuerat. hinc initium accusatio- nis, fratumque non incestum, sed incustoditum amorem ad infamiam traxit. & praebebat Caesar aures, accipiendis adver- sem generum suspicionibus caritate filiae promptior. At Silanus infidiarum nescius, ac forte eo anno praetor, repente per edictum Vitellii ordine senatorio movetur, quamquam le- cto pridem senatu, lustroque condito. simul affinitatem Clau- dius diremit; adactusque Silanus ejurare magistratum, & re- liquus praeturae dies in Eprium Marcellum collatus est.

V. C. Pompejo Q. Verannio Coss. pactum inter Claudi- um & Agrippinam matrimonium, jam fama, jam amore il- licito firmabatur, nec dum celebrare solennia nuptiarum au- debant, nullo exemplo deductae in domum patrui fratri filiae. Quin & incestum ac si sperneretur, ne in malum publicum e- rumperet, metuebatur. Nec ante omisla cunctatio, quam Vitellius suis artibus id perpetrandum fumpfit. Percunctatusque Caesarē, an iussis populi, an auctoritati senatus cederet? ubi ille unum se civium, & consensui imparem respondit, op- periri intra palatium jubet. ipse curiam ingreditur, summam-

que

que reipublicae agi obtestans, veniam dicendi ante alios exposcit, orditurque ; **Gravissimos** principis labores, quis orbem terrae capessat, egere adminiculis, ut domestica cura **vacuus**, in commune consulat. quod porro honestius censoriae mentis levamen, quam assumere conjugem prosperis dubiisque somiam. cui cogitationes intimas, cui parvos liberos tradat, non luxui aut voluptatibus assuefactus, sed qui prima ab iuventa legibus obtemperavisset.

VI. Postquam haec favorabili oratione praemisit, multaque patrum assentatio sequebatur ; capto rursus initio, **Quando** maritandum principem cuncti suaderent, deligi oportere feminam nobilitate, puerperiis, sanctimonia infignem. Nec diu anquirendum, quin **Agrippina** claritudine generis anteiret : datum ab ea fecunditatis experimentum : & congruere artes honestas. Id vero egregium, quod provisum deum vidua jungeretur principi, sua tantum matrimonia experto. audivisse à parentibus, vidisse ipsos, arripi conjuges ad libita Caesarum : procul id à praesenti modestia. statueretur imo documentum, quo uxorem imperator acciperet. At enim nova nobis in fratum filias conjugia. sed aliis gentibus solennia, nec lege ulla prohibita. & sobrinarum diu ignorata, tempore addito percrebuisse. morem accommodari prout conducat, & fore hoc quoque in his quae mox usurpentur.

VII. Haud defuere qui certatim, si cunctaretur Caesar, vi acturos testificantes, erumperent curia. Conglobatur promiscua multitudo, populumque Romanum eadem rogare clamitat. Nec **Claudius** ultra exspectato, obvium apud forum praebet se gratantibus ; senatumque ingressus decretum postulat, quo iuste inter patruos fratumque filias nuptiae etiam in posterum statuerentur. Neque tamen repertus est, nisi unus talis matrimoniī cupitor. **Talledius Severus** eques Romanus, quem plerique Agrippinae gratiae impulsu ferebant. Versa ex eo civitas, & cuncta feminae obediebant, non per lasciviam, ut **Messallina**, rebus Romanis illudenti. adductum, & quasi virile

tile servitium: palam severitas, ac saepius superbia: nihil domi impudicum, nisi dominationi expediret. cupido auri immensa obtentum habebat, quasi subsidium regno pararetur.

VIII. Die nuptiarum Silanus sibi mortem conscivit: sive eo usque spem vitae produxerat; seu delecto die, augendam ad invidiam. Calvina soror ejus Italia pulsa est. Addidit Claudius, sacra ex legibus Tulli regis, piaculaque apud lucum Diana per pontifices danda: inridentibus cunctis, quod poenae procurationesque incesti id temporis exquirerentur. At Agrippina ne malis tantum facinoribus notesceret, veniam ex filii pro Annaeo Seneca, simul praeturam impetrat, laetum in publicum rata, ob claritudinem studiorum ejus, utque Domitii pueritia tali magistro adolesceret, & consiliis ejusdem ad spem dominationis uterentur. quia Seneca fidus in Agrippinam memoria beneficii, & infensus Claudio dolore injuriae credebatur.

IX. Placitum dehinc non ultra cunctari, sed designatum consulem Memmium Pollionem ingentibus promissis inducunt, sententiam expromere, qua oraretur Claudius, despondere Octaviam Domitio. quod aetati utriusque non absurdum, & majora patefacturum erat. Pollio haud disparibus verbis, ac nuper Vitellius, censet; despondeturque Octavia, ac super priorem necessitudinem, sponsus jam & gener Domitius aequari Britannico, studiis matris, arte eorum quis ob accusatam Messallinam ultio ex filio timebatur.

X. Per idem tempus legati Parthorum ad expetendum, ut rettuli, Meherdatem missi, senatum ingrediuntur, mandataque in hunc modum incipiunt: Non se foederis ignaros, nec defectione à familia Arsacidarum venire; sed filium Vononis, nepotem Phrahatis, accedere adversus dominationem Gotarzis, nobilitati plebique juxta intolerandam. Jam fratres, jam propinquos, jam longius fitos, caedibus exhaustos: adjici coniuges gravidas, liberos parvos, dum socors domi, bellis insulsus, ignaviam saevitia tegat. Veterem sibi ac publice coepit

tam

nam nobiscum amicitiam ; & subveniendum sociis virium aemulis, cedentibusque per reverentiam. Ideo regum obsides liberos dari, ut si domestici imperii taedeat, sit regressus ad principem patresque, quorum moribus assuefactus rex melior scisceretur.

XI. Ubi haec atque talia dissertavere, incipit orationem Caesar de fastigio Romano, Parthorumque obsequiis : sequebulo Augusto adaequabat, petitum ab eo regem referens, omnissima Tiberii memoria, quamquam is quoque miserat. Additique praecpta (etenim aderat Meherdates) ut non dominationem & servos, sed rectorem & cives cogitaret ; clementiusque ac justitiam, quanto ignara barbaris, tanto toleratiora capelleret. Hinc versus ad legatos, extollit laudibus alumnis spectatae ad id modestiae ; ac tamen ferenda regum ingentia, neque usui crebras mutationes. rem Romanam huc satelite gloriae proiectam, ut externis quoque gentibus quiescet velit. Datum post haec C. Cassio qui Syriae praeerat, educere juvenem ripam ad Euphratis.

XII. Ea tempestate Cassius ceteros praeminebat peritia Iem. nam militares artes per otium ignotae, industriosque signavos pax in aequo tenet. Attamen quantum sine bello batur, revocare priscum morem, exercitare legiones, cura, novis perinde agere, ac si hostis ingrueret. ita dignum militibus suis, & familia Cassia ratus, per illas quoque gentes celebrata. Igitur excitis quorum de sententia petitus rex, postquam castris apud Zeugma, unde maxime pervius amnis, quam illustres Parthi, rexque Arabum Acbarus advenit, monet Meherdaten, barbarorum impetus acres cunctatione languescere, aut in perfidiam mutari : itaque urgeret coepit. Quod spretum fraude Acbari, qui juvenem ignarum, & immam fortunam in luxu ratum, multos per dies attinuit aed oppidum Edeffam. Et vocante Carrhene, promptasque res tentante si citi advenissent, non minus Mesopotamiam, fed

sed flexu Armeniam petunt, id temporis importunam, quia hiems occipiebat.

XIII. Exin nivibus & montibus fessi, postquam campis propinquabant, copiis Carrhenis adjunguntur. Transmissaque amne Tigri, permeant Adiabenos, quorum rex Izates societatem Meherdatis palam induerat, in Gotarzen per occultam & magis fida inclinabat. Sed capta in transitu urbs Ninos vetustissima sedes Assyriae, castellum insigne fama, quod postremo inter Darium atque Alexandrum proelio Persarum illas opes conciderant. Interea Gotarzes apud montem cui nome Sambulos, vota diis loci suspiciebat, praecipua religione Herculis: qui tempore statu, per quietem monet sacerdotes, templum juxta, equos venatui adornatos sistant. equi ubi pharetras telis onustas accepere, per saltus vagi, nocte demum & cuius pharetris, multo cum anhelitu redeunt. Rursus deus, & silvas pererraverit, nocturno visu demonstrat: reperiuntur fusae passim ferae.

XIV. Ceterum Gotarzes nondum satis aucto exercitu, sine Corma pro munimento uti; & quamquam per infections & nuntios ad proelium vocaretur, nectere moras, locum mutare, & missis corruptoribus, exuendam ad fidem hostem emercari. Ex quis Izates Adiabenus, mox Acbarus Arabum exercitu, abscedunt, levitate gentili, & quia experientis cognitum est, Barbaros malle Roma petere Reges quia habere. At Meherdates validis auxiliis nudatus, ceterorum proditione suspecta; quod unum erat reliquum, rem in casu dare, proelioque experiri statuit. Nec detrectavit pugna Gotarzes, deminutis hostibus ferox. Concursumque magna caede, & ambiguo eventu: donec Carrhenem profligatis observis longius evectum, integer a tergo globus circumvenire. Tum omni spe perdita, Meherdates promissa Parrhacis patni clientis secutus, dolo ejus vincitur, traditurque victori. Atque ille non propinquum, neque Arfacis de gente, sed alienigenam & Romanum increpans, auribus decisis vivere jubet ostentat.

ostentui clementiae suae, & in nos de honestamento. Dein Gotarzes morbo obiit, accitusque in regnum Vonones, Medos tum praesidens. Nulla huic prospera aut adversa quis memoraretur. brevi & inglorio imperio perfunctus est; resque Parthorum in filium ejus Vologesen translatae.

XV. At Mithridates Bosporanus amissis opibus vagus, posteaquam Didium ducem Romanum, roburque exercitus subiisse cognoverat; relictos in novo regno Cotyn juventa rudem, & paucas cohortium cum Julio Aquila equite Romano: spretis utrisque, concire nationes, illicere perfugas, postremo exercitu coacto, regem Dandaridarum exturbat, imperioque ejus potitur. Quae ubi cognita, & jam jamque Bosporum invasurus habebatur, diffisi propriis viribus Aquila, & Cotys, quia Zorfines Soracorum rex hostilia resumpserat, externas & ipsi gratias quaequivere, missis legatis ad Eunonen, qui Adororum genti praecellebat. Nec fuit in arduo societas, potentiam Romanam adversus rebellem Mithridaten ostentantibus. Igitur pepigere, equestribus proeliis Eunones certaret; obsidia urbium Romani capesserent.

XVI. Tum composito agmine incedunt: cujus frontem & terga Adorsi; media cohortes, & Bosporani tutabantur, nostris in armis. Sic pulsus hostis, ventumque Sozam oppidum Dandaricae, quod desertum à Mithridate, ob ambiguos popularium animos obtineri relictio ibi praesidio visum. Exin in Soracos pergunt. & transgressi amnem Pandam, circumveniunt urbem Uspen, editam loco, & moenibus ac fossis munitam; nisi quod moenia non faxo, sed cratibus & vimentis, ac media humo adversum inrupentes invalida erant, eductaeque altius turres, facibus atque hastis turbabant obsecros. ac ni proelium nocte diremisset, coepita patrataque expugnatio eundem intra diem foret.

XVII. Postero misere legatos, veniam liberis corporibus orantes; servitii decem millia offerebant. quod aspernati sunt viatores, quia trucidare deditos saevum, tantam multitudinem

tudinem custodia cingere arduum : ut belli potius jure caderent. Datumque militibus, qui scalis evaserant, signum caedis. Excidio Uspensium metus ceteris injectus, nihil tutum ratis, cum arma, munimenta, impediti vel eminentes loci amnesque & urbes juxta perrumperentur. Igitur Zorfinis di-
pensitato, Mithridatisne rebus extremis, an patrio regno con-
suleret ; postquam praevaluit gentilis utilitas, datis obfidibus,
apud effigiem Caesaris procubuit, magna gloria exercitus Ro-
mani, quem incruentum & victorem, tridui itinere abfuisse
ab amne Tanai constituit. Sed in regressu dispar fortuna fuit ;
quia navium quasdam, quae mari remeabant, in litora Tauto-
rum delatas circumvenere barbari, praefecto cohortis, & pli-
risque centurionum interfecisti.

XVIII. Interea Mithridates nullo in armis subsidio, con-
sultat cuius misericordiam experiretur. Frater Cotys proditor
olim, deinde hostis, metuebatur : Romanorum nemo id au-
toritatis aderat, ut promissa ejus magai penderentur. Ad
Eunonen convertit, (nullis) propriis odiis infensum, & recente
conjuncta nobiscum amicitia validum. Igitur cultu vultuque
quam maxime ad praesentem fortunam comparato, regiam in-
greditur, genibusque ejus provolutus, Mithridates, inquit,
terra marique Romanis per tot annos quae situs, sponte adsum.
Utere ut voles prole magni Achaemenis, quod mihi solum
hostes non abstulerunt.

XIX. At Eunones claritudine viri, mutatione rerum, &
prece haud degenere permotus, allevat supplicem, laudatque
quod gentem Adorsorum, quod suam dexteram petenda ve-
niae delegerit. Simul legatos literasque ad Caesarem in hunc
modum mittit : Po. Romani imperatoribus magnarumque na-
tionum regibus, primam ex similitudine fortunae amicitiam
sibi & Claudio, etiam communionem victoriae esse. Bello-
rum egregios fines, quotiens ignoscendo transfigatur. Sic Zor-
fini victo nihil ereptum. Pro Mithridate, quando gravius
mereretur,

mereretur, non potentiam, neque regnum precari ; sed ne triumpharetur, neve poenas capite expenderet.

XX. At Claudius, quamquam nobilitatibus externismis, dubitavit tamen, accipere captivum pacto salutis, an reipetere armis rectius foret. Hinc dolor injuriarum, & libido vindictae adigebat. Sed differebatur contra : Suscipi bellum avio itinere, importuoso mari : ad hoc reges feroces ; vagos populos ; solum frugum egens : tum taedium ex mora, pericula ex properantia, modicam victoribus laudem, ac multum infamiae si pellerentur. quin arriperet oblata, & servaret exsulem : cui inopi quanto longiorem vitam, tanto plus supplicii fore. His permotus scripsit Eunoni, meritum quidem novissima exempla Mithridaten, nec sibi vim ad exequendum deesse ; verum ita majoribus placitum, quanta pervicacia in hostem, tanta beneficentia adversus supplices utendum. nam triumphos de populis regnisque integris adquiri.

XXI. Traditus post haec Mithridates, vectusque Romam per Junium Cilonem procuratorem Ponti, ferocius quam pro fortuna differuisse apud Caesarem ferebatur. Elataque vox eius in vulgum hisce verbis : Non sum remissus ad te, sed reversus : vel si non credis, dimitte & quaere. vultu quoque interrito permanxit, cum rostra juxta, custodibus circumdata, visui populo paeberetur. Consularia insignia Ciloni, Aquilae praetoria decernuntur.

XXII. Iisdem consulibus atrox odii Agrippina, ac Lolliae infensa, quod secum de matrimonio principis certavisset ; molitur crimina, & accusatorem, qui objiceret Chaldaeos, magos, interrogatumque Apollinis Clarii simulacrum super nuptiis imperatoris. Exin Claudius inaudita rea, multa de claritudine eius apud senatum praefatus, sorore L. Volusii genitam, maiorem ei patruum Cottam Messallinum esse, Memmio quondam Regulo nuptam (nam de C. Caesari nuptiis consulto recticebat) addidit perniciosa in rem publicam consilia, & matrem sceleri detrahendam. Proin publicatis bonis, cederet I-

talia. Ita quinquagies festertium ex opibus immensis exuli resiliunt. Et Calpurnia illustris femina pervertitur, quia formam ejus laudaverat princeps, nulla libidine, sed fortuito sermone. unde vis Agrippinae citra ultima stetit. In Lolliam mittitur tribunus, à quo ad mortem adigeretur. Damnatus & lege repetundarum Cadius Rufus, accusantibus Bithynis.

XXIII. Galliae Narbonensi ob egregiam in patres reverentiam datum, ut senatoribus ejus provinciae, non exquisita principis sententia, jure quo Sicilia haberetur, res suas invisere licet. Ituraeique & Judaei, defunctis regibus Sohemo atque Agrippa, provinciae Syriae additi. Salutis augurium quinque & viginti annis omisum repeti, ac deinde continuari placitum. Et pomoerium urbis auxit Caesar more prisco; quo iis qui protulere imperium, etiam terminos urbis propagare datur. Nec tamen duces Romani, quamquam magnis nationibus subactis, usurpaverant, nisi L. Sulla, & divus Augustus.

XXIV. Regum in eo ambitio, vel gloria varie vulgata. Sed initium condendi, & quod pomoerium Romulus posuerit, noscere haud absurdum reor. Igitur à foro boario, ubi aereum tauri simulacrum aspicimus, quia id genus animalium aратro subditur, sulcus designandi oppidi coepitus, ut magnam Herculis aram amplectetur; inde certis spatiis interjecti lapides, per ima montis Palatini ad aram Consi, mox ad Curias veteres, tum ad facellum Larium: forumque Romanum & Capitolium non à Romulo, sed à T. Tatio additum urbi credidere. Mox pro fortuna pomoerium auctum. Et quos tum Claudius terminos posuerit, facile cognitu, & publicis actis praescriptum.

XXV. C. Antistio M. Suilio Coss. adoptio in Domitium auctoritate Pallantis festinatur. qui obstrictus Agrippinae ut conciliator nuptiarum, & mox stupro ejus illigatus, stimulabat Claudium, consuleret reipublicae, Britannici pueritiam rōbore circumdaret. Sic apud divum Augustum, quamquam nepotibus

nepotibus subnixum, viguisse privignos: à Tiberio, super propriam stirpem, Germanicum assumptum. Se quoque accingeret juvēne, partem curarum capeſſituro. His evictus, biennio majorem natu Domitium filio anteponit, habita apud senatum oratione in eundem, quem à liberto acceperat, modum. Adnotabant periti, nullam antehac adoptionem inter patricios Cladios reperiri, eosque ab Atto Clauſo continuos duravisse.

XXVI. Ceterum actae Principi grates, quaefitione in Domitium adulatione. Rogataque lex, qua in familiam Claudiām & nomen Neronis transfiret. Augetur & Agrippina cognomento Augustae. quibus patratis, nemo adeo expers misericordiae fuit, quem non Britannici fortunae moeror afficeret. desolatus paulatim etiam servilibus ministeriis, per intemperifia novercae officia, in ludibria vertebat, intelligens falsi. neque enim segnem ei fuisse indolem ferunt; five verum; seu periculis commendatus retinuit famam fine experimento.

XXVII. Sed Agrippina, quo vim suam sociis quoque nationibus ostentaret, in oppidum Ubiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci impetrat; cui nomen inditum ex vocabulo ipsius. ac forte acciderat, ut eam gentem Rheino transgressam avus Agrippa in fidem acciperet. Iisdem temporibus in superiore Germania trepidatum, adventu Cattorum latrocinia agitantium. Deinde L. Pomponius legatus auxiliares Vangionas ac Nemetas, addito equite alario, monuit, ut anteirent populatores, vel dilapsis improvisi circumfunderentur. Et secuta confilium ducis industria militum, divisique in duo agmina, qui laevum iter petiverant, recens reversos, praedaeque per luxum usos, & somno graves circumvenere. Aucta laetitia, quod quosdam è clade Variana, quadragesimum post annum, servitio exemerant.

XXVIII. At qui dextris & propioribus compendiis ierant, obvio hosti & aciem auso, plus cladis faciunt. Et praeda famaque onusti, ad montem Taunum revertuntur, ubi Pompo-

nius cum legionibus opperiebatur, si Catti cupidine ulciscendū casum pugnae praeberent. Illi metu ne hinc Romanus, inde Cherusci, cum quis aeternum discordant, circumgrederentur, legatos in urbem & obsides misere, decretusque Pomponio triumphalis honos, modica pars famae ejus apud posteros, in quis carminum gloria praececellit.

XXIX. Per idem tempus Vannius Suevis à Druso Caesarē impositus, pellitur regno; prima imperii aetate clarus acceptusque popularibus; mox diuturnitate in superbiam mutans, & odio accolarum, simul domesticis discordiis circumventus. Auctores fuere Jubilius Hermundurorum rex, & Vangio & Sido forore Vannii geniti. Nec Claudius, quamquam saepe oratus, arma certantibus barbaris interposuit, tutum Vannio perfugium promittens si pelleretur. scripsitque P. Atellio Histro, qui Pannoniaē praesidebat, legionem ipsaque ē provincia lecta auxilia, pro ripa componeret, subsidio victis, & terrori adversus victores, ne fortuna elati, nostram quoque pacem turbarent. nam vis innumera Ligii, aliaeque gentes adventabant, fama ditis regni, quod Vannius **XXX.** per annos praedationibus & vectigalibus auxerat. Ipsi manus propria perdites, eques ē Sarmatis Iazygibus erat, impar multitudini hostium: eoque castellis sese defensare, bellumque ducere statuerat.

XXX. Sed Iazyges obsidionis impatientes, & proximos per campos vagi, necessitudinem pugnae attulere, quia Ligius Hermundurusque illic inguerant. Igitur digressus castellis Vannius, funditur proelio: quamquam rebus adversis, laudatus, quod & pugnam manu capessit, & corpore adverso vulnera excepit. Ceterum ad classem in Danubio opperientem perfudit. Secuti mox clientes, & acceptis agris, in Pannonia locati sunt. Regnum Vangio ad Sido inter se partivere, egregia adversus nos fide: subjectis suone an servitii ingenio, dum adiiscerentur dominationes, multa caritate, & majore odio postquam adepti sunt.

XXXI. At

XXXI. At in Britannia P. Ostorium propraetore turidae res exceperat, effusis in agrum siorum hostibus, violentius, quod novum ducem exercitu ignoto, & pepta hieme, iturum obviam non rebantur. Ille gnarus prius eventibus metum aut fiduciam gigni, citas cohortes rapit: caesis qui restiterunt, disiectos consecutatus, ne rursus conglarentur. infensa & infida pax non duci, non militi requiri permitteret; detrahere arma suspectis, cinctosque castris Antonam & Sabrinam fluvios cohibere parat. Quod primi Ieni abnuere, valida gens, nec proeliis contusi, quia societatem soltram volentes acceperant. hisque auctoribus circumiectae nationes locum pugnae delegere, septum agresti aggere & adiungu angusto, ne pervius equiti foret. Ea munimenta dux Romanus, quamquam sine robore legionum sociales copias ducebat, perrumpere aggreditur, & distributis cohortibus, turmas quoque, peditum ad munia accingit. Tunc dato signo perfringunt aggerem, suisque claustris impeditos turbant. Atque illi conscientia rebellionis, & obseptis effugiis, multa & clara facinora fecere. Qua pugna filius legati M. Ostorius servati civis decus meruit.

XXXII. Ceterum clade Icenorum compositi qui bellum inter & pacem dubitabant: & ductus in Cangos exercitus. Vastati agri, praedae passim actae; non ausis aciem hostibus, vel si ex occulto carpere agmen tentarent, punito dolo. Jamque ventum haud procul mari, quod Hiberniam insulam aspectat; cum ortae apud Brigantes discordiae retraxere ducem, destinationis certum, ne nova moliretur, nisi prioribus firmatis. Et Brigantes quidem, paucis qui arma coeptabant imperfectis, in reliquos data venia, resedere: Silurum gens, non atrocitate, non clementia mutabatur, quin bellum exerceret, castrisque legionum premenda foret. Id quo promptius veniret, Colonia Camalodunum valida veterorum manu deducitur in agros captivos, subsidium adversus rebelles, & imbuendis sociis ad officia legum,

XXXIII. Itum inde in Siluras, super propriam ferociam, Caractaci viribus confisos: quem multa ambigua, multa prospera extulerant, ut ceteros Britannorum imperatores praemineret. Sed tum astu, locorum fraude prior, vi militum inferior, transfert bellum in Ordovicas, additisque qui pacem nostram metuebant, novissimum casum experitur; sumpto ad proelium loco, ut aditus, abscessus, cuncta nobis importuna, & suis in melius essent. Tunc montibus arduis, & si qua clementer accedi poterant, in modum valli saxa praefruit: & praefluebat amnis vado incerto, catervaque* majorum pro munimentis confiterant.

XXXIV. Ad hoc gentium ductores circumire, hortari, firmare animos, minuendo metu, accendenda spe, aliisque belli incitamentis. Enimvero Caractacus huc illuc volitans, illum diem, illam aciem testabatur, aut recuperandae libertatis, aut servitutis aeternae initium fore. vocabatque nomina majorum, qui dictatorem Caesarem pepulissent: quorum virtute vacui à securibus & tributis, intemerata conjugum & liberorum corpora retinerent. Haec atque talia dicenti, adstrepere vulgus; gentili quisque religione obstringi, non telis, nos vulneribus cessuros.

XXXV. Obstupefecit ea alacritas ducem Romanum: simul objectus amnis, additum vallum, imminentia juga, nisi nisi atrox & propugnatoribus frequens, terrebat. Sed miles proelium poscere, cuncta virtute expugnabilia clamitare, praefectique ac tribuni paria differentes, ardorem exercitus incendebant. Tum Ostorius, circumspexit quae impenetrabilia, quaeque pervia, ducit infensos, amnemque haud difficulter evadit. Ubi ventum ad aggerem, dum missilibus certabatur, plus vulnerum in nos, & pleraeque caedes oriebantur. Postquam facta testudine, rudes & informes faxorum compages distractae, parque minus acies, decadere Barbari in juga montium. Sed eo quoque irrupere ferentarius gravisque miles: illi telis assultantes; hi conferto gradu, turbatis contra

Britannorum

Britannorum ordinibus, apud quos nulla Ioricarum galearum-
ve tegmina: & si auxiliaribus resisterent, gladiis ac pilis legi-
onariorum; si huc verterent, spathis & hastis auxiliarium
sternebantur. clara ea victoria fuit, captaque uxore & filia
Caractaci, fratres quoque in ditionem accepti.

XXXVI. Ipse (ut ferme intuta sunt adversa) cum fidem
Cartis manduae reginae Brigantum petivisset, vincitus ac victo-
ribus traditus est, nono post anno quam bellum in Britannia
coepit. Unde fama ejus evecta insulas, & proximas pro-
vincias pervagata, per Italiam quoque celebrabatur: avebant-
que visere, quis ille tot per annos opes nostras sprevisset. Ne
Romae quidem ignobile Caractaci nomen erat. & Caesar
dum suum decus extollit, addidit gloriam victo. Vocatus
quippe ut ad insigne spectaculum populus. Stetere in armis
praetoriae cohortes, campo qui castra praejacet. Tunc ince-
dibus regiis clientelis phalerae torqueisque, quaeque exte-
nis bellis quae sierat, traducta; mox fratres, & conjunx & fi-
lia: postremo ipse ostentatus. Ceterorum preces degeneres
fuere, ex metu. At non Caractacus aut vultu demisso, aut
verbis misericordiam requirens, ubi tribunal affitit, in hunc
modum locutus est:

XXXVII. Si quanta nobilitas & fortuna mihi fuit, tanta
verum prosperarum moderatio fuisset, amicus potius in hanc ur-
bem, quam captus venissim: neque dignatus esses claris
majoribus ortum, pluribus gentibus imperitatem foedere
pacis accipere. Praefens fors mea, ut mihi informis, sic
tibi magnifica est. habui equos, viros, arma, opes. quid
mirum, haec invitus amisī? Num si vos omnibus imperitare
vultis, sequitur ut omnes servitutem accipiāt? Si statim de-
ditus traderer; neque mea fortuna, neque tua gloria inclaru-
isset: & supplicium mei oblivio sequeretur. at si incolumem
servaveris, aeternum exemplar clementiae ero. Ad ea Caesar
veniam ipsique, & conjugi, & fratribus, tribuit. Atque illi
vincis exsoluti, Agrippinam quoque haud procul alio suggestu
conspicuam;

conspicuam ; iisdem quibus principem laudibus gratibusque venerati sunt. novum sane, & moribus veterum insolitum, minimum signis Romanis praesidere. ipsa semet parti à majoribus suis imperii sociam ferebat.

XXXVIII. Vocati posthaec patres, multa & magnifica super captivitate Caractaci differuere ; neque minus id clarum, quam cum Siphacem P. Scipio, Persen L. Paulus ; & si qui alii vincitos reges populo Rom. ostendere. Censentur Ostorius triumphi insignia ; prosperis ad id rebus ejus, mox ambiguis, sive quod amoto Caractaco, quasi debellatum foret, minus intenta apud nos militia fuit ; sive hostes miseratione tanti regis, acrius ad ultiōnem exarsere. Praefectum castrorum, & legionarias cohortes exstruendis apud Siluras praesidiis relicta, circumfundunt. Ac ni cito vicis & castellis proximis subvenitum foret ; copiae tum occidione occubuisserent. Praefectus tamen & octo centuriones, ac promptissimus quisque manipulus cecidere. nec multo post pabulantis nostros, ipsasque missas ad subcidium turmas profigant.

XXXIX. Tum Ostorius cohortes expeditas exposuit : ne ideo fugam fistebat, ni legiones proelium excepissent. earum robore aequata pugna, dein nobis pro meliore fuit. effugientes hostes tenui damno, quia inclinabat dies. Crebra hinc proelia, & saepius in modum latrocinii : per saltus, per paludes ut cuique fors, aut virtus : temere, proviso ; ob iram, ob praedam ; jussu, & aliquando ignaris ducibus. ac praecipua Silurum pervicacia, quos accendebat vulgata imperatoris Romanus vox ; ut quondam Sugambri excisi, & in Gallias trajecti forent, ita Silurum nomen penitus extinguendum. Igitur dum auxiliares cohortes, avaritia praefectorum incautius populantes, intercepere. spoliaque & captivos largiendo, ceteras quoque nationes ad defectionem trahebant : cum taedio curarum fessus Ostorius, concessit vita ; laetis hostibus, tamquam dum haud spernendum, & si non proelium, at certe bellum absumpsiisset.

XL. At Caesar cognita morte legati, ne provincia sine re-
store foret, A. Didium suffecit. Is propere vectus, non tam
men integras res invenit, adversa interim legionis pugna, cui
Manlius Valens praeverat; auctaque & apud hostes ejus rei fa-
ma, quo venientem duceni exterrerent: atque illo augente
audita, ut major laus compositis, vel si duravissent, venia ju-
nior tribueretur. Silures id quoque damnum intulerant, la-
que persultabant, donec accursu Didii pellerentur. Sed post
aptum Caractacum, praecipuus scientia rei militaris Venusius
Jugantum civitate, ut supra memoravi, fidusque diu, & Ro-
manis armis defensus, cum Cartismanduam reginam matrimo-
nio teneret; mox orto dissidio, & statim bello, etiam adversus
hos hostilia induerat. Sed primo tantum inter ipfos certaba-
tur, callidisque Cartismandua artibus, fratrem ac propinquos
Venusii intercepit. Inde accensi hostes, stimulante ignomi-
nia, ne feminae imperio subderentur, valida & lecta armis ju-
ventus regnum ejus invadunt. quod nobis praevisum, & mis-
se auxilio cohortes acre proelium fecere, cuius initio ambi-
to, finis laetior fuit. Neque dispari eventu pugnatum à le-
one, cui Cefius Nasica praeverat. Nam Didius senectute
& multa copia honorum, per ministros agere & arcere
ostem satis habebat. Haec, quamquam à duobus, Ostorio
sidoque propraetoribus plures per annos gesta conjunxi, ne
viva, haud perinde ad memoriam sui valerent.

XLI. Nunc ad temporum ordinem redeo. Ti. Claudio
Romani, Ser. Cornelio Orfito Coss. virilis toga Neroni ma-
nus, quo capessendae reipublicae habilis videretur. Et Cae-
sar dum adulationibus senatus libens cessit, ut vicefimo aetatis anno
imperium Nero iniret: atque interim designatus, proconsul-
atus quo imperium extra urbem haberet, ac Princeps juventutis
curarum, quae ad bellum edebatur. Additum nomine ejus donativum militi, congi-
tum plebi. Et ludicro Circensium, quod acquirendis vulgi
adis edebatur, Britannicus in praetexta, Nero triumphali-
n veste transvehti sunt. Spectaret populus hunc decore impe-
ratorio;

ratorio ; illum puerili habitu, ac perinde fortunam utriusque praesumeret. Simul qui centurionum tribunorumque fortis Britannici miserabantur, remoti fictis caussis, & alii per speciem honoris. etiam libertorum si quis incorrupta fide, depellitur, tali occasione. Obvii inter se, Nero Britannicum nomine, ille Domitium, salutavere. Quod ut discordiae initium, Agrippina multo questu ad maritum desert : sperni quippe adoptionem, quaeque censuerint patres, jussit populus, intra penates abrogari : ac nisi pravitas tam infensa docentium arceatur, eruptura in publicam perniciem. Commotus his quasi criminibus Claudius, optimum quemque educatorem filii exfilio ac morte afficit ; datosque à noverca, custodiae ejus imponit.

XLII. Nondum tamen summa moliri Agrippina audebat ni praetorianum cohortium cura exsolverentur Lusius Geta, & Rufius Crispinus, quos Messallinae memores & liberis ejus devictos credebat. Igitur distrahi cohortes ambitu duorum, & si ab uno regerentur, intentiorem fore disciplinam asseverant uxore, transfertur regimen cohortium ad Burrum Afranius egregiae militaris famae, gnarum tamen cuius sponte praeficitur. Suum quoque fastigium Agrippina extollere altius, capitulo Capitolium ingredi, qui mos sacerdotibus, & sacris antiquitus concessus, venerationem augebat feminae, quam imperatore genitam, sororem ejus qui rerum potitus sit, & conjugem & matrem fuisse, unicum ad hunc diem exemplum est. Inter quae praecipuus propugnator ejus Vitellius validissim gratia, aetate extrema (adeo incertae sunt potentium res) accusatione corripitur, deferente Junio Lupo senatore. Is crimina maiestatis, & cupidinem imperii objectabat. Praebuissetque aures Caesar, nisi Agrippinae minis magis quam precibus mutatus esset, ut accusatori aqua atque igni interdiceret. hactenus Vitellius voluerat.

XLIII. Multa eo anno prodigia evenere. In sessum diris avibus Capitolium : crebris terrae motibus prorutae domus : a

dum latius metuitur, trepidatione vulgi, invalidus quisque obtriti. Frugum quoque egestas, & orta ex eo fames, in prodigium accipiebatur. Nec occulti tantum questus; sed jura reddenter Claudium circumvasere clamoribus turbidis, pulsusque in extremam fori partem vi urgebant, donec militum globo infensos perrupit. Quindecim dierum alimenta urbi, non amplius superfluisse constitit. magna deum benignitate, & modestia hiemis rebus extremis subventum. At Hercule olim ex Italiae regionibus longinquas in provincias commeatus portabant. nec nunc infecunditate laboratur, sed Africam potius & AEgyptum exercemus, navibusque & casibus vita populi Romani permissa est.

XLIV. Eodem anno bellum inter Armenios Iberosque exortum, Parthis quoque ac Romanis gravissimorum inter se motuum causa fuit. Genti Parthorum Vologeses imperitabat, materna origine ex pellice Graeca, concessu fratrum regnum adeptus. Iberos Pharasmanes vetusta possessione; Armenios frater ejus Mithridates obtinebat opibus nostras. Erat Pharasmani filius nomine Rhadamistus, decora proceritate, vi corporis insignis, & patrias artes edoctus, claraque inter accolitas fama. Is modicum Iberiae regnum senecta patris detineri ferocius crebriusque jaetabat, quam ut cupidinem occultaret. Igitur Pharasmanes juvenem potentiae promptae, & studio popularium accinctum, vergentibus jam annis suis metuens, aliam ad spem trahere, & Armeniam ostentaret, pulsis Parthis datum Mithridati à semet memorando: sed vim differendam, & potiorem dolum, quo incautum opprimerent. Ita Rhadamistus simulata adversus patrem discordia, tamquam novercae odii impar, pergit ad patrum. multaque ab eo comitate in speciem liberum cultus, primores Armeniorum ad res novas illicit, ignaro & ornante insuper Mithridate.

XLV. Reconciliationis specie assumpta, regressus ad patrem, quae fraude confici potuerint prompta nuntiat, cetera armis exsequenda. Interim Pharasmanes belli causas configit: proelianti

proelianti sibi adversus regem Albanorum, & Romanos auxilio vocanti fratrem adversatum, eamque injuriam excidio ipsius ultum iturum. Simul magnas copias filio tradidit. ille irruptione subita territum exutumque campis Mithridaten, compulit in castellum Gorneas, tutum loco ac praefidio militum, quis Caelius Pollio praefectus, centurio Casperius praeverat. nihil tam ignarum barbaris, quam machinamenta & astus oppugnationum: at nobis ea pars militiae maxime gnara est. ita Rhadamistus frustra vel cum damno tentatis munitionibus obsidium incipit: & cum vis negligeretur, avaritiam praefecti emercatur, obtestante Casperio, ne socius rex, ne Armenia donum populi Romanii scelere & pecunia venderentur. Postremo quia multititudinem hostium Pollio, iussa patris Rhadamistus obtendebant, pacu inducias abscedit, ut nisi Pharasmanem, bello absterruisset, Tumidum Quadratum praefidem Syriae doceret, quo in statu Armeniae forent.

XLVI. Digressu centurionis velut custode exsolutus praefectus, hortari Mithridaten ad sanciendum foedus conjunctionem fratrum, ac priorem aetate Pharasmanen, & cetera necessitudinum nomina referens, quod filiam ejus in matrimonio haberet; quod ipse Rhadamisto ficeret esset. Non abnuere pacem Iberos, quamquam in tempore validiores & satis cognitam Armeniorum perfidiam. nec aliud praefidit quam castellum commeatu egenum. ne dubitaret * armis quam incruentas conditiones malle: cunctante ad ea Mithridate, & suspectis praefecti consiliis, quod pellicem regiam poluerat, inque omnem libidinem venalis habebatur. Casperius interim ad Pharasmanen pervadit, utque Iberi obsidio decendant expostulat. Ille propalam incerta, & saepius mollitione respondens, secretis nuntiis monet Rhadamistum, oppugnationem quoquo modo celerare. Augetur flagitii merces, Pollio occulta corruptione impellit milites, ut pacem flagitiant, seque praefidio abituros minitarentur. Qua necessitate

Mithridate

Mithridates diem locumque foederi accepit, castelloque egreditur.

XLVII. Ac primo Rhadamistus in amplexus ejus effusus, simulare obsequium, sacerorum ac parentem appellare. Adjicit jurandum, non ferro, non veneno vim allaturum: simul in lucum propinquum trahit, provisum illic sacrificium imperatum dicitans, ut diis testibus pax firmaretur. Mos est regibus quotiens in societatem coeant, implicare dextras, pollicesque inter se vincire, nodoque praestringere: mox ubi sanguis in artus extremos se effuderit, levi ictu cruentum eliciunt, atque invicem lambunt. id foedus arcanum habetur, quasi mutuo cruento sacratum. Sed tunc qui ea vincula admovebat, deidisse simulans, genua Mithridatis invadit, ipsumque profert: simulque concursu plurium injiciuntur catenae, ac compedes (quod dedecorum Barbaris) trahebatur. Moxque vulgus duro imperio habitum, probra ac verbera intentabat. Et erant contra, qui tantam fortunae commutationem miserarentur. Secutaque cum parvis liberis conjunx, cuncta lamentatione complebat. Diversis & contextis vehiculis abduntur, dum Pharasmanis jussa exquirerentur. Illi cupido regni fratre & filia potior, animusque sceleribus paratus. visui tamen consuluit, ne coram interficerentur. Et Rhadamistus quasi jurisjurandi memor, non ferrum, non venenum in sorem & patrum expromit; sed projectos in humum, & veste multa gravique opertos necat. Filii quoque Mithridatis, quod cedibus parentum illacrymaverant, trucidati sunt.

XLVIII. At Quadratus cognoscens proditum Mithridaten, & regnum ab interfectoribus obtineri, vocat consilium, docet acta, & an ulcisceretur consultat. Paucis decus publicum curae: plures tuta differunt: Omne scelus externum, cum laetitia habendum. semina etiam odiorum jacienda, ut saepe principes Romani eamdem Armeniam specie largitionis, turbandis Barbarorum animis praebuerint. Potiretur Rhadamistus male partis, dum invisus, infamis, quando id magis ex usu, quam

¶ cum gloria adeptus foret. In hanc sententiam itum. Ne tamen annuisse facinori viderentur, & diversa Caesar praeciperet, missi ad Pharasmanen nuntii, ut abscederet à finibus Armeniis, filiumque abstraheret.

XLIX. Erat Cappadociae procurator Julius Pelignus, ignavi animi, & deridiculo corporis juxta despiciendus; sed Claudio perquam familiaris, cum privatus olim conversatione scurrarum iners otium oblectaret. Is Pelignus auxiliis provincialium contractis, tamquam recuperaturus Armeniam, dum socios magis quam hostes praedatur; abscessu suorum, & incurvantibus Barbaris, praefidii egens, ad Rhadamistum venit: donisque ejus evictus, ultro regium insigne sumere cohortatur; sumentique adest auctor & fatelles. Quod ubi turpi fama divulgatum, ne ceteri quoque ex Peligno conjectarentur. Helvidius Priscus legatus cum legione mittitur, rebus turbidis pro tempore ut consuleret. Igitur propere montem Taurum transgressus, moderatione plura quam vi composuerat; cum redire in Syriam jubetur, ne initium belli adversus Parthos existaret.

L. Nam Vologeses casum invadendae Armeniae obvenisse ratus, quam à majoribus suis possessam, externus rex flagitio obtineret, contrahit copias, fratremque Tiridaten deducere in regnum parat, ne qua pars domus sine imperio ageret. Incessu Parthorum, sine acie pulsi Iberi; urbesque Armeniorum Artaxata & Tigranocerta jugum accepere. Deinde atrox hiems, seu parum provisi commeatus, & orta ex utroque tabes, perpellunt Vologesen omittere praesentia. vacuamque rursus Armenia Rhadamistus invalit, truculentior quam antea, tamquam adversus defectores, & in tempore rebellaturos. Atque illi quamvis servitio sueti, patientiam abrumpunt, armisque regiam circumveniunt.

LI. Nec aliud Rhadamisto subsidium fuit, quam perniciosa equorum, quis seque & conjugem abstulit. Sed conjunx gravido, primam uteumque fugam ob metum hostilem & maritimi caritatem

caritatem toleravit ; post festinatione continua, ubi quatius ute-
rus, & viscera vibrantur, orare ut morte honesta contumeliis
captivitatis eximeretur. Ille primo amplecti, allevare, adhor-
tari, modo virtutem admirans, modo timore aeger, ne quis
relicta potiretur. Postremo violentia amoris, & facinorum
non rudis, distringit acinacem, vulneratamque ripam ad A-
raxis trahit, flumini tradit, ne corpus etiam auferretur. ipse
praeceps Iberos ad patrium regnum pervadit. Interim Zenobi-
am (id mulieri nomen) placida illuvie, spirantem ac vitae
manifestam advertere pastores, & dignitate formae haud dege-
nerem reputantes, obligant vulnus, agrestia medicamina adhi-
bent ; cognitoque nomine & casu, in urbem Artaxata ferunt.
unde publica cura deducta ad Tiridaten, comiterque excepta,
cultu regio habita est.

LII. Fausto Sulla, Salvio Othone Coss. Furius Scribonia-
nus in exsilio agitur, quasi finem principis per Chaldaeos
scrutaretur. adnectebatur criminis Junia mater ejus, ut casus
prioris (nam relegata erat) impatiens. Pater Scriboniani Ca-
millus arma per Dalmatiam moverat. idque ad clementiam
trahebat Caesar, quod stirpem hostilem iterum conservaret.
Neque tamen exsuli longa posthac vita fuit : morte fortuita,
per venenum extinctus esset, ut quisque credidit, vulgave-
re. De mathematicis Italia pellendis factum Senatus consul-
tum, atrox & irritum. Laudati dehinc oratione principis,
qui ob angustias familiares ordine senatorio sponte cederent,
motique qui remanendo impudentiam paupertati adjicerent.

LIII. Inter quae refertur ad patres de poena feminarum,
quae servis conjungerentur. statuiturque ut ignaro domino ad
id prolapsae, in servitute ; fin consensissent, pro libertis ha-
berentur. Pallanti, quem repertorem ejus relationis ediderat
Caesar, praetoria insignia, & centies quinquagies festertium
ensuit consul designatus Barea Soranus : additum à Scipione
Cornelio, grates publice agendas, quod regibus Arcadiae or-
bus veterissimam nobilitatem usui publico postponeret, seque

inter ministros Principis haberi sineret. Asseveravit Claudiuſ, contentum honore Pallantem, intra priorem paupertatem ſubſiſtere. Et fixum eſt aere publico Senatus conſultum, quo libertinus ſeſtertii ter millies poſſeſſor, antiquae parcimoniae laudibus cumulabatur.

LIV. At non frater ejus cognomento **Felix** pari moderatione agebat, jam pridem Judaeae impoſitus, & cuncta malefacta ſibi impune ratus, tanta potentia ſubnixo. Sanè praebuerant Judaei ſpeciem motus orta feditione, poſtquam cognita caede ejus haud obtemperatum eſſet. manebat metus, n̄t quis principum eadem imperitaret. Atque interim Felix in tempeſtivis remediis delicta accendebat, aemulo ad deterrima Ventidio Cumano, cui pars provinciae habebatur: ita diuiſis, ut huic Gallilaeorum natio; Felici Samaritae parerent, diſcordeſ olim, & tum contemptu regentium minus coercitis odiis. Igitur raptare inter ſe, immittere latronum globos, componeſte infidias, & aliquando proeliis congredi, ſpoliaque & praedas ad procuratores referre. Hique primo laetari, mox gliscente pernicie, cum arma militum interjeciſſent, caeſi milites. Aſſetque bello provincia, ni Quadratus Syriæ rector ſubveniſſet. Nec diu adverſus Judaeos qui in necem militum prouperant, dubitatum, quin capite poenas luerent: Cumanus & Felix cunſtationem afferebant, quia Claudius cauſis rebellio- nis auditis, jus ſtatuendi etiam de procuratoribus dederat. Sed Quadratus Felicem inter judices oſtentavit, receptum in tri- bunal, quo ſtudia accuſantium deterrenerentur: damnatusque flagitiorum, quae duo deliquerant, Cumanus; & quies provinciae redditia.

LV. Nec multo poſt agreſtium Cilicum nationes, quibus Clitarum cognomentum, ſaepe & alias commotae, tunc Troſobore duce, montes asperos caſtris cepere. Atque inde decurſu in litora aut urbes, vim cultoribus ac oppidanis, ac plerumque in mercatores & navicularios audebant. Obsedaque ci- vitas Anemuriensis, & miſſi e Syria in ſubſidium equites cum praefecto

praefecto Curtio Severo turbantur ; quod duri circum loci, pedibusque ad pugnam idonei, equestre proelium haud patiebantur. Dein rex ejus orae Antiochus, blandimentis adversus plebem, fraude in ducem, cum Barbarorum copias dissociasset, Trofobore paucisque primoribus interfectis, ceteros clementia composituit.

LVI. Sub idem tempus inter lacum Fucinum amnemque Lirin perrupto monte, quo magnificentia operis à pluribus viseretur, lacu in ipso navale proelium adornatur ; ut quondam Augustus struēto eis Tiberim stagno, sed levibus navigiis & minore copia ediderat. Claudius triremes quadriremesque & undeviginti hominum millia armavit ; cincto ratibus ambitu, ne vaga effugia forent ; attamen spatium amplexus, ad vim remigii, gubernantium artes, impetus navium, & proelio solita, in ratibus praetorianarum cohortium manipuli turmaeque adstiterant, antepositis propugnaculis, ex quis catapultae ballaeque tenderentur. Reliqua lacus classiarii tectis navibus obtinebant. Ripas & colles, ac montium edita in modum theatri, multitudo innumera complevit, proximis è municipiis, & alii urbe ex ipsa, visendi cupidine, aut officio in principem. Ipse insigni paludamento, neque procul Agrippina chlamyde aurata praesedere. Pugnatum, quamquam inter fontes, fortium virorum animo : ac post multum vulnerum, occidioni exempti sunt.

LVII. Sed perfecto spectaculo apertum aquarum iter, & incuria operis manifesta fuit, haud satis depresso ad lacus imavel media. Eoque, tempore interjecto, altius effossi specus, & contrahendae rursus multitudini, gladiatorum spectaculum editur, inditis pontibus pedestrem ad pugnam. Quin & convivium effluvio lacus appositum magna formidine cunctos affectit, quia vis aquarum prorumpens, proxima trahebat, convulsis anterioribus, aut fragore & sonitu exterritis. Simul Agrippina trepidatione principis usa, ministrum operis Narcis-

sum incusat cupidinis ac praedarum. nec ille reticet, impotentiam muliebrem nimiasque spes ejus arguens.

LVIII. D. Junio Q. Haterio Coss. sedecim annos natus Nero Octaviam Caesaris filiam in matrimonium accepit. Utque studiis honestis, & eloquentiae gloria nitesceret, caussa Iliensium suscepta, Romanum Troja demissum, &Juliae stirpis auctorem Aeneam, aliaque haud procul fabulis vetera faeunde exsecutus, impetrat ut Ilienses omni publico munere solverentur. Eodem oratore, Bononiensi coloniae igni haustae subventum, centies festertii largitione. Redditur Rhodiis libertas, adempta saepe aut firmata, prout bellis externis meruerant, aut domi seditione deliquerant. Tributumque Apennibus terrae motu convulsis, in quinquennium remissum,

LIX. At Claudius saevissima quaeque promere adgebatur ejusdem Agrippinae artibus, quae Statilium Taurum opibus inlustrem, hortis ejus inhians, pervertit, accusante Tarquitio Prisco. Legatus is Tauri Africam Imperio proconsulari regentis, postquam revererant, pauca repetundarum crimina, certum magicas superstitiones objectabat. Nec ille diutius falsum accusatorem indigna forte perpessus, vim vitae suae attulit, ante sententiam senatus. Tarquitius tamen curia exactus est; quod patres odio delatoris, contra ambitum Agrippinae pervicere.

LX. Eodem anno saepius audit a vox Principis, parem vim rerum habendam a procuratoribus suis judicatarum, ac si ipse statuisset. ac ne fortuito prolapsus videretur, Senatus quoque consulto cautum, plenius quam antea & uberior. Nam divus Augustus apud equestris qui AEgypto praesiderent lege agi, decretaque eorum proinde haberijusserat, ac si magistratus Romani constituisserent: mox alias per provincias, & in urbe pleraque concessa sunt, quae olim a praetoribus noscebantur. Claudius omne jus tradidit, de quo totiens seditione aut armis certatum, cum Sempronii rogationibus equester ordo in possessione judiciorum locaretur; aut rursum Serviliae leges senatu*u*

senatui judicia redderent : Mariusque & Sulla olim de eo vel praecipue bellarunt. Sed tunc ordinum diversa studia : & qui vicerant publice valebant. C. Oppius & Cornelius Balbus, primi Caesaris opibus potuere conditiones pacis & arbitria belli tractare. Matios, posthac, & Vedios, & cetera equitum Romanorum praevalida nomina, referre nihil attinuerit ; cum Claudius libertos, quos rei familiari praefecerat, sibiique & legibus adaequaverit.

LXI. Retulit dein de immunitate Cois tribuenda. multaque super antiquitate eorum memoravit ; Argivos vel Coem Latonae parentem, vetustissimos insulae cultores : mox adventu AEsculapii artem medendi illatam, maximeque inter posteros ejus celebrem fuisse, nomina singulorum referens, & quibus quiske aetatibus viguissent. Quin etiam dixit Xenophonem, cuius scientia ipse uteretur, eadem familia ortum : precibusque ejus dandum, ut omni tributo vacui in posterum Coi, sacram & tantum dei ministram insulam colerent. Neque dubium habetur, multa eorumdem in Pop. Rom. merita, sociisque victorias potuisse tradi. Sed Claudius facilitate solita, quod uni concederat, nullis extrinsecus adjumentis velavit.

LXII. At Byzantii data dicendi copia, cum magnitudinem onerum apud senatum deprecarentur, cuncta repetivere ; orsi à foedere quod nobiscum icerant, qua tempestate bellavimus adversus regem Macedonum, cui ut degeneri, Pseudophilippi votabulum impositum. Missas posthac copias in Antiochum, Persen, Aristonicum, & piratico bello adjutum Antonium memorabant ; quaeque Sulla, aut Lucullo, aut Pompejo obtulissent : mox recentia in Caesares merita, quando ea loca insiderent, quae transnaeantibus terra marique ducibus, exercitibusque, simul vehendo commeatu opportuna forent.

LXIII. Namque artissimo inter Europam Asiamque divortio, Byzantium in extrema Europa posuere Graeci. quibus Pythium Apollinem consulentibus ubi conderent urbem ? redditum

ditum oraculum est, quaererent sedem caecorum terris adversam. Ea ambage Chalcedonii monstrabantur, quod priores illuc advecti, praevisa locorum utilitate pejora legissent. Quippe Byzantium fertili solo, secundoque mari; quia vis piscium innumera pontum erumpens, & obliquis subter undas axis exterrita, omisso alterius litoris flexu, hos ad portus defertur. Unde primo quaestuosi & opulenti; post magnitudine onerum urgente, finem aut modum orabant, annitente Principe, qui Thracio Bosporanoque bello recens fessos juvandosque rettulit. Ita tributa in quinquennium remissa.

LXIV. M. Afinio M. Acilio Coss. mutationem rerum in deterius portendi, cognitum est crebris prodigiis. Signa enim ac tentoria militum igne caelesti arsere. Fastigio Capitolii examen apium insedit. Riformes hominum partus. Et fuis fetus editus, cui accipitrum ungues inessent. Numerabatur inter ostenta, deminutus omnium magistratum numerus, quaestore, aedili, tribuno, ac praetore, & consule, paucos intra menses defunctis. Sed in praecipuo pavore Agrippina vocem Claudi, quam temulentus jecerat; fatale sibi, ut conjugum flagitia ferret; dein puniret, metuens; agere & celerare statuit, perdita prius Domitia Lepida muliebribus caussis: quia Lepida minore Antonia genita, avunculo Augusto, Agrippinae sobrina prior, ac Cn. mariti ejus soror, parem sibi claritudinem credebat. nec forma, aetas, opes multum distabant; & utraque impudica, infamis, violenta, haud minus vitiis aemulabantur, quam si qua ex fortuna prospera acceperant. Enimvero certamen acerrimum, amita potius an mater apud Neronem praevaleret. Nam Lepida blandimentis a largitionibus juvenilem animum devinciebat, truci contra amicinac Agrippina, quae filio dare imperium, tolerare imperitatem nequibat.

LXV. Ceterum objecta sunt quod conjugium principis devotionibus petivisset, quodque parum coercitis per Calabriam servorum agminibus pacem Italiae turbaret. Ob haec mon

indicta

indicta, multum adversante Narcisso; qui Agrippinam magis magisque suspectans, prompsisse inter proximos ferebatur, certam sibi perniciem, seu Britannicus rerum, seu Nero potiretur. Verum ita de se meritum Caesarem, ut vitam usui ejus impenderet. **Convictam** Messallinam & Silium. Pares item accusandi caussas esse, si Nero imperitaret. Britannico successore, nullum principi meritum, ac novercae insidiis domum omnem convelli; majore flagitio, quam si impudicitiam prioris conjugis reticuisset. quamquam ne impudicitiam quidem nunc abesie, Pallante adultero. ne quis ambigat, decus, pudorem, corpus, cuncta regno viliora habere. Haec atque talia dicitans, amplecti Britannicum: robur aetatis quam maturrimum precari: modo ad deos, modo ad ipsum tendere manus, adolesceret, patris inimicos depellere: matris etiam interfectores ulcisceretur.

LXVI. In tanta mole curarum, Claudio valetudine adversa corripitur, refovendisque viribus mollitie caeli & salubritate aquarum, Sinueam pergit. Tum Agrippina sceleris olim certa, & oblatae occasionis propera, nec ministrorum egens, de genere veneni consultavit; ne repentina & precipiti facinus proderetur; si lendum & tabidum delegisset, ne admotus supremis Claudio, & dolo intellecto, ad amorem filii rediret: exquisitum aliquid placebat, quod turbaret mentem, & mortem differret. Deligitur artifex talium, vocabulo Locusta, nuper beneficij damnata, & diu inter instrumenta regni habita. Ejus mulieris ingenio paratum virus, cuius minister è spadonibus fuit Halotus, inferre epulas, & explorare gustu solitus.

LXVII. Adeoque cuncta mox pernotuere, ut temporum illorum scriptores prodiderint, infusum delectabili cibo boleorum venenum, nec vim medicaminis statim intellectam, sordiane Claudi an vinolentia: simul soluta alvus subvenisse videbatur. igitur exterrita Agrippina, & quando ultima timebatur, spreta praesentium invidia, provisam jam sibi Xenophontis

phantis medici conscientiam adhibet. Ille tamquam nifus vomentis adjuvaret, pinnam rapido veneno illitam fauibus ejus demisisse creditur; haud ignarus summa scelera incipit cum periculo, peragi cum praemio.

LXVIII. Vocabatur interim senatus; votaque pro incolitate principis consules & sacerdotes nuncupabant, cum jam exanimis vestibus & fomentis obtegeretur, dum res firmando Neronis imperio componuntur. Jam primum Agrippina, velut dolore vieta, & solatia conquirens, tenere amplexu Britannicum, veram paterni oris effigiem appellare, ac variis artibus demorari, ne cubiculo egredetur. Antoniam quoque & Octaviam forores ejus attinuit, & cunctos aditus custodii clauserat, crebroque vulgabat, ire in melius valetudinem principis, quo miles bona in spe ageret, tempusque prosperum ex monitis Chaldaeorum adventaret.

LXIX. Tunc medio diei, tertium ante idus Octobris foribus palatii repente diductis, comitante Burro, Nero egreditur ad cohortem, quae more militiae excubiis adest. In monente Praefecto, festis vocibus exceptus, inditus lectica. Dubitavisse quosdam ferunt respectantes, rogitantesque ubi Britannicus esset? mox nullo in diversum auctore, quae offerabantur secuti sunt. Illatusque castris Nero, & congruenti tempori praefatus, promisso donativo, ad exemplum paternae largitionis, Imperator consulatur. Sententiam militum sequuta Patrum consulta, nec dubitatum est apud provincias Caelestesque honores Claudio decernuntur, & funeralis solenne perinde ac divo Augusto celebratur; aemulante Agrippina proaviae Liviae magnificentiam. Testamentum tamen haud recitatum, ne antepositus filio privignus, injuria & invidia nimos vulgi turbaret.

C. CORN. TACITI
 ANNALIUM
 LIBER TERTIUS-DECIMUS.

BREVARIUM LIBRI.

ilanus proconsul Asiae, veneno necatus, Agrippinæ fraude. item Narcissus ad mortem aëtus. Claudio funus censorium dum, & laudatur à Principe. Bona Neronis initia, & multa arbitrio Senatus constituta. Partibi Armeniam adfectant: quibus Domitius Corbulo opponitur. Nero Aëten libertam amat, matre fremente. eaque caussa imminutae maternae potentiae. Pallas libertus cura rerum demotus. mox venenum Britannico properatum: & festinum ejus funus. Agrippinæ Neroni offendior, & visa res novas moliri. accusata eo nomine, absolvitur. Neronis luxus & lascivi per noctem disiungit. Aëtum de libertis in servitutem revocandis, sed non peractum. Damnationes aliquot illustrium, itemque à fato sortes. Iterum cum Partibus discordia, super Armenia. ad quod bellum prisca severitate & disciplina militem suum Corbulo firmavit. Is Armenia ingreditur, castella aliquot excludit, urbem Artaxata capit & incendit: rege Tiridate reuelium aut defensionem nusquam auso. P. Suilius Romae immatur, admittente Seneca. Octavius Sagitta Pontiam terversantem de nuptiis, impotentia amoris, ferro transadigit. pertus suum crimen id fatetur, magno exemplo. Poppaeam binam amare Nero occipit: deque ingenio & Venere ejus minnae. Cornelius Sulla Massiliam amovetur, suspectus Princi. Publicanorum iniqitas temperata. In Germania Frieses movent: & sedes juxta Rhenum conantur figere. frumenta, quia pulsi ab Romano equite & disjecti. Eosdem agros

mox Anfibarii occupant, sed eodem fato. Hermunduri Catti. que inter se bellantur. sed magno proelio Catti ad exitum paenè gentis caesi. Gesta haec annis quattuor.

**IMP. CLAUDIO NERONE. L. ANTISTIO VETI.
RE.**

Q. VOLUSIO. P. CORNELIO SCIPIONE.

**IMP. CLAUDIO NERONE. II. L. CALPURNIO PI-
SONE.**

**IMP. CLAUDIO NERONE. III. VALERIO MES-
SALLA.**

COSS.

Prima novo principatu mors Junii Silani proconsulis Afri-
ae, ignaro Nerone, per dolum Agrippinae paratur. non
quia ingenii violentia exitum irritaverit, segnis & dominatio-
nibus aliis fastiditus, adeo ut C. Caesar pecudem auream eum
appellare solitus sit: verum Agrippina fratri ejus L. Silano
necem molita, ultorem metuebat, crebra vulgi fama, ante-
ponendum esse vix dum pueritiam egresso Neroni, & imperi-
um per scelus adepto, virum aetate composita, insontem, no-
bilem, & quod tunc spectaretur, è Caesarum posteris, quippe
& Silanus D. Augusti abnepos erat. haec causa necis. ministri
fuere P. Celer eques Romanus, & A. Elius libertus rei familia-
ri Principis in Asia impositi. ab his proconsuli venenum in-
ter epulas datum est apertius, quam ut fallerent. Nec minus
properato Narcissus Claudi libertus, de cuius jurgiis adver-
sus Agrippinam rettuli, aspera custodia, & necessitate extrema,
ad mortem agitur; invito principe, cuius abditis adhuc vitiis
per avaritiam ac prodigiam mire congruebat.

**II. Ibaturque in caedes, nisi Afranius Burrhus, & Annae-
us Seneca obviam issent. Hi rectores imperatoriae juventae,
& pari in societate potentiae concordes, diversa arte ex aequo
pollebant: Burrus militaribus curis, & severitate morum;**

Seneca

Seneca praeceptis eloquentiae, & comitate honesta, juvantes invicem, quo facilius lubricam principis aetatem, si virtutem aspernaretur, voluptatibus concessis retinerent. Certamen utrius unum erat contra ferociam Agrippinae, quae cunctis malae dominationis cupidinibus flagrans, habebat in partibus Pallantem; quo auctore **Claudius** nuptiis incestis, & adoptione exitiosa, semet perverterat. Sed neque Neroni infra servos ingenium; & Pallas tristi arrogantia modum liberti egrefus, taedium sui moverat. Propalam tamen omnes in eam honores cumulabantur, signumque more militiae petenti tribuno dedit, **OPTIMAE MATRIS**. Decreti & à senatu duo lictores, flaminium **Claudiale**, simul **Claudio censorium** funus, & mox consecratio.

III. Die funeris laudationem ejus princeps exorsus est. Dum antiquitatem generis, consulatus, ac triumphos majorum enumerabat, intentus ipse & ceteri: liberalium quoque artium commemoratio: & nihil regente eo reipublicae triste ab externis accidisse, pronis animis audita: postquam ad providentiam sapientiamque flexit, nemo risui temperare, quamquam oratio à **Seneca** composita, multum cultus praeferret: ut fuit illi viro ingenium amoenum, & temporis ejus auribus accommodatum. Adnotabant seniores, quibus otiosum est vetera & praesentia contendere, primum ex iis, qui rerum potiti essent, Neronem alienae facundiae eguisse. Nam dictator **Caesar** summis oratoribus aemulus: & Augusto prompta ac profluens, quae deceret principem, eloquentia fuit. **Tiberius** artem quoque callebat, qua verba expenderet, tum validus sensibus, aut consulto ambiguus. Etiam **C. Caesaris** turbata mens vim dicendi non corrupit. Nec in **Claudio**, quotiens meditata differeret, elegantiam requireres. Nero puerilibus statim annis, vividum animum in alia detorfit: caelare & pingere, cantus aut regimen equorum exercere: & aliquando carminibus pangendis, inesse sibi elementa doctrinae ostendebat.

IV. Ceterum peractis tristitiae imitamentis, curiam ingres-
sus, & de auctoritate patrum, & consensu militum praefatus,
confilia sibi & exempla capessendi egregie imperii memoravit;
nec juventam armis civilibus, aut domesticis discordiis imbun-
tam: nulla odia, nullas injurias, nec cupidinem ultiōnis affer-
re. Tum formam futuri principatus praescripsit, ea maxime
declinans, quorum recens flagrabat invidia. Non enim se ne-
gotiorum omnium judicem fore, ut clausis unam intra domum
accusatoribus & reis, paucorum potentia grassaretur. Nihil
in penatibus suis vaenale; aut ambitioni pervium: discretam
domum & rem publicam. Teneret antiqua munia senatus, Con-
sulūm tribunalibus Italia, & publicae provinciae assisterent.
Illi patrum aditum paeberent: se mandatis excercitibus con-
fulturum.

V. Nec defuit fides. Multaque arbitrio senatus constituta
sunt; Ne quis ad caussam orandam mercede aut donis eme-
retur: Ne designatis quidem quaestoribus edendi gladiatores
necessitas esset. Quod quidem adversante Agrippina, tam-
quam acta Claudi subverterentur, obtinuere patres. qui in
palatium ob id vocabantur, ut astaret abditis à tergo foribus
velo discreta, quod visum arceret, auditus non adimeret.
Quin & legatis Armeniorum, caussam gentis apud Neronem
orantibus, escendere suggestum imperatoris, & praefidere si-
mul parabat; nisi ceteris pavore defixis, Seneca admonuisset,
venienti matri occurseret. Ita specie pietatis, obviam itum
dedecori.

VI. Fine anni turbidis rumoribus prorupisse rursum Par-
thos, & rapi Armeniam allatum est; pulso Rhadamisto, qui
saepe regni ejus potitus, dein profugus, tum quoque bellum
deseruerat. Igitur in urbe sermonum avida, quemadmodum
princeps vix septemdecim annos egressus, fuscipere eam molem
aut propulsare posset? quod subsidium in eo qui à femina re-
geretur? num proelia quoque & oppugnations urbium, &
cetera belli per magistros administrari possent, anquirebant.

Contra

Contra alii melius evenisse differunt, quam si invalidus senecta & ignavia Claudius, militiae ad labores vocaretur, servilibus jussis obtemperaturus. Burrum tamen & Senecam multarum rerum experientia cognitos: & imperatori quantum ad robur deesse? cum octavodecimo aetatis anno Cn. Pompejus, nono-decimo Caesar Octavianus, civilia bella sustinuerint. Pleraque in summa fortuna auspiciis & consiliis, quam telis & manibus geri. Daturum plane documentum, honestis an secus amicis uteretur, si ducem amota invidia egregium, quam si pecuniosum & gratia subnixum per ambitum deligeret.

VII. Haec atque talia vulgantibus, Nero & juventutem proximas per provincias quaesitum supplendis Orientis legionibus admoveare, legioneque ipsas proprius Armeniam collocari jubet: Duosque veteres reges Agrippam & Antiochum expedire copias, quis Parthorum fines ultro intrarent: simul pontes per amnem Euphratem jungi. Et minorem Armeniam Aristobulo, regionem Sophenen Sohemo cum insignibus regiis mandat. Exortuque in tempore aemulus Vologeso, filius Vardanes. & abscessere Armenia Parthi, tamquam different bellum.

VIII. Sed apud Senatum omnia in majus celebrata sunt, sententiis eorum, qui supplicationes & diebus supplicationum vestem principi triumphalem, utque ovans urbem iniret, effigiesque ejus pari magnitudine ac Martis Ultoris, eodem in templo censuere: praeter suetam adulationem laeti, quod Domitium Corbulonem retinendae Armeniae praeposuerat. videbaturque locus virtutibus patefactus. Copiae orientis ita dividuntur, ut pars auxiliarium cum duabus legionibus apud provinciam Syriam & legatum ejus Quadratum Umidium remaneret; par civium sociorumque numerus Corbuloni esset, additis cohortibus aiisque, quae apud Cappadociam hiemabant: socii reges prout bello conduceret, parere jussi. Sed studia eorum in Corbulonem promptiora erant. qui ut famae inseriret, quae in novis coeptis validissima est, itinere propere

Y 2 confecto,

confecto, apud AEgeas civitatem Ciliciae obvium Quadratum habuit, illuc progressum, ne si ad accipiendas copias Syriam intravisset Corbulo, omnium ora in se verteret, corpore ingens; verbis magnificus, & super experientiam sapientiamque, etiam specie inanum validus.

IX. Ceterum uterque Vologesem regem nuntiis monebant, pacem quam bellum mallet, datisque obsidibus, solitam pri-eribus reverentiam in populum Romanum continuaret. Et Vologes quo bellum, ex commodo pararet, an ut aemulati-onis suspectos per nomen obsidum amoveret, tradit nobilissi-mos ex familia Arsacidarum. Accepitque eos centurio His-te-jus ab Umidio missus, forte prior ea de caussa adito rege. Quod postquam Corbuloni cognitum est, ire praefectum cohorts Arrium Varum, & reciperare obsides jubet. Hinc or-tum inter praefectum & centurionem jurgium, ne diutius externis spectaculo esset, arbitrium rei obsidibus legatisque qui eos ducebant, permisum. Atque illi ob recentem glori-am, & inclinatione quadam etiam hostium, Corbulonem praetulere. Unde discordia inter duces: querente Umidio pra-repta quae suis consiliis patravisset: testante contra Corbulone, non prius conversum regem ad offerendos obsides, quam ipse dux bello delectus spes ejus ad metum mutaret. Nero quo componeret diversos, sic evulgari jussit: Ob res à Quadrato & Corbulone prospere gestas laurum fascibus imperatoriis ad-di. Quae in alios consules egressa, conjunxi.

X. Eodem anno Caesar effigiem Cn. Domitio patri, con-fularia insignia Asconio Labeoni, quo tutore usus erat, petivit à senatu: sibique statuas argento vel auro solidas, adversus offerentes prohibuit. Et quanquam censuissent patres, ut principium anni inciperet mense Decembri, quo ortus erat Nero, veterem religionem Kalendarum Januarium inchoan-do anno retinuit. Neque recepti sunt inter reos Carinas Celer senator, servo accusante, aut Julius Densus equester, cui fa-vor in Britannicum crimini dabatur.

XI. Claudio

XI. Claudio Nerone L. Antistio Coss. cum in acta principum jurarent magistratus, in sua acta collegam Antistium jurare prohibuit: magnis patrum laudibus, aut juvenilis animus levium quoque rerum gloria sublatus, maiores continuaret. Secutaque lenitas in Plautium Lateranum, quem ob adulterium Messallinae ordine remotum, reddidit senatui, clementiam suam obstringens crebris orationibus, quas Seneca, testificando quam honesta praeciperet, vel jactandi ingenii, voce principis vulgabat.

XII. Ceterum infraacta paulatim potentia matris, delapso Nerone in amorem libertae, cui vocabulum Acte fuit: simul assumptis in conscientiam Othone & Claudio Senecione adolescentis decoris, quorum Otho familia consulari, Senecio liberto Caesaris patre genitus, ignara matre, dein frustra obnittente, penitus irrepserant per luxum & ambigua secreta. ne severioribus quidem principis amicis adversantibus, muliercula nulla cujusquam injuria cupidines principis explente: quando uxore ab Octavia nobili quidem, & probitatis spectatae, fato quodam, an quia praevalent illicita, abhorrebat: metuebaturque ne in stupra seminarum illustrium prorumperet, si illa libidine prohiberetur.

XIII. Sed Agrippina libertam aemulam, nurum ancillam, aliaque eundem in modum muliebriter fremere. Neque poenitentiam filii, aut satietatem opperiri: quantoque foediora exprobrabat, acrius accendere. donec vi amoris subactus, exueret obsequium in matrem, Senecaeque permitteret. Ex cujus familiaribus. Annaeus Serenus, simulatione amoris adversus eandem libertam, primas adolescentis cupidines velaverat, praebueratque nomen, ut quae princeps furtim mulierculae tribuebat, ille palam largiretur. Tum Agrippina versis artibus, per blandimenta juvenem aggredi, suum potius cubiculum ac finum offerre contegendas quae prima aetas, & summa fortuna expeterent. Quin & fatebatur intempestivam severitatem, & suarum opum quae haud procul imperatoriis aberant,

copias tradebat; ut nimia nuper coērcendo filio, ita rursus intemperanter demissa. Quae mutatio neque Neronem sefelliit, & proximi amicorum metuebant, orabantque cavere insidias mulieris semper atrocis, tum & falsae. Forte illis diebus Caesar inspecto ornatu, quo principum conjuges ac parentes effulserant, deligit vestem & gemmas, misitque donum matri: nulla parsimonia, cum praecipua & cupita aliis, prior deferret. Sed Agrippina non his instrui cultos suos, sed certis arceri proclamat, & dividere filium, quae cuncta ex ipsa haberet. Nec defuere qui in deterius referrent.

XIV. Et Nero infensus iis quibus superbia muliebris innubebatur, demovet Pallantem cura rerum quis à Claudio impoitus, velut arbitrum regni agebat. Ferebaturque digrediente se, magna prosequentium multitudine, non absurde dixisse; Ire Pallantem ut ejuraret. Sane pepigerat Pallas, ne cujus facti in praeteritum interrogaretur, paresque rationes cum republica haberet. Praecepis post haec Agrippina ruere ad terrorem & minas, neque principis auribus abstinere, quo minus testaretur; ad ultum jam esse Britannicum, veram dignamque firpem fuscipiendo patris imperio, quod insitus & adoptivus, per injurias matris exercebat. Non abnuere se, quin cuncta infelicitas domus mala patefierent, suae in primis nuptiae, suum veneficium. Id solum diis & sibi provisum, quod viveret privignus. Ituram cum illo in castra. Audiretur hinc Germanici filia, inde debilis rursus Burrhus & exsul Seneca, truncata scilicet manu, & professoria lingua, generis humani regimen expostulantes. Simul intendere manus; aggere probra; consecratum Clodium, infernos Silanorum manes invocare, & tot irrita facinora.

XV. Turbatus his Nero, & propinquo die, quo quartum decimum aetatis annum Britannicus explebat, volutare secum, modo matris violentiam, modo ipsius indolem, ut quidem experimento nuper cognitam, quo tamen favorem late quaesi- visset. Festis Saturno diebus inter alia aequalium ludicra, reg-

nam Iusu fortientium, evenerat ea fors Neroni. Igitur ceteris diversa, nec ruborem illatura, ubi Britannico jussit exsurgere, progressusque in medium, cantum aliquem inciperet, irrisum ex eo sperans pueri sobrios quoque convictus, nedum temulentos ignorantis; ille constanter exorsus est carmen, quo evolutum eum sede patria rebusque summis significabatur. Unde orta miseratio manifestior, quia dissimulationem nox & lascivia exemerat. Nero intellecta invidia, odium intendit. Urgentibusque Agrippinae minis, quia nullum crimen, neque jubere caedem fratris palam audebat; occulta molitur, paraque venenum jubet, ministro Polione Julio praetoriae cohortis tribuno, cuius cura attinebatur damnata beneficij nomine Locusta, multa scelerum fama. Nam ut proximus quisque Britannico, neque fas, neque fidem pensi haberet, olim proximum erat. Primum venenum ab ipsis educatoribus accepit, transmisitque exsoluta alvo parum validum, sive temperamentum inerat, ne statim saeviret. Sed Nero lenti sceleris impatiens, minitari tribuno, jubere supplicium beneficiae, quod dum rumorem respiciunt, dum parant defensiones, securitatem morarentur. Promittentibus dein tam praecipitem necem quam si ferro urgeretur, cubiculum Caesaris juxta decoquitur virus, cognitis antea venenis rapidum.

XVI. Mos habebatur, principum liberos cum ceteris idem aetatis nobilibus sedentes vesci in aspectu propinquorum, propria & parciore mensa. Illic epulante Britannico, quia cibos potusque ejus delectus ex ministris gustu explorabat, ne omitteretur institutum, aut utriusque morte proderetur scelus, talis dolus repertus est. Innoxia adhuc ac praecalida, & libata gustu potio traditur Britannico: dein postquam fervore aspernatur, frigida in aqua affunditur venenum, quod ita cunctos ejus artus pervalet, ut vox pariter & spiritus ejus raperentur. Trepidatum a circumsedentibus, diffugiunt imprudentes. At quibus altior intellectus, resistunt defixi, & Neronem intuentes. Ille ut erat reclinis, & nescio similis, solitum ita, ait, per comitialem

comitialem morbum, quo primum ab infantia afflictaretur Britannicus, & reddituros paulatim vius sensusque. At Agripinae is pavor, ea confernatio mentis, quamvis vultu premetur, emicuit; ut perinde ignaram fuisse ac Octaviam sororem Britannici constiterit. quippe sibi supremum auxilium ereptum & parricidii exemplum intelligebat. Octavia quoque, quamvis rudibus annis, dolorem, caritatem, omnis affectus abscondere didicerat. Ita post breve silentium, repetita convivii laetitia.

XVII. Nox eadem necem Britannici & rogum conjunxit, proviso ante funebri paratu, qui modicus fuit. In campo tamen Martis sepultus est, adeo turbidis imbribus, ut vulgus iram deum portendi crediderit aduersus facinus, cui plerique etiam hominum ignoscebant, antiquas fratrum discordias, & insociabile regnum existimantes. Tradunt plerique eorum temporum scriptores, crebris ante exitium diebus, illusum iuvenitiae Britannici Neronem. ut jam non praematura, neque saeva mors videri queat, quamvis inter sacra mensae, n tempore quidem ad complexum sorori dato, ante oculos inimici properata fit, in illum supremum Claudiorum sanguinem stupro prius quam veneno pollutum. Festinationem exequiarum edicto Caesar defendit, id à majoribus institutum referens, subtrahere oculis acerba funera, neque laudationibus aut pompa detinere. Ceterum & sibi amisso fratri auxilio reliquias spes in republica fitas: & tanto magis fovendum patribus populoque principem, qui unus superesset è familia sumum ad fastigium genita.

XVIII. Exin largitione potissimos amicorum auxit. Ne defuerunt, qui arguerent viros gravitatem asseverantes, quod domos villasque id temporis quasi praedam divisiissent. Alii necessitatem adhibitam credebant à principe, sceleris sibi conscientia & veniam sperante, si largitionibus validissimum quemque obstrinxisset. At matris ira nulla munificentia leniri, sed amplecti Octaviam; crebra cum amicis secreta habere; super ingenita

ingenitam avaritiam, undique pecunias quasi in subfidium corripiens, tribunos & centuriones comiter excipere: nomina & virtutes nobilium, qui etiam tum supererant, in honore habere; quasi quaereret ducem & partes. Cognitum id Neroni, excubiasque militares, quae ut conjugi imperatoris olim, tum & ut matri servabantur, & Germanos super eundem honorem custodes additos digredi jubet. Ac ne coetu salutantium frequentaretur, separat domum, matremque transfert in eam quae Antoniae fuerat: quotiens ipse illuc ventitaret, septus turba centurionum, & post breve osculum digrediens.

XIX. Nihil rerum mortalium tam instabile ac fluxum est, quam fama potentiae, non sua vi nixae. Statim relictum Agrippinae limen. Nemo solari, nemo adire, praeter paucas seminas, amore an odio, incertum. Ex quibus erat Junia Silana, quam matrimonio C. Silii à Messalina depulsam, supra rettuli. insignis genere, forma, lascivia, & Agrippinae diu percara: mox occultis inter eas offenditionibus, quia Sextium Africanum nobilem juvenem à nuptiis Silanae deterruerat Agrippina, impudicam & vergentem annis dictitans; non ut Africanum sibi seponeret, sed ne opibus & orbitate Silanae maritus potiretur. Illa spe ultionis oblata, parat accusatores ex clientibus suis Iturium & Calvisium, non vetera, & saepius iam audita deferens, quod Britannici mortem lugeret, aut Octaviae injurias evulgaret; sed destinavisse eam Rubellium Platum, per maternam originem pari ac Nero gradu à divo Augusto, ad res novas extollere; conjugioque ejus etiam imperio, rempublicam rursus invadere. haec Iturius & Calvisius Atimeto Domitiae Neronis amitae liberto aperiunt. Qui laetus oblatis (quippe inter Agrippinam & Domitiam infensa simulatio exercebatur) Paridem histrionem libertum & ipsum Domitiae impulit, ire propere, crimenque atrociter deferre.

XX. Proiecta nox erat, & Neroni per vinolentiam trahebatur: cum ingreditur Paris, solitus alioquin id temporis lux-

us principis intendere. Sed tunc compositus ad maestitiam, expositoque indicii ordine, ita audientem exterret, ut non tantum matrem Plautumque interficere, sed Burrum etiam de- movere praefectura destinaret, tamquam Agrippinae gratia proiectum, & vicem reddentem. Fabius Rusticus auctor est scriptos esse ad Caecinam Thuscum codicillos mandata ei praetoriarum cohortium cura: sed ope Sencae dignationem Burro retentam. Plinius & Cluvius nihil dubitatum de fide praefecti referunt. sane Fabius inclinat ad laudes Sencae, cuius amicitia floruit. Nos consensum auctorum secuturi, quae di- versa prodiderint, sub nominibus ipsorum trademus. Nero trepidus, & interficienda matris avidus, non prius diffem potuit, quam Burrus necem ejus promitteret, si facinoris co- argueretur: sed cuicunque, nequin parenti defensionem tri- buendam. nec accusatores adesse, sed vocem unius ex inimi- ca domo afferri. Refutare tenebras, & vigilatam convivio no- stem, omniaque temeritati & inscitiae propria.

XXI. Sic lenito principis metu, & luce orta, itur ad Agrippinam ut nosceret objecta, dissolveretque, vel poenas lue- ret. Burrus iis mandatis, Seneca coram, fungebatur. ade- rant & ex libertis, arbitri sermonis. Deinde à Burro postquam crimina & auctores exposuit, minaciter aetum. Agrippin ferociae memor, Non miror, inquit, Silanam numquam edi- to partu matrum affectus ignotos habere. Neque enim pe- rinde à parentibus liberi, quam ab impudica adulteri mutantur. Nec si Iturius & Calvifius adesis omnibus fortunis, novissi- mam suscipienda accusationis operam anui rependunt, ideo au- mihi infamia parricidii, aut Caesari conscientia subeunda es- nam Domitiae inimiciis gratias agerem, si benevolentia me- cum in Neronem meum certaret. Nunc per concubinum At- timetum, & histriponem Paridem quasi scena fabulas com- ponit. Bajarum suarum piscinas excolebat, cum meis confiliis a- doptio, & proconsulare jus, & designatio consulatus, & cete- ra apiscendo imperio praeparentur. Aut existat qui cohorte

in urbe tentatas, qui provinciarum fidem labefactatam, denique
servos vel libertos ad scelus corruptos arguat. Vivere ego
Britannico potiente rerum poteram: at si Plautus aut quis
alius rempublicam judicaturus obtinuerit, desunt scilicet mihi
accusatores, qui non verba impatientia caritatis aliquando in-
veniunt, sed ea crimina objiciant, quibus nisi à filio mater ab-
solvvi non possim. Commotis qui aderant, ultiroque spiritus
iustus mitigantibus, colloquium filii exposcit. Ubi nihil pro
nocentia quasi diffideret; nec beneficiis quasi exprobraret,
meruit; sed ultiionem in delatores & praemia amicis obti-
vit.

XXII. Praefectura annonae Fenio Rufo; cura ludorum
i à Caesare parabantur, Arruntio Stellae; AEgyptus C.
ubillo permittuntur. Syria P. Antejo destinata; & variis
artibus elusus, ad postremum in urbe retentus est. At
lana in exsilio acta. Calvisius quoque & Iturius relegan-
ti. De Atimeto supplicium sumptum, validiore apud li-
lines principis Paride, quam ut poena afficeretur. Plautus
praeiens silentio transmissus est.

XXIII. Deferuntur dehinc consensisse Pallas, ac Burrus,
Cornelius Sulla claritudine generis, & affinitate Claudii,
per nuptias Antoniae, gener erat, ad imperium vocaretur.
us accusationis auctor exstitit Paetus quidam, exercendis a-
daerarium sectionibus famosus, & tum vanitatis manifestus.
extam grata Pallantis innocentia, quam gravis superbia fu-
quippe nominatis libertis ejus, quos conscius haberet, re-
ndit; nihil unquam se domi, nisi nutu aut manu significas-
sel si plura demonstranda essent scripto usum, ne vocem
sociaret. Burrus quamvis reus, inter judices sententiam
vit. Exiliumque accusatori irrogatum, & tabulae exustae
i, quibus oblitterata aerarii monumenta retrahebat.

XXIV. Fine anni statio cohortis assidere ludis solita, de-
betetur, quo major species libertatis esset: utque miles the-
li licentiae non permixtus, incorruptior ageret; & plebes
daret

daret experimentum, an amotis custodibus, modestiam retineret. Urbem princeps lustravit è responso haruspicum, quod Jovis ac Minervae aedes de caelo tactae erant.

XXV. Q. Volusio P. Scipione Coss. otium foris, foedomi lascivia, qua Nero itinera urbis, & lupanaria, & diventicula, ueste servili in dissimulationem sui compositus pererabat, comitantibus qui raperent ad venditionem exposita, & obviis vulnera inferrent; aduersus ignaros adeo, ut ipse quoque acciperet ictus, & ore praeferret. Deinde ubi Caesarem esse qui grassaretur pernotuit, augebanturque injuriae aduersus viros feminasque insignes, & quidem permissa semel licenti sub nomine Neronis, multi propriis cum globis eadem exercebant, & in modum captivitatis nox agebatur. Julius quidem Montanus senatorii ordinis, sed qui nondum honorem capiisset, congressus forte per tenebras cum Principe, quia vi a tentantem acriter repulerat, deinde agnatum oraverat, qua exprobaret, mori adactus est. Nero autem metuentior in posterum, milites sibi, & plerosque gladiatorum circumdedi qui rixarum initia modica, & quasi privata finerent: si à laeti validius ageretur, arma inferrent. Ludicram quoque uestiam, & fautores histrionum velut in proelia convertit, impunitate & praemiis, atque ipse occultus, & plerumque coram prospectans: donec discordi populo, & gravioris motus terror non aliud remedium repertum est, quam ut histriones Itali pellerentur, milesque theatro rursum assideret.

XXVI. Per idem tempus actum in senatu de fraudibus libertorum, efflagitatumque ut aduersus male meritos revocanda libertatis jus patronis daretur. Nec deerant qui censerent. Sed consules relationem incipere non ausi ignaro principi perscripsere tamen consensum senatus: ille auctor constitutionis fieret, ut inter paucos & sententiae aduersos: quibusdam coalitam libertate irreverentiam eo prorupisse frementibus, vane an aequo cum patronis jure agerent, sententiam eorum consultarent, ac verberibus manus ultiro intenderent, impul-

vel poenam suam dissuadentes. Quid enim aliud laeso patro-
no concessum, quam ut vicesimum ultra lapidem, in oram
Campaniae libertum relegate? Ceteras actiones promiscuas &
pares esse. Tribuendum aliquod telum quod sperti nequeat.
Nec grave manumissis, per idem obsequium retinendi liber-
tatem, per quos affsecuti sint. At criminum manifestos, me-
rito ad servitutem retrahi; ut metu coercentur, quos bene-
ficia non mutavissent.

XXVII. Disserebatur contra; Paucorum culpam ipsis ex-
iitiosam esse debere: nihil universorum juri derogandum. quip-
pe late fusum id corpus. Hinc plerumque tribus, decurias,
ministeria magistratibus & sacerdotibus, cohortes etiam in ur-
be conscriptas. & plurimis equitum, plerisque senatoribus,
non aliunde originem trahi. Si separentur libertini; mani-
festam fore penuriam ingenuorum. non frustra maiores cum
dignitatem ordinum dividerent, libertatem in communi posu-
isse. Quin & manumittendi duas species institutas, ut relin-
queretur poenitentiae aut novo beneficio locus. quos vindicta
patronus non liberaverit; velut vinculo servitutis attineri.
Dispicere quisque merita, tardeque concederet, quod datum
non adimeretur. Haec sententia valuit. Scripsitque Caesar sena-
tui, privatum expenderent caussam libertorum, quotiens a patro-
nis arguerentur: in communе nihil derogent. Nec multo post,
receptus amitae libertus Paris, quasi jure civili, non sine infa-
mia principis, cuius jussu perpetratum ingenuitatis judicium
erat.

XXVIII. Manebat nihilominus quaedam imago reipubli-
cae. Nam inter Vibullium praetorem, & plebei tribunum
Antistitium ortum certamen, quod immodestos fautores histrio-
num & a praetore in vinculo ductos, tribunus omitti jussisset.
Comprobavere patres, incusata Antistitii licentia. Simul prohi-
biti tribuni jus praetorum & consulum praeripere, aut vocare
Italia cum quibus lege agi posset. Addidit L. Piso desig-
natus consul, ne quid intra domum pro potestate animadverte-
rent:

rent: neve multam ab iis dictam, quaestores aerarii in publicas tabulas ante quattuor menses referrent; medio tempore contradicere liceret: deque eo consules statuerent. Cohibita artius & aedilium potestas, statutumque quantum curules, quantum plebei pignoris caperent, vel poenae irrogarent. Eo Helvidius Priscus tribunus plebis adversus Obultronium Sabinum aerarii quaestorem contentiones proprias exercuit, tamquam jus hastae adversus inopes inclementer augeret. Deinde princeps curam tabularum publicarum à quaestoribus ad praefectos transfult.

XXIX. Varie habita, ac saepe immutata ejus rei formam Augustus permisit senatu; diligere praefectos: dein ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducebantur ex numero praetorum qui praefessent. neque id diu mansit, quia fors deerat ad parum idoneos. Tunc Claudius quaestores rursum imposuit, iisque ne metu offendionam segnissim consulerent, extra ordinem honores promisit. Sed deerat robur aetatis eum primum magistratum capessentibus. igitur Nero praetures perfunctos, & experientia probatos de legit.

XXX. Damnatus iisdem consulibus Vipsanius Laenas, o Sardiniam provinciam avare habitam. Absolutus Cestius Proculus repetundarum, cedentibus accusatoribus. Clodius Quirinalis, quod praefectus remigum qui Ravennae haberentur velut infimam nationum, Italiam luxuria saevitiae afflicuisse, veneno damnationem antevertit. C. Aminius Rebius ex primoribus peritia legum, & pecuniae magnitudine, crucatus aegre senectae misso per venas sanguine effugit: haec eruditus sufficere ad constantiam sumenda mortis, ob libidines muliebriter infamis. At L. Volusius egregia fama concessit: cui tres & nonaginta anni spatium vivendi, praecipue opes bonis artibus, inoffensa tot imperatorum malis fuit.

XXXI. Nerone secundum L. Pisone consulibus, paucum memoria digna evenere. nisi cui libeat, laudandis fundame-

tis & trabibus, quis molem amphitheatri apud Campum Martis Caesar extruxerat, volumina implere: cum ex dignitate populi Romani repertum sit, res illustres annalibus, talia diurnis urbis actis mandare. Ceterum coloniae Capua atque Nuceria, additis veteranis, firmatae sunt: plebeique congiarium quadringeni nummi viritim dati, & festertium quadrungenties aerario illatum est, ad retinendam populi fidem. Vetus quoque quintae & vicefimae venalium mancipiorum remissum, specie magis quam vi. quia cum venditor pendere juberetur, in partem pretii emptoribus accrescebat. Edixit Caesar, ne quis magistratus, aut procurator qui provinciam obtineret, spectaculum gladiatorum, aut ferarum, aut quod aliud ludicrum ederet. Nam ante non minus tali largitione, quam corripiendis pecuniis, subjectos affligebant; dum quae libidine deliquerant, ambitu propugnant.

XXXII. Factum & S. consultum ultiōnī juxta & securitati, ut si quis à suis servis interfectus esset, ii quoque qui testamento manumissi sub eodem tecto mansissent inter servos supplicia penderent. Redditur ordini Lurius Varius consularis, avaritiae criminibus olim perculsus. Et Pomponia Graecina insignis femina, Plautio, qui ovans se de Britanniis rettulit, nupta, ac superstitionis externae rea, mariti judicio permissa, Isque prisco instituto, propinquis coram, de capite famaque conjugis cognovit, & insontem nuntiavit. Longa huic Pomponiae aetas, & continua tristitia fuit. Nam post Julianum Drusum filiam dolo Messallinae interfectam, per quadraginta annos, non cultu nisi lugubri, non animo nisi maesto egit. Idque illi imperitante Claudio impune, mox ad gloriam vertit.

XXXIII. Idem annus plures reos habuit. quorum P. Celerem, accusante Asia, quia absolvere nequibat Caesar, traxit senecta donec mortem obiret. nam Celer imperfecto, ut memoravi, Silano proconsule, magnitudine sceleris cetera flagitia obtegebat. Cossutianum Capitonem Cilices detulerant maculosum foedumque, & idem jus audaciae in provincia ratum,

quod in urbe exercuerat. Sed pervicaci accusatione confictus, postremo defensionem omisit, ac lege repetundarum damnatus est. Pro Eprio Marcello, à quo Lycii res repetebant, eo usque ambitus praevaluit, ut quidam accusatorum ejus exilio multarentur, tamquam insonti periculum fecissent.

XXXIV. Nerone tertium consule simul iniit consulatum Valerius Messalla, cuius proavum oratorem Corvinum, divo Augusto ab avo Neronis, collegam in eo magistratu fuisse, pauci jam senum meminerant. sed nobili familiae honor auctus est, oblatis in singulos annos quingenis festiis, quibus Messalla paupertatem innoxiam sustentaret. Aurelio quoque Cotteae & Haterio Antonino annuam pecuniam statuit principis, quamvis per luxum avitas opes dissipassent. Ejus anni principio, mollibus adhuc initii prolatum inter Parthos Romanosque de obtinenda Armenia bellum, acriter sumitur: quia nec Vologeses finebat fratrem Tiridaten dati à se regni expertem esse, aut alienae id potentiae donum habere; & Corbulo dignum magnitudine populi Romani rebatur, parta clime à Lucullo Pompejoque recipere. Ad haec Armenii ambigua fide utraque arma invitabant, situ terrarum, similitudine mortuum Parthis propiores, connubiisque permixti, ac libertate ignota illuc magis ad servitium inclinantes.

XXXV. Sed Corbuloni plus molis adversus ignaviam militum, quam contra perfidiam hostium erat. Quippe Syria transimotae legiones, pace longa segnes, munia Romanorum aegerrime tolerabant. Satis constitit fuisse in eo exercitu veteranos; qui non stationem, non vigilias iniscent; vallum fossamque quasi nova & mira viserent; fine galeis, fine loricis, nitidi & quaestuosi, militia per opida expleta. Igitur dimissis quibus senecta aut valetudo adversa erat, supplementum petit. Et habitu per Galatiam ac Cappadociam delectus. Adiectaque ex Germania legio cum equitibus alariis, & peditatu cohortium: retentusque omnis exercitus sub pellibus, quamvis hieme saeva adeo, ut obducta glacie, nisi effossa humus tentoriis

tentoriis locum non praebet. Ambusti multorum artus vi frigoris, & quidam inter excubias exanimati sunt. Annotatusque miles, qui facem lignorum gestabat, ita praeriguisse manus, ut oneri adherentes, truncis brachiis deciderent. Ipse cultu levi, capite intecto, in agmine, in laboribus, frequens adesse: laudem strenuis, solatium invalidis, exemplum omnibus ostendere. Dehinc quia duritiam caeli militiaeque multi abnuebant, deferebantque, remedium severitate quaesitum est. Nec enim, ut in aliis exercitibus, primum alterumque delatum venia prosequebatur, sed qui signa reliquerat, statim capite poenas luebat. Idque usu salubre, & misericordia melius apparuit. quippe pauciores illa castra deseruere, quam ea in quibus ignoscetbatur.

XXXVI. Interim Corbulo legionibus intra castra habitis, donec ver adolesceret, dispositisque per idoneos locos cohortibus auxiliariis; ne pugnam priores auderent, praedicit. Cum ram praesidiorum Paetio Orphito primipili honore perfuncto mandat. Is quamquam incautos Barbaros; & bene gerendae rei casum offerri scripserat, tenere se munimentis, & majorcs copias opperiri jubet. Sed rupto imperio, postquam paucae è proximis castellis turmae advenerant, pugnamque imperitia poscebant, congressus cum hoste funditur. Et damno ejus exterriti qui subsidium ferre debuerant, sua quisque in castra trepida fuga rediere. Quod graviter Corbulo accepit: increpatumque Paetium, & praefectos, militesque tendere omnes extra vallum jussit. inque ea contumelia detenti, nec nisi pretribus universi exercitus exsoluti sunt.

XXXVII. At Tiridates super proprias clientelas, ope Vologesi fratri adjutus, non furtim jam, sed palam bello infensare Armeniam, quosque fidos nobis rebatur depopulari; & si copiae contra ducerentur, eludere, huc quoque & illuc volitans, plura fama quam pugna exterrere. Igitur Corbulo, quaesito diu proelio, frustra habitus, & exemplo hostium circumferre bellum coactus, dispartit vires, ut legati praefectique

diversos locos pariter invaderent. Simul regem Antiochum monet, proximas sibi praefecturas petere. Nam Pharasmanes interfecto filio Rhadamisto, quasi proditore sui ; quo fidem in nos testaretur, vetus adversus Armenios odium promptius exercebat. Tuncque primum illecti Infochi gens ante alias socia Romanis, avia Armeniae incurvavit. Ita consilia Tiridati in contrarium vertebantur. Mittebatque oratores, qui suo Parthorumque nomine expostularent : cur datis nuper obsidibus, redintegrataque amicitia, quae novis quoque beneficiis locum aperiret, vetere Armeniae possessione depelleretur ? Ideo nondum ipsum Vologesen commotum, quia caussa, quam vi agere mallent. Sin perstaretur in bello ; non defore Arsalidis virtutem fortunamque, saepius jam clade Romana expertam. Ad ea Corbulo, satis comperto Vologesen defectione Hyrcaniae attineri, suadet Tiridati, precibus Caesarem aggredi ; posse illi regnum stabile, & res incruentas contingere, si omissa spe longinqua & sera, praesentem potioremque sequeretur.

XXXVIII. Placitum dehinc, quia commenantibus invicem nuntiis, nihil in summa pacis proficiebatur, colloquio ipsorum tempus locumque destinari. Mille equitum praesidium Tiridates affore sibi dicebat ; quantum Corbuloni cuiusque generis militum assisteret, non statuere, dum positis loricis & galeis, in faciem pacis veniretur. Cuicunque mortalium, nedum veteri & provido duci, barbarae astutiae patuissent. Ideo artum inde numerum finiri, & hinc majorem afferri, ut dolus pararetur. nam equiti sagittarum usu exercito, si detesta corpora objicerentur, nihil profuturam multitudinem. Dissimulato tamen intellectu ; rectius de his quae in publicum consulerentur, totis exercitibus coram dissertaturos respondit. Locumque de legit, cuius pars altera colles erant clementer assurgentis, accipiendis peditum ordinibus ; pars in planitiem porrigebatur, ad explicandas equitum turmas. Dieque pacto, prior Corbulo socias cohortes & auxilia regum pro cornibus, medio

medio sextam legionem constituit; cui accita per noctem aliis ex castris tria millia tertianorum permiscuerat, una cum aquila, quasi eadem legio spectaretur. Tiridates vergente jam die procul astitit, unde videri magis quam audiri posset. Ita sine congressu dux Romanus abscedere militem sua quemque in castra jubet.

XXXIX. Rex five fraudem suspectans, quia plura simul in loca ibatur, five ut commeatus nostros Pontico mari, & Trapezunte oppido adventantes interciperet, propere discedit. Sed neque commeatis vim facere potuit, quia per montes ducebantur praesidiis nostris infessos: & Corbulo, ne irritum bellum traheretur, utque Armenios ad sua defendenda cogeret, excindere parat castella. Sibique quod validissimum in ea praefectura cognomento Volandum sumit; minora Cornelio Flacco legato, & Insteio Capitoni castrorum praefecto mandat. Tum circumspexit munimentis, & quae expugnationi idonea, provis; hortatur milites, ut hostem vagum, neque paci aut proelio paratum, sed perfidiam & ignaviam fuga confidentem, exuerent sedibus, gloriaeque pariter & praedae consulerent. Tum quadripartito exercitu, hos in testudinem congregatos, subruendo vallo inducit; alios scalas moenibus admoveare, multos tormentis faces & hastas incutere jubet. Libritoribus funditoribusque attributus locus, unde eminus glandes torquebant; ne qua pars subsidium laborantibus ferret, pari undique motu. Tantus inde ardor certantis exercitus fuit, ut intra tertiam diei partem, nudati propugnatoribus muri, obices portarum subversi, capta escensu munimenta, omnesque puberes trucidati sint, nullo milite amissio, paucis admodum vulneratis. & imbelli vulgus sub corona venundatum: reliqua praeda victoribus cessit. Pari fortuna legatus ac praefectus usi sunt, tribusque una die castellis expugnatis, cetera terrore, & alia sponte incolarum, in ditionem veniebant, unde orta fiducia caput gentis Artaxata aggrediendi. Nec tamen proximo tunc ductae legiones, quae si amnem Araxem, qui moenia alluit,

alluit, ponte transgredenterur, sub ictum dabantur: procul & latioribus vadis transiere.

XL. At Tiridates pudore & metu, ne si concessisset obsidioni, nihil opis in ipso videretur; si prohiberet, impeditis locis seque & equestris copias illigaret: statuit postremo ostendere aciem, & dato die proelium incipere, vel simulatione fugae, locum fraudi parare. Igitur repente agmen Romanum circumfundit, non ignaro duce nostro, qui viae pariter & pugnae composuerat exercitum. Latere dextro tertia legio, sinistro sexta incedebat, mediis decumanorum delectis: recepta inter ordines impedimenta, & tergum mille equites tuebantur quibus juss erat, ut instantibus minus resisterent, refugos non sequerentur. In cornibus pedes sagittarius, & cetera manus equitum ibat, productiore cornuum sinistro per ima collum, si hostis intravisset, fronte simul & sinu exciperetur. Assultare ex diverso Tiridates, non usque ad jactum teli, sed tum minitans, tum specie trepidantis, si laxare ordines & diverso conlectari posset. Ubi nihil temeritate solutum, nec amplius quam decurio equitum audentius progressus, & sagittis confixus, ceteros ad obsequium exemplo firmaverat, propinquam tenebris abscessit.

XLI. Et Corbulo castra in loco metatus, an expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret, obsidioque circumdaret, agitavit, concessisse illuc Tiridaten ratus. Dein postquam exploratores attulere longinquum regis iter, & Medi an Alban peterentur, incertum, lucem opperitur: praemissaque levia armatura, quae muros interim ambiret, oppugnationemque minus inciperet. Sed oppidanis portis sponte patefactis, se super Romanis permisere. quod salutem ipsis tulit; Artaxata ignis immisus, deletaque & solo aquata sunt. quia nec tenui sine valido praesidio, ob magnitudinem moenium; nec nobis virium erat, quod firmando praesidio, & capessendo bello divideretur. Vel si integra & incustodita relinquerentur nulla in eo utilitas aut gloria quod capta essent. Adjicitur mirabile

ulum velut numine oblatum. nam cuncta extra, tectis tenus sole illustria fuere; quod moenibus cingebatur, ita repente altra nube coopertum, fulguribusque discretum est, ut quasi infendantibus deis exitio tradi crederetur. Ob haec confalutatus imperator Nero, & senatusconsulto supplicationes habitae: statuaque & arcus, & continui consulatus principi: utque inter festos referretur dies, quo patrata victoria, quo nuntiata, quo relatum de ea esset, aliaque in eandem formam decernuntur, adeo modum egressa, ut C. Cassius de ceteris honoribus allenus, si pro benignitate fortunae diis grates agerentur, ne totum quidem annum supplicationibus sufficere differuerit: eoque oportere dividi sacros & negotiosos dies, quis divina cohererentur, & humana non impedirent.

XLII. Variis deinde casibus jactatus, & multorum cdia meritus reus, haud tamen sine invidia Senecae damnatur. Is fuit P. Suilius, imperante Claudio terribilis ac venalis, & mutatione temporum, non quantum inimici cuperent demissus: quique se nocentem videri, quam supplicem mallet. Eius opprimendi gratia repetitum credebatur senatusconsultum, poenaque Cinciae legis, adversus eos qui pretio cauñas oravissent. nec Suilius questu aut exprobatione abstinebat, praeter erociam animi, extrema senecta liber, & Senecam increpans; infensum amicis Claudi, sub quo justissimum exsiliū pertulisset. Simul studiis inertibus, & juvenum imperitiae suetum, vvere iis qui vividam & incorruptam eloquentiam tuendis cibis exercent. Se quaestorem Germanici; illum domus adulterum fuisse. An gravius existimandum, sponte ligatoris praemium honestae operae assequi, quam corrumpere subicula principum feminarum? Qua sapientia, quibus philosophorum praecepsis, intra quadriennium regiae amicitiae, per millies sestertium paravisset? Romae testamenta & orbos, velut indagine ejus capi. Italiā & provincias, immenso fere hauriri. At sibi labore quaesitam, & modicam pecuniam esse. Crimen, periculum, omnia potius toleraturum,

quam

quam veterem ac diu partam dignationem subitae felicitati submitteret.

XLIII. Nec deerant qui haec iisdem verbis, aut versa in deterius Senecae deferrent. Repertique accusatores, direptos socios cum Suilius provinciam Asiam regeret, ac publicae pecuniae peculatum detulere. Mox quia inquisitionem annuam impetraverant, brevius visum, suburbana crimina incipi, quorum obvii testes erant. Ii acerbitate accusationis Q. Pomponium ad necessitatem belli civilis detrusum: Julianum Drusum filium, Sabinamque Poppaeam ad mortem aetas: & Valerium Asiaticum, Lusium Saturninum, Cornelium Lupum circumventos: jam equitum Romanorum agmina damnata, omnemque Claudi saevitiam Suilio objectabant. Ille nihil ex his sponte suscepsum, sed principi paruisse defendebat, donec eam orationem Caesar cohibuit, compertum sibi referens ex commentariis patris sui, nullam cujusquam accusationem absconditam. Tum justa Messalinae praetendi, & labare defensio. Cur enim neminem alium delectum, qui saevienti impudicavocem preberet? Punierunt rerum atrocium ministros, ubi pretia scelerum adepti, sclera ipsa aliis delegendent. Igitur adempta bonorum parte (nam filio & nepti pars concedebatur eximebanturque etiam quae testamento matris, aut avi accepterant) in insulas Baleares pellitur: non in ipso discrimine non post damnationem fractus animo. Ferebaturque copiose & molli vita, secretum illud toleravisse. Filium ejus Nerilium aggressis accusatoribus per invidiam patris, & crimina repetundarum, intercessit princeps, tanquam satis expleta ulti-

XLIV. Per idem tempus Octavius Sagitta plebei tribunus Pontiae mulieris nuptae amore vecors, ingentibus donis adulterium, & mox ut omittaret maritum emercatur; suum matrimonium promittens, ac nuptias ejus pactus. Sed ubi mulier vacua fuit, nectere moras, adversam patris voluntatem caussari, repertaque spe ditionis conjugis, promissa exuerat. Octavius contra modo conqueri, modo minitari, famam perdi-

tam, pecuniam exhaustam obtestans: denique salutem, quae sola reliqua esset, arbitrio ejus permittens. Ac postquam spernabatur, noctem unam ad solatium poscit, qua delinitus, modum in posterum adhiberet. Statuitur nox. Et Pontia conscientiae ancillae custodiam cubiculi mandat. Ille una cum liberto, ferrum ueste occultum infert. Tum, ut assolet in amore & ira, jurgia, preces, exprobratio, satisfactio, & pars tenebrarum libidine seposita. Et questu incensus, nihil metuentem ferro transverberat, & accurrentem ancillam vulnere absurget, cubiculoque prorumpit. Postera die manifesta caedes, haud ambiguus percussor. quippe mansitasse una convincebatur. Sed libertus suum illud facinus profiteri, se patroni injurias ultum esse. Commoveratque quosdam magnitudine exempli: donec ancilla ex vulnere refecta, verum aperuit. postulatusque apud consules à patre imperfectae, postquam tribunatu abierat, sententia patrum, & lege Cornelia de sicariis condemnatur.

XLV. Non minus insignis eo anno impudicitia, magnorum reipublicae malorum initium fecit. Erat in civitate Sabina Poppaea, T. Olio patre genita, sed nomen avi materni sumpserat, illustri memoria Poppaei Sabini consulari & triumphali decore praefulgentis. nam Ollium honoribus nondum functum, amicitia Sejani pervertit. Huic mulieri cuncta alia fuere, praeter honestum animum. quippe mater ejus aetatis suae feminas pulchritudine supergressa, gloriam pariter & formam dederat. opes claritudini generis sufficiebant. sermo comis nec absurdum ingenium. modestiam praferre, & lascivia uti. rarus in publicum egressus, idque velata parte oris, ne satiaret aspectum, vel quia sic decebat. Famae nunquam pepercit, maritos & adulteros non distinguens: neque affectui suo, aut alieno obnoxia, unde utilitas ostenderetur, illuc libidinem transferebat. Igitur agentem eam in matrimonio Rifi Crispini equitis Romani, ex quo filium generat, Otho pellexit Juventa ac luxu, & quia flagrantissimus in amicitia Neronis

habebatur

habebatur. nec mora, quin adulterio matrimonium jungs. retur.

XLVI. Otho, sive amore incautus, laudare formam elegantiamque uxoris apud principem; sive ut accenderet, ac si eadem femina potirentur, id quoque vinculum potentiam ei adjiceret. Saepe auditus est consurgens è convivio Caesaris, seire ad illam, sibi concessam dictitans nobilitatem, pulchritudinem, vota omnium, & gaudia felicium. His atque talibus irritamentis, non longa cunctatio interponitur. Sed accepto aditu, Poppaea primum per blandimenta & artes valescere, imparem cupidini se, & forma Neronis captam simulans: mox acri jam principis amore ad superbiam vertens, si ultra unam alteramque noctem attineretur, nuptam esse se dictitans, nec posse matrimonium amittere, devinctam Othoni per genus vitae, quod nemo adaequaret. Illum animo & cultu magnificum: ibi se summa fortuna digna visere. at Neronem pellice ancilla, & assuetudine Actes devinctum, nil è contubernio servili, nisi abjectum & sordidum traxisse. Dejicitur familiaritate sueta, post congressu & comitatu Otho; & postremo, ne in urbe aemulatus ageret, provinciae Lusitaniae praeficitur. Ubi usque ad civilia arma, non ex priore infamia, sed integre sancteque egit, procax otii, & potestatis temperantior.

XLVII. Hactenus Nero flagitiis & sceleribus velamenta quaesivit. Suspectabat maxime Cornelium Sullam, socors ingenium ejus in contrarium trahens, callidumque & simulatorem interpretando. Quem metum Graptus ex libertis Caesaris, usu & senecta à Tiberio usque domum principum edocetus, tali mendacio intendit. Pons Milvius in eo tempore celebris nocturnis illecebris erat: ventitabatque illuc Nero, quo solutius urbem extra lasciviret. Igitur regredenti per viam Flaminiam compositas insidias, fatoque evitatas, quoniam diverso itinere Sallustianos in hortos remeaverit, auctoremque ejus doli Sullam ementitur: quia forte redeuntibus ministris principis, quidam per juvenilem licentiam quae tunc pa-

sim exercebatur, inanem metum fecerant. Neque servorum quisquam, neque clientium Sullae agnitus; maximeque despota & nullius ausi capax natura ejus, à crimine abhorrebat: perinde tamen quasi convictus esset, cedere patria, & Massiliensem moenibus coërceri jubetur.

XLVIII. Iisdem consulibus auditae Puteolanorum legationes, quas diversas (senatorius) ordo plebsque ad senatum miserant: illi vim multitudinis, hi magistratum & primi cujusque avaritiam increpantes. Cumque seditio ad saxa & minas ignium progressa, necem & arma proliceret, C. Cassius adhibendo remedio delectus. quia severitatem ejus non tolerabant, precante ipso, ad Scribonios fratres ea cura transfertur, data cohorte praetoria; cuius terrore & paucorum supplicio, rediit oppidanis concordia.

XLIX. Non referrem vulgatissimum senatusconsultum, quo civitati Syracusanorum egredi numerum edendis gladiatoribus finitum permittebatur; nisi Paetus Thrasea contradixisset, praebuissetque materiem obtrectatoribus arguendae sententiae; Cur enim si rempublicam egere libertate senatoria crederet, tam levia consecraretur? quin de bello aut pace, de vectigalibus & legibus, quibusque aliis Romana continentur, suaderet dissuaderetve? Licere patribus, quotiens jus dicendae sententiae accepissent, quae vellent expromere, relationemque in ea postulare. An solum ethendatione dignum, ne Syracusis spectacula largius ederentur? Cetera per omnes imperii partes perinde egregia, quam si non Nero, sed Thrasea regimen sorum teneret? Quod si summa dissimulatione transmitterentur, quanto magis inanibus abstinentum? Thrasea contra, rationem poscentibus amicis, non praesentium ignarum, respondebat, ejusmodi consulta corrigere; sed patrum honori dare, ut manifestum fieret, magnarum rerum curam non dissimulaturos, qui animum etiam levissimis adverterent.

L. Eodem anno crebris populi flagitationibus immodestiam publicanorum arguentis, dubitavit Nero, an cuncta vectigalia

omitti juberet, idque pulcherrimum donum generi mortallum daret. Sed impetum ejus, multum prius laudata magnitudine animi, attinuere senatores, dissolutionem imperii docendo, si fructus quibus respublica sustineretur, deminuerentur. quippe sublatis portoriis, sequens ut tributorum abolitio expostularetur. Plerasque vectigalium societates à consulibus & tribunis plebis constitutas, acri etiam populi Romani tam libertate: reliqua mox ita provisa, ut ratio quaestuum & necessitas erogationum inter se congruerent. Temperandas plane publicanorum cupidines, ne per tot annos sine querela tolerata, novis acerbitatibus ad invidiam verterent.

LI. Ergo edixit princeps, ut leges cujusque publici occultae ad id tempus, proscriverentur; omissas petitiones, non ultra annum resumerent: Romae praetor; per provincias qui pro praetore aut consule essent, jura adversus publicanos extra ordinem redderent: militibus immunitas servaretur, nisi in iis quae veno exercent. Aliaque admodum aequa, quae brevi servata dein frustra habita sunt. Manet tamen abolitio quadragesimae quinquagesimaeque, & quae alia exactionibus illicitis nomina publicani invenerant. Temperata apud transmarinas provincias frumenti subvectio. Et ne censibus negotiatorum naves ascriberentur, tributumque pro illis penderent, constitutum.

LII. Reos ex provincia Africa, qui proconsulare imperium illic habuerant, Sulpicium Camerinum, & Pomponium Silvanum, absolvit Caesar. Camerinum adversus privatos & paucos, saevitiae magis quam captarum pecuniarum crimina obficiens: Silvanum magna vis accusatorum circumsteterat, poscebatque tempus evocandorum testium, reus illico defendi postulabat. Valuitque pecuniosa orbitate & senecta, quam ultra eorum vitam produxit, quorum ambitu evaserat.

LIII. Quietae ad id tempus res in Germania fuerant, inge-
nio ducum, qui pervulgatis triumphi insignibus, majus ex eo decus sperant, si pacem continuavissent. Paullinus Pompeius, & L. Vetus, ea tempestate exercitui praererant. Ne tamen

segnem

segnem militem attinerent, ille inchoatum ante tres & sexaginta annos à Druso aggerem coërcendo Rheno, absolvit: Vetus Mosellam atque Ararim, facta inter utrumque fossa concretere parabat, ut copiae per mare, dein Rhodano & Arare subvectae, per eam fossam, mox fluvio Mosella in Rhenum, exin Oceanum decurrerent: sublatisque itinerum difficultibus, navigabilia inter se occidentis septentrionisque litora fierent. Invidit operi AElius Gracilis Belgicae legatus, deterrendo Veterem, ne legiones alienae provinciae inferret, studiisque Galliarum affectaret. formidolosum id imperatori dictans, quo plerumque prohibentur conatus honesti.

LIV. Ceterum continuo exercituum otio fama incescit, excepsum jus legatis ducendi in hostem. Eoque Frisii juventutem saltibus aut paludibus, imbellem aetatem per lacus admoveare ripae, agrosque vacuos, & militum usui sepositos infidere, auctore Verrito & Malorige, qui nationem eam regabant, in quantum Germani regnantur. Jamque fixerant domos, semina arvis intulerant, utque patrium solum exercebant; cum Dubius Avitus accepta à Paullino provincia, minitando vim Romanam, nisi abscederent Frisii veteres in locos, aut novam sedem à Caesare impetrarent, perpulit Verritum & Malorigem preces suscipere. Profectique Romam, dum aliis curis intentum Neronem oppriuntur, inter ea quae barbaris ostentantur; intravere Pompeii theatrum, quo magnitudinem populi viserent. Illic per otium (neque enim ludicris, ignari, oblectabantur) dum confessum caveae, discrimina ordinum, quis eques, ubi senatus percunctantur, advertere quosdam cultu externo in sedibus senatorum: & quinam forent rogantes, postquam audiverant, earum gentium legatis id honoris datum, quae virtute & amicitia Romana praecellerent; **NULLOS MORTALIUM ARMIS AUT FIDE ANTE GERMANOS ESSE** exclamant, degrediunturque & inter patres confidunt. quod comiter à visentibus exceptum, quasi impetus antiqui, & bona aemulatione. Nero civitate Romana

ambos donavit: Frisios decadere agris jussit. Atque illis aspernantibus, auxiliaris eques repente immisus, necessitatem attulit, captis caesive qui pervicacius restiterant.

L V. Eosdem agros Anfibarii occupavere, validior gens, non modo sua copia, sed adjacentium populorum miseratione: quia pulsi à Chaucis & sedis inopes, tutum exsiliū orabant. Aderatque iis clarus per illas gentes, & nobis quoque fidus, nomine Bojocalus, vincitum se rebellionē Cherusca, iussu Arminii referens, mox Tiberio & Germanico ducibus, stipendia meruisse. Quinquaginta annorum obsequio id quoque adjungere, quod gentem suam ditioni nostrae subjiceret. Quotam partem campi jacere, in quam pecora & armenta militum aliquando transmittenterent? Servarent sane receptus gregibus inter hominum famam; modo ne vastitatem & solitudinem inallent, quam amicos populos. Chamavorum quondam ea arva, mox Tubantum, & post Usipiorum fuisse. Sicut coelum diis, ita terras generi mortalium datas: quaeque vacuae, eas publicas esse. Solem deinde respiciens, & cetera sidera vocans, quasi coram interrogabat, vellentne contueri inane solum? potius mare superfunderent adversus terrarum erexitres.

L VI. Et commotus his Avitus, patienda meliorum imperia. Id diis quos implorarent placitum, ut arbitrium penes Romanos maneret quid darent quid adimerent; neque alios iudices, quam se ipsos paterentur. Haec in publicum Anfibariis respondit; ipsi Bojocalo, ob memoriam amicitiae datum agros. quod ille, ut proditionis pretium, aspernatus addidit; Deesse nobis terra, in qua vivamus; in qua moriamur, non potest. atque ita infenis utrimque animis discessum. Illi Bructeros, Tencteros, ulteriores etiam nationes socias bello vocabant. Avitus scripto ad Curtilium Manciam superioris exercitus legatum, ut Rhenum transgressus, arma à tergo ostenderet; ipse legiones in agrum Tencterum induxit, excidium minitans, nisi caussam suam dissociarent. Igitur absistens

tibus

tibus his, pari metu exterriti Bructeri. & ceteris quoque aliena pericula deserentibus, sola Ansibariorum gens retro ad Usipios & Tubantes concessit. quorum terris exacti, cum Cattos, dein Cheruscos petiissent; errore longo, hospites, egeni, hostes, in alieno, quod juventutis erat, caeduntur, imbellis aetas in praedam divisa est.

LVII. Eadem aestate inter Hermunduros Cattosque certatum magno proelio, dum flumen gignendo sale fecundum, & conterminum, vi trahunt; super libidinem cuncta armis agendi, religione insita, eos maxime locos propinquare coelo, presque mortalium à deis nusquam propius audiri. inde indulgentia numinum illo in amne, illisque silvis salem provenire, non ut alias apud gentes eluvie maris arescente unda, sed super ardorem arborum struem fasa; ex contrariis inter se elementis, igne atque aquis concretum. Sed bellum Hermunduris prosperum, Cattis exitiosius fuit, quia victores diversam aciem Marti ac Mercurio sacravere, quo voto equi, viri, cuncta vista occidioni dantur. Et minae quidem hostiles in ipsos vertebant. Sed civitas Juhonum socia nobis, malo improviso afflita est. nam ignes terra editi, villas, arva, vicos passim corripiebant, ferebanturque in ipsa conditae nuper Coloniae moenia. neque extingui poterant, non si imbræ caderent, non si fluvialibus aquis, aut quo alio humore niterentur: donec irtria remedii, & ira cladis agrestes quidam eminus saxa jacere, dein residentibus flammis propius suggesti, ictu fustium, aliisque verberibus, ut feras absterrebant: postremo tegmina corpori direpta injiciunt, quanto magis profana & usu polluta, tanto magis oppressura ignes.

LVIII. Eodem anno Ruminalem arborem in comitio quae super octingentos & quadraginta ante annos Remi Romulique infantiam texerat, mortuis ramalibus & arescente trunco deminutam, prodigiis loco habitum est, donec in novos fetus reviresceret.

C. CORN. TACITI
 ANNALIUM
 LIBER QUARTUS-DECIMUS.

BREVARIUM LIBRI.

Nero matrem suam fastidit, denique interficit. Excusat id sum apud Senatum: & is non ignoscit solum, sed laudat. Inde ad deterrima quaeque prorupit. currus agitavit. in scena cantavit. Quinquennale ludicrum Romae institutum, vario sermone vulgi. Rubellius Plautus amovet. sit Corbulo in Armenia strenuè rem gerit: Tigranocerta capit: Tigranem regem iis imponit. Contra in Britannia clades accep-za, dum Suetonius Paullinus Monam insulam intrasset. & eota paenè provincia amissa: quam tamen mira constantia & zunius proelii successu Suetonius idem retinuit. Praefectus urbis domi suae imperfectus. supplicium de familia sumptum. Lex Majestatis revocata. Burrbus obiit. Seneca à pessimis en invidiam vocatur: ideoque commeatum à Principe petit, nec accipit. Tigellinus unus omnia potest: is Plautum & Sullam interfici curat. Nero Octaviam dimittit: Popaeae jungitur. Seditionem super eā re populus movet: quae causa maturandi Octaviae exitii. Ea imperfecta in Pandateria insula. Gesta haec annis circiter quattuor.

C. VIPSTANIO. APRONIANO. L. FONTEJO CA-
 PITONE.

IMP. NERONE. IV. COSSO CORNELIO LENTU-
 294

C. CAESONIO

C. CAESONIO PAETO. C. PETRONIO TURPILIANO.

P. MARIO CELSO. L. ASINIO GALLO.

COSS.

CAJO Vipstanio, Fontejo Coss. diu meditatum scelus non ultra Nero distulit, vetustate imperii coalita audacia, & flagrantior in dies amore Poppaeae, quae sibi matrimonium, & dissidium Octaviae incolumi Agrippina haud sperans, crebris criminationibus, aliquando per facetias incusare principem, & pupillum vocare, qui jussis alienis obnoxius non modo imperii, sed libertatis etiam indigeret. Cur enim differri nuptias suas? formam scilicet displicere, & triumphales avos? An fecunditatem, & verum animum? timeri, ne uxor saltem injurias patrum, iram populi adversus superbiam avaritiamque matris aperiat. Quod si nurum Agrippina non nisi filio infestam ferre posset, reddatur ipsa Othonis conjugio. ituram quoquo terrarum, ubi audiret potius contumelias imperatoris, quam viseret periculis ejus immixta. Haec atque talia lacrimis & arte adulterae penetrantia, nemo prohibebat; cupientibus cunctis infringi matris potentiam, & credente nullo, usque ad caedem ejus duratura filii odia.

II. Tradit Cluvius ardore retinendae Agrippinam potentiae eo usque proiectam, ut medio diei, cum id temporis Nero per vinum & epulas incalesceret, offerret se saepius temulento comptam & incesto paratam. Jamque lasciva oscula; & prae-nuntias flagitii blanditias, annotantibus proximis, Senecam contra muliebres illecebras subfidium à femina petivisse: immisquamque Acten libertam, quae simul suo periculo, & infamia Neronis anxia, deferret, pervulgatum esse incestum gloriante matre, nec toleraturos milites profani principis imperium. Fabius Rusticus non Agrippinae, sed Neroni cupitum id memorat, ejusdemque libertae astu disiectum. Sed quae Cluvius, eadem ceteri quoque auctores prodidere, & fama huc inclinat, seu conceperit animo tantum immanitatis Agrippina,

seu

seu credibilior novae libidinis meditatio in ea visa est, quae puellaribus annis stuprum cum Lepido spe dominationis ad- miserat, pari cupidine usque ad libita Pallantis provoluta, & exercita ad omne flagitium patrui nuptiis.

III. Igitur Nero vitare secretos ejus congressus: abcedentem in hortos, aut Tusculanum vel Antiatem in agrum, laudare quod otium lacesseret. Postremo ubicumque habetur, praegravem ratus, interficere constituit; haec tenus consultans, veneno, an ferro, vel qua alia vi. placuitque primo venenum. Sed inter epulas principis si daretur, referri ad casum non poterat, tali jam Britannici exitio; & ministros tentare arduum videbatur, mulieris usu scelerum adversus infidias intentae: atque ipsa praesumendo remedia munierat corpus. Ferrum & caedes quonam modo occultaretur, nemo reperiebat; & ne quis illi tanto facinori delectus jussa spernere, metuebat. Obtulit ingenium Annicetus libertus, classis apud Misenum praefectus, & pueritiae Neronis educator, ac mutuis odiis Agrippinae inquisitus. Ergo navem posse componi docet, cujus pars ipso in mari per artem soluta effunderet ignaram. nihil tam capax fortitorum quam mare, & si naufragio intercepta sit, quem adeo iniquum, ut sceleri assignet, quod venti & fluctus deliquerint? Additurum principem defunctae templum, & aras, & cetera ostentandae pietati.

IV. Placuit sollertia, tempore etiam juta, quando Quin- quatrum festos dies apud Bajas frequentabat. Illuc matrem elicet, ferendas parentum iracundias, & placandum animum dicitans, quo rumorem reconciliationis efficeret, acciperetque Agrippina, facilis feminarum credulitate ad gaudia. Venientem dehinc obvius in litora (nam Antio adventabat) excipit manu & complexu, ducitque Baulos: id villae nomen est, quae promontorium Misenum inter & Bajanum lacum flexo mari alluitur. Stabat inter alias navis ornatior, tamquam id quoque honori matris daretur: quippe sueverat triremi, & classiariorum remigio vehi. aut tum invitata ad epulas erat occultando

occultando facinori nox adhiberetur. Satis constitit exstisſe proditorem, & Agrippinam, auditis infidiis, an crederet ambiguam, gestamine sellae Bajas perveſtam. Ibi blandimentum sublevavit metum, comiter excepta, superque ipsum collocata. Nam pluribus sermonibus modo familiaritate juvenili Nero, & rursus adductus quasi seria consociaret, tructo in longum convictu, prosequitur abeuntem, artius oculis & pectori haerens, sive explenda simulatione, seu periturae matris supremus aspectus, quamvis ferum animum retinebat.

V. Noctem fideribus illustrem, & placido mari quietam, quasi convincendum ad scelus, dii praebuere. Nec multum erat progreſſa navis, duobus ē numero familiarium Agrippinam comitantibus: ex quis Creperejus Gallus haud procul gubernaculis adſtabat, Aceronia ſuper pedes cubitantis reclinis, poenitentiam filii, & reciperatam matris gratiam per gaudium memorabat. cum dato signo, ruere teſtum loci multo plumbo grave, preſſusque Creperejus, & ſtatiſ exanimatus eſt. Agrippina & Aceronia eminentibus teſti parietibus, ac forte validioribus, quamvis oneri cederent, protec̄tae ſunt: nec diſſolutio navigii ſequebatur turbatis omnibus, & quod plerique ignari etiam conſcios impediabant. Viſum dehinc remigibus, unum in latus inclinare, atque ita navem ſubmergere. Sed neque iſpis promptus in rem ſubitam conſenſus, & alii contra nitentes dedere facultatem lenioris in mare jactus. Verum Aceronia imprudens, dum ſe Agrippinam eſſe, & ut ſubveniretur matri principis clamitat, contis & remis, & quae fors obtulerat, navalibus telis conficitur. Agrippina filens, eoque minus agnita, unum tamen vulnus humero exceptit. Nando, deinde occurſu lenunculorum Lucrinum in lacum vēta, villaē ſuā infertur.

VI. Illic reputans ideo ſe fallacibus litteris accitam, & honore praecipuo habitam; quodque litus juxta non ventis acta, non faxis impulſa navis, ſumma ſui parte, veluti terrefreſte machinamentum concidifſet; obſervans etiam Aceroniae ne-

cem,

cem, simul suum vulnus aspiciens, solum infidiarum remedium esse, si non intelligerentur: misit libertum Agerinum, qui nuntiaret filio, benignitate deuni, & fortuna ejus evasisse gravem casum. orare, ut quamvis periculo matris exteritus, visendi curam differret. sibi ad praefens quiete opus. Atque interim securitate simulata, medicamina vulneri, & fomenta corpori adhibet. Testamentum Aceroniae requiri, bonaque obsignari jubet. id tantum non per simulationem.

VII. At Neroni nuntios patrati facinoris operienti, afferatur evasisse iactu levi fauciā, & hactenus adito discrimine ne auctor dubitaretur. Tum pavore exanimis, & jam jamque affore obtestans vindictae properam, five servitia armaret, vel militem accenderet, five ad senatum & populum pervaderet, naufragium & vulnus & interfectos amicos objiciendo; quod contra subfidium fibi? nisi quid Burrhus & Seneca expurgiscentur. quos statim acciverat, incertum an & ante ignaros. Igitur longum utriusque silentium, ne irriti dissuaderent; an eo descensum credebant, ut nisi praeveniretur Agrippina, perreundum Neroni esset. Post Seneca hactenus promptior, respicere Burrhum, ac si scitaretur, an militi imperanda caedes esset? Ille praetorianos toti Caesarum domui obstrictos, memoresque Germanici, nihil adversus progeniem ejus atrox ausuros respondit: perpetraret Anicetus missa. Qui nihil cunctatus, poscit summam sceleris. Ad eam vocem Nero, illo fibi die dari imperium, auctoremque tanti muneris libertum profitetur; iret propere, duceretque promptissimos ad iussa. Ipse auditio, venisse missu Agrippinae nuntium Agerinum, scenam ultro criminis parat: gladiumque dum mandata perfert, abjicit inter pedes ejus. tum quasi deprehensio, vincla injici jubet; ut exitium principis molitam matrem, & pudore deprehensi sceleris sponte mortem fumpsisse confingaret.

VIII. Interim vulgato Agrippinae periculo, quasi casu evisset, ut quisque aceperat, decurrere ad litus. Hi molium objectus,

objectus, hi proximas scaphas scandere : Alii quantum corpus sinebat, vadere in mare, quidam manus pretendere : Questibus, votis, clamore, diversa rogitantium, aut incerta respondentium, omnis ora compleri : affluere ingens multitudinem luminibus, atque ubi incolumem esse pernotuit, ut ad gratandum sese expedire, donec aspectu armati & minitantis agminis disiecti sunt. Anicetus villam statione circumdat, refractaque janua, obvios servorum arripit, donec ad fores cubiculi veniret ; cui pauci adstabant, ceteris terrore irrumpentium exterritis. Cubiculo modicum lumen inerat, & ancillarum una : magis ac magis anxia Agrippina, quod nemo à filio, ac ne Agerinus quidem. aliam fere litore faciem nunc, solitudinem ac repentinus strepitus, & extremi mali indicia. Abeunte dehinc ancilla, Tu quoque me deseris, prolocuta, respicit Anicetum trierarcho Herculeo & Oloarito centurione classario comitatum. Ac si ad visendum venisset, refotam nuntiaret : sin facinus patraturus, nihil se de filio credere ; non imperatiū parricidium. Circumstunt lectum percussores, & prior trierarchus fusti caput ejus affixit. Nam in mortem centurioni ferrum distingenti, protendens uterum, Ventrem feri, exclamavit : multisque vulneribus confecta est.

IX. Haec consensu traduntur. Aspiceritne matrem exanimem Nero, & formam corporis ejus laudaverit, sunt qui tradiderint, sunt qui abnuant. Cremata est nocte eadem, convivali lecto, & exsequiis vilibus : neque dum Nero rerum potiebatur congesta aut clausa humus. mox domesticorum cura, levem tumulum accepit, viam Miseni propter, & villam Caesaris dictatoris, quae subjectos sinus editissima prospectat. Accenso rogo libertus ejus, cognomento Mnester, ingle ferro se transegit ; incertum caritate in patronam, an metu exitii. Hunc sui sinem multos ante annos crediderat Agrippina, contempseratque. Nam consulenti super Nero-

ne,

ne, responderunt Chaldae, fore ut imperaret, matremque occideret : atque illa, Occidat, inquit, dum imperet.

X. Sed à Caesare perfecto demum scelere, magnitudo ejus intellecta est. reliquo noctis, modo per silentium defixus, saepe pavore exurgens, & mentis inops lucem operiebatur, tamquam exitium allaturam. Atque eum auctore Burrho, prima centurionum tribunorumque adulatio ad spem firmavit, prehensantium manum, gratantiumque, quod discrimen improvsum, & matris facinus evasisset. Amici dehinc adire tempa : & coepito exemplo, proxima Campaniae municipia victimis & legationibus laetitiam testari. Ipse diversa simulatione, maestus, & quasi incolumitati suae infensus, ac morti parentis illacrymans ; quia tamen non ut hominum vultus, ita locorum facies mutantur, obversabaturque maris illius & literum gravis aspectus (& erant qui crederent, sonitum tubae collibus circum editis, planetusque tumulo matris audiri) Neapolim concessit, litterasque ad senatum misit, quarum summa erat ;

XI. Repertum cum ferro percussorem Agerinum ex iniunmis Agrippinae libertis, & luisse eam poenam conscientia, quae scelus paravisset. Adjiciebat crimina longius repetita ; quod consortium imperii, juraturasque in feminae verba praetorius cohortes, idemque dedecus senatus & populi speravisset : ac posteaquam frustra optata sint, infensa militibus patribusque & plebi, dissuasisset donativum & congarium, periculaque viris illustribus instruxisse. Quanto suo labore perpetratum, ne irrumperet curiam, ne gentibus externis, responsa daret ? Temporum quoque Claudianorum obliqua insectatione, cuncta ejus dominationis flagitia in matrem transtulit, publica fortuna extinctam referens. namque & naufragium narrabat. Quod fortuitum fuisse, quis adeo hebes inveniretur, ut crederet ? aut à muliere naufraga missum cum telo unum, quae cohortes, & classes imperatoris perfringeret ? Ergo non jam

Nero,

Nero, cuius immanitas omnium questus anteibat, sed adverso rumore Seneca erat, quod oratione tali confessionem scripsisset.

XII. Miro tamen certamine procerum decernuntur supplicationes apud omnia pulvinaria, utque Quinquatus, quibus apertae essent insidia, ludis annuis celebrarentur, aureum Minervae simulacrum in curia, & juxta principis imago statueretur. dies natalis Agrippinae inter nefastos esset. Thrasea Paetus silentio vel brevi assensu priores adulaciones transmittere solitus, exiit tum senatu; ac sibi caussam periculi fecit, ceteris libertatis initium non praebuit. Prodigia quoque crebra & irrita intercessere. anguem enixa mulier; & alia in concubitu mariti fulmine exanimata: jam sol repente obscuratus, & tactae de caelo quattuordecim urbis regiones, quae adeo fine cura deum eveniebant, ut multos post annos Nero imperium & scelera continuaverit. Ceterum quo gravaret invidiam matris, eaque demota auctam lenitatem suam testificaretur, feminas illustres Juniam & Calpurniam, praefectura functos Valerium Capitonem & Licinium Gabolum, sedibus patriis reddidit, ab Agrippina olim pulsos. Etiam Lolliae Paullinae cineres reportari, sepulcrumque exstrui permisit: quoque ipse nuper relegaverat, Iturium & Calvisium poena exsolvit. Nam Silana fato functa erat, longinquo ab exilio Tarentum regresa, labante jam Agrippina, cuius inimiciis conciderat, vel tum mitigata.

XIII. Cunctanti in oppidis Campaniae, quonam modo urbem ingrederetur, an obsequium senatus, an studia plebis repperiret anxi, contra deterrimus quisque quorum non alia regia secundior exstitit, invisum Agrippinae nomen, & morte eius accensum populi favorem differunt: iret intrepidus, & venerationem sui coram experiretur. Simul praegredi exposunt & promptiora quam promiserant inveniunt, obvias tribus, festo cultu senatum: conjugum ac liberorum agmina per sexum & aetatem disposita: exstructos qua incederet spectaculorum gradus, quo modo triumphi visuntur. Hinc superbus ac

publici servitii viator, Capitolium adiit, grates exsolvit: seque in omnes libidines effudit, quas male coercitas qualiscumque matris reverentia tardaverat.

XIV. Vetus illi copia erat, curriculo quadrigarum infeste, nec minus foedum studium cithara ludicum in modum canere, cum coenaret; quod regibus & antiquis ducibus factatum memorabat: idque vatum laudibus celebre, & deorum honori datum. Enimvero cantus Apollini sacros, talique ornatu astare, non modo Graecis in urbibus, sed Romana apud templaque numen praecipuum, & praescium. Nec jam sibi poterat, cum Senecae ac Burro visum, ne utraque pervincet, alterum concedere. clausumque valle Vaticana spatium, in quo equos regeret, haud promiscuo spectaculo. mox ulti vocari populus Romanus, laudibusque extollere, ut est vulgus cupiens voluptatum; & si eodem princeps trahat, laetum. Ceterum evulgatus pudor non satietatem, ut rebantur, sed incitamentum attulit. Ratusque dedecus amoliri, si plures foedasset, nobilium familiarum posteros, egestate venales in scnam deduxit: quos fato perfunctos, ne nominatim tradam; majoribus eorum tribuendum puto. nam & ejus flagitium est, qui pecuniam ab delicta potius dedit, quam ne delinquerent. Notos quoque equites Romanos operas arenae promittere subegit, donis ingentibus: nisi quod merces ab eo qui jubem potest, vim necessitatis affert.

XV. Ne tamen adhuc publico theatro dehonestaretur, instituit ludos Juvenalium vocabulo, in quos passim nomina data: non nobilitas cuiquam, non aetas aut acti honores impedimento quo minus Graeci Latinive histrionis artem exercerent, usque ad gestus modestosque haud viriles. Quin & feminae illustres deformia meditari. exstructaque apud nemus quod navalii stagno circumposuit Augustus, conventicula cauponae, & posita vaeno irritamenta luxus. dabanturque stipes, quas boni necessitate; intemperantes gloria consumarent. Inde gliscere flagitia & infamia; nec ulla moribus con-

uptis olim plus libidinum circumdedit, quam illa colluivit. Vix artibus honestis pudor retinetur; nedum inter certamina vitiorum pudicitia, aut modestia, aut quidquam probi moris reservaretur. Postremo ipse scenam inscendit, multa cura tentans citharam & praemeditans, afflentibus familiaibus. accesserat cohors militum, centuriones, tribunique: & maerens Burrus, ac laudans. Tuncque primum conscripti sunt equites Romani, cognomento Augustanorum, aetate ac robore conspicui, & pars ingenio procaces, alii in spe potentiae. Hi dies ac noctes plausibus personare. Formam principis vocemque deum vocabulis appellantes, quasi per virtutem elari honoratique agere.

XVI. Ne tamen ludicrae tantum imperatoris artes notescerent, carminum quoque studium affectavit, contractis quibus aliqua pangendi facultas. Nec dum insignis aetatis nati, considere simul, & allatos vel ibidem repertos versus connectere, atque ipsius verba quoquo modo prolati supplere. quod species ipsa carminum docet, non impetu & instinctu, nec ore uno fluens. Etiam sapientiae doctoribus tempus impartebat post epulas, utque contraria asseverantium discordiae eruebantur. nec deerant, qui voce vultuque tristi inter oblectamenta regia spectari cuperent.

XVII. Sub idem tempus, levi contentione atrox caedes ora inter colonos Nucerinos Pompejanosque, gladiatorio spectaculo, quod Livinejus Regulus, quem motum senatu rettuli, edebat. quippe oppidana lascivia invicem incessentes, probra, deinde saxa, postremo ferrum sumpfere, validiore Pompejanorum plebe, apud quos spectaculum edebatur. Ergo reportati sunt in urbem multi è Nucerinis trunco per vulnera corpore, ac plerique liberorum aut parentum mortes deslebant. Cujus rei judicium princeps senatui, senatus consulibus permisit. Et rursus re ad patres delata, prohibiti publice in decem annos ejusmodi coetu Pompejani, collegiaque quae con-

tra leges instituerant, dissoluta. Livinejus, & qui alii seditionem conciverant, exfilio multati sunt.

XVIII. Motus senatu & Pedius Blaesus, accusantibus Cyrenensibus, violatum ab eo thesaurum AEsculapii, delectumque militarem pretio & ambitione corruptum. Idem Cyrenenses reum agebant Acilium Strabonem, praetoria potestate usum, & missum disceptatorem à Claudio agrorum, quos regis Apionis quondam habitos, & populo Romano cum regno relictos, proximus quisque possessor invaserant, diutinaque licentia & injuria, quasi jure & aequo nitebantur. Igitur abjudicatis agris, orta adversus judicem invidia: & senatus ignota sibi esse mandata Claudi, & consulendum principem responduit. Nero probata Strabonis sententia, se nihilominus subvenire sociis, & usurpata concedere scripsit.

XIX. Sequuntur virorum illustrium mortes, Domitii Afri, & M. Servilii, qui summis honoribus, & multa eloquacia viguerant. Ille orando caussas, Servilius diu foro, mox tradendis rebus Romanis celebris, & elegantia vitae, quam clariorem effecit, ut par ingenio, ita morum diversus.

XX. Nerone quartum Cornelio Cocco Coss. quinquennale ludicrum Romae institutum est, ad morem Graeci certamnis. varia fama, ut cuncta ferme nova. Quippe erant qui Cn. quoque Pompejum incusatum à senioribus ferrent, quod mansuram theatri sedem posuisset. nam antea subitariis gradibus, & scena in tempus structa, ludos edi solitos: vel si vespustiora repetas, stantem populum spectavisse: ne si consideret, theatro dies totos ignavia continuaret. Spectaculorum quidem antiquitas fervaretur, quotiens Praetores ederent, nulla cuiquam civium necessitate certandi. Ceterum abolitos paupatim patios mores, funditus everti per aocitam lasciviam, ut quod usquam corrupti & corrumpere queat, in urbe viseatur, degeneretque studiis externis juventus, gymnasia & otia, & turpes amores exercendo, principe & senatu auctoribus: qui non modo licentiam vitiis permiserint, sed vim adhibeant.

Proceres

Proceres Romani specie orationum & carminum, scena polluantur. quid superesse, nisi ut corpora quoque nudent, & caestus assument, easque pugnas pro militia & armis meditentur? An justitiam augurii, & decurias equitum, egregium judicandi munus expleturos, si fractos sonos & dulcedinem vocum perite audissent? Noctes quoque dedecori adjectas, ne quod tempus pudori relinquatur, sed coetu promiscuo quod perditissimus quisque per diem concupiverit, per tenebras audeat.

XXI. Pluribus ipsa licentia placebat, ac tamen honesta nomina praetendebant; Majores quoque non abhorruisse spectaculorum oblectamentis, pro fortuna quae tum erat; coque à Thusciis accitos histriones. à Thuriis equorum certamina, & possessa Achaja Asiaque ludos curatius editos. nec quemquam Romae honesto loco ortum, ad theatrales artes degeneravisse, ducentis jam annis à L. Mummii triumpho, qui primus id genus spectaculi in urbe praebuerit. Sed & consultum parcimoniae, quod perpetua sedes theatro locata sit, potius quam immenso sumptu, singulos per annos consurgeret ac strueretur. Nec perinde magistratus rem familiarem exhausturos, aut populo efflagitandi Graeca certamina à magistratibus causam fore, cum eo sumptu respublica fungatur. oratorum ac vatum victorias incitamentum ingenii allaturas: nec cuiquam judici grave, aures studiis honestis, & voluptatibus concessis imparire. laetitiae magis quam lasciviae dari paucas totius quinquennii noctes, quibus, tanta luce ignium, nihil inlicitum occultari queat. Sane nullo insigni dehonestamento id spectaculum transiit. Ac ne modica quidem studia plebis exarfere, quia redditi quamquam scenae Pantomimi, certaminibus sarcis prohibebantur. Eloquentiae primas nemo tulit, sed victorem esse Caesarem pronuntiatum. Graeci amictus, quos per eos dies plerique incesserant, tum exoleverant.

XXII. Inter quae & fidus cometes effulsit, de quo vulgi opinio est, tamquam mutationem regis portendat. Igitur quasi jam depulso Nerone, quisnam deligeretur inquirebant. &

emnium ore Rubellius Plautus celebratus, cui nobilitas per matrem ex Julia familia. Ipse placita majorum colebat, habitu severo, casta & secreta domo, quantoque metu occultior, tanto plus famae adeptus. Auxit rumorem pari vanitate ora interpretatio fulguris. Nam quia discubentis Neronis apud Simbruina stagna, cui Sublaqueum nomen est, iactae dapes, mensaque disiecta erat, idque finibus Tiburtum acciderat, unde paterna Plauto origo; hunc illum numine deum destinari credebant. fovebantque multi, quibus nova & aenictitia praeccolere avida & plerumque fallax ambitio est. Ergo permotus iis Nero componit ad Plautum litteras, consuleret quieti urbis, seque prave dissimantibus subtraheret. esse illi per Asiam avitos agros, in quibus tuta & inturbida juventa frueretur. Ita illuc cum conjuge Antistitia & paucis familiarium concessit. Iisdem diebus nimia luxus cupidio infamiam & periculum Neroni tulit, quia fontem aquae Marciae ad urbem deductae nando incessiterat: videbaturque potus sacros & caerimoniam loci corpore toto polluisse. secutaque anceps valetudo, iram deum affirmavit.

XXIII. At Corbulo post deleta Artaxata, utendum recenti terrore ratus ad occupanda Tigranocerta; quibus excisis metum hostium intenderet, vel si pepercisset, clementiae famam adipisceretur: illuc pergit, non infenso exercitu, ne spem veniae auferret: neque tamen remissa cura, gnarus facilius mutatu gentem, ut segnem ad pericula, ita infidam ad occasiones. Barbari pro ingenio quisque, alii preces offerre, quidam deserere vicos, & in avia digredi, ac fuere qui se specuncis, & carissima fecum abderent. Igitur dux Romanus diversis artibus, misericordia adversus supplices, celeritate adversus profugos, immritis iis qui latebras insederant, ora & exitus specuum farmentis virgultisque completos, igni exurit. Atque illum fines suos praetergredientem incurvare Mardi, latrociniis exerciti, contraque insumpentem montibus defensu quoque

quos Corbulo immisis Hiberi ~~gastavit~~, hostilemque audaciam
externo sanguine ultus est.

XXIV. Ipse exercitusque, ut nullis ex proelio damnis, ita
per inopiam & labores fatiscabant, carne pecudum propulsare
famem adacti. Ad haec penuria aquae, fervida aestas, lon-
ginqua itinera, sola ducis patientia mitigabantur, eodem plu-
ra quam gregario milite tolerante. Ventum dehinc in locos
cultos: demessaeque segetes, & ex duobus castellis, in quae
confugerant Armenii, alterum impetu captum; qui primam
vim depulerant, obsidione coguntur. Unde in regionem Tau-
ranitum transgressus, improvsum periculum vitavit. Nam
haud procul tentorio ejus, non ignobilis barbarus cum telo re-
pertus, ordinem infidiarum, seque auctorem & socios per tor-
menta edidit. convictique & puniti sunt, qui specie amiciti-
ae dolum parabant. Nec multo post legati Tigranocerta missi,
patere moenia afferunt, intentos popularis ad iussa. Simul
hospitale donum, coronam auream tradebant. Accepitque
cum honore, nec quidquam urbi detractum, quo promptius
obsequium integri retinerent.

XXV. At praesidium regium, quod ferox juventus clause-
rat, non sine certamine expugnatum est. nam & proelium
pro muris ausi erant, & pulsi intra munimenta aggeris, demum
& inrumpentium armis cessere. quae facilius proveniebant,
quia Parthi Hyrcano bello destinebantur. Miserantque Hyrcani
ad principem Romanum societatem oratum, attineri a se Vo-
logesen pro pignore amicitiae ostentantes. eos regredientes
Corbulo, ne Euphraten transgressi hostium custodiis circum-
venirentur, dato praesidio ad litora maris rubri deduxit. un-
de vitatis Parthorum finibus, patrias in sedes remeavere.

XXVI. Quin & Tiridaten per Medos extrema Armeniae
intrantem, praemisso cum auxiliis Verulano legato, atque
se legiobus citis, abire procul ac spem belli amittere sube-
git: quosque nobis ob regem aversus animi cognoverat, caedi-
bus & incendiis perpopulatus, possessionem Armeniae usurpa-
bat:

bat: cum advenit Tigranes, à Nerone ad capessendum imperium delectus, Cappadocum ex nobilitate, regis Archelai nepos, sed quod diu obses apud urbem fuerat, usque ad servilem patientiam demissus. Nec consensu acceptus, durante apud quosdam favore Arsacidarum. at plerique superbiam Parthorum peros, datum à Romanis regem malebant. Additum & praesidium, mille legionarii, tres sociorum cohortes, duaeque equitum alae. & quo facilius novum regnum tueretur, pars Armeniae ut cuique finitima, pars Nipolique & Aristobulo atque Antiocho parere jussae sunt. Corbulo in Syriam abscessit, morte Umidii legati vacuam, ac sibi permisam.

XXVII. Eodem anno ex illustribus Asiae urbibus, Laodicea tremore terrae prolapsa, nulla à nobis remedio, propriis opibus revaluit. At in Italia vetus oppidum, Puteoli, ius Coloniae, & cognomentum à Nerone apiscuntur. Veterani Tarentum & Antium adscripti, non tamen infrequentiae locorum subvenere, dilapsis pluribus in provincias, in quibus stipendia expleverant: Neque conjugiis suscipiendis, neque alios liberis sueti, orbas sine posteris domos relinquebant: Non enim, ut olim, universae legiones deducebantur cum tribunis & centurionibus, & suis cujusque ordinis militibus, ut consensu & caritate rempublicam efficerent; sed ignoti inter se, diversis manipulis, sine rectore, sine affectibus mutuis, quasi ex alio generè mortalium repente in unum collecti, numerus magis quam colonia.

XXVIII. Comitia praetorum arbitrio senatus haberi solita quod acriore ambitu exarserant, princeps composuit, tris quæ supra numerum petebant, legioni praefiendo. Auxitque patrum honorem, statuendo ut qui à privatis judicibus ad senatum provocavissent, ejusdem pecuniae periculum facerent, cujus ii qui imperatorem appellavere. nam antea vacuum ius solutumque poena fuerat. Fine anni Vibius Secundus equus Romanus, accusantibus Mauris repetundarum damnatur, atque

que Italia exigitur; ne graviore poena afficeretur, Vibii Crispi fratris opibus enixus.

XXIX. Caesonio Paeto Petronio Turpiliano Coss. gravis clades in Britannia accepta. In qua neque Avitus legatus, ut memoravi, nisi parta retinuerat, & successor Veranius, modicis excursibus Siluras populatus, quin ultra bellum proferret, morte prohibitus est: magna dum vixit feveritatis fama, summis testamenti verbis ambitionis manifestus. quippe multa in Nerotem adulatione, addidit, subiectum ei provinciam fuisse, si biennio proximo vixisset. Sed tum Paullinus Suetonius obtinebat Britannos, scientia militiae, & rumore populi, qui neminem sine aemulo finit, Corbulonis concertator: receptaeque Armeniae decus aequare domitis perduellibus cupiens. Igitur Monam insulam incolis validam, & receptaculum perfugarum aggredi parat, navesque fabricatur plano alevio, adversus breve litus & incertum. Sic pedes. equites vado secuti, aut altiores inter undas, adnantes equis transmisere.

XXX. Stabat pro litore diversa acies, densa armis virisque, intercursantibus feminis: in modum Furiarum, veste ferali, crinibus dejectis, faces praeferebant. Druidaeque circum, preces diras sublatis ad caelum manibus fundentes, novitate aspectus perculere milites, ut quasi haerentibus membris, immobile corpus vulneribus praebarent. Dein cohortationibus aguis, & se ipsi stimulantes, ne muliebre & fanaticum agmen pavescerent, inferunt signa, sternuntque obvios, & igni suo involvunt. Praesidium posthac impositum victis, excisique lucti, saevis superstitionibus sacri. nam cruore captivo adolere aras, & hominum fibris consulere deos fas habebant. Haec agenti Suetonio, repentina defectio provinciae nuntiatur.

XXXI. Rex Icenorum Prasutagus, longa opulentia clarus, Caesarem heredem duasque filias scripserat, tali obsequio regnum & domum suam procul injuria fore: quod contra veritatem; adeo ut regnum per centuriones, domus per servos, velut

velut capta vastarentur. Jam primum uxor ejus Boudices verberibus affecta, & filiae stupro violatae sunt. Praecipui quique Icenorum, quasi cunctam regionem muneri accepissent, avitis bonis exuuntur, & propinqui regis inter mancipia habebantur. Qua contumelia & metu graviorum (quando informam provinciae cesserant) rapiunt arma, commotis ad rebellionem Trinobantibus, & qui alii nondum servitio facti, resumere libertatem occultis coniurationibus pepigerant, acerimo in veterans odio. quippe in coloniam Camulodunum recens deducti, pellebant domibus, exturbabant agris, captivos, servos appellando: foventibus impotentiam veteranorum militibus, similitudine vitae, & spe ejusdem licentiae. Ad haec templum divo Claudio constitutum, quasi arx aeternae dominationis aspiciebatur; delectique sacerdotes specie religionis omnes fortunas effundebant. Nec arduum videbatur, excindere coloniam nullis munimentis septam: quod ducibus nostris parum provisum erat, dum amoenitati prius quam usui consulitur.

XXXII. Inter quae nulla palam cauſſa delapsum Camuloduni simulacrum Victoriae, ac retro conversum, quasi cederet hostibus. Et feminae in furore turbatae adesse exitium canebant. Externosque fremitus in curia eorum auditos, confonuisse ululatibus theatrum; visamque speciem in aëstuario Tamesae subversae coloniae; jam Oceanum cruento aspectu; dilabente aëstu, humanorum corporum effigies relictas, ut Britanni ad spem, ita veterans ad metum trahebant. Sed quis procul Suetonius aberat, petivere à Cato Deciano procuratore auxilium. Ille haud amplius quam ducentos sine iustis armis misit: & inerat modica militum manus, tutela templi freui. Et impedientibus qui occulti rebellionis consciī confilia turbabant, neque fossam aut vallum praeduxerunt, neque motis feminis & feminis juventus sola restitit: quasi media pace incauti, multitudine barbarorum circumveniuntur. Et cetera quidem impetu direpta, aut incensa sunt. templum in quo se miles

milis congregaverat, biduo obseßum, expugnatumque. Et viator Britannus Petilio Ceriali legato legionis nonae in subſidium adventanti obvius, fudit legionem, & quod peditum interfecit. Cerialis cum equitibus evasit in castra, & munimentis defensus est. Qua clade & odiis provinciae, quam avaritia in bellum egerat, trepidus procurator Catus in Galliam transiit.

XXXIII. At Suetonius mira constantia medios inter hostes Londinium perrexit, cognomento quidem coloniae non insigne, sed copia negotiatorum & commeatuum maxime celebre. ibi ambiguus an illam sedem bello deligeret, circumspæcta infrequentia militis, fatisque magnis documentis temeritatem Petilii coërcitam, unius oppidi damno servare universa statuit. Neque fletu & lacrymis auxilium ejus orantium flexus est, quin daret profectiōnis signum, & comitantes in partem agminis acciperet. Si quos imbellis sexus, aut fessa aetas, vel loci dulcedo attinuerat, ab hoste oppressi sunt. Eadem clades municipio Verulamio fuit, quia barbari omissis castellis praesidiisque militarium, quod uberrimum spolianti, & defendantibus intutum, laeti praeda, & aliorum segnes petebant. Ad septuaginta millia civium & sociorum, iis quae memoravi locis, cecidisse constitit. neque enim capere aut venundare, aliudve quod belli commercium, sed caedes, patibula, ignes, eruces, tanquam reddituri supplicium, ac praerepta interim ultione, festinabant.

XXXIV. Jam Suetonio quartadecima legio cum vexillariis vicefismanis, & è proximis auxiliares, decem ferme millia armatorum erant; cum omittere cunctationem, & congredi acie parat. deligitque locum artis faucibus, & à tergo silva clausum, satis cognito, nihil hostium nisi in fronte, & apertam planitiem esse fine metu infidiarum. Igitur legionarius frequens ordinibus, levis circum armatura, congregatus pro cornibus eques astitit. At Britannorum copiae paſſim per catervas & turmas exultabant, quanta non alias multitudo, & animo adeo

adeo fero, ut conjuges quoque testes victoriae secum traherent, plaustrisque imponerent, quae super extremum ambitum campi posuerant.

XXXV. Boudicea curru filias pree se vehens, ut quamque nationem acceſſerat; Solitum quidem Britannis feminarum ductu bellare testabatur; sed tunc non ut tantis majoribus optimam regnum & opes, verum ut unam è vulgo, libertatem amissam, consecutum verberibus corpus, contrectatam filiarum pudicitiam ulcisci. eo proiectas Romanorum cupidines, ut non corpora, nec senectam quidem, aut virginitatem impollutam relinquant. Adesse tamen deos justae vindictae. cecidisse legionem, quae proelium ausa sit: ceteros castris occulti, aut fugam circumspicere. Ne strepitum quidem & clamorem tot millium, nedum impetus & manus perlatus. Si copias armatorum; si cauſſas belli secum expenderent, vincendum illa acie, vel cadendum esse. Id mulieri destinatum: viverent viri, & servirent.

XXXVI. Ne Suetonius quidem in tanto discriminē filebat, qui quamquam confideret virtuti, tamen exhortationes & preces miscebat; Ut spernerent sonores Barbarorum, & inanes minas. plus illuc feminarum, quam juventutis aspici. imbelles, inermes, cessuros statim, ubi ferrum virtutemque vincentium, totiens fusi agnovissent. etiam in multis legionibus, paucos esse qui praelia proſtagarent. gloriaeque eorum accessurum, quod modica manu, universi exercitus famam adipiscerentur. Conferti tantum & pilis emissis, post umbonibus & gladiis stragam caudemque continuarent; praedae immemores: parta victoria, cuncta ipsis cessura. Is ardor verba ducis sequebatur, ita se ad intorquenda pila expedierat vetus miles & multa proeliorum experientia, ut certus eventus Suetonius, daret pugnae signum.

XXXVII. Ac primum legio gradu immota, & angustias loci pro munimento retinens; postquam proprius suggressus hostis certo jactu tela exhauserat, velut cuneo erupit. Idem auxiliarium

auxiliarium impetus: & eques protentis hastis, perfringit quod obvium & validum erat. Ceteri terga praebuere, difficile effugio, quia circumiecta vehicula se ferant abitus. Et miles ne mulierum quidem neci temperabat: confixaque telis etiam jumenta, corporum cumulum auxerant. Clara & antiquis victoriis par ea die laus parta. quippe sunt qui paulo minus quam octoginta millia Britannorum cecidisse tradant, militum quadrincentis ferme interfectis, nec multo amplius vulneratis. Boudicea vitam veneno finivit. Et Poenius Postumus praefectus castrorum secundae legionis, cognitis quartadecimorum vicefimorumque prosperis rebus, quia pari gloria legionem suam fraudaverat, abnueratque contra ritum militiae iussa ducis, se ipsum gladio transegit.

XXXVIII. Contractus deinde omnis exercitus, sub pellibus habitus est, ad reliqua belli perpetranda. Auxilium copias Caesar, missis è Germania duobus legionariorum millibus, octo auxiliarium cohortibus, ac mille equitibus: quorum adventu, nonani legionario milite suppleti sunt; cohortes aliaeque novis hibernaculis locatae, quodque nationum ambiguum aut adversum fuerat, igni atque ferro vastatur. Sed nihil aequum quam fames affligebat ferendis frugibus incuriosos, & omni aetate ad bellum versa, dum nostros commeatus sibi destinant; gentesque praeferores tardius ad pacem inclinant; quia Julius Clodianus successor Cato missus, & Suetonio discors, bonum publicum privatis simultatibus impeditiebat, disperseratque novum legatum opperiendum esse, sine hostili ira & superbia victoris clementer deditis consulturum. Simul in urbem mandabat, nullum proelio finem exspectarent, nisi succederetur Suetonio: cujus adversa, pravitati ipsius; prospera, ad fortunam reipublicae referebat.

XXXIX. Igitur ad spectandum Britanniae statum missus est ex libertis Polycletus, magna Neronis spe, posse auctoritate ejus, non modo inter legatum procuratoremque concordiam signi; sed & rebelles Barbarorum animos pace componi. Nec

defuit Polycletus, quo minus ingenti agmine Italiae Galliaeque gravis, postquam Oceanum transmiserat, militibus quoque nostris terribilis incederet. Sed hostibus irrisui fuit, apud quos flagrante etiam tum libertate, nondum cognita libertorum potentia erat. mirabanturque, quod dux & exercitus tanti belli consector servitiis obedirent. Cuncta tamen ad imperatorem in mollius relata. Detentusque rebus gerundis Suetonius, qui post paucas naves in litore, remigiumque in iis amiserat, tamquam durante bello tradere exercitum Petronio Turpiliano, qui iam consulatu abierat, jubetur. Is non irritato hoste, neque lacefitus, honestum pacis nomen segni otio imposuit.

XL. Eodem anno Romae insignia sclera, alterum fentatoria, servili alterum audacia, admissa sunt. Domitius Balbus erat praetorius, simul longa senecta, simul orbitate & pecunia infidiis obnoxius. ei propinquus Valerius Fabianus capeffendis honoribus destinatus, subdidit testamentum, astrictis Vicio Rufino, & Terentio Lentino equitibus Romanis. Illi Antonium Primum, & Afinium Marcellum sociaverant. Antonius audacia promptus ; Marcellus Afinio Pollione proavō clarus, neque morum spernendus habebatur, nisi quod paupertatem praecipuum malorum credebat. Igitur Fabianus tabulas iis quos memoravi, & aliis minus illustribus, obsignat. quod apud patres convictum : & Fabianus Antoniusque cum Rufino & Terentio lege Cornelia damnantur. Marcellum memoria majorum, & preces Caesaris, poenae magis quam infamiae exemere.

XLI. Perculit is dies Pompejum quoque Aelianum juvenem quaestorium, tamquam flagitorum Fabiani gnarum ; ei que Italia & Hispania, in qua ortus erat, interdictum est. Pasi ignominia Valerius Ponticus afficitur, quod reos, ne apud praefectum urbis arguerentur, ad praetorem detulisset, interim specie legum, mox praevericando ultiōrem elusurus. Adiūtus senatusconsultum ; Qui talem operam emptitasset. vendidisset

didissetve, perinde poena teneretur, ac si publico judicio calumniae condemnatus.

XLII. Haud multo post, praefectum urbis Pedanium Secundum servus ipsius interfecit: seu negata libertate, cui pretium pepigerat; sive amore exoleti infensus, & dominum aemulum non tolerans. Ceterum cum vetere ex more familiam omnem, quae sub eodem tecto mansitaverat, ad supplicium agi oporteret, concursu plebis, quae tot innoxios protegebat, usque ad seditionem ventum est: senatusque in ipso erant studia nimiam severitatem aspernantium, pluribus nihil mutandum censentibus. Ex quis C. Cassius sententiae loco in hunc modum disseruit.

XLIII. Saepenumero, P. C. in hoc ordine interfui, cum contra instituta & leges majorum nova senatus decreta postularentur: neque sum adversatus. non quia dubitarem super omnibus negotiis melius atque rectius olim provisum, & quae converterentur in deterius mutari; sed ne nimio amore antiqui moris studium meum extollere viderer. Simul quidquid hoc in nobis auctoritatis est, crebris contradictionibus destruendum non existimabam, ut maneret integrum, si quando respublica consiliis egisset. quod hodie evenit, consulari viro domi suae imperfecto, per insidias serviles, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamvis nondum concusso senatus-consulto, quod supplicium toti familiae minitabatur. Decernite hercule impunitatem. At quem dignitas sua defendet, cum praefectus urbis non profuerit? quem numerus servorum tuebitur, cum Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? cui familia opem feret, quae ne in metu quidem pericula nostra advertit? An, ut quidam fingere non erubescunt, injurias suas ultus est interactor? quia de paterna pecunia transegerat, aut avitum mancipium detrahebatur? Pronuntiemus ultro, dominum jure caesum videri.

XLIV. Libet argumenta conquirere in eo, quod sapientiis deliberatum est? Sed & si nunc primum statuendum

haberemus, creditisne servum interficiendi domini animum insumpisse, ut non vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sane consilium occuluit, telum inter ignaros paravit: num excubias transiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, caedem patraret, omnibus nesciis? Multa sceleris indicia praeveniunt servi. Si prodant, postlumus singuli inter plures, tuti inter anxiros; postremo si pereundam sit, non inulti inter nocentes, agere. Suspecta majoribus nostris fuere ingenia serverum, etiam cum in agris aut domibus iisdem nascerentur caritatemque dominorum statim acciperent. Postquam vero nationes in familiis habemus, quibus diversi ritus, externa sacra aut nulla sunt, colluviem istam non nisi metu coercueris. At quidam infantes peribunt. Nam & ex fuso exercitu, cum decimus quisque fusti feritur, etiam strenuuntur. Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos, utilitate publica rependitur.

XLV. Sententiae Cassii, ut nemo unus contraire auctor est, ita dissimae voces respondebant, numerum, aut aetatem, aut sexum, ac plurimorum indubiam innocentiam miserantur. Praevaluit tamen pars quae supplicium decernebat. sed obtemperari non poterat, conglobata multitudine, saxa ac faces minitante. Tum Caesar populum edicto increpuit; atque omnne iter quo damnati ad poenam ducebantur, militaribus praefidiis sepfit. Censuerat Cingonius Varro, ut liberti quoque, qui sub eodem tecto fuissent, Italia deportarentur. Id à principe prohibitum est, ne mos antiquus, quem misericordia non minuerat, per saevitiam intenderetur.

XLVI. Damnatus iisdem consulibus Tarquitius Priscus repetundarum, Bithynis interrogantibus, magno patrum gaudio, quia accusatum ab eo Statilium Taurum proconsule iphius meminerant. Census per Gallias à Q. Volusio, & Sex. Africano, Trebellioque Maximo aucti sunt, aemulis inter se per nobilitatem Volusio atque Africano; Trebellium dum uterque dedignatur, supra tulere.

XLVII. E

XLVII. Eo anno mortem obiit Memmius Regulus, auctoritate, constantia, fama, in quantum praemunbrante imperatoris fastigio datur, clarus. adeo ut Nero aeger valetudine, & adulantibus circum qui finem imperio adesse dicebant, si quid fato pateretur; responderit habere subfidiump rempublicam. Rogantibus dehinc, in quo potissimum? addiderit, in Memmio Regulo. Vixit tamen post haec Regulus, quiete defensus; & quia nova generis claritudine, neque invidiosis opibus erat. Gymnasium eo anno dedicatum à Nerone praebitumque oleum equiti ac senatui Graeca facilitate.

XLVIII. P. Mario L. Afinio consulibus Antistius praetor, quem in tribunatu plebis licenter egisse memoravi, probrofa adversus principem carmina factitavit: vulgavitque celebri convivio, dum apud Ostorium Scapulam epulatur. Exin à Cossutiano Capitone, qui nuper senatorium ordinem precibus Tigellini socii sui receperat, majestatis delatus est. Tum primum revocata ea lex: credebaturque haud perinde exitium Antistio, quam imperatori gloriam quaeri, uti condemnatus à senatu, intercessione tribunicia morti eximeretur. Et cum Ostorius nihil audivisse pro testimonio dixisset, adversis testibus creditum. Censuitque Junius Marullus consul designatus, adimendam reo praeturam, necandumque more majorum. Ceteris inde assentientibus, Paetus Thrasea multo cum honore Caesaris, & acerrime increpito Antistio: Non quidquid nocens reus pati mereretur, id egregio sub principe, & nulla necessitate obstricto senatu, statuendum differuit. carnificem & laqueum pridem abolita: & esse poenas legibus constitutas, quibus sine judicium saevitia & temporum infamia, supplicia decernentur. Quin in insula publicatis bonis, quo longius fontem vitam traxisset, eo privatim miserior, & publicae clementiae maximum exemplum futurum.

XLIX. Libertas Thraseae servitium aliorum rupit. & postquam discessiōnem consul permiserat, pedibus in sententiam eūs iere, paucis exemptis: in quibus adulazione promptissimus

fuit A. Vitellius, optimum quemque jurgio lacefens, & nō spondenti reticens, ut pavida ingenia solent. At consules perficere senatus decretum non ausi, de consensu scripsere Cætri. Ille inter pudorem & iram cunctatus, postremo rescripto nulla injuria provocatum Antistium gravissimas in principiū contumelias dixisse: earum ultiōrem à patribus postulatan. Et pro magnitudine delicti poenam statui par fuisse: ceterum se qui severitatem decernentium impediturus fuerit, moderationem non prohibere. statuerent ut vellent. datam & absolvendi licentiam. His atque talibus recitatis, & offensio manifesta, non ideo aut consules mutavere relationem; aut Thrasea decessit sententia; ceterive, quae probaverant defruere: pars ne principem objecisse invidiae viderentur, plures numero tuti, Thrasea sueta firmitudine animi, & ne gloria intercideret.

L. Haud dispari crimine Fabricius Vejento conflictatus est, quod multa & probrosa in potres & facerdotes compoſuitſet, iis libris quibus nomen codicillorum dederat. Adjiciebat Talius Geminus accusator; venditata ab eo munera principis & adipiscendorum honorum jus. quae cauſa Neroni fuit fuscipendi judicii. convictumque Vejentonem Italia depulit, & libros exuri jussit, conquisitos lectitatosque donec cum periculo parabantur: mox licentia habendi, oblivionem attulit.

LI. Sed gravescentibus in dies publicis malis, subsidia minuebantur. concessitque vita Burrus, incertum valetudine aenveneno. Valetudo ex eo conjectabatur, quod in se tumescientibus paulatim fauibus, & impedito meatu, spiritum finiebat. plures jussu Neronis, quasi remedium adhiberetur, illitum pallatum ejus noxio medicamine asseverabant: & Burrum intellecto scelere, cum ad visendum eum princeps venisset, aspettum ejus aversatum, sciscitantique haec tenus respondisse, Ego me bene habeo. Civitati grande desiderium ejus manit per memoriam virtutis, & successorum alterius segnem innocentiam, alterius flagrantissima flagitia & adulteria. quippe Cæsar

Caesar duos praetoriis cohortibus imposuerat: Fenium Rufum
vulgi favore, quia rem frumentariam sine quaestu tractabat:
sonium Tigellinum, veterem impudicitiam atque infamiam
eo fecutus. Atque illi pro cognitis moribus fuere. vali-
or Tigellinus in animo principis, & intimis libidinibus af-
femptus: prospera populi & militum fama Rufus, quod apud
Neronem adversum experiebatur.

LII. Mors Burri infregit Senecae potentiam, quia nec bonis
cibus idem virium erat, altero velut duce amoto, & Nero
deteriores inclinabat. Hi variis criminacionibus Senecam
doriuntur, tanquam ingentes & privatum modum evectas o-
nes adhuc augeret: quodque studia civium in se verteret:
uortorum quoque amoenitate & villarum magnificentia quasi
principem supergrederetur. Objiciebant etiam eloquentiae
audem uni sibi asciscere, & carmina crebrius factitare, post-
quam Neroni amor eorum venisset. Nam oblectamentis prin-
cipis palam iniquum, detrectare vim ejus equos regentis; il-
ludere voces quotiens caneret. Quem ad finem nihil in repub-
lica clarum fore, quod non ab illo reperiri credatur. Certe fi-
nitam Neronis pueritiam, & robur juventae adesse. exueret
magistrum, satis amplis doctoribus instructus, majoribus
suis.

LIII. At Seneca criminantium non ignarus, prodentibus iis
quibus aliqua honesti cura, & familiaritatem ejus magis asper-
nante Caesare, tempus sermoni orat: & accepto, ita incipit;
Quartusdecimus annus est, Caesar, ex quo spei tuae admotus
sum; octavus ut imperium obtines: medio temporis tantum
honorum atque opum in me cumulaisti, ut nihil felicitati meae
desit, nisi moderatio ejus. Utar magnis exemplis, nec meae
fortunae, sed tuae. Atavus tuus Augustus, M. Agrippae
Mitylenense secretum; C. Maecenati urbe in ipsa, velut pere-
grinum otium permisit: quorum alter bellorum focius, alter
Romae pluribus laboribus jactatus, ampla quidem, sed pro
ingentibus meritis praemia acceperant. Ego quid aliud mu-
nificentiae

nificantiae adhiberi potui quam studia, ut sic dixerim, in umbra educata? & quibus claritudo venit, quod juventae tunc rudimentis affuisse videor, grande hujus rei pretium. at gratiam immensam, innumeram pecuniam circumdedisti. & deo ut plerumque intra me ipse volvam: Egone equestri & provinciali loco ortus, proceribus civitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora praferentes, novitas mea enituit? Ubi est animus ille modicis contentus? Tales hortos instruit & per haec suburbana incedit, & tantis agrorum spatiis, tam lato fenore exuberat? Una defensio occurrit, quod muneribus tuis obniti non debui.

LIV. Sed uterque mensuram implevimus, & tu quantum princeps tribuere amico posset, & ego quantum amicus a principe accipere. Cetera invidiam augent. quae quidem, ut omnia mortalia, infra tuam magnitudinem jacet; sed mihi incumbit: mihi subveniendum est. quomodo in militia aut via fessus adminiculum orarem; ita in hoc itinere vitae, senex, & levissimis quoque curis impar, cum opes meas ultra sustinere non possim, praesidium peto. Jube eas per procuratores tuos administrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipse detrudam, sed traditis quorum fulgore perstringor, quod temporis hortorum aut villarum curae seponitur, in animum revocabo. Supereft tibi robur, & tot per annos nixum fastigii regimen: possumus seniores amici, quiete respondere. Hoc quoque in tuam gloriam cedet, eos ad summa vexitile, qui & modica tolerarent.

LV. Ad quae Nero sic ferme respondit; Quod meditatae orationi tuae statim occurram, id primum tui muneric habeo, qui me non tantum praevisa, sed subita expedire docuisti. Avus meus Augustus Agrippae & Maecenati usurpare otium post labores concessit; sed in ea ipsa aetate, cuius auctoritas tueretur, quidquid illud & qualemcumque tribuisset. attamen neutrum datis a se praemiis exuit. Bello & periculis meruerant. In his enim juventa Augusti versata est. Nec mihi tela

zela & manus tuae defuissent, in armis agenti. Sed quod praesens conditio poscebat, rationale, consilio, praceptis pueritiam, dein juventam meam fovisti. Et tua quidem erga me munera, dum vita suppetet, aeterna erunt: quae a me habes, horiti, & fenus, & villa, casibus obnoxia sunt; ac licet multa videantur, plerique haudquam artibus tuis pares, plura tenerunt. Pudet referri libertinos, qui ditiores spectantur. Unde etiam rubori mihi est, quod praecipuus caritate, nondum omnes fortuna antecellis.

LVI. Verum & tibi valida aetas, rebusque & fructui rerum sufficiens, & nos prima imperii spatia ingredimur: nisi forte aut te Vitellio ter consuli, aut me Claudio praeponis. Sed quantum Volusio longa parcimonia quaesivit, tantum in te mea liberalitas explere non potest. Quin si qua in parte lubricum adolescentiae nostrae declinat, revocas; ornatumque robur subdilio impensius regis. Non tua moderatio, si reddideris pecuniam; nec quies, si reliqueris principem; sed mea avaritia, meae crudelitatis metus in ore omnium versabitur. Quod si maxime continentia tua laudetur; non tamen sapienti viro decorum fuerit, unde amico infamiam paret; inde gloriam fibi recipere. His adjicit complexum & oscula, factus natura & consuetudine exercitus velare odium fallacibus blanditiis. Seneca (qui finis omnium cum dominante sermonum) grates agit: sed instituta prioris potentiae commutat; prohibet coetus salutantium: vitat comitantes: rarus per urbem, quasi valetudine infensa, aut sapientiae studiis, domi attinetur.

LVII. Percusso Seneca, promptum fuit Rufum Fenium imminuere, Agrippinae amicitiam in eo criminibus. Validiorque in dies Tigellinus, & malas artes, quibus solis pollebat, gratiore ratus si principem societate scelerum obstrin geret, metus ejus rimatur. Compertoque Plautum & Sullam maxime timeri, Plautum in Asiam, Sullam in Galliam Narbonensem nuper amotos; nobilitatem eorum, & propinquos

hu^{ic}

huic Orientis, illi Germaniae exercitus commemorat. Non se, ut Burrum, diversas spes, sed solam incolumentem Neronis spectare. cui caveri utcumque ab urbanis infidiis praesentia; longinquis motus quonam modo comprimi posse? Erectas Gallias ad nomen dictatorum, nec minus suspectos Asiae populos, claritudine avi Druſi. Sullam inopem, unde praecipuam audaciam: & simulatorem segnitiae, dum temeritati locum reperiret. Plautum magnis opibus, ne fingere quidem cupidinem otii; sed veterum Romanorum imitamenta praeferre: assumpta etiam Stoicorum arrogantia, sectaque, quae turbidos, & negotiorum appetentes faciat. Nec ultra mora. Sulla sexto die pervectis Massiliam percussoribus, ante metum & rumorem interficitur, cum epulandi cauſa disumberet. Relatum caput ejus illusit Nero, tamquam prae-matura canitie deforme.

LVIII. Plauto parari necem, non perinde occultum fuit, quia pluribus salus ejus curabatur, & spatium itineris ac maioris tempusque interjectum moverat famam: vulgoque fingebant, petitum ab eo Corbulonem, magnis tum exercitibus praefidentem, si clari atque insolentes interficerentur, praecipuum ad pericula. quin & Asiam favore juvenis arma cepisse, nec milites ad scelus missos, aut numero validos, aut animo pronaptos, postquam iussa efficere nequierint, ad spes novas transisse una. Haec more famae, credentium otio augebantur. Ceterum libertus Plauti celeritate ventorum praevenit centurionem, & mandata L. Antistii socii attulit, effugeret segnem mortem, otium, suffugium, & magni nominis miserationem. reperturum bonos, consociaturum audaces. nullum interim subfidium aspernandum. si sexaginta milites (tot enim adveniebant) propulisset; dum refertur nuntius Neroni, dum manus alia permeat, multa secutura, quae ad usque bellum evalescerent. denique aut salutem tali confilio quaeri, aut nihil gravius audenti quam ignavo patiendum esse.

LIX. Sed

LIX. Sed Plautum ea non movere. sive nullam opem providebat inermis atque exful ; seu taedio ambiguae spei ; an amore conjugis & liberorum, quibus placabiliorum fore principem rebatur nulla sollicitudine turbatum. Sunt qui alias à socero nuntios venisse ferant, tamquam nihil atrox immineret ; doctoresque sapientiac Coeranum Graeci, Musonium Thusci generis, constantiam opperiendae mortis, pro incerta & trepidâ vita suassisse. Repertus est certe per medium diei nudus, exercitando corpori. Talem eum centurio trucidavit, coram Pelagone spadone, quem Nero centurioni & manipulo quasi satellitibus ministrum regium praeposuerat. Caput interfecti relatum. cujus aspectu, ipsa principis verba referam : Quin, inquit, Nero deposito metu nuptias Poppaeae ob ejusmodi terrores dilatas maturare parat, Octaviamque conjugem amoliri, quamvis modeste agat, & nomine patris, & studiis populi gravem ? Sed ad senatum litteras misit, de caede Sullae Plautique haud confessus. verum utriusque turbidum ingenium esse, & sibi incolumentatem reipublicae magna cura haberi. Decretae eo nomine supplicationes, utque Sulla & Plautus senatu moverentur, gravioribus tamen ludibriis quam malis.

LX. Igitur accepto patrum consulto, postquam cuncta scelerum suorum pro egregiis accipi videt, exturbat Octaviam, terilem dicitans. Exin Poppaeae conjungitur. Ea diu peller, & adulteri Neronis, mox mariti potens, quendam ex ministris Octaviae impulit, servilem ei amorem objicere. deinde naturque res cognomento Eucerus, natione Alexandrinus, anere tibiis doctus. Actae ob id de ancillis quaestiones, & vi tormentorum victis quibusdam, ut falsa annuerent, plures pertinere sanctitatem dominae tueri. Ex quibus una instanti sigillino, castiora esse muliebria Octaviae respondit, quam os. Movetur tamen primo civilis dissidii specie domum-
e Burri, & praedia Plauti, infusa dona accipit. mox in
impaniam pulsa est, addita militari custodia. Inde crebri
cessus, nec occulti per vulgum, cui minor sapientia, & ex
mediocritate

huic Orientis, illi Germaniae exercitus commemorat. Non se, ut Burrum, diversas spes, sed solam incolumentem Neronis spectare. cui caveri utcumque ab urbanis infidiis praesentia; longinquos motus quonam modo comprimi posse? Erectas Gallias ad nomen dictatorium, nec minus suspectos Asiae populos, claritudine avi Drusi. Sullam inopem, unde praecipuam audaciam: & simulatorem segnitiae, dum temeritati locum reperiret. Plautum magnis opibus, ne fingere quidem cupidinem otii; sed veterum Romanorum imitamenta praeferre: assumpta etiam Stoicorum arrogantia, sectaque, quae turbidos, & negotiorum appetentes faciat. Nec ultra mora. Sulla sexto die pervectis Massiliam percussoribus, ante metum & rumorem interficitur, cum epulandi causa disumberet. Relatum caput ejus illusit Nero, tamquam prae-matura canitie deforme.

LVIII. Plauto parari necem, non perinde occultum fuit, quia pluribus salus ejus curabatur, & spatium itineris ac maris tempusque interiectum moverat famam: vulgoque finge-bant, petitum ab eo Corbulonem, magnis tum exercitibus praesidentem, si clari atque infantes interficerentur, praecipuum ad pericula. quin & Asiam favore juvenis arma cepisse, nec milites ad scelus missos, aut numero validos, aut animo pronaptos, postquam iussa efficere nequiverint, ad spes novas transisse una. Haec more famae, credentium otio augeban-tur. Ceterum libertus Plauti celeritate ventorum praevenit centurionem, & mandata L. Antistiti socii attulit, effugeret segnem mortem, otium, suffugium, & magni nominis miserationem. reperturum bonos, confociaturum audaces. nullum interim subfidium aspernandum. si sexaginta milites (tot enim adveniebant) propulisset; dum refertur nuntius Neroni, dum manus alia permeat, multa secutura, quae ad usque bellum evalescerent. denique aut salutem tali confilio quaeri, aut nihil gravius audenti quam ignavo patiendum esse.

LIX. Sed

LIX
videbat
amore
cipem
sacer
doctore
generis,
da vita
exercita
Pelagon
stellitili
platum
inquit,
ores dil
quamvis
tem? S
que hau
sibi in
de eo no
souveren
LX.
sum fu
tirem
z, &
ministris
maturq
aere tib
mento
tere fa
gellino
s. M
e Burri
mpmania
ctus, r

LIX. Sed Plautum ea non movere. sive nullam opem providebat inermis atque exful; seu taedio ambiguæ spei; an amore conjugis & liberorum, quibus placabiliorem fore principem rebatur nulla sollicitudine turbatum. Sunt qui alias à locero nuntios venisse ferant, tamquam nihil atrox immineret; doctoresque sapientiac Coeranum Graeci, Musonium Thusci generis, constantiam opperiendae mortis, pro incerta & trepidâ vita suafisse. Repertus est certe per medium diei nudus, exercitando corpori. Talem eum centurio trucidavit, coram Pelagone spadone, quem Nero centurioni & manipulo quasi bellitibus ministrum regium praeposuerat. Caput interfecti relatum. cujus aspectu, ipsa principis verba referam: Quin, inquit, Nero deposito metu nuptias Poppaeae ob ejusmodi terores dilatas maturare parat, Octaviamque conjugem amoliri, quamvis modeste agat, & nomine patris, & studiis populi gravem? Sed ad senatum litteras misit, de caede Sullae Plautique haud confessus. verum utriusque turbidum ingenium esse, & sibi incolumentatem reipublicae magna cura haberi. Decreto eo nomine supplications, utque Sulla & Plautus senatu moverentur, gravioribus tamen ludibriis quam malis.

LX. Igitur accepto patrum consulto, postquam cuncta scena suorum pro egregiis accipi videt, exturbat Octaviam, servilem dicitans. Exin Poppaeae conjungitur. Ea diu pellax, & adulteri Neronis, mox mariti potens, quendam ex ministris Octaviae impulit, servilem ei amorem objicere. de minimisque res cognomento Eucerus, natione Alexandrinus, nunc tibiis doctus. Actae ob id de ancillis quaestiones, & viamentorum victis quibusdam, ut falsa annuerent, plures pertulere sanctitatem dominae tueri. Ex quibus una instanti Sallustiano, castiora esse muliebria Octaviae respondit, quam os. Movetur tamen primo civilis dissidii specie domum Burri, & praedia Plauti, infausta dona accipit. mox in ampaniam pulsa est, addita militari custodia. Inde crebri gestus, nec occulti per vulgum, cui minor sapientia, & ex mediocritate

mediocritate fortunae, pauciora pericula sunt. His, haud quamquam Nero poenitentia flagitii, conjugem revocavit Octaviam.

LXI. Exin laeti Capitolium scandunt, deosque tandem venerantur. Effigies Poppaeae proruunt. Octaviae imagines gestant humeris, spargunt floribus, foroque ac templis statuunt. Itur etiam in principis laudes. repetitum venerantium. Jamque & Palatum multitudine & clamoribus complebant, cum emissi militum globi verberibus & intento ferro turbatus disjecere: Mutataque quae per seditionem verterant, & Poppaeae honos repositus est. Quae semper odio, tum & metu atroc, ne aut vulgi acrior vis ingrueret, aut Nero inclinatione populi mutaretur, provoluta genibus ejus; Non eo loci res suas agi, ut de matrimonio certet (quamquam id sibi vita potius); sed vitam ipsam in extreum adductam à clientelis & servitiis Octaviae, quae plebis sibi nomen indiderint, ea in pace ausi quae vix bello evenirent. Arma illa adversus principem sumpta. ducem tantum defuisse, qui motis rebus facile reperiretur. Omitteret modo Campaniam & in urbem ipsam pergeret, ad cuius nutum absentis tumultus cierentur. Quod alioquin suum delictum? quam cuiusquam offendionem. An quia veram progeniem penatibus Caesarum datura sit, male populum Romanum tibicinis A Egyptii subolem imperatio fastigio induci? Denique si id rebus conducat, libens quam coactus acciret dominam, vel consuleret securitati justa ultio. Et modicis remediis, primos motus confessisse, at desperent uxorem Neronis fore Octaviam, illi maritum duturos.

LXII. Varius sermo, & ad metum atque iram accommodatus, terruit simul audientem & accedit. Sed parum valbat suspicio in servo, & quaestoribus ancillarum eluserat. Ego confessionem alicujus quaeri placet, cui rerum quoque nvarum crimen affingeretur. Et visus idoneus maternae ne patrator Anicetus, classi apud Misenum, ut memoravi, praefectus

fectus, levi post admisum scelus gratia, dein graviore odio : quia malorum facinorum ministri quasi exprobrantes aspiciuntur. Igitur accitum eum Caesar operaे prioris admonet ; Solum incolumitati principis adversus insidiantem matrem subvenisse : locum haud minoris gratiae instare, si conjugem infensam depelleret. nec manu aut telo opus. Fateretur Octaviae adulterium. Occulta quidem ad praesens, sed magna ei praemia, & secessus amoenos promittit ; vel si negavisset, necem intentat. Ille insita vecordia, & facilitate priorum flagitorum, plura etiam quam jussum erat, singit, fateturque apud amicos, quos velut consilio adhibuerat princeps. Tum in Sardiniam pellitur, ubi non inops exfilium toleravit, & fato obiit.

LXIII. At Nero praefectum in spem sociandae classis corruptum, & incusatae paulo ante sterilitatis oblitus, abactos partus conscientia libidinum, eaque sibi comperta, edicto memorat. Insulaque Pandateria Octaviam claudit. Non alia exsul visentium oculos majore misericordia affecit. Meminerant adhuc quidam Agrippinae, à Tiberio, recentiorJuliae memoria obversabatur, à Claudio pulsa. Sed illis robur aetatis affuerat. Laeta aliqua viderant, & praesentem saevitiam melioris olim fortunae recordatione allevabant. Huic primus nuptiarum dies loco funeris fuit, deductae in domum, in qua nihil nisi luctuosum haberet, erepto per venenum patre, & statim fratre. Tum ancilla domina validior. Et Poppaea non nisi in perniciem uxoris nupta. Postremo crimen omni exitio gravius.

LXIV. Ac puella vicefimo aetatis anno, inter centuriones & milites, praesagio malorum jam vita exempta, nondum tamen morte acquiescebat. Paucis dehinc interjectis diebus, mori jubetur : cum jam viduam se & tantum fororem testaretur, communesque Germanicos & postremo Agrippinae nomen cieret. qua incolumi infelix quidem matrimonium, sed fine exitio pertulisset. Restrinxit vinculis, venaeque ejus per

onnes artus exsolvuntur: & quia pressus pavore sanguis tardius labebatur, praefervidi balnei vapore enecatur. Additurque atrocior saevitia, quod caput amputatum latumque in urbem Poppaea vidit. dona ob haec templis decreta. Quod ad eum finem memoravimus, ut quicunque casus temporum illorum nobis vel aliis auctoribus noscent, praesumptum habent, quotiens fugas & caedes jussit princeps, totiens grates deis astas, quaeque rerum secundarum olim, tum publicae cladis insignia fuisse. Neque tamen silebimus, si quod senatusconsultum adulatione novum, aut patientia postremum fuit.

LXV. Eodem anno libertorum potissimos veneno interficisse creditum est, Doryphorum quasi adversatum nuptiis Poppaeae, Pallantem quod immensam pecuniam longa senecta detineret. Romanus secretis criminibus incusaverat Senecam ut C. Pisonis socium, sed validius à Seneca eodem crimen percusus est. Unde Pisoni timor & orta insidiarum in Neronem magna moles, sed improspera.

C. CORN.

C. CORN. TACITI
 ANNALIUM
 LIBER QUINTUS-DECIMUS.

BREVARIUM LIBRI.

Vologeses Parthorum Rex Armeniam invadit. quem Corbulo cautè & tamen fortiter repressit. Sed Caesonius Paetus missus Neronis mox supervenit, proprius Armeniae tuendae dux. Is imperiā & temeritate rem perdidit: turpi foedere cum hoste depactus. Corbulo ei tamen sed serd succurrit. Neroni filia ex Poppaeā nascitur, non vitalis. Legati Parthorum Roman venere, super Armeniaē retinenda. irriti remittuntur: & bellum Corbuloni permisum. Is Armeniaē iterum invadit, & metu Parthis injecto, ad colloquium ventum. Placuit arma ponī, & Tiridaten diadema statuae Neronis submittere, nec nisi sponte ejus resumere. Nero Neapoli cantat in publico: Romae luxu & libidine omnia polluit. Ipsa urbs ardet casu, sive Principis dolo. qui in ruinis ejus ingentem sibi domum exstruxit. Christiani ab eo exagitati & necati, falso crimine incendii. Conjuratio in Neronem inita & detecta, capite ejus C. Pisone. Multi interfecti inlustrium, interque eos Seneca. Grates tamen diis actae, & dona decreta templis, ut rebus laetis. Gesta haec annis paullo amplius tribus.

C. MEMMIO REGULO. VERGINIO RUFO
 C. LECANIO BASSO. M. LICINIO CRASSO
 P. SILIO NERVA. C. JULIO ATTICO VESTINO.
 COSS.

INTERA Rex Parthorum Vologeses, cognitis Corbulonis rebus, regemque alienigenam Tigranen Armeniae impositum ; simul, fratre Tiridate pulso, spretum Arsacidarum fastigium ire ultum volens ; magnitudine rursum Romana, & continui foederis reverentia, diversas ad curas trahebatur : cunctator ingenio, & defectione Hyrcanorum gentis validae, multisque ex eo bellis illigatus. Atque illum ambiguum novus insuper nuntius contumeliae exstimulat : quippe egressus Armenia Tigranes, Adiabenos conterminam nationem latius ac diutius quam per latrocinia vastaverat. Idque primores gentium aegre tolerabant, eo contemptionis descensum, ut ne duce quidem Romano incurssarentur, sed temeritate obfidis, tot per annos inter mancipia habiti. Accendebat dolorem eorum Monobazus, quem penes Adiabenum regimen, quod praefidium, aut unde peteret, rogitans. Jam de Armenia concessum, proxima trahi : & nisi defendant Parthi, levius servitium apud Romanos deditis, quam captis esse. Tiridates quoque regni profugus, per silentium haud modice querendo, gravior erat. Non enim ignavia magna imperia contineri : virorum armorumque faciendum certamen. Id in summa fortuna aequius, quod validius. Et sua retinere, privatae domus ; de alienis certare, regiam laudem esse.

II. Igitur commotus his Vologeses concilium vocat, & proximum sibi Tiridaten constituit, atque ita orditur ; Hunc ego eodem mecum patre genitum, cum mihi per aetatem summum nomine concessisset, in possessionem Armeniae deduxi, qui tertius potentiae gradus habetur. nam Medos Pacorus anteciperat. videbarque contra vetera fratrum odia & certamina, familiae nostrae penates rite composuisse. prohibent Romani, & pacem ipsis numquam prospere lacescitam, nunc quoque in exitium suum abrumpunt. Non ibo inficias, aequitate quam sanguine, caussa quam armis retinere parta majoribus malueram. si cunctatione deliqui, virtute corrigam. Vestra quidem vis & gloria in integro est, addita modestiae fama ; quae neque

neque summis mortalium spernenda est, & à diis aestimatur. Simul diadematè caput Tiridatis evinxit, promptam equitum manum, quae regem ex more sectatur, Monefi nobili viro tradidit, adjectis Adiabenorum auxiliis: mandavitque Tigranem Armenia exturbari, dum ipse positis adversus Hyrcanos discordiis, vires intimas, molemque belli ciet, provinciis Romanis minitans.

III. Quae ubi Corbuloni certis nuntiis audita sunt, legiones duas cum Verulano Severo, & Vettio Bolano, subsidium Tigrani mittit, occulto praecepto, compositius cuncta, quam festinantius agerent. quippe bellum habere, quam gerere malebat. Scripsieratque Caesari, proprio duce opus esse, qui Armenia defendeleret: Syriam ingruente Vologese acriore in discrimine esse. Atque interim reliquas legiones pro ripa Euphratis locat: tumultuariam provincialium manum armat; hostiles ingressus praefidiis intercipit. Et quia egena aquarum regio est, castella fontibus imposita: quosdam rivos congestu arenae abdidit.

IV. Ea dum à Corbulone tuendae Syriae parantur, aëlo raptim agmine Monefes ut famam sui praeiret, non ideo nescium aut incautum Tigranen offendit: qui occupaverat Tigranocerta, urbem copia defensorum & magnitudine moenium validam. Ad haec Nicephorus amnis haud spernenda latitudine partem murorum ambit: & ducta ingens fossa, qua fluviò diffidebatur. Inerantque milites, & provisi ante commensatus. quorum subvectu pauci avidius progrebì, & repentinis hostibus circumventi, ira magis quam metu ceteros accenderant. Sed Partho ad exsequendas obsidiones nulla communis audacia: raris sagittis, neque clausos exterret; & semet frustratur. Adiabeni cum promovere scalas & machinamenta inciperent, facile detrusi, mox erumpentibus nostris caeduntur.

V. Corbulo tamen, quamvis secundis rebus suis, moderandum fortunae ratus, misit ad Vologesen, qui expostularent

vim provinciae illatam: socium amicumque regem cohortes Romanas circumcidere. omitteret potius obsidionem, aut se quoque in agro hostili castra positurum. Casperius centurio in eam legationem delectus, apud oppidum Nisibin septem & triginta millibus passuum à Tigranocerta distantem adit regem, & mandata ferociter edidit. Vologesi vetus & penitus infixum erat, arma Romana vitandi: nec praefentia prospere fluebant. irritum obsidium, tutus manu & copiis Tigranes, fugati qui expugnationem sumpferant, missae in Armeniam legiones: & aliae pro Syria, paratae ultiro irrumpere. sibi imbecillum equitem pabuli inopia. nam exorta vis locustarum ambederat, quidquid herbidum aut frondosum. Igitur metu abstruso mitiora obtendens, missurum ad imperatorem Romanum legatos super petenda Armenia & firmando pace respondebat. Monesen omittere Tigranocerta jubet; ipse retro concedit.

VI. Haec plures ut formidine regis, & Corbulonis ministrata & magnifica extollebant. Alii occulte pepigisse interpretabantur; ut omisso utrumque bello, & abeunte Vologese, Tigranes quoque Armenia abscederet. Cur enim exercitum Romanum à Tigranocertis deductum? cur deserta per otium, quae bello defenderant? An melius hibernavisse in extrema Cappadocia, raptim erectis tuguriis, quam in sede regni modo retenti? Dilata prorsus arma, ut Vologeses cum alio quam cum Corbulone certaret: Corbulo meritae tot per annos gloriae non ultra periculum faceret. Nam, ut rettuli, proprium ducem tuendae Armeniae poposcerat, & adventare Cesennius Paetus audiebatur: jamque aderat, copiis ita divisis, ut quarta & duodecima legiones, addita quinta, quae recens è Moesia excita erat, simul Pontica, & Galatarum Cappadocumque auxilia Paeto obedirent: tertia & sexta & decima legiones, priusque Syriae miles apud Corbulonem manerent. Cetera exzerum usu sociarent, partirenturve. Sed neque Corbulo aemuli patiens; & Paetus, cui satis ad gloriam erat si proximus haberetur,

haberetur, despiciebat gesta, nihil caedis aut praedae, usurpatas nomine tenus urbium expugnaciones dictitans: Se tributa ac leges, & pro umbra regis, Romanum jus victis impositurum.

VII. Sub idem tempus legati Vologesis; quos ad principem missos memoravi, revertere irriti: bellumque propalam sumpturn à Parthis. nec Paetus detrectavit, sed duabus legionibus, quarum quartam Famisulanus Vectonianus eo in tempore, duodecimam Calavius Sabinus regebant, Armeniam intrat, tristi omne. Nam in transgressu Euphratis, quem ponte transmittebat, nulla palam caussa, turbatus equus, qui consularia insignia gestabat, retro evasit: Hostiaque quae muniebantur hibernaculis assistens, semifacta opera fuga perrupit, seque vallo extulit: & pila militum arsere, magis insigni prodigio, quia Parthus hostis missilibus telis decertat.

VIII. Ceterum Paetus spretis ominibus, nec dum satis firmatis hibernaculis, nullo rei frumentariae provisu, rapit exercitum trans montem Taurum, recipere, ut ferebat, Tigranocertis, vastandisque regionibus, quas Corbulo integras omisisset. Et capta quaedam castella, gloriaeque & praedae nonnihil partum, si aut gloriam cum modo, aut praedam cum cura habuisset. Longinquis itineribus percursorando quae obtineri nequibant, corrupto qui captus erat commeatu, & instanti jam hieme, reduxit exercitum composuitque ad Caesarem litteras, quasi confecto bello, verbis magnificis, rerum vacuas.

IX. Interim Corbulo nunquam neglectam Euphratis ripam trebrioribus praesidiis infedit: & ne ponti injiciendo impedimentum hostiles turmae afferrent, (jam enim subjectis campis, magna specie volitabant) naves magnitudine praestantes, & connexas trabibus, ac turribus auctas, agit per amnem, catapultisque & balistis proturbat Barbaros. in quos faxa & haefae longius permeabant, quam ut contrario sagittarum jactu adaequarentur. Dein pons continuatus; colleisque adversi per socias cohortes, post legionum castris occupantur; tanta celeritate

tate & ostentatione virium, ut Parthi omisso paratu invadentes Syriae, spem omnem in Armeniam verterent.

X. Ibi Paetus imminentium nescius, quintam legionem procul in Ponto habebat; reliquas promiscuis militum commeatibus infirmaverat; donec adventare Vologesen magno & infenso agmine auditum. Accitur legio duodecima, & unde famam aucti exercitus sperat, prodita infrequentia: quia tamen retineri castra, & eludi Parthus tractu belli poterat, si Paeto aut in suis, aut in alienis consiliis constantia fuisset. Verum ubi à viris militaribus adversus urgentes casus firmatus erat, rursum ne alienae sententiae indigens videretur, in diversa ac deteriora transibat. Et tunc relictis hibernis, non fossam neque vallum sibi, sed corpora & arma in hostem data clamitans, duxit legiones quasi proelio certaturus. Deinde amissio centurione & paucis militibus, quos visendis hostium copiis praemiserat, trepidus remeavit. Et quia minus acriter Vologeses institerat, vana rursum fiducia, tria millia delecti peditis proximo Tauri jugo imposuit, quo transitum regis arcerent. Alares quoque Pannonicos, robur equitatus, in parte campi locatae. Conjunx ac filius castello, cui Arsamosata nomen est, abditi, data in praefidium cohorte, ac disperso milite, qui in uno habitus, vagum hostem promptius sustentavisset. & aegre compulsum ferunt, ut instantem Corbuloni fateretur. nec à Corbulone properatum, quo glisceribus periculis etiam subsidiū laus augeretur. Expediri tamen itineri singula millia ex tribus legionibus, & alarios octingentos, parem numerum è cohortibus jussit.

XI. At Vologeses quamvis obsessa à Paeto itinera hinc perditatu, inde equite accepisset, nihil mutato consilio, sed vi aminis alares exterruit, legionarios obtrivit, uno tantum centurione Tarquitio Crescente turrim, in qua praefidium agitabat, defendere auseo, factaque saepius eruptione, & caesis quibus Barbarorum propius suggrediebantur; donec ignium jactu circumveniretur. peditum si quis integer, longinqua & avia; vulnerati

nerati, castra repetivere: virtutem regis, saevitiam & copias gentium, cuncta metu extollentes, facili credulitate eorum qui eadem pavebant. Ne dux quidem obniti adversis, sed cuncta militiae munia deseruerat, missis iterum ad Corbulen-
nem precibus, veniret propere, signa & aquilas, & nomen re-
liquum infelicis exercitus tueretur: se fidem interim, donec
vita suppeditet, retenturos.

XII. Ille interitus, & parte copiarum apud Syriam relicta, ut munimenta Euphrati imposita retinerentur; qua proximum & commeatibus non egenum, regionem Comagenem, exin Cappadociam, inde Armenios petivit. Comitabantur exerci-
tum, praeter alia sueta bello, magna vis camelorum onusta frumento, ut simul hostem famemque depelleret. Primum è percussis Paetium primi pilii centurionem obvium habuit, dein plerosque militum: quos diversas fugae caussas obtendentes, redire ad signa, & clementiam Paeti experiri monebat, se nisi victoribus immitem esse. Simul suas legiones adire, hortari, priorum admonere, novam gloriam ostendere; non vicos aut oppida Armeniorum, sed castra Romana, duasque in iis legio-
nes pretium laboris peti. Si singulis manipularibus praecipua servati civis corona, imperatoria manu tribueretur; quod illud & quantum decus, ubi par eorum numerus apisceretur, qui attulissent salutem, & qui accepissent? His atque talibus in commune alacres, (& erant quos pericula fratrum, aut propinquorum propriis stimulis incenderent) continuum die no-
ctuque iter properabant.

XIII. Eoque intentius Vologeses premere obsecros, modo vallum legionum, modo castellum, quo imbellis aetas defen-
debatur, adpugnare, propius incedens quam mos Parthis, si ea temeritate hostem in praelium eliceret. At illi vix contu-
berniis extracti, nec aliud quam munimenta propugnabant:
pars jussu ducis, & alii propria ignavia, aut metu Corbulen-
nem opperientes, ac si vis ingrueret, provisus exemplis Cau-
dinae ac Numantinae cladis, neque eandem vim Samnitibus

Italico

Italico populo, aut Poenis Romani imperii aemulis. Validam quoque & laudatam antiquitatem, quotiens fortuna contra daret, saluti consuluisset. Qua desperatione exercitus dux subactus, primas tamen litteras ad Vologesen, non supplices, sed in modum querentis composuit, quod pro Armeniis semper Romanae ditionis, aut subjectis regi quem imperator delegisset, hostilia faceret. pacem ex aequo utilem. nec praesentia tantum spectaret. ipsum adversus duas legiones, totis regni viribus advenisse; at Romanis orbem terrarum reliquum, quo bellum juvarent.

XIV. Ad ea Vologeses, nihil pro causa, sed opperendos sibi fratres Pacorum ac Tiridaten rescripsit; illum locum tempusque consilio destinatum quid de Armenia cernerent. adiecisse deos dignum Arsacidarum, simul & de legionibus Romanis statuerent. Missi post à Paeto nuntii, & regis colloquium petitum, qui Vasacem praefectum equitatus ire jussit. Tum Paetus, Lucullos, Pompejos, & si qua Caesares obtinenda donandaeve Armeniae egerant. Vasaces imaginem retinendi largiendive penes nos, vim penes Parthos memoravit. Et multum invicem disceptato, Monobazus Adiabenus in diem posterrum testis iis quae pepigissent, adhibetur. Placuitque liberae obficio legiones, & decedere omnem militem finibus Armeniorum, castellaque & commeatus Parthis tradi. quibus perpetratis copia Vologesi fieret mittendi ad Neronem legatos.

XV. Interim flumini Arsaniae (etenim is castra praefluebat) pontem imposuit, specie sibi illud iter experientis. Sed Parthi quasi documentum victoriae jusserant. namque iis usi fuit: nostri per diversum iere. Addidit rumor, sub jugum missas legiones, & alia ex rebus infaustis: quorum simulacrum ab Armeniis usurpatum est. Namque & munimenta ingressa sunt, antequam agmen Romanum excederet, & circumsteteret vias, captiva olim mancipia, aut jumenta agnoscentes, abstrahentesque. Raptae etiam vestes, retenta arma, pavido militi te & concedente, ne qua proelii causa exfisteret. Vologeses armis

armis & corporibus caesorum aggregatis, quo cladem nostram testaretur, visu fugientium legionum abstinuit. Fama moderationis quaerebatur, postquam superbiam expleverat. Flumen Arsaniam elephanto insidens, proximus quisque regem vi equorum perrupere, quia rumor incesserat, pontem cessum oneri, dolo fabricantium. sed qui ingredi ausi sunt, validum & fidum intellexere.

XVI. Ceterum obsecris adeo suppeditavisse rem frumentariam constitit, ut horreis ignem injicerent: contraque prodiderit Corbulo; Parthos inopes copiarum, & pabulo attrito, reliktos oppugnationem, neque se plus tridui itinere absuisse. Adjectit, jurejurando Paeti cautum apud signa, astantibus iis, quos testificando rex misisset, neminem Romanum Armeniam ingressurum, donec referrentur litterae Neronis, an paci annueret. Quae ut augendae infamiae composita, sic reliqua non in obscurum habentur; una die quadraginta millium spatium emensum esse Paetum, desertis passim fauciis, neque minus deformem illam fugientium trepidationem, quam si terga in acie vertissent. Corbulo cum suis copiis apud ripam Euphratis obvius, non eam speciem insignium & armorum praevaluit, ut diversitatem exprobraret. maestri manipuli, ac viem commilitonum miserantes, ne lacrymis quidem temperare. vix prae fletu usurpata consalutatio. Decesserat certamen virtutis, & ambitio gloriae, felicium hominum auctor. sola misericordia valebat, & apud minores magis.

XVII. Dicum inter se brevis sermo secutus est, hoc conquerente irritum laborem, potuisse bellum fuga Parthorum finiri. Ille integra utrique cuncta respondit, converterent aquilas, & juncti invaderent Armeniam, abscessu Vologesis infirmatam. Non ea imperatoris habere mandata, Corbulo; periculo legionem commotum, è provincia egressum. quando in incerto habeantur Parthorum conatus, Syriam repetitum. Sic quoque optimam Fortunam orandam, ut pedes perfectus spatiis itinerum, alacrem & facilitate camporum praevenientem

praevenientem equitem assequeretur. Exin Paetus per Cappadociam hibernavit. At Vologesis ad Corbulonem missi nuntiis, detraheret castella trans Euphratem, amnemque ut olim medium faceret; ille Armeniam quoque diversis praefidiis vacuam fieri expositulabat. Et postremo concessit rex. Dirutaque quae Euphratem ultra communicerat Corbulo; & Armenii sine arbitro relieti sunt.

XVIII. At Romae tropaea de Parthis, arcusque medio Capitolini montis sistebantur: decreta ab senatu integro adhuc bello; neque tum omissa, dum aspectui consulitur, spreta conscientia. Quin & dissimulandis rerum externarum curis Nero frumentum plebis vetustate corruptum, in Tiberim jecit, quo securitatem annonae sustentaret. cuius pretio nihil additum est, quamvis ducentas ferme naves portu in ipso violentia tempestatis, & centum alias Tiberi subiectas fortuitus ignis absumpfisset. Tris dein consulares, L. Pisonem, Ducenium Geminum, Pompejum Paullinum vectigalibus publicis praeposuit, cum infectione priorum principum, qui gravitate sumptuum justos reditus anteissent: se annum sexcenties seftertium reipublicae largiri.

XIX. Percrebuerat ea tempestate pravissimus mos, cum propinquis comitiis, aut forte provinciarum, plerique orbis fictis adoptionibus adsciscerent filios, praeturasque & provincias inter patres fortiti, statim emitterent manu quos adoptaverant. Qui magna cum invidia senatum adeunt, jus naturae labores educandi, adversus fraudem & artes & brevitatem adoptionis enumerant; Satis pretii esse orbis, quod multa securitate, nullis oneribus, gratiam, honores, cuncta prompta & obvia haberent. Sibi promissa legum diu exspectata, in ludi brium verti, quando quis sine solicitudine parens, sine luctu orbus, longa patrum vota repente adaequaret. Factum ex eis senatusconsultum, ne simulata adoptio in ulla parte munera publici juvaret, ac ne usurpandis quidem hereditatibus proficeret.

XX. Exi-

XX. Exin Claudius Timarchus Cretenis reus agitur, ceteris criminibus, ut solent praevalidi provincialium, & opibus nimis ad injurias minorum elati: una vox ejus usque ad contumeliam senatus penetraverat, quod dictasisset, in sua potestate situm, an proconsulibus qui Cretam obtinuissent, grates agerentur. Quam occasionem Paetus Thrasea ad bonum publicum vertens, postquam de reo censuerat, provincia Creta deplendum, haec addidit; Usu probatum est, P. C, leges egregias, exempla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia, Cinciam rogationem; candidatorum ambitus, Julias leges: magistratum avaritia, Calpurnia scita, pepererunt. Nam culpa quam poena tempore prior, emendari quam peccare posterius est. Ergo adversus novam provincialium superbiam dignum fide constantiaque Romana capiamus consilium, quo tutelae sociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quisque habeatur, alibi quam in civium judicio esse.

XXI. Olim quidem non modo praetor aut consul, sed privati etiam mittebantur, qui provincias viserent, & quid de cuiusque obsequio videretur, referrent. trepidabantque gentes de aestimatione singulorum. At nunc colimus externos, & adulamur, & quomodo ad nutum alicujus grates, ita promptius accusatio decernitur: decernaturque, & maneat provincialibus potentiam suam tali modo ostentandi: sed laus falsa & precibus expressa, perinde cohibeantur, quam malitia, quam crudelitas. Plura saepe peccantur, dum demeremur, quam dum offendimus. Quaedam imo virtutes odio sunt, severitas obstinata, invictus adversum gratiam animus. Inde initia magistratum nostrorum meliora ferme, & finis inclinat, dum in modum candidatorum suffragia conquerimus. quae si aequaliter, aequalius atque constantius provinciae regentur. nam ut metu repetundarum infracta avaritia est, ita vetita gratiarum actione ambitio cohabetur.

Ee

XXII. Magno

XXII. Magno affensu celebrata sententia, non tamen senatusconsultum perfici potuit, abnuentibus consulibus ea de re relatum. Mox auctore principe sanxere, ne quis ad concilium sociorum referret, agendas apud senatum propraetoribus proconsulibus grates, neu quis ea legatione fungeretur. Iisdem consulibus gymnasium ictu fulminis conflagravit, effigiesque in eo Neronis ad informe aes liquefacta. Et motu terrae, celebre Campaniae oppidum Pompeji, magna ex parte proruit. Defunctaque virgo Vestalis Laelia, in cuius locum Cornelia ex familia Cossorum capta est.

XXIII. Memmio Regulo, & Verginio Rufo Coss. natam sibi ex Poppaea filiam Nero ultra mortale gaudium accepit, appellavitque Augustam, dato & Poppaeae eodem cognomento. Locus puerperio colonia Antium fuit, ubi ipse generatus erat. Jam senatus uterum Poppaeae commendaverat diis, votaque publice suscepérat. quae multiplicata, exsolutaque. Et additae supplicationes; templumque Fecunditati, & certamen ad exemplar Atticae religionis decretum: utque Fortunarum effigies aureae in folio Capitolini Jovis locarentur: Iudicrum Circense, utJuliae genti apud Bouillas, ita Claudiæ Domitiaeque apud Antium ederetur. quae fluxa fuere, quartum intra mensem defuncta infante. Rursusque exortae adulatio-nes, censentium honorem divae, & pulvinar, aedemque & sacerdotem. Atque ipse ut laetitiae, ita maeroris immodicus egit. Adnotatum est, omni senatu Antium sub recentem partum effuso, Thraseam prohibitum, immoto animo praenuntiam imminentis caedis contumeliam excepisse. Secutam de hinc vocem Caesaris ferunt, qua reconciliatum se Thraseae apud Senecam jactaverit, ac Senecam Caesari gratulatum. Unde gloria egregiis viris, & pericula gliscebant.

XXIV. Inter quae veris principio, legati Parthorum man-
data regis Vologesis, litterasque in eandem formam attulere:
Se priora & totiens jactata super obtinenda Armenia nun-
omittere, quoniam dii quamvis potentium populorum arbitri
possessionem

possessionem Parthis non sine ignominia Romana tradidissent. Nuper clausum Tigranen; post Paetum legionesque cum op- primere posset, incolumes dimisisse. Satis approbatam vim; datum & lenitatis experimentum. Nec recusaturam Tiridaten accipiendo diademati in urbem venire, nisi sacerdotii religione attineretur. Iturum ad signa & effigies principis, ubi legionibus coram, regnum auspicaretur.

XXV. Talibus Vologesis litteris, quia Paetus diversa tamquam tebus integris scribebat, interrogatus centurio qui cum legatis advenierat, quo in statu Armenia esset? omnes inde Romanos excessisse respondit. Tum intellecto Barbarorum irrisu, qui peterent quod eripuerant, consuluit inter primores civitatis Nero, bellum anceps an pax inhonesta placeret. nec dubitatum de bello. Et Corbulo tot per annos militum atque hostium gnarus, gerendae rei praeficitur, ne cuius alterius inscitia rursum peccaretur, quia Paeti pigerat. Igitur irriti remittuntur, cum donis tamen, unde spes fieret, non frustra eadem oraturum Tiridaten, si preces ipse attulisset. Syriaeque executio Cincio; copiae militares Corbuloni permisae, & quintadecima legio, ducente Mario Celso, è Pannonia adiecta est. Scribitur tetrarchis ac regibus praefectisque & procuratoribus, & qui praetorum finitimas provincias regebant, jussis Corbulonis obsequi. in tantum ferme modum aucta potestate, quem populus Romanus Cn. Pompejo bellum Piraticum gestu- ro dederat. Regressum Paetum cum graviora metueret, facie- tis infectari sat habuit Caesar, his ferme verbis; Ignoscere se statim, ne tam promptus in pavorem longiore solicitudine aegresceret.

XXVI. At Corbulo quarta & duodecima legionibus, quae fortissimo quoque amissio, & ceteris exterritis, parum habiles proelio videbantur, in Syriam translati, sextam inde ac ter tiam legiones, integrum militem & crebris ac prosperis labo- ribus exercitum in Armeniam ducit. Addiditque legionem quintam, quae per Pontum agens expers clavis fuerat. Simul

quintadecimanos recens adductos, & vexilla delectorum ex Illyrico & A Egypto, quodque alarum cohortiumque, & auxilia regum in unum conducta apud Melitenen, qua transmittere Euphratem parabat. Tum lustratum rite exercitum ad concionem vocat, orditurque magnifica de auspiciis imperatoris, rebusque à se gestis, adversa in inscitiam Paeti declinans: multa auctoritate, quae viro militari pro facundia erat.

XXVII. Mox iter L. Lucullo quondam penetratum, aperitis quae vetustas obseperat, pergit. Et venientes Tiridatis Vologesique de pace legatos haud aspernatus, adjungit iis centuriones cum mandatis non immitibus: Nec enim adhuc euentum, ut certamine extremo opus esset. Multa Romanis secunda, quaedam Parthis evenisse, documento adversus superbiam: proinde & Tiridati conducere, intactum vastationibus regnum dono accipere; & Vologesen melius societate Romana, quam damnis mutuis, genti Parthorum consulturum. Scire quantum intus discordiarum, quamque indomitas & praeferoce nationes regeret. Contra imperatori suo immotam ubique pacem: & unum id bellum esse. Simul consilio terrorem adjicere, & Megistanas Armenios qui primi à nobis defecerant, pellit sedibus, castella eorum exscindit, plana, edita, validos, invalidosque, pari metu complet.

XXVIII. Non infensum, nedum hostili odio Corbulonis nomen etiam Barbaris habebatur, eoque consilium ejus fidum credebant. ergo Vologes neque atrox in summam, & quibusdam praefecturis inducias petit. Tiridates locum diemque colloquio poscit. Tempus propinquum; locus in quo nuper obsestae cum Paeto legiones erant, cum à Barbaris delectus esset, ob memoriam laetioris sibi rei, non est à Corbulone vittatus, ut dissimilitudo fortunae gloriam augeret. Neque infamia Paeti angebatur: quod eo maxime patuit, quia filio ejus tribuno ducere manipulos, atque operire reliquias malae pugnae imperavit. Die pacta Tiberius Alexander illustris eques Romanus minister bello datus, & Vivianus Annius gener

ner Corbulonis, nondum senatoria aetate, sed pro legato quintae legioni impositus, in castra Tiridatis venere, honore ejus, ac ne metueret insidias tali pignore. Viceni dehinc equites assumpti. Et viso Corbulone, rex prior equo desiluit: nec cunctatus Corbulo. Sed pedes uterque dextras miscuere.

XXIX. Exin Romanus laudat juvenem, omisssis praecipitibus tuta & salutaria capessentem. Ille de nobilitate generis multum praefatus, cetera temperanter adjungit; Iturum quippe Romam, laturumque novum Caesari decus, non adversis Parthorum rebus supplicem Arsaciden. Tum placuit Tiridaten ponere apud effigiem Caesaris insigne regium, nec nisi manus Neronis resumere. & colloquium osculo finitum. Dein paucis diebus interjectis magna utrimque specie, inde eques compositus per turmas, & insignibus patriis; hinc agmina legionum stetere fulgentibus aquilis, signisque, & simulacris deum in modum templi. Medio tribunal sedem curulem, & sedes effigiem Neronis, sustinebat. Ad quam progressus Tiridates, caesis ex more victimis, sublatum capite diadema imagini subjecit. magnis apud cunctos animorum motibus, quos augebat insita adhuc oculis exercituum Romanorum caedes, aut obsidio. at nunc versos casus: iturum Tiridaten ostentui gentibus, quanto minus quam captivum?

XXX. Addidit gloriae Corbulo comitatem, epulasque. & rogitante rege caussas, quotiens novum aliquid adverterat: ut, initia vigiliarum per centurionem nuntiari, convivium buccina dimitti; & structam ante Augurale aram subdita face accendi: cuncta in majus extollens, admiratione prisci moris affecti. postero die spatium oravit, quo tantum itineris aditurus, fratres ante, matremque viseret; obsidem interea filiam tradit, litterasque supplices ad Neronem.

XXXI. Et digressus Pacorum apud Medos, Vologesen Ecbatanis repperit non incuriosum fratri: quippe & propriis nuntiis à Corbulone petierat, ne quam imaginem servitii Tiridates perferret; neu ferrum traderet; aut complexu provincias ob-

tinentium arceretur ; foribusve eorum assisteret : tantusque ei Romae, quantus consulibus, honor esset. Scilicet externae superbiae fueto, non inerat notitia nostri : apud quos vis imperii valet, inania transmittuntur.

XXXII. Eodem anno Caesar nationes Alpium maritimarum in jus Latii transfluit. Equitum Romanorum locos sedilibus plebis anteposuit apud Circum. namque ad eam diem indiscreti inibant, quia lex Roscia nihil nisi de quattuordecim ordinibus sanxit. Spectacula gladiatorum idem annus habuit, pari magnificentia ac priora. Sed foeminarum illustrium senatoriumque plures per arenam foedati sunt.

XXXIII. C. Lecanio, M. Licinio Coss. acriore in dies cupidine adigebatur Nero promiscuas scenas frequentandi. nam adhuc per domum aut hortos cecinerat Juvenalibus ludis, quos ut parum celebres & tantae voci angustos spernebat. Non tamen Romae incipere ausus, Neapolim quasi Graecam urbem delegit : Inde initium fore, ut transgressus in Achaiam insigneque & antiquitus sacras coronas adeptus, majore fama studia civium eliceret. Ergo contractum oppidanorum vulgus, & quos è proximis coloniis & municipiis ejus rei fama civerat ; quique Caesarem per honorem, aut varios usus sectantur, etiam militum manipuli theatrum Neapolitanorum complent.

XXXIV. Illic, plerique ut arbitrabantur, triste ; ut ipse, providum potius & secundis numinibus evenit. nam egresso qui affuerat populo, vacuum & sine ullius noxa theatrum collapsum est. Ergo per compositos cantus grates diis, atque ipsam recentis casus fortunam celebrans, petiturusque maris Hadriæ trajectus, apud Beneventum interim consedit : ubi gladiatorum munus à Vatinio celebre edebatur. Vatinius inter foedissima ejus aulae ostenta fuit, sutrinae tabernae alumnus, corpore detorto, facetiis scurrilibus : primo in contumelias assumptus, deinde optimi cujusque criminazione eo usque valuit, ut gratia, pecunia, vi nocendi etiam malos praemineret.

XXXV. Ejus

XXXV. Ejus munus frequentanti Neroni, ne inter voluptates quidem à sceleribus cessabatur. Hisdem quippe illis diebus Torquatus Silanus mori adigitur, quia super Juniae familiæ claritudinem divum Augustum atavum ferebat. Jussi id accusatores objicere; prodigum largitionibus, neque aliam spem quam in novis rebus esse. quin eum nobiles habere, quos ab epistolis & libellis & rationibus appelleat, nomina summae curae & meditamenta. Tum intimus quisque libertorum vincti abreptique. Et cum damnatio instaret, brachiorum venas Torquatus intercidit, secutaque Neronis oratio ex more; Quamvis fontem & defensioni merito diffisum, victurum tamen fuisse, si clementiam judicis exspectasset.

XXXVI. Nec multo post omissa in praesens Achaia (causae in incerto fuere) urbem revisit; provincias Orientis, maxime AEgyptum, secretis imaginationibus agitans. Dein editio testificatus non longam sui absentiam, & cuncta in rei publicae perinde immota ac prospera fore; super ea profectione adiit Capitolium. Illic veneratus deos, cum Vestae quoque templum inisset; repente cunctos per artus tremens, seu numine exterrente, seu facinorum recordatione nunquam timore vacuus, deseruit inceptum, cunctas sibi curas amore patriæ leviores dictitans. Vidisse civium maestos vultus, audire secretas querimonias, quod tantum aditurus esset iter, cuius ne modicos quidem egressus tolerarent, sueti adversum fortuita aspectu principis refoveri. Ergo ut in privatis necessitudinibus proxima pignora praevalerent; ita populum Romanum vim plurimam habere: parendumque retinenti. Haec atque talia plebi volentia fuere, voluptatum cupidine, & quae præcipua cura est, rei frumentariae angustias, si abefset, metuenti. Senatus & primores in incerto erant, procul an coram atrocior haberetur. dehinc, quae natura magnis timoribus, deterius credebant quod evenerat.

XXXVII. Ipse quo fidem acquireret, nihil usquam perinde lactum sibi, publicis locis struere convivia, totaque urbe quasi

quasi domo uti. Et celeberrimae luxu famaque epulæ fuere, quas à Tigellino paratas, ut exemplar referam, ne saepius eadem prodigentia narranda sit. Igitur in stagno Agrippae fabricatus est ratem, cui superpositum convivium navium aliarum tractu moveretur. naves auro & ebore distinctæ : remigesque exoleti, per aetates & scientiam libidinum componebantur. volucres & feras diversis è terris, & animalia maris Oceano abusque petiverat. crepidinibus stagni lulanaria astabant, illustribus feminis completa. & contra scorta visebantur, nudis corporibus. jam gestus motusque obsceni, & postquam tenebrae incedebant, quantum juxta nemoris, & circumjecta tecta, consonare cantu, & luminibus clarescere. Ipse per licita atque illicita foedatus ; nihil flagitii reliquerat, quo corruptior ageret, nisi paucos post dies uni ex illo contaminatorum grege, cui nomen Pythagorae fuit, in modum solennium conjugiorum denupfisset. Inditum imperatori flammeum. Visi auspices, dos, & genialis torus, & faces nuptiales : cuncta denique spectata, quae etiam in femina nox operit.

XXXVIII. Sequitur clades, forte, an dolo principis incertum : nam utrumque auctores prodidere : sed omnibus, quæ huic urbi per violentiam ignium acciderunt, gravior atque atrocior. Initium in ea parte Circi ortum, quae Palatino Caelioque montibus contigua est. Ubi per tabernas, quibus id mercimonium inerat quo flamma alitur, simul coepitus ignis, & statim validus, ac vento citus, longitudinem Circi corripuit. neque enim domus munimentis septae, vel templa muris cincta, aut quid aliud morae interlacebat. Impetu pervagatum incendium, plana primum, deinde in edita assurgens, & rufum inferiora populando, anteit remedia velocitate mali, & obnoxia urbe, artis itineribus, hucque & illuc flexis, atque e-normibus vicis, qualis vetus Roma fuit. Ad hoc lamenta paventium feminarum, fessa aetate, aut rudis pueritiae aetas, qui que sibi, qui que aliis consulebant, dum trahunt invalidos aut opperuntur, pars morans, pars festinans, cuncta impedi-
ebant,

ebant, & saepe dum in tergum respectant, lateribus aut fronte circumveniebantur: vel si in proxima evaserant, illis quoque igni correptis, etiam quae longinqua crediderant, in eodem casu reperiébantur. Postremo quid vitarent, quid petarent ambigu, compleré vias, sterni per agros: quidam amissis omnibus fortunis diurni quoque victus, alii caritate suorum quos eripere nequierant, quamvis patente effugio, inteneri. Nec quisquam defendere audebat, crebris multorum minis restinguere prohibentium, & quia alii palam faces jacebant, atque esse sibi auctorem vociferabantur; sive ut raptus licentius exercent, seu jussu.

XXXIX. Eo in tempore Nero Antii agens, non ante in urbem regreslus est, quam domui ejus, qua palatium & Mætenatis hortos continuaverat, ignis propinquaret. Neque tam sibi potuit, quin & palatium & domus & cuncta circumhaurirentur. Sed solatium populo exturbato & profugo, campanum Martis ac monumenta Agrippæ, hortos quin etiam suos patefecit: & subitaria aedificia exstruxit, quae multitudinem inopem acciperent: subiectaque utensilia ab Ostia, & propinquis municipiis; pretiumque frumenti minutum, usque ad ternos numimos. Quae quamquam popularia, in irritum cedebant, quia pervaferat rumor; ipso tempore flagrantis urbis, iniisse eum domesticam scenam, & cecinisse Trojanum excidium, præsentia mala vetustis cladibus assimulantem.

XL. Sexto demum die apud imas Esquilias finis incendio factus, proruptis per immensum aedificiis, ut continuae violentiae campus, & velut vacuum coelum occurreret. Nec dum posito metu, redibat levis rursum grassatus ignis, patulis magis urbis locis, eoque strages hominum minor. delubra deum, & porticus amoenitati dicatae latius procidere. Plusque infamiae id incendium habuit, quia praediis Tigellini AEmiliani proruperat. Videbaturque Nero conditae urbis novae, & cognomento suo appellandæ gloriæ quaerere. Quippe in regiones quattuordecim Roma dividitur: quarum quatuor integræ

tegrae manebant, tres solo tenus dejectae: septem reliquis pauca tectorum vestigia supererant, lacera & semiusta.

XLI. Domuum, & insularum, & templorum, quae amis-
fa sunt, numerum inire haud promptum fuerit: sed vetustissi-
ma religione, quod Servius Tullius Lunae, & Magna ara fa-
numque quae praesenti Herculi Arcas Euander sacraverat; ae-
desque Statoris Jovis vota Romulo, Numaeque regia, & delu-
brum Vestae cum penatibus populi Romani exusta. Jam opes
tot victoriis quae sitae, & Graecarum artium decora, exin moni-
menta ingeniorum antiqua & incorrupta, quamvis in tanta re-
surgentis urbis pulchritudine, multa seniores meminerant,
quae reparari nequibant. Fuere qui annotarent, **XIV.** Ka-
lend. Sextiles principium incendii hujus ortum, quo & Seno-
nes captam urbem inflammaverant. alii eousque cura progressi
sunt, ut totidem annos mensesque & dies inter utraque incen-
dia numerent.

XLII. Ceterum Nero usus est patriae ruinis, exstruxitque
domum, in qua haud perinde gemmae & aurum miraculo essent,
solita pridem, & luxu vulgata; quam arva & stagna, & in
modum solitudinem hinc silvae, inde aperta spatia, & prospe-
ctus: magistris & machinatoribus Severo & Celere, quibus in-
genium & audacia erat, etiam quae natura denegavisset, per
artem tentare, & viribus principis illudere. Namque ab lacu
Averno navigabilem fossam usque ad ostia Tiberina depresso-
ros promiserant, squalenti littore, aut per montes adversos. ne-
que enim aliud humidum gignendis aquis occurrit, quam
Pomptinae paludes: cetera abrupta, aut arentia: ac si perrum-
pi possent, intolerandus labor, nec satis caussae. Nero tamen,
ut erat incredibilium cupitor, effodere proxima Averno juga
connixus est: manentque vestigia irritae spei.

XLIII. Ceterum urbis quae domui supererant, non ut post
Galica incendia, nulla distinctione, nec passim erectae; sed
dimensis vicorum ordinibus, & latis viarum spatiis, cohabita-
que aedificiorum altitudine, ac patefactis areis, additisque porti-
cibus,

cibus, quae frontem insularum protegerent. Eas porticus Nero sua pecunia exstructurum, purgatasque areas dominis traditum, pollicitus est. Addidit praemia pro cuiusque ordine, & rei familiaris copiis: finivitque tempus, intra quod effetti domibus aut insulis, apiscerentur. Ruderis accipiendo Ostienses paludes destinabat, utique naves quae frumentum Tiberi subvectassent, onustae rudere decurrerent. Aedificiaque ipsa certa sui parte, sine trabibus, faxo Gabino Albaneve solidarentur: quod is lapis ignibus impervius est. Jam aqua privatorum licentia intercepta, quo largior & pluribus locis in publicum flueret; custodes, & subsidia reprimendis ignibus in propatulo quisque haberet: nec communione parietum, sed propriis quaeque muris ambirentur. Ea ex utilitate accepta, decorem quoque novae urbi attulere. Erant tamen qui crederent, veterem illam formam salubritati magis conduxisse, quam angustiae itinerum, & altitudo tectorum non perinde solis vapore perrumperentur: at nunc patulam latitudinem, & nulla umbra defensam, graviore aestu ardescere.

XLIV. Et haec quidem humanis consiliis providebantur. Mox petita à diis piacula, aditique Sibyllae libri, ex quibus supplicatum **Vulcano** & **Cereri** Proserpinaeque, ac propitiata Juno per matronas, primum in **Capitolio**, deinde apud proximum mare. unde hausta aqua, templum & simulacrum deae prosperum est; & sellisternia ac pervigilia celebravere feminae quibus mariti erant. Sed non ope humana, non largitioribus principis, aut deum placamentis, decedebat infamia, quin iussum incendium crederetur. Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, & quaesitissimis poenis affecit, quos per flagitia invisos **vulgaris Christianos** appellabat. Auctor nominis ejus **Christus**, Tiberio imperante, per **Procuratorem Pontium Pilatum** supplicio affectus erat. Repressaque in praesens exitibilis superstitione rursus erumpebat, non modo per **Judaean** originem ejus mali, sed per urbem etiam, quo cuncta undique atrocia aut pudenda confluunt, celebranturque. Igitur primo correcti

cortepti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens, haud perinde in crimine incendii, quam odio humani generis conjuncti sunt. Et pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi, atque ubi defecisset dies in usum nocturni luminis urerentur. Hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat, & Circense ludicrum edebat, habitu aurigae permixtus plebi, vel circulo insistens. Unde quamquam adversus fontes & novissima exempla meritos, miseratio oriebatur, tamquam non utilitate publica, sed in saevitiam unius absumerentur.

XLV. Interea conferendis pecuniis pervaftata Italia, provinciae eversae, sociique populi, & quae civitatum liberae vocantur. Inque eam praedam etiam dii cessere, spoliatis in urbe templis, egestoque auro quod triumphis, quod votis, omnis populi Romani aetas prospere aut in metu sacraverat. Enimvero per Asiam atque Achiam non dona tantum, sed simulacra numinum abripiebantur, missis in eas provincias Acrato ac Secundo Carinate. Ille libertus cuicunque flagitio promptus; hic Graeca doctrina ore tenus exercitus, animum bonis artibus non induerat. Ferebatur Seneca, quo invidiam facilegii à semet averteret, longinqui ruris secessum oravisse, & postquam non concedebatur, ficta valetudine quasi aeger nervis, cubiculum non egressus. Tradidere quidam, venenum ei per libertum ipsius, cui nomen Cleonicus, paratum, jussu Neronis vitatumque à Seneca proditione liberti, seu propria formidine dum persimplici victu, & agrestibus pomis, ac, si fitis admonet, profluente aqua vitam tolerat.

XLVI. Per idem tempus gladiatores apud oppidum Prenestine, tentata eruptione, praefidio militis, qui custos adesset, coërciti sunt: jam Spartacum & vetera mala rumoribus ferente populo, ut est novarum rerum cupiens pavidusque. Nec multo post clades rei navalis accipitur, non bello, (quippe haud alias tam immota pax) sed certum ad diem in Campaniam redire classem Nero jussiferat, non exceptis maris casibus. Ergo gubernatores

gubernatores, quamvis saeviente pelago à Formiis movere ; & gravi Africo, dum promontorium Miseni superare contendunt, Cumanis littoribus impacti, triremium plerasque, & minora navigia passim amiserunt.

XLVII. Fine anni vulgantur prodigia imminentium maiorum nuntia. Vis fulgorum non alias crebrior, & fidus cometes, sanguine illustri semper Neroni expiatum. Bicipites hominum aliorumve animalium partus abjecti in publicum ; aut in sacrificiis qui gravidas hostias immolare mos est, reperti. Et in agro Placentino viam propter natus vitulus, cui caput in crure esset. Secutaque haruspicum interpretatio ; parari rerum humanarum aliud caput, sed non fore validum, neque occultum : quia in utero repressum, aut iter juxta editum sit.

XLVIII. Ineunt deinde consulatum Silius Nerva, & Atticus Vestinus, coepta simul & aucta conjuratione, in quam certatim nomina dederant, senatores, eques, miles, feminae etiam, cum odio Neronis, tum favore in C. Pisonem. Is Calpurnio genere ortus, ac multas insignesque familias paterna nobilitate complexus, claro apud vulgum rumore erat, per virtutem aut species virtutibus similes. Namque facundiam tendis civibus exercebat, largitionem adversus amicos, & ignotis quoque comi sermone & congressu. Aderant etiam fortuita, corpus procerum, decora facies. Sed procul gravitas motum, aut voluptatum parsimonia. Lenitati ac magnificentiae, & aliquando luxui indulgebat. Idque pluribus probabatur, qui in tanta vitiorum dulcedine summum imperium non restitutum, nec perseverum volunt.

XLIX. Initium conjurationi non à cupidine ipsius fuit : nec tamen facile memoraverim, quis primus auctor, cuius instinctu concitum sit, quod tam multi sumpferunt. Promptissimos Subrium Flavium tribunum praetoriae cohortis, & Sulpicium Asprum centurionem extitisse constantia exitus docuit. Et Lucanus Annaeus, Plautiusque Lateranus consul designatus,

tus, vivida odia intulere. Lucanum propriae causae accende-
bant, quod famam carminum ejus premebat Nero, prohibue-
ratque ostentare, vanus ad simulatione. Lateranum consulem
designatum, nulla injuria, sed amor reipublicae sociavit. At
Flavius Scevinus & Afranius Quinctianus, uterque senatorii
ordinis, contra famam sui, principium tanti facinoris capeſſi-
vere. Nam Scevino dissoluta luxu mens, & proinde vita som-
no languida: Quinctianus mollitia corporis infamis, & à Ne-
rone probroſo carmine diffamatus, contumelias ultum ibat.

L. Ergo dum scelera principis, & finem adesse imperii, de-
ligendumque qui fessis rebus succurreret, inter se aut inter a-
micos jacunt, aggregavere Tullium Senecionem, Cervarium
Proculum, Vulcatium Araricum, Julium Tugurinum, Mu-
natum Gratum, Antonium Natalem, Martium Festum, e-
quites Romanos: ex quibus Senecio è praecipua familiaritate
Neronis speciem amicitiae etiam tum retinens, eo pluribus
periculis conflictabatur. Natalis particeps ad omne secretum
Pisoni erat. ceteris spes ex novis rebus petebatur. Adscitae
funt super Subrium & Sulpicium, de quibus rettuli, militares
manus, Granius Silvanus & Statius Proximus, tribuni cohori-
tium praetorianum, Maximus Scaurus & Venetus Paullus cen-
turiones. Sed summum robur in Fenio Rufo praefecto vide-
batur, quem vita famaque laudatum, per saevitiam impudici-
tiamque Tigellinus in animo principis anteibat, fatigabatque
criminationibus, ac saepe in metum adduxerat, quasi adulter-
rum Agrippinae, & desiderio ejus ultioni intentum. Igitur
ubi conjuratis praefectum quoque praetorii in partes descendisse,
crebro ipsius sermone facta fides; promptius jami de tempore
ac loco caedis agitabant. Et cepisse impetum Subrius Flavius
ferebatur, in scena canentem Neronem aggrediendi; aut cum
ardente domo per noctem huc illuc cursaret incustoditus. Hic
occasio solitudinis; ibi ipsa frequentia tanti decoris testis, pul-
cherimum animum exstimulaverant: nisi impunitatis cupidio
retinuisset, magnis semper copatibus adversa.

L.I. Interim

LI. Interim cunctantibus prolatantibusque spem ac metum, Epicharis quaedam, incertum quonam modo sciscitata (neque illi ante ulla rerum honestarum cura fuerat) accendere, & arguere conjuratos : ac postremo lentitudinis eorum pertaesae, & in Campania agens, primores classiariorum Misenensium labefacere, & conscientia illigare connixa est tali initio. Erat Chiliarchus in ea classe Volusius Proculus, occiduae matris Neronis inter ministros non ex magnitudine sceleris proiectus, ut rebatur. is mulieri olim cognitis, seu recens orta amicitia, dum merita erga Neronem sua, & quam in irritum cecidissent, aperit, adjicitque questus & destinationem vindictae, si facultas oriretur ; spem dedit posse impelli & plures conciliare. nec leve auxilium in classe, crebras occasiones ; quia Nero multo apud Puteolos & Misenum maris usu laetabatur. Ergo Epicharis plura : & omnia scelera principis orditur. Neque senatus quid manere, sed provisum quonam modo poenas evervae reipublicae daret : accingeretur modo navaret operam, & militum acerrimos ducere in partes, ac digna pretia exspectaret. Nomina tamen conjuratorum reticuit. Unde Proculi indicum irritum fuit, quamvis ea quae audierat ad Neronem detulisset. Accita quippe Epicharis, & cum indice composita, nullis testibus innixum facile confutavit. Sed ipsa in custodia retenta est, suspectante Nerone, haud falsa esse etiam quae vera non probabantur.

LII. Conjuratis tamen metu prodictionis permotis, placitum maturare caedem apud Bajas, in villa Pisonis : cuius amoenitate captus Caesar crebro ventitabat, balneasque & epulas inibat omisis excubiis, & fortunae suae mole. Sed abnuit Piso, invidiam praetendens, si sacra mensae, diique hospitales caede qualiscumque principis cruentarentur. melius apud urbem in illa invisa & spoliis civium exstructa domo, vel in publico patratus, quod pro republica suscepissent. Haec in commune : ceterum timore occulto ; ne L. Silanus eximia nobilitate, disciplinaque C. Cassii, apud quem educatus erat, ad omnem

claritudinem sublatus, imperium invaderet, prompte daturis operam qui à conjuratione integri essent, quique miserarentur Neronem tamquam per scelus interfectum. Plerique Vestini quoque consulis acre ingenium vitavisse Pisonem crediderunt; ne ad libertatem moveretur, vel delecto imperatore alio, sui munieris rempublicam faceret. Etenim expers conjurationis erat; quamvis super eo crimine Nero vetus adversus insontem odium expleverit.

LIII. Tandem statuere Circensium Ludorum die, qui Cereris celebratur, exequi destinata: quia Caesar rarus egressu, domoque aut hortis clausus, ad ludicra Circi ventitabat, promptioresque aditus erant laetitia spectaculi. Ordinem insidiis composuerant, ut Lateranus quasi subsidium rei familiari oraret, deprecabundus, & genibus principis accidens, prosterneret incautum, premeretque, animi validus, & corpore ingens. Tum jacentem & impeditum, tribuni & centuriones, & ceterorum ut quisque audentiae habuisset, accurrerent, trucidarentque; primas sibi partes expostulante Scevino, qui pugionem templo Salutis in Etruria, sive, ut alii tradidere, Fortunae Ferentano in oppido detraxerat; gestabatque velut magno operi sacrum. Interim Piso apud aedem Cereris opperiretur, unde eum praefectus Fenius & ceteri accitum ferrent in castra, comitante Antonia Claudii Caesaris filia, ad eliciendum vulgi favorem: quod C. Plinius memorat. Nobis quoquo modo traditum non occultare in animo fuit, quamvis absurdum videatur, aut inanem ad spem Antoniam nomen & periculum commodavisse, aut Pisonem notum amore uxoris, alii matrimonio se obstrinxisse: nisi si cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior est.

LIV. Sed mirum quam inter diversi generis, ordinis, aetatis, sexus, dites, pauperes taciturnitate omnia cohibita sint: donec proditio coepit è domo Scevini. qui pridie insidiarum, multo sermone cum Antonio Natale, dein regressus domum, testamentum obsignavit; promptum vagina pugionem, de quo supra

supra rettuli, vetustate obtusum increpans, asperari saxo, & in mucronem ardescere jussit. Eamque curam liberto Milicho mandavit. Simul affluentius solito convivium initum: servorum charissimi libertate, & alii pecunia donati. atque ipse maestus, & magnae cogitationis manifestus erat, quamvis latitiam vagis sermonibus simularet. Postremo vulneribus ligamenta, quibusque sistitur sanguis parare eundem Milichum monet; five gnarum conjurationis, & illucusque fidum; seu nescium, & tunc primum arreptis suspicionibus; ut plerique tradidere, de consequentibus. Nam cum secum servilis animus praemia perfidiae reputavit, simulque immensa pecunia & potentia obversabantur, cessit fas, & salus patroni, & acceptae libertatis memoria. Etenim uxoris quoque consilium assumperat, muliebre ac deterius. quippe ultiro metum intentabat, multosque astitisse libertos ac servos qui eadem viderint: nihil profuturum unius silentium: at praemia penes unum fore, qui indicio praevenisset.

LV. Igitur coepta luce Milichus in hortos Servilianos pergit: & cum foribus arceretur, magna & atrocia affirre dictans, deductusque ab janitoribus ad libertum Neronis Epanphroditum, mox ab eo ad Neronem, urgens periculum, graves conjurationes, & cetera quae audierat conjectaveratque, docet. Telum quoque in necem ejus paratum ostendit, accirque reum jussit. is raptus per milites, & defensionem orsus; Ferrum cuius argueretur, olim regione patria cultum, & in cubiculo habitum, ac fraude liberti subreptum respondit. Tabulas testamenti saepius à se, & incustodita dierum observatione, signatas. Pecunias & libertates servis & ante dono datas; sed ideo tunc largius, quia tenui jam re familiari, & instantibus creditoribus, testamento diffideret. Enimvero liberales semper e-pulas struxisse, & vitam amoenam, & duris judicibus parum probatam. Fomenta vulneribus nulla jussu suo, sed quia cetera palam vana objecisset, adjungere crimen, ut sese pariter indicem & testem faceret. Adjicit dictis constantiam, incu-

sat ultro intestabilem & conseleratum, tanta vocis ac vultus securitate, ut labaret indicium, nisi Milichum uxor admonuisset, Antonium Natalem multa cum Scevino, ac secreto collocutum, & esse utrosque C. Pisonis intimos.

LVI. Ergo accitus Natalis: & diversi interrogantur, quisnam is fermo, qua de re fuisset? Cum exorta suspicio, quia non congruentia responderant: inditaque vincla. Et tormentorum adspectum ac minas non tulere. Prior tamen Natalis totius coniurationis magis gnarus, simul arguendi peritior, de Pisonem primum fatetur. deinde adjicit Annaeum Senecam, sive internuntius inter eum Pisonemque fuit, sive ut Neronis gratiam pararet, qui infensus Senecae, omnes ad eum opprimendum artes conquirebat. Tum cognito Natalis indicio, Scevinius quoque pari imbecillitate, an cuncta jam patefacta credens, nec ullum silentii emolumentum, edidit ceteros. ex quibus Lucanus, Quintianusque, & Senecio diu abnuere. Post promissa impunitate corrupti, quo tarditatem excusarent, Lucanus Accillam matrem suam, Quintianus Glicium Gallum, Senecio Annium Pollionem amicorum praecipuos nominavere.

LVII. Atque interim Nero recordatus Volusii Proculi indicio Epicharim attineri, ratusque muliebre corpus impar dolori, tormentis dilacerari jubet. At illam non verbera, non ignes, non ira eo acrius torquentium ne à femina spernerentur, pervicere quin objecta denegaret. Sic primus quaestionis dies contemptus. Postero cum ad eosdem cruciatus retrahentur, gestamine sellae (nam dissolutis membris infistere nequebat) vinclo fasciae quam pectori detraxerat, in modum laquei ad arcum sellae restricto, indidit cervicem, & corporis pondere connisa, tenuem jam spiritum expressit: clariore exemplo libertina mulier in tanta necessitate alienos ac prope ignotos protegendo, cum ingenui & viri & equites Romani senatoresque intacti tormenti, charissima suorum quisque pignorum proderent. Non enim omittebant Lucanus quoque & Senecio

& Quintianus passim conscientes edere, magis magisque pavide Nerone, quamquam multiplicatis excubiis semet sepsisset.

LVIII. Quin & urbem per manipulos occupatis moenibus, infessis etiam mari & amne, velut in custodiam dedit. Volitabantque per fora, per domos, rura quoque & proxima municipiorum, pedites equitesque permixti Germanis, quibus fidebat princeps quasi externis. Continua hinc & juncta agmina trahi, ac foribus hortorum adjacere. Atque ubi dicendam ad caussam introissent, laetatum erga conjuratos, si fortuitus sermo, & subiti occursus, si convivium, si spectaculum simul inissent, pro crimine accipi: cum super Neronis ac Tigellini saevas percunctationes, Fenius quoque Rufus violenter urgeret, nondum ab indicibus nominatus, sed quo fidem inscitiae pararet, atrox adversus socios. Idem Subrio Flavio assistenti, an nuentique an inter ipsam cognitionem destringeret gladium, caedemque patraret; renuit, infregitque impetum jam manum ad capulum referentis.

LIX. Fuere qui prodita conjuratione, dum auditur Milius, dum dubitat Scevinus, hortarentur Pisonem pergere in castra, aut rostra escendere, studiaque militum & populi tentare: si conatibus ejus conscientiae aggregarentur, secuturos etiam integros, magnamque motae rei famam, quae plurimum in novis consiliis valeret. Nihil adversum hoc Neroni provisum. etiam fortes viros subitis terrori; ne dum ille scenicus, Tigellino scilicet cum pellicibus suis comitante, arma contra cieret. Multa experiendo confieri, quae segnibus ardua videantur. Frustra silentium & fidem in tot conscientium animis & corporibus sperari. Cruciatu aut praemio, cuncta pervia esse. Venturos qui ipsum quoque vincirent, postremo indigna nece afficerent. Quanto laudabilius peritum, dum amplectitur rem publicam, dum auxilia libertati invocat, dum miles potius de esset, & plebes desereret, dum ipse majoribus, dum posteris, si vita praeriperetur, mortem approbaret? Immotus iis, & paululum in publico versatus, post domini secretus, animum adversum.

versum supra firmabat, donec manus militum adveniret, quos Nero tirones aut stipendiis recentes delegerat. Nam vetus miles timebatur, tamquam favore imbutus. Obiit abruptis brachiorum venis. Testamentum foedis adversus Nezonem adulationibus, amori uxoris dedit, quam degenerem, & sola corporis forma commendatam, amici matrimonio adulterat. Nomen mulieris Arria Galla; priori marito, Domitius Silius: hic patientia, illa impudicitia, Pisonis infamiam propagavere.

LX. Proximam necem Plautii Laterani consulis designati Nero adjungit, adeo propere, ut non complecti liberos, non illud breve mortis arbitrium permitteret. Raptus in locum servilibus poenis sepositum, manu Statii tribuni trucidatur, plenus constantis silentii, nec tribuno objiciens eandem conscientiam. Sequitur caedes Annaei Senecae laetissima principi, non quia coniurationis manifestum compererat, sed ut ferro grassaretur, quando venenum non processerat. Solus quippe Natalis, & haec tenus prompsit; missum se ad aegrotum Senecam, ut viseret conquerereturque, cur Pisonem aditu arceret melius fore si amicitiam familiari congressu exercuissent. Eius respondisse Senecam; sermones mutuos & crebra colloquiis amici neutri conducere: ceterum salutem suam incolumitate Pisoni inniti. Haec ferre Granius Silvanus tribunus praetoriae cohortis, & an dicta Natalis, suaque responsa nosceret, percunctari sed meditata necam jubetur. Is, forte, an prudens, ad eum diem ex Campania fauereaverat, quartumque apud lapidem suburbanum rure substitutum. Illo propinqua vespera tribunus venit, & villam globem adjecit militum sepsit. Tum ipsi cum Pompeja Paullina uxore & amicis duobus epulanti mandata imperatoris edidit.

LXI. Seneca, missum ad se Natalem, conquestumque mine Pisonis quod visendo eo prohiberetur, seque rationem letudinis & amorem quietis excusavisse, respondit. Cur salutem privati hominis incolumitati suae anteferret, causa non habuisse. nec sibi promptum in adulationes ingenio poscit. Id

Idque nulli magis gnarum quam Neroni, qui saepius libertatem Senecae, quam servitium expertus esset. Ubi haec à tribuno relata sunt, Poppaea & Tigellino coram, quod erat saevienti principi intimum consiliorum, interrogat: an Seneca voluntariam mortem pararet? Tum tribunus nulla pavoris signa, nihil triste in verbis ejus aut vultu deprehensum confirmavit. Ergo regredi, & indicere mortem jubetur. Tradit Fabius Rusticus; non eo quo venerat itinere redditum, sed flexisse ad Fenium praefectum, & expositis Caesaris iussis, an obtemperaret interrogavisse: monitumque ab eo, ut exsequeretur, fatali omnium ignavia. nam & Silvanus inter conjuratos erat, augebatque scelera in quorum ultionem consenserat. Voci tamen & aspectui pepert. Intromisitque ad Senecam unum ex centurionibus, qui necessitatem ultimam denuntiaret.

LXII. Ille interritus poscit testamenti tabulas: ac dene-
tante centurione, conversus ad amicos, quando meritis eorum
referre gratiam prohiberetur, quod unum jam & tamen pul-
cherimum habeat, imaginem vitae suae relinquere testatur.
Eius si memores essent bonarum artium, famam tam constan-
quatis amicitiae laturos. Simul lacrymas eorum, modo sermo-
ne, modo intentior in modum coërcentis, ad firmitudinem re-
horat, rogitans: Ubi praecepta sapientiae? ubi tot per annos
meditata ratio adversum imminentia? Cui enim ignaram fu-
ille saevitiam Neronis? Neque aliud superesse, post matrem
fatremque imperfectos, quam ut educatoris praeceptorisque ne-
globem adjiceret.

LXIII. Ubi haec atque talia velut in commune differuit,
complectitur uxorem. & paululum adversus praesentem for-
studinem mollitus, rogit oratque temperaret dolorem aeter-
num suscipere, sed in contemplatione vitae per virtutem actae,
fiderium mariti solatiis honestis toleraret. Illa contra, fibi
neque destinatam mortem adseverat, manumque percussoris
poscit. Tunc Seneca gloriae ejus non adversus, simul amo-

versum suprema firmabat, donec manus militam adveniret, quos Nero tirones aut stipendiis recentes delegerat. Nam vetus miles timebatur, tamquam favore imbutus. Obiit abruptis brachiorum venis. Testamentum foedis adversus Neronem adulationibus, amori uxoris dedit, quam degenerem, & sola corporis forma commendatam, amici matrimonio abstulerat. Nomen mulieris Arria Galla; priori marito, Domitius Silius: hic patientia, illa impudicitia, Pisonis infamiam propagavere.

LX. Proximam necem Plautii Laterani consulis designati Nero adjungit, adeo propere, ut non complecti liberos, non illud breve mortis arbitrium permitteret. Raptus in locum servilibus poenis sepositum, manu Statii tribuni trucidatur, plenus constantis silentii, nec tribuno objiciens eandem conscientiam. Sequitur caedes Annaei Senecae laetissima principi, non quia coniurationis manifestum compererat, sed ut ferro graffaretur, quando venenum non processerat. Solus quippe Natalis, & haec tenus prompsit; missum se ad aegrotum Senecam, ut viseret conquerereturque, cur Pisonem aditu arceret? melius fore si amicitiam familiari congressu exercuissent. Et respondisse Senecam; sermones mutuos & crebra colloquia neutri conducere: ceterum salutem suam incolumente Pisonis inniti. Haec ferre Granius Silvanus tribunus praetoriae cohortis, & an dicta Natalis, suaque responsa nosceret, percunctari Senecam jubetur. Is, forte, an prudens, ad eum diem ex Campania remeaverat, quartumque apud lapidem suburbano rure substitutus. Illo propinqua vespera tribunus venit, & villam globus militum sepsit. Tum ipsi cum Pompeja Paullina uxore & amicis duobus epulanti mandata imperatoris edidit.

LXI. Seneca, missum ad se Natalem, conquestumque nomine Pisonis quod visendo eo prohiberetur, seque rationem valetudinis & amore quietis excusavisse, respondit. Cur salutem privati hominis incolumenti suae anteferret, causam non habuisse, nec sibi promptum in adulationes ingenium.

Idque

Idque nulli magis gnarum quam Neroni, qui saepius libertatem Senecae, quam servitium expertus esset. Ubi haec à tribuno relata sunt, Poppaea & Tigellino coram, quod erat saevienti principi intimum consiliorum, interrogat: an Seneca voluntariam mortem pararet? Tum tribunus nulla pavoris signa, nihil triste in verbis ejus aut vultu deprehensum confirmavit. Ergo regredi, & indicere mortem jubetur. Tradit Fabius Rusticus; non eo quo venerat itinere redditum, sed flexisse ad Fenium praefectum, & expositis Caesaris jussis, an obtemperaret interrogavisse: monitumque ab eo, ut exsequatur, fatali omnium ignavia. nam & Silvanus inter conjuratos erat, augebatque scelera in quorum ultionem consenserat. Voci tamen & aspectui pepercit. Intromisitque ad Senecam unum ex centurionibus, qui necessitatem ultimam denuntiaret.

LXII. Ille interritus poscit testamenti tabulas: ac dene-
gante centurione, conversus ad amicos, quando meritis eorum
referre gratiam prohiberetur, quod unum jam & tamen pul-
cherimum habeat, imaginem vitae suae relinquere testatur.
cujus si memores essent bonarum artium, famam tam constan-
tis amicitiae latus. Simul lacrymas eorum, modo sermo-
ne, modo intentior in modum coërcentis, ad firmitudinem re-
vocat, rogitans: Ubi praecepta sapientiae? ubi tot per annos
meditata ratio adversum imminentia? Cui enim ignaram fu-
isse saevitiam Neronis? Neque aliud supereesse, post matrem
fratremque imperfectos, quam ut educatoris praeceptorisque ne-
cem adjiceret.

LXIII. Ubi haec atque talia velut in commune differuit,
complectitur uxorem. & paululum adversus praesentem for-
titudinem mollitus, rogat oratque temperaret dolorem aeter-
num suscipere, sed in contemplatione vitae per virtutem actae,
desiderium mariti solatiis honestis toleraret. Illa contra, sibi
quoque destinatam mortem adseverat, manumque percussoris
exposit. Tunc Seneca gloriae ejus non adversus, simul amo-

re, ne sibi unice dilectam ad injurias relinqueret: Vitae, inquit, delinimenta monstraveram tibi, tu mortis decus mavis, non invidebo exemplo. Sit hujus tam fortis exitus constantia penes utrosque par, claritudinis plus in tuo fine. Post quae eodem iectu brachia ferro exsolvunt. Seneca, quoniam senile corpus & parco vietu tenuatum, lenta effugia sanguini praebebat, crurum quoque & poplitum venas abrumpit. Saevisque cruciatibus defessus, ne dolore suo animum uxoris infringere, atque ipse visendo ejus tormenta, ad impatientiam delaberetur, suadet in aliud cubiculum abscederet. Et novissimo quoque momento suppeditante eloquentia, advocatis scriptoribus, pleaque tradidit, quae in vulgus edita ejus verbis, invertere su-
persedeo.

LXIV. At Nero, nullo in Paullinam proprio odio, ac ne glisceret invidia crudelitatis, inhibere mortem. Hortantibus militibus, servi libertique obligant brachia, premunt sanguinem, incertum an ignarae. nam ut est vulgus ad deteriora promptum, non defuere qui crederent, donec implacabilem Neronem timuerit, famam sociatae cum marito mortis petivisse; deinde oblata mitiore spe, blandimentis vitae evictam. cui addidit paucos possea annos, laudabilis in maritum memoria, & ore ac membris in eum pallorem albentibus, ut ostentui esset, multum vitalis spiritus egestum. Seneca interim durante tractu, & lentitudine mortis, Statium Annaeum diu sibi amicitiae fide & arte medicinae probatum, orat provisum pri-
dem venenum, quo damnati publico Atheniensium judicio extinguerentur, promeret: allatumque haufit frustra, frigidis jam artus & cluso corpore adversum vim veneni. Postremo frigatum calidae aquae introiit, respergens proximos servorum, addita voce, Libare se liquorem illum JOVI LIBERATORI. Exin balneo illatus, & vapore ejus exanimitus, sine ullo funeris solenni crematur. Ita codicillis praescrip-
serat, cum etiam tum praedives & praepotens, supremis suis consuleret.

LXV. Fama

LXV. Fama fuit, Subrium Flavium cum centurionibus occulto consilio, neque tamen ignorante Seneca, destinavisse, ut post occisum opera Pisonis Neronem, Piso quoque interficeretur, tradereturque imperium Senecae, quasi insonti claritudine virtutum ad summum fastigium delecto. **Quin & verba Flavii vulgabantur;** Non referre dedecori, si citharoedus dimoveretur, & Tragoedus succederet. quia ut Nero cithara, ita Piso Tragico ornata canebat.

LXVI. Ceterum militaris quoque conspiratio non ultra fellit, accensis indicibus ad prodendum Fenium Rufum, quem eundem conscientem & inquisitorem non tolerabant. Ergo instanti minitantique, renidens Scevinus, neminem ait plura sci- re quam ipsum. Hortaturque ultro redderet tam bono principi vicem. Non vox adversum ea Fenio, non silentium, sed verba sua praepediens, & pavoris manifestus, ceterisque, ac maxime Cervario Proculo equite, ad convincendum eum confisus, jussu imperatoris à Cassio milite, qui ob insigne corporis robur adstabat, corripitur, vinciturque.

LXVII. Mox eorundem indicio Subrius Flavius tribunus pervertitur, primo diffimilitudinem morum ad defensionem trahens; neque se armatum cum inermibus & effeminatis tantum facinus consociaturum: dein postquam urgebatur, confessionis gloriam amplexus, interrogatusque à Nerone, quibus caussis ad oblivionem sacramenti processisset: Oderam te, inquit, nec quisquam tibi fidelior militum fuit, dum amari me-ruisti. odiſſe coepi postquam parricida matris & uxoris, au- riga & histrio & incendiarius extitisti. Ipsa rettuli verba, quia non ut Senecae, vulgata erant. nec minus nosci decebat militaris viri sensus incomptos, sed validos. Nihil in illa conjuratione gravius auribus Neronis accidisse constitit, qui ut faciendis sceleribus promptus, ita audiendi quae faceret, inso- lens erat. Poena Flavii Vejano Nigro tribuno mandatur. Is proximo in agro scrobem effodi jussit, quam Flavius ut humili- lem & angustam increpans, circumstantibus militibus; ne hoc quidem,

quidem, inquit, ex disciplina. admonitusque fortiter protendere cervicem: Utinam, ait, tu tam fortiter ferias. Et ille multum tremens, cum vix duobus ictibus caput amputavisset, saevitiam apud Neronem jactavit, sesquiplaga interfectum à se dicendo.

LXVIII. Proximum constantiae exemplum, Sulpitius Asper centurio praebuit. percunctanti Neroni, cur in caedem suam conspiravisset? breviter respondens: Non aliter tot flagitiis ejus subveniri potuisse. Tum jussam poenam subiit. Nec ceteri centuriones in perpetiendis suppliciis degeneravere. At non Fenio Ruto par animus, sed lamentationes suas etiam in testamentum contulit. Opperiebatur Nero, ut Vestinus quoque consul in crimen traheretur, violentum & infensum ratus: sed conjurati confilia cum Vestino non miscuerant, quidam vetustis in eum similitatibus, plures quia praecepitem & insociabilem credebant. Ceterum Neronis odium adversus Vestinum ex intima sodalitate cooperat, dum hic ignaviam principis penitus cognitam despicit, ille ferociam amici metuit, saepe asperis facetiis illusus; quae ubi multum ex vero traxere, acrem sui memoriam relinquunt. Acceserat recens causa, quod Vestinus Statiliam Messallinam matrimonio sibi junxerat, haud nescius inter adulteros ejus & Caesarem esse.

LXIX. Igitur non criminе, non accusatore existente, quia speciem judicis induere non poterat, ad vim dominationis conversus, Gerelatum tribunum cum cohorte militum immittit: jubetque praevenire conatus consulis, occupare velut arcem ejus, opprimere delectam juventutem: quia Vestinus imminentes foro aedes, decoraque servitia, & pari aetate habebat. Cuncta eo die munia consulis impleverat, conviviumque celebrabat, nihil metuens, an dissimulando metu. cum ingressi milites vocari eum à tribuno dixerent. Ille nihil demoratus exsurgit. & omnia simul properantur, clauditur cubiculo, praefecto est medicus, absconduntur venae, vigens adhuc balneo infertur, calida aqua mersatur, nulla edita voce, qua semet miseraretur.

feraretur. Circumdati interim custodia qui simul discubuerant, nec nisi proiecta nocte emissi sunt, postquam pavorem eorum ex mensa exitium opperientium & imaginatus & irridens Nero, satis supplicii luisse ait pro epulis consularibus.

LXX. Exin M. Annaei Lucani caedem imperat. Is profluente sanguine, ubi frigescere pedes manusque, & paulatim ab extremis cedere spiritum, fervido adhuc & compote mentis pectore intelligit; recordatus carmen à se compositum, quo vulneratum militem per ejusmodi mortis imaginem obiisse tradiderat, versus ipsos rettulit. eaque illi suprema vox fuit. Senecio posthac, & Quintianus, & Scevinus, non ex priore vitae mollitia, mox reliqui conjuratorum periere, nullo facto dictove memorando.

LXXI. Sed compleri interim urbs funeribus, Capitolium victimis: alius filio, fratre alius, aut propinquo, aut amico interfectis, agere grates deis, ornare lauru domum, genua ipsius advolvi, & dextram osculis fatigare. Atque ille gaudium id credens, Antonii Natalis & Cervarii Proculi festinata indicia impunitate remuneratur: Milichus praemiis ditatus, Conservatoris sibi nomen Graeco ejus rei vocabulo assumpsit. E tribunis Granius Silvanus quamvis absolutus, sua manu cecidit: Statius Proximus veniam quam ab imperatore accepit, vanitate exitus corruptit. Exuti dehinc tribunatu Pompejus, Cornelius Martialis, Flavius Nepos, Statius Domitius, quasi principem non quidem odissent, sed tamen extimerentur. Nonio Prisco per amicitiam Senecae, & Clitio Gallo atque Annio Pollioni infamatis magis quam convictis, data exilia. Priscum Antonia Flacilla conjunx comitata est: Gallum Egneria Maximilla, magnis primum & integris opibus, post aedempsit. quae utraque gloriam eis auxere. Pellitur & Rufus Crispinus occasione conjurationis, sed Neroni invisus, quod Poppaeam quondam matrimonio tenuerat. Virginium & Rufum claritudo nominis expulit. Nam Verginius studia juvenum eloquentia, Musonius praeceptis sapientiae fovebat.

Cluvidieno Quieto, Julio Agrippae, Blitio Catulino, Petronio Prisco, Julio Altino, velut in agmen & numerum, A Egaei maris insulae permittuntur. At Cadicia uxor Scevini, & Cæsonius Maximus Italia prohibentur, reos fuisse se tantum poena experti. Atilla mater Annaei Lucani, sine absolutione, sine suppicio dissimulata.

LXXII. Quibus perpetratis Nero, & concione militum habita, bina nummum millia viritim manipularibus divisit, addiditque sine pretio frumentum, quo ante ex modo annonae utebantur. Tum quasi gesta bello expositurus vocat senatum, & triumphale decus Petronio Turpiliano consulari, Coccejo Nervae praetori designato, Tigellino praefecto praetorii tribuit (Tigellinum & Nervam ita extollens, ut super triumphales in foro imagines, apud palatium quoque effigies eorum sisteret) Consularia insignia Nymphidio, de quo quia nunc primum oblatus est, pauca repetam. nam & ipse pars Romanarum cladium erit. Igitur matre libertina ortus, quae corpus decorum inter servos libertosque principum vulgaverat, ex C. Cæsare se genitum ferebat, quoniam forte quadam habitu procerus & torvo vultu erat: sive C. Caesar scortorum quoque cupiens, etiam matri ejus illusit.

LXXIII. Sed Nero vocato senatu, oratione inter patres habita, edictum apud populum, & collata in libros indicia, confessionesque damnatorum adjunxit. Etenim crebro vulgi rumore lacerabatur, tanquam viros & insontes ob invidiam aut metum extinxisset. Ceterum coeptam, adulteramque & revictam conjurationem neque tunc dubitavere, quibus verum noscendi cura erat; & fatentur, qui post interitum Neronis in urbem regressi sunt. At in senatu cunctis ut cuique plurimum moeroris in adulationem demissis, Junium Gallionem Senecæ fratris morte pavidum, & pro sua incolumitate supplicem, increpait Salienus Clemens, hostem & parricidam vocans: donec consensu patrum deterritus est, ne publicis malis abuti ad occasionem privati odii videretur, neu composita aut obliterata.

oblitterata mansuetudine principis novam ad saevitiam retraheret.

LXXIV. Tum decreta dona & grates deis decernuntur, propriusque honos Soli, cui est vetus aedes apud Circum, in quo facinus parabatur, qui occulta conjurationis, numine retexisset: utque Circensium Cerealium Iudicrum pluribus e- quorum cursibus celebraretur: mensisque Aprilis Neronis cognomentum acciperet: templum Saluti exstrueretur, eo loci ex quo Scevinus ferrum prompserat. Ipse eum pugionem apud Capitolium sacravit, inscriptaque JOVI VINDICI. In praefens haud animadversum, post arma Julii Vindicis ad auspici- um & praefagium futurae ultiōnis trahebatur. Reperio in commentariis senatus, Ceriale Anicum consulem designatum, pro sententia dixisse, ut templum divo Neroni quam maturrime publica pecunia poneretur. Quod quidem ille de- cernebat, tamquam mortale fastigium egressio, & veneratio- nem hominum merito; quod ad omina olim sui exitus ver- teretur. nam deum honor principi non ante habetur, quam agere inter homines desierit.

C. CORN.

C. CORN. TACITI
 ANNALIUM
 LIBER SEXTUS-DECIMUS.

BREVARIUM LIBRI.

Falsi thesauri in Africa reperti : inq[ue] iis Neronis vanitas.
 Qui Romae quinquennale certamen certat, prorsus bistrionam
 in morem. Poppaea moritur : eique amplum funus ductum.
 C. Caſſius & L. Silanus in exſilium pelluntur : posterior
 deinde interficitur, ac plures alii. In Campania magna &
 prodigiis loco tempeſtas. Anteius & Oſtorius ad mortem agun-
 tur, Mella, Crispinus, Petronius. Thraſeas Paetus etiam ac-
 cufatur, tunc lumen Romani orbis : & Bareas Soranus dam-
 nantur, & ipſi ſe absolvunt. Anni unius baec geſta : quia
 reliqua libri Fatum invidit.

C. Suetonio. L. Pontio. Telesino. COSS.

Illusit dehinc Neroni fortuna per vanitatem ipſius, & promissa
 Cefellii Baffi ; qui origine Poenus, mente turbida, noctur-
 nae quietis imaginem ad ſpem haud dubiam retraxit. Veſlus
 que Romam, principis aditum emercatus, expromit repertum
 in agro ſuo ſpecum altitudine immensa, quo magna viſ auri
 contineretur, non in formam pecuniae, ſed rudi & antiquo
 pondere. lateres quippe praegraves jaceré, aſtantibus parte
 alia columnis. quae per tantum aevi occulta augendis praefen-
 tibus bonis. Caeterum ut conjectura demonſtret, Didonem
 Feniſlam Tyro profugam, condita Carthagine, illas opes ab-
 didiſſe, ne novus populus nimia pecunia laſciviret ; aut reges
 Numidarum

Numidarum & alias infensi, cupidine auri ad bellum accende-rentur.

II. Igitur Nero non auctoris, non ipsius negotii fide satis spe&ctata, nec missis visoribus per quos nosceret, an vera affer-rentur, auget ultro rumorem, mittitque qui velut partam prae-dam advehement. Dantur triremes & delectum navigium, ju-vandae festinationi. nec aliud per illos dies populus credulita-te, prudentes diversa fama tulere. Ac forte quinquennale lu-dicrum secundo lustro celebrabatur : ab auctoribus oratoribusque praecipua materia in laudem principis adsumpta est. non enim tantum solitas fruges, nec metallis confusum aurum gigni, sed nova ubertate provenire terras, & obvias opes deferre deos. quae que alia summa facundia, nec minore adulazione servilia finge-bant, securi de facilitate credentis.

III. Gliscebat interim luxuria spe inani, consumebantur-que veteres opes, quasi oblatis quas multos per annos prodige-ret. Quin & inde jam largiebatur : & divitiarum exspecta-tio, inter caussas paupertatis publicae erat. Nam Basilius effos-so agro suo, latisque circum arvis, dum hunc vel illum locum promissi specus adseverat, sequunturque non modo milites, sed populus agrestium efficiendo operi adsumptus ; tandem posita vecordia, non falsa antea somnia sua, seque tunc primum elu-sum admirans, pudorem & metum morte voluntaria effugit. Quidam vinc&uum ac mox dimissum tradidere, ademptis bonis in locum regiae gazae.

IV. Interea senatus propinquo jam lustrali certamine, ut dedecus averteret, offert imperatori victoriam cantus, adjicitque facundiae coronam, qua ludicra deformitas velaretur. Sed Nero nihil ambitu nec potestate senatus opus esse dictitans, se aequum adversus aemulos, & religione judicum meritam lau-dem asecuturum, primo carmen in scena recitat : mox flagi-tante vulgo, ut omnia studia sua publicaret (haec enim verba dixere) ingreditur theatrum, cunctis citharae legibus obtem-perans : ne fessus resideret, ne sudorem, nisi ea quam induitui

gerebat veste detergeret: ut nulla oris aut narium excrementa viserentur. Postremo flexus genu, & coetum illum manu veneratus, sententias judicum opperiebatur ficto pavore. Et plebs quidem urbis, histrionum quoque gestus juvare solita, personabat certis modis plausuque composito. Crederes laetari, ac fortasse laetabantur, per injuriam publici flagitii.

V. Sed qui remotis è municipiis, severaque, & adhuc antiqui moris retinente Italia, quique per longinquas provincias iasciviae inexperti, officio legationum aut privata utilitate ad venerant, neque aspectum illum tolerare, neque labori in honesto sufficere: cum manibus nesciis fatiscerent, turbarent gnares, ac saepe à militibus verberarentur, qui per cuneos stabant, ne quod temporis momentum impari clamore, aut silentio segni praeteriret. Constitit plerosque equitum, dum per angustias aditus & ingruentem multitudinem emituntur, obtritos, & alios dum diem noctemque sedilibus continuant, morbo exitiabili correptos. quippe gravior inerat metus, si spectaculo desuissent, multis palam & pluribus occultis, ut nomina ac vultus, elacitatem, tristitiamque coëuntium scrutarentur. Unde tenuioribus statim irrogata supplicia, adversus illustres dissimulatum ad praesens, & mox redditum odium. Ferebantque Vespasianum, tamquam somno conniveret, à Phoebo liberto increpitura, aegreque meliorum precibus obiectum: mox imminentem perniciem majore fato effugisse.

VI. Post finem iudicri Poppaea mortem obiit, fortuita mariti iracundia, à quo grava iictu calcis afficta est. neque enim venenum crediderim, quamvis quidam scriptores tradant, odio magis quam ex fide. quippe liberorum cupiens, & amori uxoris obnoxius erat. Corpus non igni abolitum, ut Romanus mos; sed regum externalorum consuetudine, differtum odoribus conditur, tumuloque Juliorum infertur. Ductae tamen publicae exsequiae, laudavitque ipse apud rostra formam ejus, & quod divinae infantis parens fuisset, aliaque fortunae munera pro virtutibus.

VII. Mortem

VII. Mortem Poppaeae ut palam tristem, ita recordantibus laetam ob impudicitiam ejus saevitiamque, nova insuper invidia Nero complevit, prohibendo C. Cassium officio exsequiarum. quod primum indicium mali, neque in longum dilatum est. Sed Silanus additur. nullo criminе, nisi quod Cassius opibus vetustis, & gravitate morum, Silanus claritudine generis, & modesta juventa praecellebant. Igitur missa ad senatum oratione, removendos à republica utrosque differuit: objectavitque Cassio, quod inter imagines majorum, etiam C. Cassii effigiem coluisse, ita inscriptam: DUCI PARTIUM. Quippe femina belli civilis, & defectionem à domo Caesarum quaeſitam. Ac ut memoria tantum infensi nominis ad discordias uteretur, adſumpſiſſe L. Silanum juvenem genere nobilem, animo praeruptum, quem novis rebus ostentaret.

VIII. Ipsum dehinc Silanum increpuit iſdem quibus patruum ejus Torquatum, tamquam disponeret jam imperii curas, praeficeretque rationibus & libellis & epistolis libertos: inania ſimul & falsa. nam Silanus intentior metu, & exitio patrui ad praecavendum exterritus erat. Inducit poſthac vocabulo indicum, qui in Lepidam Cassii uxorem, Silani amitam, inceſtum cum fratriſ filio, & diros ſacrorum ritus confingereſſent. Trahebantur ut conſcii Vulcatius Tullinus, ac Mappellus Cornelius ſenatores, & Calpurnius Fabatus eques Romanus: qui appellato principe instantem damnationem fruſtrati, mox Neronem circa ſumma ſcelera diſtentum, quaſi miſores evaſere.

IX. Tunc ſenatus conſulto, Cassio & Silano exſilia decernuntur; de Lepida Caesar ſtatueret. Deportatusque in iſuſlam Sardiniam Cassius, & ſenatus iuſ exſpectabatur. Silanus tamquam Naxum deveheretur Ostiam ametus; poſt muſicipio Apuliae cui nomen eſt Barium, clauditur. Illic indigñiſſimum casum ſapienter tolerans, à centurione ad caedem milio corripitur. Suadentique venas abrumptere, animuſ quidem

quidem morti destinatum ait, sed non permettere percussori gloriam ministerii. At centurio quamvis inermem, praevallidum tamen & irae quam timori propiorem cernens, premi à militibus jubet. Nec omisit Silanus obniti, & intendere ictus quantum manibus nudis valebat, donec à centurione vulneribus adversis tamquam in pugna caderet.

X. Haud minus prompte L. Vetus, socrusque ejus Sextia & Pollutia filia necem subiere: invisi principi, tamquam vivendo exprobrarent interfectum esse Rubellium Plautum generum Lucii Veteris. Sed initium detegendae saevitiae praebuit interversis patroni rebus ad accusationem transgredieas Fortunatus libertus, ascito Claudio Demiano, quem ob flagitia vinclum à Vetere Asiae proconsule, exsolvit Nero in praemium accusationis. Quod ubi cognitum reo, seque & libertum pari sorte componi, Formianos in agros digreditur. Illic eum milites occulta custodia circumdant. Aderat filia super ingruens periculum longo dolore atrox, ex quo percussores Plauti mariti sui viderat: cruentamque cervicem ejus amplexa, servabat sanguinem, & vestes respersas, vidua implexa luctu continuo, nec ullis alimentis, nisi quae mortem arcerent. Tum hortante patre, Neapolim pergit. Et quia aditu Nero-nis prohibebatur, egressus obsidens, audiret insontem, neve consulatus sui quondam collegam dederet liberto, modo muliebri ejulatu, aliquando sexum egressa, voce infensa clamitabat. donec princeps immobilem se precibus & invidiae juxta ostendit.

XI. Ergo nuntiat patri abjicere spem, & uti necessitate. Simul affertur parari cognitionem senatus, & trucem sententiam. Nec defuere qui monerent magna ex parte heredem Caesarem nuncupare, atque ita nepotibus de reliquo consulere. quod aspernatus, ne vitam proxime libertatem aetam novissimo servitio foedaret, largitur in servos quantum aderat pecuniae: & si qua asportari possent, sibi quemque deducere, tris modo lectulos ad suprema retineri jubet. Tunc eodem in cubiculo,

biculo, eodem ferro abscindunt venas, properique & singulis vestibus ad verecundiam velati, balneis inferuntur. pater filiam, avia neptem; illa utrosque intuens, & certatim pre- cantes labenti animae celerem exitum, ut relinqueret suos superstites & morituros. Servavitque ordinem fortuna: ac senior prius, tum cui prima aetas, exstinguntur. Accusati post sepulturam, decretumque ut more majorum punirentur. Et Nero intercessit, mortem sine arbitrio permittens. ea cae- dibus peractis ludibria adjiciebantur.

XII. P. Gallus eques Romanus, quod Fenio Rufo intimus, & Veteri non alienus fuerat, aqua atque igni prohibitus est. Liberto & accusatori praemium operae, locus in theatro inter viatores tribunicios datur. Et mensis qui Aprilem eundemque Neroneum sequebatur, Majus Claudi, Junius Germanici, vocabulis mutantur: testificante Cornelio Orfito qui id censuerat, ideo Junium mensem transmissum, quia duo jam Torquati ob scelera imperfecti, infamum nomen Junium fe- cissent.

XIII. Tot facinoribus foedum annum etiam dii tempestati- bus & morbis insignivere. Vastata Campania turbidine ven- torum, qui villas, arbusta, fruges passim disjecit. pertulit- que violentiam ad vicina urbi. In qua omne mortalium ge- nus vis pestilentiae depopulabatur, nulla coeli intemperie quae occurseret oculis. Sed domus corporibus exanimis, itinera fu- neribus complebantur. non sexus, non aetas periculo vacua, servitia perinde ac ingenua plebes raptim exstingui, inter con- jugum & liberorum lamenta, qui dum assident, dum defient, saepe eodem rogo cremabantur. Equitum senatorumque in- teritus quamvis promiscui, minus flebiles erant, tamquam communi mortalitate saevitiam principis praevenirent. Eo- dem anno delectus per Galliam Narbonensem Africamque & Asiam habitи sunt, supplendis Illyrici legionibus, ex quibus aetate aut valetudine fessi, sacramento solvabantur. Cladem Lugdunensi quadragies festertio solatus est princeps, ut a- missa

missa urbi reponerent. quam pecuniam Lugdunenses ante ob-
tulerant, turbidis casibus.

XIV. C. Suetonio L. Telesino Coss. Antistius Sofianus fa-
ctitatis in Neronem carminibus probrosis, exfilio, ut dixi,
multatus, postquam id honoris indicibus, tamque promptum
ad caedes principem accepit, inquies animo, & occasionum
haud segnis, Pammenem ejusdem loci exsulem, & Chaldae-
orum arte famosum, eoque multorum amicitiis innixum, si-
militudine fortunae sibi conciliat. Ventitare ad eum nuntios
& consultationes non frustra ratus, simul annuam pecuniam à
P. Antejo ministrari cognoscit. Neque nescium habebat, Ante-
ium caritate Agrippinae invisum Neroni, opesque ejus prae-
cipuas ad eliciendam cupidinem, eamque caussam multis exi-
tio esse. Igitur interceptis Anteii litteris, furatus etiam li-
bellos quibus dies genitalis ejus, & eventura, secretis Pamme-
nis occultabantur, simul repertis quae de ortu vitaque Ostorii
Scapulae composita erant; scribit ad principem, magna se &
quae incolumenti ejus conducerent allaturum, si brevem exsi-
lii veniam impetravisset. quippe Anteium & Ostorium im-
minere rebus, & sua Caesarisque fata scrutari. Exin missae
liburnicae, advehiturque propere Sofianus. Ac vulgato ejus
indicio, inter damnatos magis quam inter reos Anteius Osto-
riusque habebantur: adeo ut testamentum Anteii nemo ob-
signaret, nisi Tigellinus auctor exstisisset. Monitus prius An-
teius, ne supremas tabulas moraretur. Atque ille hausto ve-
neno, tarditatem ejus perosus, intercisis venis, mortem appro-
peravit.

XV. Ostorius longinquis in agris apud finem Ligurum id
temporis erat. eo missus centurio, qui caedem ejus matura-
ret. Causa festinandi ex eo oriebatur, quod Ostorius multa
militari fama, & civicam coronam apud Britanniam meritus,
ingenti corporis labore, armorumque scientia, metum Neroni
fecerat, ne invaderet pavidum semper, & reperta nuper con-
juratione magis exterritum. Igitur centurio ubi effugia villae
clausit,

clausit, jussa imperatoris Ostorio aperit. Is fortitudinem adversum hostes saepe spectatam in se vertit. Et quia venae quamquam interruptae parum sanguinis effundebant, haetenus manu servi usus ut immotum pugionem extolleret, adpreffit dextram ejus, juguloque occurrit.

XVI. Etiam si bella externa, & obitas pro republica mortes tanta casum similitudine memorarem, meque ipsum satias cepisset, aliorumque taedium expectarem, quamvis honestos civium exitus, tristes tamen & continuos aspernantium. At nunc patientia servilis, tantumque sanguinis domi perditum, fatigant animum & moestitia restringunt. Neque aliam defensionem ab iis quibus ista noscentur exegerim, quam ne oderim tam segniter pereuntes. Ira illa numinum in res Romanas fuit, quam non ut in cladibus exercituum, aut captivitate urbium, semel editam transfire licet. Detur hoc illustrium virorum posteritati, ut quomodo exsequis à promiscua sepultura separantur; ita in traditione supremorum accipient habeantque propriam memoriam.

XVII. Paucos quippe intra dies, eodem agmine Annacus Mella, Cerialis Anicius, Rufus Crispinus, ac C. Petronius cecidere. Mella & Crispinus equites Romani, dignitate senatoria. nam hic quondam praefectus praetorii, & consularibus insignibus donatus, ac nuper crimine conjurationis in Sardiniam exactus, accepto jussae mortis nuntio semet interfecit. Mella quibus Gallio & Seneca parentibus natus, petitione honorum abstinuerat, per ambitionem praepositeram, ut eques Romanus consularibus potentia aequaretur. simul acquirendae pecuniae brevius iter credebat, per procuraciones administrandis principis negotiis. Idem Annaeum Lucanum genuerat, grande adjumentum claritudinis. quo imperfecto, dum rem familiarem ejus acriter requirit, accusatorem concivit Fabium Romanum, ex intimis Lucani amicis. Mixta inter patrem filiumque conjurationis scientia fingitur; assimulatis Lucani litteris, quas inspectas Nero, ferri ad eum jussit, opibus ejus inhians.

ānhians. At Mella, quae tum promptissima mortis via, exsolvit venas: scriptis codicillis, quibus grandem pecuniam in Tigellicum, generumque ejus Cossutianum Capitonem erogabat, quo cetera manerent. Additur codicillis, tamquam de iniunctate exitii querens ita scripsisset; se quidem mori nullis supplicii cauissis, Rufum tamen Crispinum & Anicum Cerialem vita frui, infensos principi. quae composita credebantur, de Crispino quia imperfectus erat, de Ceriale ut interficeretur. neque enim multo post vim sibi attulit, minore quam eeteri miseratione, quia proditam C. Caesari coniurationem ab eo meminerant.

XVIII. De C. Petronio pauca supra repetenda sunt. Nam illi dies per somnum, nox officiis, & oblectamentis vitae transfigebatur. Utque alios industria, ita hunc ignavia ad famam protulerat, habebaturque non ganeo & profligator, ut plerique sua haurientium, sed erudito luxu. Ac dicta factaque ejus quanto solutiōra, & quandam sui negligentiam praeferentia, tanto gratius in speciem simplicitatis accipiebantur. Proconsul tamen Bithyniae, & mox consul, vigentem se ac parem negotiis ostendit: dein revolutus ad vitia, seu vitiorum imitationem, inter paucos familiarium Neroni adsumptus est, elegantiae arbiter, dum nihil amoenum, & molle affluentia putat, nisi quod ei Petronius approbavisset. Unde invidia Tigelini, quasi adversus aemulum, & scientia voluptatum potiorem. Ergo crudelitatem principis, cui ceterae libidines cedebant, aggreditur, amicitiam Scevini Petronio objectans, corrupto ad indicium servo ademptaque defensione, & majore parte familiae in vincla rapta.

XIX. Forte illis diebus Campaniam petiverat Caesar, & Cumas usque progressus Petronius illic attinebatur. Nec tulit ultra timoris aut spei moras. neque tamen praeceps vitam expulit, sed incisas venas, ut libitum obligatas, aperire rursum, & alloqui amicos, non per seria, aut quibus constantiae gloriam peteret. Audiebatque referentes, nihil de immortalitate

talitate animae, & sapientium placitis, sed levia carmina & faciles versus. servorum alios largitione, quosdam verberibus affecit. iniit & vias, somno indulxit, ut quamquam coacta mors, fortuitae similis esset. Ne codicillis quidem (quod plerique pereuntium) Neronem aut Tigellinum, aut quem alium potentium adulatus est: sed flagitia principis sub nominibus exoletorum feminarumque, & novitate cujusque stupri perscripsit, atque obsignata misit Neroni. fregitque annulum, ne mox usui esset ad facienda pericula.

XX. Ambigenti Neroni quonam modo noctium suarum ingenia notescerent, offertur Silia matrimonio senatoris haud ignota, & ipfi ad omnem libidinem adscita, ac Petronio per quam familiaris. agitur in exsilio, tamquam non filuisset quae viderat pertuleratque, proprio odio. At numicium Thermum praetura functum Tigellini simultatibus dedidit, quia libertus, Thermi quaedam de Tigellino criminose detulerat, quae cruciatibus tormentorum ipse, patronus ejus nece immerita lueret.

XXI. Trucidatis tot insignibus viris, ad postremum Nero virtutem ipsam exscindere concupivit, interfecto Thrasea Paeto & Barea Sorano, olim utriusque infensus; & accendentibus causis in Thraseam: quod senatu egressus est, cum de Agripina referretur, ut memoravi: quodque Juvenalium ludicro parum expetibilem operam praebuerat: eaque offendio altius penetrabat, quia idem Thrasea Patavii, unde ortus erat, ludis Cesticis à Trojano Antenore institutis, habitu tragico cecinerat. die quoque, quo praetor Antistius ob probra in Neronem composita ad mortem damnabatur, mitiora censuit obtinuitque: & cum deum honores Poppaeae decernuntur, sponte absens, fуни non interfuit. Quae obliterari non sinebat Capito Cossianus, praeter animum ad flagitia praecipitem, inimicus Thraseae, quod auctoritate ejus concidisset juvantis Cilicum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant.

Hh

XXII. Quin

XXII. Quin & illa objectabat: principio anni vitare Thraseam solenne jusjurandum: nuncupationibus votorum non adesse, quamvis Quindecimvirali sacerdotio praeditum: nuncquam pro salute principis, aut caelesti voce immolavisse: assiduum olim & indefessum, qui vulgaribus quoque patrum consultis semet fautorem aut adversarium ostenderet, triennio non introisse curiam; nuperrimeque, cum ad coercendos Silanum & Veterem certatim concurreretur, privatis potius clientium negotiis vacavisse. secessionem jam id & partes; &, si multi idem audeant, bellum esse. Ut quondam C. Caesarem, inquit, & M. Catonem; ita nunc te Nero & Thraseam avida discordiarum civitas loquitur. Et habet sectatores vel potius fatelites, qui nondum contumaciam sententiarum, sed habitum vultumque ejus sectantur, rigidi & tristes, quo tibi lasciviam exprobrent. Huic uni incolumitas tua sine arte, sine honore. Prosperas principis res spernit: etiamne lucribus & doloribus non satiatur? Ejusdem animi est, Poppaeam divam non credere, cuius in acta divi Augusti & divi Julii non jurare. Spernit religiones, abrogat leges. Diurna populi Romani per provincias, per exercitus, curatius leguntur, ut noscatur apud Thrasea non fecerit. Aut transeamus ad illa instituta, si potiora sunt: aut nova cupientibus auferatur dux & auctor. Ista secta Tuberones & Favonios veteri quoque reipublicae ingrata nomina genuit. Ut imperium evertant, libertatem praferunt: si perverterint, libertatem ipsam aggredientur. Frustra Cassium amovisti, si gliscere & vigere Brutorum aemulos passurus es. Denique nihil ipse de Thrasea scripsiteris, disceptatorem senatum nobis relinque. Extollit ira promptum Cossutiani animum Nero: adjicitque Marcellum Eprium acri eloquentia.

XXIII. At Baream soranum jam sibi Ostorius Sabinus eques Romanus poposcerat reum ex proconsulatu Asiae, in qua offensiones principis auxit, justitia atque industria: & quia portui Ephesiorum aperiendo curam insumpserat: vimque civitatis Pergameneae, prohibentis Acratum Caesaris libertum statuas

statuas & picturas avehere, inultam omiserat. Sed criminis dabatur amicitia Plauti, & ambitio conciliandae provinciae ad spes novas. Tempus damnationi delectum, quo Tiridates accipiendo Armeniae regno adventabat: ut ad externa rumoribus intestinum scelus obscuraretur, an ut magnitudinem imperiorum caede insignium virorum quasi regio facinore ostentaret.

XXIV. Igitur omni civitate ad excipiendum principem spectandumque regem effusa, Thrasea occursu prohibitus non demisit animum: sed codicillos ad Neronem composuit, requirens objecta, & expurgaturum asseverans, si notitiam criminum & copiam diluendi habuisset. Eos codicillos Nero properanter accepit, spe exterritum Thraseam scripsisse, per quae claritudinem principis extolleret; suamque famam dehonestaret. Quod ubi non evenit, vultumque & spiritus & libertatem infontis ultiro extimuit, vocari patres jussit. Tam Thrasea inter proximos consultavit, tentaretne defensionem, an sperneret. Diversa consilia afferebantur.

XXV. Quibus intrari curiam placebat, securos esse de constantia ejus dixerunt; nihil dicturum, nisi quo gloriam augeret. Segnes & pavidos supremis suis secretum circumdare. Aspiceret populus virum morti obvium, audiret senatus voces quasi ex aliquo numine supra humanas: posse ipso miraculo etiam Neronem permoveri. fin crudelitati insisteret, distinguiri certe apud posteros memoriam honesti exitus ab ignavia per silentium pereuntium.

XXVI. Contra qui opperiendum domi censebant, de ipso Thrasea eadem; sed ludibria & contumelias imminere. subtraheret aures conviciis & probris. Non solum Cosciutianum aut Eprium ad scelus promptos, supereffe qui forsitan manus ictusque per immanitatem Augusti, etiam bonos metu sequi. Detraheret potius senatui, quem perornavisset, infamiam tanti flagitii; & relinquere incertum, quid viso Thrasea reo decreturi patres fuerint. Ut Neronem flagitiorum pu-

dor caperet, irrita spe agitari: multoque magis timendum, ne in conjugem, in familiam, in cetera pignora ejus saeviret. Proinde intemeratus, impollutus, quorum vestigiis & studiis vitam duxerit, eorum gloria peteret finem. Aderat consilio Rusticus Arulenus flagrans juvenis, & cupidine laudis offerebat se intercessorum senatusconsulto: nam plebis trib. erat. Cohibuit spiritus ejus Thrasea, ne vana & reo non profutura, intercessori exitiosa inciperet. Sibi aetam aetatem, & tot per annos continuum vitae ordinem, non deserendum: illi initium magistratum, & integra quae supersint. Multum ante secum expenderet, quod tali in tempore capessendae reipublicae iter ingrederetur. Ceterum ipse an venire in senatum deceret, meditationi suae reliquit.

XXVII. At postera lucē duae praetoriae cohortes armatae, templum genitricis Veneris insedere. Aditum senatus globus togatorum obsederat, non occultis gladiis. dispersique per forta ac basilicas cunei militares. inter quorum aspectus & minas ingressi curiam senatores. Et oratio principis per Quaestorem ejus audita est. nemine nominatim compellato, patres arguebat, quod publica munia desererent, eorumque exemplo equites Romanos ad segnitiam verterentur. Etenim quid mirum ē longinquis provinciis haud veniri, cum plerique adepti consulatum & sacerdotia, hortorum potius amoenitati inservirent: quod velut telum arripuere accusatores.

XXVIII. Et initium faciente Cossutiano, majore vi Marcellus, summam reipublicae agi clamitabat; contumacia inferiorum, lenitatem imperitantis deminui. Nimium mites ad eam diem patres, qui Thraseam desciscentem, qui generum ejus Helvidium Priscum in iisdem furoribus, simul Panconium Agrippinum paterni in principes odii heredem, & Curtium Montanum detestanda carmina factitatem, eludere impune sinerent. Requirere se in senatu consularem; in votis sacerdotem; in jurejurando civem: nisi contra instituta & ceremonias majorum, proditorem palam & hostem Thrasea induisset.

induisset. Denique agere senatorem, & principis obtrectatores protegere solitus, veniret, censeret quid corrigi aut mutari vellet: facilius perlatus singula increpantem, quam nunc silentium perferrent omnia damnantis. Pacem illi per orbem terrae, an victorias sine damno exercituum displicere? Ne hominem bonis publicis maestum, & qui fora, theatra, templa pro solitudine haberet, qui minitaretur exfilium suum, ambitionis pravae compotem facerent. Non illi consulta haec, non magistratus, aut Romanam urbem videre. Abrumperet vitam ab ea civitate, cuius caritatem olim, nunc & aspectum exuisset.

XXIX. Cum per haec atque talia Marcellus, ut erat torvus & minax, voce, vultu, oculis ardesceret; non illa nota & crebritate periculorum sueta jam senatus maestitia, sed novus & altior pavor, manus & tela militum cernentibus. simul ipsius Thraeae venerabilis species obversabatur: & erant qui Helvidium quoque miserarentur, innoxiae affinitatis poemas daturum. Quid Agrippino objectum, nisi tristem patris fortunam; quando & ille perinde innocens Tiberii saevitia concidisset. Enimvero Montanum probae juventae, neque famosi carminis, quia protulerit ingenium, extorrem agi.

XXX. Atque interim Ostorius Sabinus Sorani accusator ingreditur, orditurque de amicitia Rubellii Plauti, quodque proconsulatum Asiae Soranus pro claritate fibi potius accommodatum, quam ex utilitate communi egisset, alendo seditiones civitatum. Vetera haec. sed recens, discrimini patris filiam connectebat, quod pecuniam Magis dilargita esset. Acciderat sane pietate Serviliae (id enim nomen puellae fuit) quae caritate erga parentem, simul imprudentia aetatis, non tamen aliud consultaverat, quam de incolumitate domus, & an placabilis Nero, an cognitio senatus nihil atrox afferret. Igitur accita est in senatum, steteruntque diversi ante tribunal consulum, grandis aevo parens; contra filia intra viceustum aetatis annum, nuper marito Annio Pollione in exfilium pulso,

viduata desolataque: ac ne patrem quidem intuens, cuius onerasse pericula videbatur.

XXXI. Tum interrogante accusatore, an cultus dotales, an detractum cervici monile venum dedisset, quo pecuniam faciendis magicis sacris contraheret? primum strata humi, longoque fletu & silentio, post altaria & aram complexa; Nulos, inquit, impios deos, nullas devotiones, nec aliud infelicitibus precibus invocavi, quam ut hunc optimum patrem tu Caesar, & vos patres servaretis incolumem. Sic gemmas & vestes & dignitatis insignia dedi, quomodo si sanguinem & vitam poposcissent. Viderint isti, antehac mihi ignoti, quo nomine sint, quas artes exerceant: nulla mihi principis mentio, nisi inter numina fuit. Nescit tamen miserrimus pater, & si crimen est, sola deliqui.

XXXII. Loquentis adhuc verba excipit Soranus, proclamatque; non illam in provinciam secum profectam, non Plauto per aetatem nosci potuisse; non criminibus mariti connexam; nimiae tantum pietatis ream, separarent a se quamcumque sortem subiret. Simul in amplexus occurrentis filiae rubebat, nisi interjecti lictores utrisque obstitissent. Mox datus testibus locus: & quantum misericordiae saevitia accusationis permoverat, tantum irae P. Egnatius testis concivit. Cliens hic Sorani, & tunc emptus ad opprimendum amicum, auctoritatem Stoiae sectae praeferebat, habitu & ore ad exprimendam imaginem honesti exercitus, ceterum animo perfidiosus, & subdolus, avaritiam ac libidinem occultans. Quae postquam pecunia reclusa sunt, dedit exemplum praecavendi, quomodo fraudibus involutos, aut flagitiis commaculatos; sic specie bonarum artium falsos, & amicitiae fallaces.

XXXIII. Idem tamen dies & honestum exemplum tulit Caffii Asclepiodoti, qui magnitudine opum praecipuus inter Bithynos, quo obsequio florentem Soranum celebraverat, labentem non deseruit. Exutusque omnibus fortunis, & in exilium actus; aequitate deum erga bona malaque documenta.

Thraseac

Thraseae, Soranoque, & Serviliae datur mortis arbitrium. Helvidius & Paconius Italia depelluntur. Montanus patri concessus est, praedicto ne in republica haberetur. Accusatoribus Eprio & Cossutiano quinquagies festertium singulis, Ostorio duodecies & quaestoria insignia tribuuntur.

XXXIV. Tum ad Thraseam in hortis agentem quaestor consulis missus, vesperascente jam die. Illustrum virorum feminarumque caetus frequentes egerat, maxime intentus Demetrio Cynicae institutionis doctori : cum quo, ut conjectare erat intentione vultus, & auditu si qua clarius proloquebantur, de natura animae, & dissociatione spiritus corporisque inquirebat. donec advenit Domitius Caecilianus ex intimis amicis, & ei quid senatus censuisset, exposuit. Igitur flentes quirantesque qui aderant, faceisse propere Thrasea, neu pericula sua miscere cum forte damnati hortatur. Arriamque tentantem mariti suprema, & exemplum Ariae matris sequi, monet retinere vitam, filiaeque communi subsidium unicum non adimere.

XXXV. Tum progressus in porticum, illic à quaestore reperitur, laetitiae propior, quia Helvidium generum suum Italia tantum arceri cognoverat. Accepto dehinc senatusconsulito, Helvidium & Demetrium in cubiculum inducit : porretrisque utriusque brachii venis, postquam cruorem effudit, humum super spargens, propius vocato quaestore, Libemus, inquit, **JOVI LIBERATORI.** Specta juvenis, & omen quidem dii prohibeant ; ceterum in ea tempora natus es, quibus firmare animum expeditat constantibus exemplis. Post lentitudine exitus graves cruciatus afferente, obverfis in Demetrium.*

FINIS ANNALIUM.

